

ВСТЪПИТЕЛЕН ДОКЛАД

В изпълнение на Договор за възлагане на обществена поръчка с
предмет: Провеждане на национално представително изследване
на тема „Насилието в България“

Възложител: Министерство на труда и социалната политика
2019

Изпълнител: Обединение „Политики срещу насилието“

Съдържание

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ И АБРЕВИАТУРИ	5
1. Въведение	9
2. Анализ на информация и данни, свързани с насилието, основано на пола и домашното насилие. Проучване на явлението „насилие в България“	11
2.1. Преглед на стратегически и програмни документи в България	11
2.1.1. Политика за защита от домашно насилие	11
2.1.2. Политика за закрила на детето	17
2.1.3. Политика за равнопоставеност на мъжете и жените.....	21
2.1.4. Други законови и нормативни актове с отношение към домашното насилие и насилието, основано на пола	31
2.1.5. Изводи от прегледа на стратегически и програмни документи за домашното насилие и насилието, основано на пола, в България	36
2.2. Преглед на съществуващи статистически данни, доклади от изследвания и оценки на национално равнище	38
2.2.1. Изводи от прегледа на съществуващите статистически данни, доклади и проучвания по темата в България.....	52
2.3. Преглед на стратегически и програмни документи, съществуващи статистически данни, доклади от изследвания и оценки на европейско равнище	53
2.3.1. Преглед на документи на Съвета на Европа.....	53
2.3.2. Документи на Европейския съюз.....	55
2.3.3. Изследвания за насилието, основано на пола, и домашното насилие.....	61
2.3.4. Изводи от прегледа на нормативни и стратегически документи, доклади и проучвания на европейско равнище	70
2.4. Проучване на явлението „насилие“ в България	71
3. Проучване на изследвания в областта на насилието на територията европейски страни, ратифицирали Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие	75

3.1.	Франция.....	76
3.1.1.	Дефиниции и преглед на законодателната рамка.....	77
3.1.2.	Обхват на явлението във Франция.....	91
3.2.	Испания	113
3.2.1.	Дефиниции	114
3.2.2.	Обхват на домашното насилие и насилието, основано на пола в Испания	120
3.3.	Румъния	140
3.3.1.	Основни дефиниции	141
3.3.2.	Обхват на домашното насилие и насилието, основано на пола в Румъния	143
3.4.	Португалия.....	166
3.4.1.	Основни дефиниции	166
3.4.2.	Обхват на домашното насилие и насилието, основано на пола.....	172
3.5.	Основни изводи и сравнителен анализ между проучените страни и България ..	190
3.5.1.	Изводи от прегледа на промените във Франция, Испания, Румъния и Португалия преди и след влизането в сила на Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие	190
3.5.2.	Изводи за България по отношение на Франция, Испания, Румъния и Португалия	192
4.	Теоретична рамка на изследването	194
4.1.	Основни изследователски въпроси.....	194
4.2.	Основни изследователски хипотези	197
5.	Методология на изследването и обем на извадките	197
5.1.	Методологическа рамка на изследването	197
5.2.	Методология за формиране на извадките	203
6.	Описание на дейностите, които ще се извършат по изследването	211

7. Планиране и провеждане на обучение на анкетъорите	218
8. Възникнали проблеми и възможни решения за тяхното отстраняване	221
9. План-график за изпълнение на изследването и очаквани резултати	225
9.1. План – график на дейностите	225
9.2. Очаквани резултати.....	229
ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА	230
ПРИЛОЖЕНИЯ:.....	241

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ И АБРЕВИАТУРИ

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ И АБРЕВИАТУРИ	
АСП	Агенция за социално подпомагане
ВКБООН	Върховния комисариат на ООН за бежанците
ДАЗД	Държавна агенция за закрила на детето
ДВ	Държавен вестник
ДН	Домашно насилие
ДННОПП	Домашното насилие и насилието, основано на признак „пол“
ДСД	Дирекция „социални дейности“
ДСП	Дирекция „социално подпомагане“
ЕИП	Европейското икономическо пространство
ЕК	Европейска комисия
ЕС	Европейски съюз
ЗЗДет	Закон за закрила на детето
ЗЗДискр	Закон за защита от дискриминация
ЗЗДН	Закон за защита от домашното насилие
ЗМБ	Звено „Майка и бебе“
ЗРЖМ	Закон за равнопоставеност на жените и мъжете
ИСДП	Институт по социални дейности и практики
ИСПА	Институт за приложна психология
КЗД	Комисия за защита от дискриминация
КМ	Координационен механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за

	взаимодействие при кризисна интервенция
КНСЖМ	Кибернасилие срещу жени и момичета
КЦ	Кризисен център
ЛГБТИ	Лесбийки, гейове, бисексуални, транссексуални и интерсексуални хора
МВР	Министерство на вътрешните работи
МО	Министерство на отбраната
МП	Министерство на правосъдието
МПЖН	Модел за подкрепа на жертвите на насилие
МС	Министерски съвет
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
НАРВ	Национална агенция за равните възможности на мъжете и жените в Румъния
НГТЛ	Национална гореща телефонна линия
НИП	Насилие върху интимния партньор
НК	Наказателен кодекс
НКБТХ	Национална комисия за борба с трафика на хора
НМД	Национална мрежа за децата
НОИ	Национален осигурителен институт
НОПЧ	Насилие, основано на пола и честта
НОЧ	Насилие основано на честта
НПК	Наказателно-процесуален кодекс
НПО	Неправителствени организации
НСЖ	Насилие срещу жените

НСЗД	Национален съвет за закрила на детето
НСИ	Национален статистически институт
НСОРБ	Национално сдружение на общините в Република България
НФМ	Норвежки финансов механизъм
ОДМВР	Областни дирекции на Министерство на вътрешните работи
ОЗД	Отдел закрила на детето
ООН	Организация на обединените нации
ОП	Окръжна прокуратура
ОССЕ	Организация за сигурност и сътрудничество в Европа
ПМС	Постановление на Министерски съвет
ППЗЗДН	Правилник за прилагане на Закона за защита от домашно насилие
ПХУРВСП	Политика за хората с увреждания, равни възможности и социални помощи
РВАСП	Равни възможности, антидискриминация и социални помощи
РДСП	Регионална дирекция „Социално подпомагане“
РМС	Решение на Министерски съвет
РП	Районна прокуратура
РС	Районен съд
РУО	Регионално управление на образованието
СЕМ	Съвет за електронни медии
СЗО	Световна здравна организация
СКЦ	Семейно консултативен център
ХУСУ	Хора с увреждания и социални услуги
ЦЗНП	Цялостен закон за насилието, основано на пола

ЦНСТ	Център за настаняване от семеен тип
ЦОП	Център за обществена подкрепа
ЦСРИ	Център за социална рехабилитация и интеграция

1. Въведение

Настоящият **встъпителен доклад представя извършената работа по подготовката за осъществяване на Национално представително проучване на тема: „Насилието в България“**. Проучването е част от реализацията на проект BG05M9OP001-3.011 „Заедно срещу насилието“, осъществяван от Министерство на труда и социалната политика чрез дирекция „Политика за хората с увреждания, равни възможности и социални помощи“, с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз. Като част от проекта, провеждането на национално представително изследване на тема „Насилието в България“ е възложено на Обединение „Политики срещу насилието“, включващо следните организации: Алфа Рисърч ООД, Сдружение „Национална мрежа за децата“ и Сдружение „Институт по социални дейности и практики“, съгласно сключен с Министерство на труда и социалната политика Договор № РД04-23/06.03.2019 г.

Основната цел на проект „Заедно срещу насилието“ е осигуряването на необходимите общи и специални мерки от държавата по отношение на жертвите на насилие в цялата страна. В този контекст, проведеното изследване и изготвените анализи следва да дадат конкретни предложения за промени в политиката в областта на социалните услуги за жертвите на насилие и най-вече достъпа до тях. Предвижда се концептуалното изграждане на система за наблюдение и мониторинг на равнопоставеността на мъжете и жените, установяване на потребностите на социалните работници от дирекциите „Социално подпомагане“ и осигуряване на професионална подкрепа към тях чрез повишаване професионалния им капацитет при работата по случаи на домашно насилие. Проектът предвижда и повишаване на информираността на експертите, работещи по случаи на насилие, и най-вече насилие, основано на полов признак, както и повишаване на информираността на гражданското общество.

Резултатите от проучването и извършените анализи и препоръки ще подпомогнат успешното цялостно осъществяване на проекта. За целта в рамките на проучването ще бъдат обхванати различни заинтересовани страни, имащи отношение по темата с насилието, основано на пола и домашното насилие, като: експерти от различни области, работещи по превенция и случаи на насилие; потребители на услуги за превенция на насилието, основано на пола и домашното насилие, работодатели и работодателски организации, както и пълнолетното население на страната.

Основните дейности по подготовката на проучването, извършени до момента и включени в настоящия доклад, включват:

- Преглед на документи и данни на национално и европейско равнище по темата за различните форми на насилие, с акцент върху домашното насилие и насилието, основано на пола;
- Изследване на явлението „насилие“ в България“, включващо класификация на формите, информация за разпространението му, най-чести форми на насилие;
- Анализ на изследвания в областта на насилието в 4 европейски държави, ратифицирали Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие (изследван е опитът на Франция, Испания, Румъния и Португалия);
- Изготвяне на теоретична рамка на изследването на базата на изследваните стратегически, нормативни документи и данни в областта на насилието;
- Изготвяне на методологическа рамка на изследването и приложени проекти на инструментариуми за реализацията му на терен;
- Подробно описание на планираните дейности, включително план-график, планирани обучения на анкетьорските екипи, идентификация на възможни рискове и мерки за тяхното преодоляване.

2. Анализ на информация и данни, свързани с насилието, основано на пола и домашното насилие. Проучване на явлението „насилие в България“

2.1. Преглед на стратегически и програмни документи в България

През последните десетилетия в България се прилагат няколко паралелни политики, обвързани с насилието, основано на пола и домашното насилие. Те се регламентират в няколко закона, национални стратегии и годишни планове към тях, както и в междуинституционални механизми за взаимодействие.

2.1.1. Политика за защита от домашно насилие

Закон за защита от домашното насилие (ЗЗДН)

*Законът за защита от домашното насилие (ЗЗДН)*¹ е в сила от 2009 г., с последни изменения от март 2019 г. Подзаконовата уредба към ЗЗДН обхваща Правилник за прилагане на Закона за защита от домашно насилие (ППЗЗДН) и инструкциите за реда на взаимодействие между органите на МВР и МТСП при защита от домашно насилие. Към Закона действат и Национална програма за превенция и защита от домашно насилие, която се приема всяка година от МС до 31 март.

Със ЗЗДН за първи път в страната се налага политика за защита на правата на лицата, пострадали от домашно насилие, мерките за защита и реда за тяхното налагане. С една от мерките извършителят се задължава да посещава програми за специализирана подкрепа, което е ново в българското законодателство – извършителят също да трябва да ползва форми за специализирана подкрепа. Важна част от регламента по закона е и развитието на програми за превенция на домашното насилие.

ЗЗДН дава **дефиниция на домашното насилие**: всеки акт на физическо, сексуално, психическо, емоционално или икономическо насилие, както и опитът за такова насилие, принудителното ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права, извършени спрямо лица, които се намират в родствена връзка, които са или са били в семейна връзка или във фактическо съпружеско съжителство. Още по-важно е, че ЗЗДН дефинира като психическо и емоционално насилие върху дете всяко домашно насилие, извършено в негово присъствие.

Според ЗЗДН защита може да търси всеки, който е пострадал от действия, извършени от съпруг, или бивш съпруг; лице, с което е или е бил във фактическо съпружеско съжителство; лице, от което има дете; възходящ или низходящ роднина; лице в родство по сребрена линия до четвърта степен; лице в родство по сватовство до трета степен; настойник, попечител или приеман родител; възходящ или низходящ на лицето, с което се намира във фактическо съпружеско съжителство или лице, с което родителят се намира или е бил във фактическо съпружеско съжителство.

¹ Закон за защита от домашното насилие, достъпен на: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135501151>.

Мерките за защита, които могат да се предприемат по ЗЗДН, са:

- задължаване на извършителя да се въздържа от извършване на домашно насилие (чл. 5, ал. 1, т. 1);
- отстраняване на извършителя от съвместно обитаваното жилище за срока, определен от съда (чл. 5, ал. 1, т. 2);
- забрана на извършителя да приближава пострадалото лице, жилището, местоработата и местата за социални контакти и отдиш на пострадалото лице при условия и срок, определени от съда (чл. 5, ал. 1, т. 3);
- временно определяне местоживеенето на детето при пострадалия родител или при родителя, който не е извършил насилието, при условия и срок, определени от съда, ако това не противоречи на интересите на детето. Тази мярка не се налага при висящ съдебен спор между родителите по упражняване на родителските права, по определяне местоживеенето на детето или режима на личните отношения (чл. 5, ал. 1, т. 4);
- задължаване на извършителя на насилието да посещава специализирани програми (чл. 5, ал. 1, т. 5);
- насочване на пострадалите лица към програми за възстановяване (чл. 5, ал. 1, т. 6).

Първите четири мерки се налагат за срок от 3 до 18 месеца. Предвижда се и глоба за извършителя в размер от 200 до 1000 лв.

Изпълнението на мерките по чл. 5, ал. 1, т. 1-3 от заповедта за защита се следи от органите на МВР. Когато е наложена мярка по чл. 5, ал. 1, т. 2 и извършителят откаже доброволно да я изпълни, той се отстранява от съвместно обитаваното жилище със съдействието на полицейските органи по местонахождението на жилището.

При неизпълнение на заповедта за защита, полицейският орган, констатира нарушението, задържа нарушителя и уведомява незабавно органите на прокуратурата.

В закона се прави връзка **между българското законодателство и европейското законодателство**: ако лице се възползва от мярка за защита, постановена в друга държава-членка на ЕС, може да поиска заповед за защита и в България – чрез Софийски градски съд.

ЗЗДН задължава Дирекция „Социални дейности“ (ДСД) към общините и доставчиците на социални услуги да осигурят подкрепа на пострадалите за възстановяване и да имат специализирани програми за работа с извършителя.

Съществуват два начина за подаване на сигнал за извършено насилие – 1/ от реално пострадалия; 2/ от човек от неговото обкръжение, който може да идентифицира насилието и да подаде молба в районния съд или в МВР.

Затова на сайта на МВР има разработена програма за превенция и защита от насилието, в която се развиват дефинициите за насилие – като поведение спрямо жертвата от страна на партньора; поведение на жертвата; последиците от насилието; симптоми за идентифициране на насилника, уязвими групи спрямо насилието и пр.²

За да бъде доказано домашното насилие, се събират доказателства, които се излагат в производството за налагане на мярка за защита. Ако пострадалият е дете или под запрещение, ДСП също може да инициира защита.

Молбата се подава в съда или в МВР, когато има данни за опасност за живота или здравето на пострадалия. По искане на пострадалото лице всеки лекар е длъжен да издаде документ, в който писмено да удостовери констатираните от него увреждания или следи от насилие.

Преценка дали има насилие се прави от съда. Мярка за защита може да наложи чрез производството от районен съд по адрес (настоящ или постоянен) на пострадалото лице. Молба за производство може да се подаде от:

- пострадалото лице, ако е навършило 14-годишна възраст или е поставено под ограничено запрещение;
- брат, сестра или лице, което е в родство по права линия с пострадалото лице;
- настойника или попечителя на пострадалото лице;
- директора на дирекция „Социално подпомагане“, когато пострадалото лице е непълнолетно, поставено е под запрещение или е с увреждания.

Приятелският кръг е изключен от лицата, които могат да подават сигнали за домашно насилие, а в много случаи жертвата е повече склонна да сподели с връстници отколкото с роднини, поради срам, неудобство, а дори и страх.

В делото са допустими доказателствени средства допустими в ГПК – чл.13:

- протоколите, докладите и други актове, издадени от дирекциите „Социално подпомагане“, от лекари, както и от психолози, консултирали пострадалото лице;
- документите, издадени от юридически лица, извършващи социални услуги и вписани в регистър към Агенцията за социално подпомагане;

² Идентифициране на домашното насилие и подпомагане на пострадалия. Генерална дирекция „Национална полиция“ към МВР, достъпно на: <https://www.mvr.bg/gdnp/дейности/превенция/мвр-съвета/превенция-престъпност>.

- декларацията за родствена връзка между подаващия молбата и извършителя.

Съдът преценя дали има доказателства за насилие и ако има - издава заповед за защита. В нея могат да се разпоредят една или повече мерки. Ако в молбата са описани и риск за живота или здравето на пострадалия, се предприемат незабавна защита в 24 часов срок от молбата. Ако е пострадало и дете, се уведомява и ДСП по Закона за закрила на детето. Заповед за незабавна защита не подлежи на обжалване. Ако се издаде заповед за защита, извършителят трябва да заплати глоба в размер от 200 до 1000 лв.

Според практиката на съда в преобладаващия брой случаи след образуване на гражданско производство пред районните съдилища и извършването на редица процесуални действия от страна на съда като размяна на книжа, насрочване на делото в открито съдебно заседание, изготвяне на проект за доклад и разглеждане на делото се постига споразумение или след издаване на заповед за незабавна защита (по ЗЗДН) се оттегля молбата, сезираща съда и се стига до прекратяване на производството.³

Национална програма за превенция и защита от домашно насилие

Министърът на вътрешните работи съвместно с министъра на правосъдието, министъра на труда и социалната политика и министъра на финансите, всяка година разработва проект на **Национална програма за превенция и защита от домашно насилие**, който внася за приемане от Министерския съвет. Юридическите лица, които работят за защита от домашно насилие, участват в разработването на Националната програма. Към тях има програма за финансиране на програми на неправителствени организации чрез Министерството на правосъдието.

Мерките по Програмата се финансират от републиканския бюджет и са за следните дейности:

- програми за превенция и защита от домашно насилие, които се отнасят до:
 - подготовка и одобряване на програми в учебни заведения;
 - програми за работа с органите на съдебната власт и с органите на Министерството на вътрешните работи;
 - мониторинг на прилагането на закона;
 - провеждане на семинари и конференции;
 - издания и публикации;

³ Тази информация е от отчета за дейността на Районен съд Пловдив: <http://www.rs-plovdiv.com/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8>.

- програми за предоставяне на помощ на лица, пострадали от домашно насилие, които включват:
 - социално, психологическо и правно консултиране и помощ от специалисти;
 - насочване към други необходими специалисти и интердисциплинарни консултации, както и към кризисни центрове за лица, пострадали от домашно насилие;
- обучение на лицата, които извършват защитата по закона;
- специализирани програми, посещавани от лица, които са извършили домашно насилие, и които включват социални и психологически консултации.

Съобразно актуалната Национална програма за превенция и защита от домашно насилие за 2019 г., приоритетните цели на финансиране са:

- Осигуряване на защита, възстановяване и реинтеграция на пострадалите от домашно насилие чрез своевременно предоставяне на качествени услуги;
- Осигуряване на услуги за работа с извършителите на домашно насилие с оглед предотвратяване на рецидиви на домашно насилие;
- Подобряване на политиките по превенция и защита от домашното насилие чрез извършване на мониторинг и анализ по прилагането на Закона за защита от домашно насилие за периода 2015 – 2018 година.

Предвид определените цели следните дейности са финансирани по тази програма:

- Програми за предоставяне на помощ на лица, пострадали от домашно насилие: социално, психологическо и правно консултиране – чл. 6, ал. 7, т. 2, б. „а“ от ЗЗДН;
- Специализирани програми за лица, извършители на домашно насилие: социално и психологическо консултиране – чл. 6, ал. 7, т. 4 от ЗЗДН;
- Мониторинг на прилагането на закона в петте апелативни съдебни района в страната – чл. 6, ал. 7, т. 1, б. „в“ от ЗЗДН.

Няма публични данни за изпълнение на Националните програми за превенция и защита от домашно насилие по години.

Сред очаквани резултати от изпълнението на **Националната програма за превенция и защита от домашно насилие за 2019 г.** са следните⁴:

⁴ Достъпна на: <https://www.strategy.bg/FileHandler.ashx?fileId=17241>.

- Приет Координационен механизъм за взаимодействие на институциите при случаи на домашно насилие. Същият е бил планиран и през 2018 г., но дейността не е била изпълнена;
- Брой финансирани проекти на неправителствени организации;
- Координирани действия на институциите при прилагането на Програмите за работа с извършители на домашно насилие (ДН) и при нарушаването на мярката за защита по чл. 5, ал. 1, т. 5 от ЗЗДН;
- Изготвени и разпространени добри практики и инициативи. Улеснен достъп до информация за пострадалите от домашно насилие;
- Осигурен 24 часов безплатен достъп до информация, консултация и възможност за подаване на сигнал на Национална телефонна линия за деца 116 111;
- Повишена обществена чувствителност по теми, засягащи превенция и защита на жертвите от домашно насилие. Целенасочени усилия за обществено познаване на правата и начините за търсене на помощ, използване на застъпници по темата (например: публични фигури - разпознати писатели, артисти, спортисти);
- По-добра осведоменост за правата на жертвите на домашно насилие и възможностите за оказване на подкрепа;
- Успешно реализиране на кампанията по проект на ОССЕ на тема „Ефективни стратегии и практики за борба с насилието, основано на полов признак в Източна Европа“;
- Популяризиране дейността на Националната мобилна група за педагогическа подкрепа;
- Селектиране и определяне на училищата за назначаване на психолози. Брой назначени психолози в училищата. Брой консултации;
- Повишаване на квалификацията на учителите в областта на справяне с агресията и насилието в образователните институции. Брой проведени обучения, обучени учители;
- Реализиране на проект „Предотвратяване и борба с насилието над жени и домашно насилие“ по Норвежки финансов механизъм (НФМ) 2014-2021 г. Изготвяне на насоки за ефективно и навременно управление на делата за насилие, насочени към укрепване на капацитета на съдебната система за справяне с подобни случаи;
- Реализиране на дейности по проект по НФМ 2014-2021 на тема: „Подобряване ефикасността на полицейската дейност в областта на домашно насилие и насилие основано на полов признак“. С проекта се цели изграждане на

автоматизирана информационна система за регистриране на всички случаи на домашно насилие и насилие основано на признак „пол“, изготвяне на алгоритъм за оценка на риска и провеждане на обучения на полицейски служители свързани с оценка на риска;

- Създаване на работна група за обсъждане на възможностите за формиране на интердисциплинарни конферентни органи/работни групи оценка на риска по модела MARAC („Multi-Agency Risk Assessment Conference“);
- Адаптиран и проведен електронен обучителен курс на програма HELP по проект „Превенция и противодействие на насилието над жени и домашното насилие“ по НФМ 2014-2021 г.;
- Обучени медицински специалисти за разпознаване и стратегия на комуникация и докладване при признаци на насилие;
- Обучение на медицински специалисти за разпознаване на симптомите на сексуално посегателство и домашно насилие над деца и възрастни и уязвими групи. Запознаване с правната и институционална рамка на защитата и превенцията от домашно насилие;
- Поддържане на национална телефонна линия за пострадали от домашно насилие;
- Анализ и оценка на съществуващите кризисни центрове за лица, пострадали от домашно насилие и разкриване на нови;
- Разкриване на консултативни услуги за пострадали от насилие;
- Преодоляване на регионалните диспропорции в предоставянето на социални услуги за жертви на домашно насилие. Осигуряване на подкрепа на лицата, пострадали от домашно насилие чрез предоставяне на социални услуги.

2.1.2. Политика за закрила на детето

Закон за закрила на детето (ЗЗДет.)

Законът за закрила на детето (ЗЗДет.), приет 2001 г., урежда правата, принципите и мерките за закрила на детето, органите на държавата и общините и тяхното взаимодействие при осъществяване на дейностите по закрила на детето, както и участието на юридически лица и физически лица в такива дейности. Чл.1, ал. 2 от закона гласи, че „държавата защитава и гарантира основните права на детето във всички сфери на обществения живот за всички групи деца съобразно възрастта, социалния статус, физическото, здравословно и психическо състояние, като осигурява

на всички подходяща икономическа, социална и културна среда, образование, свобода на възгледите и сигурност.“

33Дет. регламентира защитата на децата в семейна среда и, когато обстоятелствата го налагат, като изключителна мярка детето може да бъде поставено извън семейството по съдебно решение. Едно от основанията, при които държавата трябва да я предприеме, е, когато детето е жертва на насилие в семейството и има сериозен риск за неговото развитие. Дете без надзор, както и когато детето е обект на престъпление или когато има непосредствен риск за неговия живот или здраве може да бъде поставено под полицейска защита в рамките на 48 часа, преди предприемане на други необходими защитни мерки.

Специализиран орган на Министерския съвет за ръководство, координиране и контрол в областта на закрилата на детето е председателят на Държавната агенция за закрила на детето. Агенцията разработва и контролира изпълнението на национални и регионални програми за осъществяване закрилата на детето, наблюдава и анализира провеждането на държавната политика за закрила на детето, дава методически указания на отделите „Закрила на детето“ в дирекциите „Социално подпомагане“ към АСП и осигурява методическото ръководство по спазване правата на детето.

На регионално равнище органите за закрила на детето са Отделите за закрила на детето и регионалните дирекции на Агенцията за социално подпомагане (РДСП). Съществуват 28 Регионални дирекции „Социално подпомагане“ и в тях има общо 147 дирекции „Социално подпомагане“.

На местно равнище закрилата на децата се реализира от ОЗД/ДСП съобразно компетенциите и правомощията им да определят и провеждат конкретни мерки за закрила и функциите им да извършват проверки по жалби и сигнали и да предприемат съответните конкретни мерки за закрила в случаи на нарушени права на децата. При идентифициран риск за детето органите инициират предвидените в Закона за закрила на детето мерки за закрила.⁵ В дирекциите по социално подпомагане сигнали за деца в риск могат да бъдат подадени от страна на: самото дете, физическо, юридическо лице или НПО или от държавните органи.

⁵ Според 33Дет., Допълнителни разпоредби, § 1., т. 11 „дете в риск“ е дете:

- а) чиито родители са починали, неизвестни, лишени от родителски права или чиито родителски права са ограничени, или детето е останало без тяхната грижа;
- б) което е жертва на злоупотреба, насилие, експлоатация или всякакво друго нехуманно или унижително отношение или наказание в или извън семейството му;
- в) за което съществува опасност от увреждане на неговото физическо, психическо, нравствено, интелектуално и социално развитие;
- г) (отм. - ДВ, бр. 24 от 2019 г., в сила от 01.01.2020 г.) което страда от увреждания, както и от труднолечими заболявания, констатирани от специалист;
- д) за което съществува риск от отпадане от училище или което е отпаднало от училище.

При получаването на сигнал за злоупотреба с деца се предприемат спешни мерки за защита на детето в съответствие с Координационния механизъм за взаимодействие при случаи на деца, жертви на насилие (или деца, изложени на риск да станат жертви на насилие) и за взаимодействие при кризисни интервенции.

Сигнали за деца, изложени на риск или жертви на насилие, могат да бъдат подадени в ДАЗД, МВР или дирекциите по социално подпомагане, където социален работник от Отдела за закрила на детето започва проверка. Осъществява се първоначална оценка на сигнала и рисковете за детето, когато е необходимо в сътрудничество с полицията, медицинския персонал и други професионалисти. В рамките на 24 часа от получаването на сигнала отговорният социален работник инициира свикване на мултидисциплинарен екип с представители на съответните институции и експерти.

Правилник за прилагане на Закона за закрила на детето

В Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето са дадени определенията на понятието насилие и видовете насилие спрямо децата:

„Насилие“ над дете е всеки акт на физическо, психическо или сексуално насилие, пренебрегване, търговска или друга експлоатация, водеща до действителна или вероятна вреда върху здравето, живота, развитието или достойнството на детето, което може да се осъществява в семейна, училищна и социална среда.“

„Физическо насилие“ е причиняване на телесна повреда, включително причиняване на болка или страдание без разстройство на здравето.“

„Психическо насилие“ са всички действия, които могат да имат вредно въздействие върху психичното здраве и развитие на детето, като подценяване, подигравателно отношение, заплаха, дискриминация, отхвърляне или други форми на отрицателно отношение, както и неспособността на родителя, настойника и попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури подходяща подкрепяща среда.

„Сексуално насилие“ е използването на дете за сексуално задоволяване.

„Пренебрегване“ е неуспехът на родителя, настойника и попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури развитието на детето в една от следните области: здраве, образование, емоционално развитие, изхранване, осигуряване на дом и безопасност, когато е в състояние да го направи.“

Национална стратегия за детето 2008-2018 г.

Друг документ в сферата на политиките за защита на децата от насилие е *Националната стратегия за детето 2008-2018 г.* Тя цели осигуряването на условия

за ефективно упражняване на правата и подобряване качеството на живот на децата като условие за свободното и пълноценното им личностно развитие.

Защита на децата от всякакви форми на злоупотреба, насилие и експлоатация е една от областите за въздействие. Тук са посочени няколко под-области:

- Преодоляване на експлоатацията и злоупотребата с деца;
- Защита от всякакви форми на насилие;
- Защита на децата от всякакви форми на експлоатация, включително сексуална и трудова;
- Намаляване на детския труд;
- Предотвратяване на трафика и търговията с деца и защита на деца – жертви на трафик.

Национална програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца 2017-2020 г.

Част от стратегическите цели на *Националната програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца 2017-2020 г.* са свързани със създаване на ефективна система за превенция на домашното насилие над деца, включително чрез създаване на програми за обучение в равнопоставеност на жените и мъжете и превенция на сексуалното насилие, сексуалната злоупотреба и сексуалната експлоатация на деца.

Координационни механизми при насилие срещу деца

В България в момента действат два механизма, които целят да нормират и координират действията на институциите при случаи на насилие над деца и в случаи на насилие или тормоз в образователна среда.

През 2010 г. с решение на МС е приет и утвърден Координационният механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция (КМ). Координационният механизъм въвежда определение за домашно насилие като: „всеки акт на физическо, сексуално, психическо, емоционално или икономическо насилие, както и опитът за такова насилие, принудителното ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права, извършени спрямо лица, които се намират в родствена връзка, които са или са били в семейна връзка или във фактическо съпружеско съжителство. За психическо и емоционално насилие върху дете се смята и всяко домашно насилие, извършено в

негово присъствие“. Държавната агенция за закрила на детето прави анализи на годишна база относно прилагането на механизма.

През 2017 г. Механизмът за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование е актуализиран и разширен с нов раздел за кибернасилието и кибертормоза, както и с разделянето на видовете насилие и тормоз на три нива. Първото е свързано с нарушаване на правилата, второто – с повтаряне на едни и същи нарушения и случаи на насилие, а на трето ниво са ситуациите, свързани с насилие, което би могло да застраши здравето и живота на децата.

Всяко училище и детска градина разработват собствени планове в синхрон с механизма. Няма публични регистри и данни за работата по механизма, освен анализите на отделните екипи на училищно ниво, поради което функционирането и ефективността му не са ясни.

2.1.3. Политика за равнопоставеност на мъжете и жените

Политиката по равнопоставеност на жените и мъжете е хоризонтална и обединява действията на изпълнителната власт на всички нива. Тя е сред сравнително новите и динамично развиващи се политики както по света, така и в България.

Започва още през 2000 г., когато МТСП организира и координира на национално ниво провеждането на държавната политика на Република България в областта на равнопоставеността на жените и мъжете (ПМС № 155 от 2000 г., обн., ДВ, бр. 65 от 2000 г.), в сътрудничество с множество институции и организации. От 2004 г. е обособено специализирано звено в МТСП – към настоящия момент това е отдел „Равни възможности, антидискриминация и социални помощи“ (РВАСП) в дирекция „Политика за хората с увреждания, равни възможности и социални помощи“ (ПХУРВСП). Отделът е и Секретариат на Националния съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към Министерския съвет.

През 2004 г. са поставени основите на национална координационна структура на най-високо ниво със създаването на **Национален съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към Министерския съвет** (ПМС № 313 от 17.11.2004 г., обн., ДВ, бр. 104 от 26.11.2004 г.). В последствие дейността на Националния съвет се регламентира през 2016 г. в Закона за равнопоставеност на жените и мъжете и в Правилника за устройството, организацията и дейността на Националния съвет по равнопоставеността на жените и мъжете. Съветът е орган за осъществяване на консултации и координация между органите на изпълнителната власт и неправителствените организации при разработването и провеждането на националната

политика по равнопоставеност на жените и мъжете. Негов председател е министърът на труда и социалната политика. Националният съвет се състои от представители на:

1. министерства, държавни и изпълнителни агенции и други органи, създадени със закон;
2. представителните организации на работниците и служителите на национално равнище;
3. представителните организации на работодателите на национално равнище;
4. Националното сдружение на общините в Република България;
5. юридически лица с нестопанска цел, чийто предмет на дейност е в съответствие с приоритетите на държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете, определени при условията, критериите и по реда, регламентирани в правилник за устройството, организацията и дейността на Националния съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към Министерския съвет.

Ролята на Националния съвет е да:

- предоставя становища по проекти на стратегически документи и нормативни актове, които съдържат разпоредби, свързани с равнопоставеността на жените и мъжете;
- участва в разработването на Националната стратегия за равнопоставеност на жените и мъжете;
- предлага мерки за насърчаване на държавната политика за равнопоставеност на жените и мъжете;
- участва в разработването на количествени и качествени показатели, необходими за системата за наблюдение на равнопоставеността на жените и мъжете.

Националният съвет е част от институционалния механизъм по равнопоставеност на жените и мъжете. Съществена част от този механизъм са и координаторите по равнопоставеност на жените и мъжете, които функционират както на национално, така и на регионално ниво. Понастоящем в централните органи на изпълнителната власт всички областни администрации са определени и обучени експерти, които отговарят за координиране на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете в съответните сектори и области, и осъществяват връзка със Секретариата на Националния съвет.

Ефективното функциониране на националния институционален механизъм е гаранция за успешно прилагане на интегрирания подход (т.е. зачитането еднакво на проблемите, потребностите, вижданията на жените и мъжете) при разработването и провеждането

на всички секторни, регионални и местни политики и извършване на анализ и оценка на въздействието преди вземането на решения.

Закон за равнопоставеност на жените и мъжете (ЗРЖМ)

Законът за равнопоставеност на жените и мъжете (ЗРЖМ)⁶ е приет през 2016 г. и има рамков характер. ЗРЖМ урежда провеждането на държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете и има за цел да насърчи постигането на равнопоставеност на жените и мъжете, като създаде условия за изграждане на институционална среда и определи органите и механизмите за провеждане на държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете.(чл. 1, ал. 2 от закона).

Според ЗРЖМ МС определя държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете и приема Национална стратегия по равнопоставеност на жените и мъжете, както и планове за нейното изпълнение, а централните и териториалните органи на изпълнителната власт провеждат политиката по равнопоставеност на жените и мъжете в съответствие с националната стратегия.

Министърът на труда и социалната политика ръководи, координира и контролира осъществяването на държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете., като:

- разработва, участва в обсъждането и предлага приемането и/или изменението на нормативни актове и стратегически документи, които имат отношение към равнопоставеността на жените и мъжете;
- организира и ръководи дейността на Националния съвет по равнопоставеността на жените и мъжете;
- координира разработването, изпълнението и отчитането на Националната стратегия и планове за нейното изпълнение;
- организира създаването и поддържането на система за наблюдение на равнопоставеността на жените и мъжете и координира изготвянето на доклад за равнопоставеността на жените и мъжете в Република България;
- оказва методическа помощ на органите на изпълнителната власт за провеждането на държавната политика по равнопоставеността на жените и мъжете;
- представлява държавата в международни организации и програми в областта на равнопоставеността на жените и мъжете;

⁶ Достъпен на: <https://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2136803101>.

- ръководи и координира участието в национални и международни програми и проекти за равнопоставеност на жените и мъжете, включително съвместно с други органи на държавната власт и организации;
- поддържа контакти със сродни специализирани държавни органи в други държави, както и с международни организации с дейност в сферата на равнопоставеността на жените и мъжете.

С приемането на ЗРЖМ е регламентирана и позицията на координаторите по равнопоставеност на жените и мъжете на национално и регионално ниво. Ролята на координаторите е да:

- участват в разработването и провеждането на националната политика по равнопоставеност на жените и мъжете;
- участват в разработването на секторните и местните политики и програми от гледна точка на равнопоставеността на жените и мъжете;
- участват в изготвянето на оценка на въздействието по признак „пол“ на нормативните актове и стратегическите документи, предлагани от органите на изпълнителната власт;
- участват в изготвянето, изпълнението и отчитането на Националната стратегия и планове за нейното изпълнение в областта на компетентност на съответния орган на изпълнителната власт;
- координират изпълнението на мерките от компетентността на органа на изпълнителната власт и участват в изготвянето на доклади по равнопоставеност на жените и мъжете;
- участват в разработването на количествените и качествените индикатори и анализи на равнопоставеността на жените и мъжете в съответната област на компетентност на институцията;
- координират събирането и разпространението на информация и добри практики, предоставянето на данни по равнопоставеност на жените и мъжете от компетентността на органа на изпълнителната власт;
- участват в обучения по равнопоставеност на жените и мъжете, както и в организирането на такива обучения;
- изпълняват и други функции в областта на равнопоставеност на жените и мъжете, възложени от съответния орган на изпълнителната власт.

Към настоящия момент в централните органи на изпълнителната власт и всичките 28 областни администрации има служители определени за координатори по равнопоставеност на жените и мъжете. Въвеждането на областните координатори в

изпълнението на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете е един от подходите въпросите на недискриминацията и равнопоставеността на мъжете и жените да достигнат до хората по места. Затова и ролята на областните координатори по равнопоставеност е изключително важна, защото чрез тях информацията за състоянието по области достига до централно ниво и може да послужи при вземането на адекватни управленски решения.

Основни документи за изпълнение на политиката за равнопоставеност са:

- **Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете за периода 2016-2020 г.** (приета с Решение 967 от Министерски съвет от 14.11.2016 г.): основният стратегически документ на тази политика /по-подробно описан на следващите страници/
- Стратегията се изпълнява чрез **Национални планове за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете**, които се приемат от Министерския съвет. Плановете съдържат конкретни мерки от компетенциите на различни институции и организации. Резултатите от изпълнението на плановете се представят в **Доклади по равнопоставеността на жените и мъжете**.
- Изпълнен е и междуинституционален **План за действие за изпълнение на заключителните препоръки към България, отправени от Комитета на ООН за премахване на дискриминацията по отношение на жените (CEDAW)**, приет от МС през 2013 г. (РМС № 438 от 25.07.2013 г.). Заключителните препоръки от 27 юли 2012 г. към Република България са във връзка с прегледа на консолидирания IV-VII периодичен доклад на България (CEDAW/C/BGR/4-7), състоял се на 12 юли 2012 г. в Ню Йорк и се отнасят до изпълнението на задълженията на Република България по Конвенцията на ООН за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените (в сила за България от 10.03.1982 г., обн. ДВ, бр. 17 от 02.03.2010 г.). Те са свързани със спазването на правата на жените и равнопоставеността между жените и мъжете в различни области като образование, заетост, здравеопазване, икономическа и социална подкрепа, участие в политическия и обществен живот, насилие, трафика на хора, стереотипи и дискриминационни практики, временни специални мерки, жени в неравностойно положение, правна рамка за равенство, механизъм за подаване на жалби, национален механизъм за постигане на напредъка на жените, брак и семейни отношения и др.

Национална стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2016-2020 г.

Национална стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2016-2020 г. цели създаване и прилагане на дългосрочна и устойчива държавна политика за постигане на равнопоставеност на жените и мъжете. Тя включва гаранции за равно третиране и равни задължения на лицата в страната и равно участие при взимането на решения на жените и мъжете в Република България, с оглед успешната им реализация и стимулиране на равнопоставеността на жените и мъжете във всички сфери на обществения, икономическия и политическия живот на страната.

Една от приоритетните области на стратегията е борба с насилието, основано на пола и защита и подкрепа на жертвите. Ключови действия за постигане на напредък в областта са:

- Актуализиране на правната, стратегическата и оперативната рамка в областта на насилието, основано на пола и трафика на хора;
- Повишаване на информираността и експертизата на служители, участващи в приема, производството, социалната и психологическата грижа за жертвите на насилие;
- Повишаване на информираността и експертизата на определените координатори по равнопоставеност на жените и мъжете в различните държавни институции;
- Промяна на нагласите, повишаване на възможността за предотвратяване на насилие, гарантиране на по-добра подкрепа на жертвите и достъпа им до права и услуги;
- Реинтеграция и овластяване на жертвите на трафик на хора;
- Съдействие и оказване на подкрепа на жертвите на домашно насилие.

В една от другите приоритетни области на стратегията, която е свързана с **намаляване на разликите по пол в заплащането и доходите**, е посочено, че по-високата безработица сред жените води до редица други негативни последици – повишава се рискът от изпадане в бедност на жените поради невъзможност да си намерят работа, създава се социална изолация и т.н., което, от своя страна, увеличава вероятността да станат жертви на насилие, основано на пола и най-вече на домашно насилие.

Национален план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2019-2020 г.

Една от петте приоритетни области в **настоящия Национален план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2019-2020 г.**, е борбата с

насилието, основано на пола и защита и подкрепа на жертвите. По приоритетна област 4 Борба с насилието, основано на пола и защита и подкрепа на жертвите са предвидени следните мерки:

- Подобряване на правната рамка в областта на насилието над жени и домашното насилие;
- Операция „Заедно срещу насилието“ по ОПРЧР;
- Организиране на обучение за повишаване на информираността и експертизата на определените в МВР координатори по равнопоставеност и служители на структурите по чл. 37 от ЗМВР, които ги подпомагат;
- Повишаване на капацитета на полицията и установяване на условия и процедури за създаване на приятелска и щадяща среда, предназначена за деца в конфликт със закона и деца, които се нуждаят от подкрепа;
- Подобряване на ефикасността на полицейската дейност в областта на домашното насилие и насилието, основано на пола;
- Организиране и провеждане на курсове за обучения за професионалното обучение с откъсване от работа на служителите на МВР по теми, имащи отношение към равнопоставеността на жените и мъжете;
- Усъвършенстване на системата за обобщаване на база данни на структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия за прояви на насилие;
- Поддържане на телефонни линии на МО и Служба „Военна полиция“ за регистриране на сигнали за прояви на дискриминация;
- Предоставяне на социални услуги на деца и лица, жертви на насилие, трафик или друга форма на експлоатация (Кризисни центрове и други услуги);
- Прилагане на Координационния механизъм за взаимодействие при работа по случаи на деца, жертва или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция;
- Ранна идентификация на специфична уязвимост, оценка на нуждите и предоставяне на навременни грижи и услуги;
- Подобряване на взаимодействието в случаи на деца, жертви на трафик на хора - трудова и сексуална експлоатация;
- Прилагане на рамката за сътрудничество, процедурите и мерките, залегнали в Национален механизъм за насочване (НМН) и подпомагане на жертвите на трафик на хора;

- Анализ на тенденциите в областта на престъплението трафик на хора въз основа на данните за жертвите и извършителите на престъплението;
- Реализиране на таргетирани превенционни дейности с фокус млади хора и ученици;
- Провеждане на превенционно-информационни дейности за предотвратяване на трафика на хора - жени и мъже, момичета и момчета, включително дейности насочени по линия уязвимостта на граждани от „трети страни“, бежанци и търсещи закрила;
- Подкрепа и закрила на жертви на трафик на хора, съгласно Закона за борба с трафика на хора;
- Организиране и провеждане на обучителни семинари за държавни служители за обсъждане на ситуацията по отношение на насилието, основано на полов признак; проблемите с които най-често се сблъскват жертвите, работата и ефективността на местните структури на държавната и административна власт, ангажирани с решаването на проблеми, докладването на случаите и защитата, и др.;
- Изработване, редактиране и поместване на журналистически материали за повишаване на информираността относно спецификите на насилието, основано на пола;
- Разработване на кратки информационни материали на тема насилие, основано на пола, за телевизионно и радио излъчване;
- Изготвяне на образователни материали за по-добра защита на жертвите и предотвратяване на бъдещо насилие, основано на пола;
- Изготвяне на изследвания, анализи и данни, които може да се използват за информиране по места относно политиката за недискриминация по пол и превенция на насилието по пол;
- Разработване и въвеждане на специални програми за превенция на насилието сред лица, изпаднали в положение на уязвимост, или сред рискови общности.

Закон за защита от дискриминация (ЗЗДискр.)

Законът за защита от дискриминация (ЗЗДискр.)⁷ и създадената и действаща в съответствие с неговите разпоредби Комисия за защита от дискриминацията представляват съществена част от антидискриминационната политика на Република

⁷ Достъпен на: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135472223>.

България. Този закон гарантира защитата от дискриминация в сфери като упражняването правото на труд, обучение и др.

Според отчета на КЗД за 2017–2018 г.⁸, прегледът на практиката на институцията сочи, че КЗД прилага съдебната практика на Съда на Европейския съюз по отношение на равнопоставеността на половете. За периода 2012 г.–2018 г. образуваните преписки във връзка с дискриминация по пол са 157, като 64% от тях касаят множествена дискриминация по пол. Признаците, които най-често присъстват в комбинация с признака „пол“ в случаите на множествена дискриминация са „увреждане“, „образование“ и „семеино положение“. В Комисията за защита от дискриминация за периода 2012–2017 г. са инициирани 13 производства за сексуален тормоз. За 2018 г. в доклада на КЗД не е посочен конкретен брой дела за сексуален тормоз. Случаите със сексуален тормоз са деликатни, често без свидетели, затова и жалбите в Комисията за защита от дискриминация с подобни оплаквания не са много през годините.

По информация на Комисията за защита от дискриминация (КЗД) осигуряването на равна степен на икономическа независимост на жените е гарантирано на законодателно ниво чрез една от основните цели на ЗЗДискр., а именно предоставянето на цялостна и всеобхватна закрила от дискриминация при упражняване на правото на труд – както преди възникване на трудовото правоотношение, по време на неговото осъществяване, така и в случаите на прекратяването му. В закона са въведени антидискриминационни правила за защита на служителите, които резултират в преки задължения, свързани с осигуряване на еднакви условия на труд; равно възнаграждение за еднакъв или равностоен труд; предоставяне на равни възможности за обучение, повишаване на професионалната квалификация и преквалификация, както и възможности за професионално развитие и израстване в ранг и длъжност при прилагане на обективни критерии за оценката на дейността им и др.

От друга страна, в жалбите до КЗД по признак „пол“ в областта на упражняване правото на труд преобладават оплакванията от жени. Често те са дискриминирани поради неравно заплащане, поради пренебрегването им като служители, като понякога са обект на недоверие и подигравки от преобладаващия мъжки състав в определен тип компании. В комисията често постъпват оплаквания от уволнения по време на бременност, от предварителни ултиматуми от работодатели срещу постъпващи на работа млади жени, че забременяването не е желателно, негативно се променят условията за труд за призналите своята бременност, налице са тормоз, дискомфорт, незачитането на жени като пълноценни служители. Със своите действия и понякога чрез действията на своите подчинени работодателят създава враждебна среда и дискриминира жената, която иска да бъде майка, пречи ѝ да бъде лекувана, което в

⁸ Достъпен на: <http://www.kzd-nondiscrimination.com/layout/images/stories/2015/otchet/KZD-ot4et-2018-bg.pdf>

дадени случаи се налага. За да се стигне нерядко до уволнение с мотив например, че жалбоподателката не притежава необходимите качества за ефективно изпълнение на трудовите задължения. Като примери за добра практика с оглед насърчаването на равнопоставеността на мъжете и жените в гореспоменатите приоритетни области можем да посочим следните решения постановени през 2017 и 2018 г.⁹ по-долу.

В двата годишни отчета на КЗД се описват и други жалби, свързани с дискриминация по полов признак, но поради липсата на достатъчно доказателства в хода на разглеждането на жалбата от КЗД не е възможно да се достигне до решение в полза на жалбоподателя. От една страна, това е поради трудното доказване на упражняване на дискриминация по полов признак (и най-вече случаи на сексуален тормоз), но от друга страна, е белег, че жалбоподателите невинаги познават достатъчно добре същността на дискриминацията, законовата на рамка на защита или не могат да осигурят достатъчни надеждни доказателства в своя полза.

- **Решение № 254 от 17.07.2017 г.** КЗД установява, че работодател е извършил пряка дискриминация по признак пол и на фирмата работодател е наложена имуществена санкция в размер на 1250 лв. спрямо бременна служителка, която преди това е съобщила за извършвана ин витро процедура. След като служителката съобщава за опитите си да забременее дружеството започва да изисква непрекъснато информация за бременността ѝ и спира допълнителната ѝ здравна застраховка. В жалбата си служителката твърди, че е получава писма от работодателя си, в които казва, че ще я отстрани от работа и ще спре картата ѝ за достъп до сградата. Освен това служителката е получила заповед, с която я задължават ежемесечно да представя документ за наличието на бременност.
- **Решение №157 от 12.05.2017 г.** Решението касае жалбата на военнослужеща в Българската армия със звание „ефрейтор“, която твърди, че е била лишена от възможност за присвояването на офицерско звание, въпреки че има атестация с препоръка за присвояване на по-високо звание и завършва магистърска програма във Военната академия, като по този начин е било нарушено правото ѝ на професионално израстване и израстване в длъжност и ранг. В жалбата си военнослужещата акцентира върху арогантното и сексистко отношение, основано на пола ѝ, от страна на Началник „Личен състав“ на Сухопътни войски и от служител в Дирекция „Управление на човешки ресурси“ на МО. КЗД постановява, че с бездействието си да повиши във военно звание и чин жалбоподателката, Министерството на отбраната и въоръжените сили на

⁹ Отчет на Комисията за защита от дискриминация за 2017 г., достъпен на: <http://www.kzd-nondiscrimination.com/layout/images/stories/2015/otchet/%D0%9E%D0%A2%D0%A7%D0%95%D0%A2.2017.pdf>.

България е извършило пряка дискриминация по признаците „образование“ и „обществено положение“.

- **Решение №428 от 31.10.2018 г.** по преписка №26/2018 г. Оплакванията са за непряка дискриминация по смисъла на чл. 4, ал. 3 от ЗЗДискр., тъй като работодателят не е осигурил еднакви условия на труд без оглед на признаците по чл. 4, ал. 1 в сравнение с колегите от мъжки пол. КЗД установява, че е осъществена пряка дискриминация по смисъла на чл. 4, ал. 2, във връзка с чл. 4, ал. 1 от ЗЗДискр. по признак „пол“ за неаргументирано уволнение на служител от женски пол при съкращаване на щат, при направен избор за съкращаване на единствения служител от женски пол, макар и четиримата служители да са покривали еднакви критерии за образование, допълнителни квалификации, професионален опит и т.н. При проверка на КЗД по случая се установява, че жалбоподателката е класирана с най-малък брой точки, без да е налице аргументация за начина, по който са формирани резултатите на всички кандидати. В резултат на това, че служителката от женски пол получава най-ниската оценка, тя е уволнена. КЗД постановява, че това уволнение е неправомерно и в този смисъл работодателят е осъществил пряка дискриминация по признак „пол“ съгласно ЗЗДискр.

2.1.4. Други законови и нормативни актове с отношение към домашното насилие и насилието, основано на пола

Наказателен кодекс (НК)

Наказателният кодекс (НК)¹⁰ има за задача да защитава от престъпни посегателства личността и правата на гражданите и цялостния установен в страната правов ред. За осъществяване на тази задача кодексът определя кои обществено опасни деяния са престъпления и какви наказания се налагат за тях и установява случаите, когато вместо наказание могат да бъдат наложени мерки за обществено въздействие и възпитание.

Наказателният кодекс съдържа наказателни разпоредби и санкции за престъпления, свързани с убийство, включително извършено в условията на домашно насилие (с изменение от 2019 г.); условията и телесни повреди – тежки, средни и тривиални/леки телесни повреди. Убийство на майка, баща, син или дъщеря е убийство с утежняващи вината обстоятелства, както и телесна повреда на баща или майка.

Наказателните санкции срещу сексуално насилие – например блудство или изнасилване на лице под 14-годишна възраст и изнасилване се регламентират в специален раздел от Наказателния кодекс, озаглавен „Разврат“. Изнасилването на низходящ роднина от

¹⁰ Достъпен на: www.lex.bg/laws/ldoc/1589654529.

женски пол и изнасилването на непълнолетно момиче са престъпления с утежняващи вината обстоятелства.

В Наказателния кодекс се регламентират и санкциите при насилствен брак, склоняване на лице от женски пол към принудителен брак; санкции срещу фактическо съжителство с непълнолетни под 16-годишна възраст и срещу улесняване на това съжителство.

С последните изменения в НК от февруари 2019 г. се даде дефиниция на понятието „в условията на домашно насилие“¹¹ и по този начин се криминализираха различни негови форми: „Престъпление, извършено в условията на домашно насилие, е такова, ако то е предшествано от системно упражняване на физическо, сексуално или психическо насилие, поставяне в икономическа зависимост, принудително ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права и е осъществено спрямо възходящ, низходящ, съпруг или бивш съпруг, лице, от което има дете, лице, с което се намира или е било във фактическо съпругеско съжителство, или лице, с което живеят или е живяло в едно домакинство.“ Наказанието за принуда в условията на домашно насилие се наказва с между 3 и 10 години затвор. Който противозаконно лиши някого от свобода в условията на домашно насилие, също ще се наказва с лишаване от свобода от 3 до 10 години. Който системно следи другото и това би могло да възбуди основателен страх за живота или здравето му или за живота и здравето на негови близки, ако извършеното не съставлява по-тежко престъпление, се наказва с лишаване от свобода от 1 година или пробация. Според приетата дефиниция „следене“ е всяко поведение със заплашителен характер срещу конкретно лице, което може да се изразява в преследване на другото лице, показване на другото лице, че е наблюдавано, навлизане в нежелана комуникация с него чрез всички възможни средства за комуникация. Ако деянието е извършено в условията на домашно насилие, наказанието е затвор до 5 години.

Насилственото сключване на брак се наказва с лишаване от свобода от 1 до 6 години. Наказанието се налага и на лице, което отвлече другото с цел да го принуди да встъпи в брак, както и за склоняване за преминаване на територията на друга държава. Със затвор от 3 до 8 години е наказанието, когато деянието е извършено от родител, друг сродник или настойник по отношение на непълнолетно лице и по отношение на две или повече лица.

¹¹ В чл. 2 от Закона за защита от домашно насилие (последни изменения от 22 март 2019 г.) също се дава дефиниция на домашно насилие: „Домашно насилие е всеки акт на физическо, сексуално, психическо, емоционално или икономическо насилие, както и опитът за такова насилие, принудителното ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права, извършени спрямо лица, които се намират в родствена връзка, които са или са били в семейна връзка или във фактическо съпругеско съжителство.“

Наказателно процесуалния кодекс (НПК)

Наказателното производство и правата на пострадалите лица са регламентирани в *Наказателно процесуалния кодекс (НПК)*¹² от 2006 г. Съгласно НПК пострадалите лица, включително жертвите на различни форми на насилие и трафик на хора, получават редица права:

- Право на участие в наказателно производство:

Пострадало лице може да бъде ангажирано в наказателно производство в няколко аспекта, като „увредена страна“, „страна по граждански иск“ или „частен ищец“, включително и в трите си качества едновременно.

Страна по граждански иск

Пострадалото лице има право да заведе граждански иск за компенсация, който да бъде разгледан от съда в хода на наказателното производство.

Частен ищец

Пострадало лице може да участва в производството като частен ищец, поддържайки иск заедно с прокурора. По време на делото частният ищец може да представя доказателства, да подава искания и аргументи, свързани с доказване на вината на обвиняемия и за определяне на наказанието.

- Право на защита на личния живот и безопасността:

При българското наказателно производство една от основните процесуални гаранции на личния живот е **възможността за провеждане на съдебните заседания при закрити врати**. Това е възможно, наред с другите случаи, когато се изисква с оглед на запазване на морала, за предотвратяване на разкриване на факти, отнасящи се до интимния живот на гражданите. Свидетел също получава специални мерки за защита.

Съдът може да реши да проведе заседанието при закрити врати по своя инициатива или по искане на пострадалото лице. Когато трябва да се разпита дете, което е пострадалото лице, съдът може да реши да не допуска в съдебната зала обществото и пресата.

- Разпит чрез видеоконферентна връзка

Жертвите могат да бъдат разпитвани чрез аудио или видео връзка. В случай на пострадали лица със скрита идентичност, глас или промяна на образа, всички разпити чрез видеоконферентна връзка се провеждат с промяна на образа на свидетеля.

¹² Достъпен на: <https://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2135512224>.

Децата – жертви могат да бъдат разпитвани на закрито заседание и ако е необходимо, чрез видеоконферентна връзка. След даване на показания, свидетелите, които са непълнолетни, се извеждат от съдебната зала, освен ако съдът не разпорежи друго.

○ Забрана за приближаване на жертвата

По предложение на прокурора със съгласието на пострадалото лице или по негово искане съдът може да забрани на обвиняемите да доближават директно пострадалото лице по време на цялото производство.

Закон за правна помощ

Законът за правна помощ от 2006 г. има за цел да гарантира равен достъп на лицата до правосъдие. В него се предвиждат условията за предоставяне на правна помощ при наказателните и гражданските производства. Съгласно този закон сред лицата, имащи право на безплатна правна помощ, са **жертвите на домашно и сексуално насилие, както и жертвите на трафик на хора, които нямат достатъчно финансови средства**. Друга група лица, имащи това право, са тези, които са в процес на международна защита. **Все пак в тези случаи, както и в други случаи на правоимащи лица, се прилага тест за доказване на средства, който ограничава достъпа до правна помощ и правосъдие за жените – жертви на насилие.** Съдът отчита следните обстоятелства: доход на пострадалото лице или неговото семейство; имуществено състояние, удостоверено с декларация; семейно положение; здравословно състояние; трудова заетост, възраст и други обстоятелства. След произнасянето на съда за предоставяне на правна помощ, решението незабавно се изпраща на Адвокатската колегия в съдебната област за назначаване на адвокат. **Децата в риск по смисъла на ЗЗДет.** също имат право на безплатна правна помощ.

Закон за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления

Законът за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления предвижда няколко форми на подкрепа за жертвите на престъпления:

- Медицинска помощ при спешни случаи;
- Психологическа консултация и помощ;
- Безплатна правна помощ;
- Практическа помощ.

Тази помощ се осигурява преди, по време на и след приключване на наказателното производство. Безплатната психологическа консултация и помощ се осигуряват от

специалисти – психолози от организациите за подкрепа на пострадали съобразно нуждите на пострадалия и психологическото му състояние. В закона е направено определение и на „организация за подкрепа на пострадали“: „юридическо лице с нестопанска цел, създадено при условията на българското законодателство и регистрирано в обществена полза, което безплатно оказва подкрепа на пострадали от престъпления и при подходящи условия допълва действията на държавата в това отношение. Безплатната психологическа консултация и помощ се финансират от Министерството на правосъдието.“

По данни в медиите на фона на официално регистрираните над 100 хил. престъпления годишно за цялата 2015 г. държавата е компенсирала едва 22-ма души, и прилагането на закона е свързано с много трудности.¹³ На официалната страница на Националния съвет за подпомагане и компенсация на пострадали от престъпления няма данни за проведени заседания след 2016 г.¹⁴

Закон за борба с трафика на хора

Законът за борба с трафика на хора, приет през 2003 г. има за цел осигуряване на взаимодействието и координацията между държавните и общинските органи, както и между тях и неправителствените организации за предотвратяване и противодействие на трафика на хора и формиране на националната политика в тази област. Областите, които той урежда, са:

- взаимодействието, правомощията и задачите на държавните органи, осъществяващи дейност в борбата с трафика на хора;
- статутът и задачите на приютите, центровете и комисиите по този закон за предоставяне на закрила и помощ на жертвите на трафика на хора;
- мерките за предотвратяване и противодействие на трафика на хора;
- мерките за закрила и помощ на жертвите на трафика на хора, особено на жени и деца;
- предоставянето статут на специална закрила на жертвите на трафика на хора, които сътрудничат на разследването.

За осъществяването на дейността и целите на закона се създават национална и местни комисии за борба с трафика на хора, приюти за временно настаняване на жертви на трафика на хора, както и центрове за закрила и помощ на жертви на трафика на хора.

¹³ <http://legalworld.bg/55441.za-ciala-godina-sa-kompensirani-edva-22-jertvi-na-prestypleniia.html>.

¹⁴ <http://www.compensation.bg/bg/node/5>.

В закона се дефинира и „**рискова група**“, която е „група от лица, които поради възрастта си, пола, социалния статус или разположението на района, в който живеят, са потенциални жертви на трафик“.

Национална стратегия за борба с трафика на хора 2017-2021 г.

Националната стратегия за борба с трафика на хора 2017-2021 г. е основен политически документ, който формулира приоритетите и целите, свързани с ефективното и дългосрочно противодействие - както на самото престъпление, така и на последиците от него. Дългосрочната визия на стратегията е свързана със създаването на политика в областта на трафика на хора, която да регламентира вида и системата от мерки, чрез които да се постигне оперативно, ефективно и ефикасно взаимодействие и координация на хоризонтално и вертикално ниво между всички ведомства, институции и организации, в това число и гражданския сектор, ангажирани с работа по проблема.

Национална програма за борба с трафика на хора за 2019 г.

Една от стратегическите цели на *Националната програма за борба с трафика на хора за 2019 г.*, свързана с развиване и надграждане на капацитета на специалисти в областта на противодействие на трафика на хора и закрила на жертвите, предвижда провеждане на обучения за повишаване на капацитета на заинтересованите страни за превенция и идентификация на жертви на насилие основано на пола, вкл. жертвите на трафик на хора, и изработване на наръчник по овластяване на жертви на насилие основано на пола.

2.1.5. Изводи от прегледа на стратегически и програмни документи за домашното насилие и насилието, основано на пола, в България

- В българската нормативна практика съществуват много закони и други нормативни актове, които обхващат различни аспекти от темите за насилието, основано на признака „пол“ и домашното насилие. Те са в унисон с европейските и световните тенденции за законодателство по тези теми поради международните и европейските актове, по които България е страна.
- Същевременно обаче, между политиките, насочени към борба с домашното насилие и насилието, основано на пола, са налице опити за взаимовръзка, но това не е добре регламентирано.
- Особена форма на насилие (което може да бъде както основано на пола, така и домашно) е насилието над деца. Поради уязвимата им позиция при непълнолетните лица жертви на насилие са приложими специални закони за

закрила, които да гарантират минимизиране на риска от упражняване на насилие над тях.

- Проучването на стратегически и нормативни документи по темата в България установява, че при дефиниране на „домашно насилие“, „насилие, основано на пола“ и „насилие над деца“ има много припокриващи се полета. Това обаче довежда до неясноти какви мерки на превенция или подкрепа на жертвите да се приложат на практика при конкретни казуси, при които това припокриване е налице.

По отношение на домашното насилие:

- Проучването на стратегически и нормативни документи на явлениято „насилие в България“ установява, че на законово ниво домашното насилие е добре нормативно регламентирано. Има определения за видовете домашно насилие и съществуват практически указания как жертвите на домашно насилие могат да идентифицират подобен акт. Определено е и кои институции следва да реагират при случай на насилие, както и какви следва да са действията на институциите в подобна ситуация. Същевременно все още няма координационен механизъм за взаимодействие между различните институции при съмнения или сигнали за домашно насилие.
- Голяма част от институционалните усилия в областта на домашното насилие се реализират чрез ежегодната Национална програма за превенция и защита от домашно насилие с формулирани мерки и план за действие. Същевременно, липсват публични отчети как се изпълнява тази програма. От друга страна, липсват и официални статистически данни от отговорните институции за обхвата и разпространението на домашното насилие. В резултат, е трудно да се правят заключения за ефекта от планираните превантивните мерки, както и на мерките за подкрепа на жертвите.
- Положителна тенденция, която кабинетното проучване на законодателството по темата очертава, е криминализирането и наказателното преследване на домашното насилие от началото на 2019 г. Все още липсват данни за броя на образувани наказателни производства в тази област поради краткия времеви интервал на действие на тези законови промени.
- Прегледът на съдебната практика установява, че често подадените молби за защита от домашното насилие се оттеглят от жертвата, която е зависима от извършителя. Оттеглянето на жалбите и непродължаването на съдебния процес поставя допълнителни предизвикателства пред политиките за защита от домашно насилие, които политики следва да включват и допълнителни гаранции за защита на жертвите, за да ги избавят от зависимостта от извършителя.

- Насилието над деца в контекста на домашното насилие е също широко регламентирано /чрез Закона за закрила на детето; Националната стратегия за детето и пр./, но липсват достатъчно данни доколко нормативните разпоредби при подобни случаи се осъществяват на практика и дали във всички казуси с насилие над деца се включва Координационният механизъм за реакция при сигнал за насилие на дете.

По отношение на насилието, основано на пола:

- За разлика от домашното насилие, насилието, основано на пола, не е самостоятелно разписано в програмни и стратегически документи, като за него липсва официална дефиниция. Някои форми на насилие, основано на пола, са част от наказателната политика, както и политиките за равнопоставеност на жените и мъжете и за защита от дискриминация. Липсата на всеобхватност обаче прави невъзможно събирането на данни за този вид насилие, а жалбите за дискриминация по признак „пол“, които се разглеждат от Комисията за защита от дискриминация, са едва няколко на година. Затова наше допускане, което ще се опитаме да проверим през проучването на терен сред различните целеви групи, е, че работодателите и работодателските организации нямат изградени механизми за разпознаване и предотвратяване на насилието, основано на пола, на работното място.

По отношение на разпознаване и преценка дали има насилие:

- В настоящия доклад се установява, че законодателството в България предполага потесен кръг на сигнализиране на домашно насилие над възрастен – жертвата или пряк негов роднина. От възможност за докладване за случай на насилие са лишени приятелите, а именно приятелският кръг може да се окаже този, с който жертвата е споделила за преживяното от нея насилие. Това е особено валидно за жертви от силно уязвими групи като най-младите възрастови групи, за които приятелите са важен референтен кръг. За разлика от това, е налице по-широк кръг от хора, които могат да реагират при съмнение за насилие по отношение на деца. Подаване на сигнал за дете в риск или жертва на насилие /вкл. анонимен сигнал/ може да подаде всеки.

2.2. Преглед на съществуващи статистически данни, доклади от изследвания и оценки на национално равнище

Национален статистически институт

НСИ не събира данни за домашно насилие и насилие, основано на пола, тъй като до 2018 г. не съществува такава разпоредба в Наказателния кодекс. Данните, които се

събират са общ брой извършени престъпления, като част от тях вероятно биха могли да бъдат класифицирани като престъпления, основани на пола или като аспекти на домашното насилие.

По-долу са представени част от престъпленията, за които НСИ събира данни.

ПРЕСТЪПЛЕНИЯ ПО ГЛАВИ ОТ НАКАЗАТЕЛНИЯ КОДЕКС			
Глави от Наказателния кодекс и някои видове престъпления	2017 г.	2016 г.	2015 г.
	общо	общо	общо
Престъпления против личността	2215	2021	2017
<i>в това число:</i>			
Убийство (чл. 115, 116, 118, 119, 120, 121 - довършено)	71	79	95
Убийство (чл. 115, 116, 118 и 119 - опит)	25	26	32
Телесна повреда (чл. 128 - 134 - О.Х.)	886	820	815
Отвлечане и противозаконно лишаване от свобода (чл. 142 и 142а)	41	61	81
Принуда (чл. 143 - 144)	353	401	344
Обида и клевета (чл. 146 - 148а)	213	97	98
Разврат (чл. 149 - 159)	259	275	275
от тях:			
Блудство (чл. 149 и 150)	91	107	84
Изнасилване (чл. 152 - довършено и опит)	47	70	61
Сводничество и отвлечане за разврат (чл. 155 - 156)	18	13	21
Насилствен хомосексуализъм (чл. 157)	9	23	27
Трафик на хора (чл. 159а - 159г)	99	114	107
Източник: НСИ ¹⁵			

¹⁵ Информацията е достъпна на: http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/data/timeseries/JST_1.3.xls.

Националният статистически институт не събира данни, разбити по състави на НК и регионите, в които те са били извършени. Що се отнася до общия брой престъпления против личността, то таблицата по-долу представя информацията в страната.

ПРЕСТЪПЛЕНИЯ ПРОТИВ ЛИЧНОСТТА ПРЕЗ 2015, 2016 и 2017 г. ПО ОБЛАСТИ ⁽¹⁾			
Общ брой престъпления и брой престъпления против личността по области	2015 г.	2016 г.	2017 г.
Общо за страната	31511	33858	34535
В т.ч. Престъпления против личността	2017	2021	2215
Граждански съдилища ⁽²⁾	31382	33653	34389
В т.ч. Престъпления против личността	2013	2017	2209
Благоевград	2282	2205	1708
В т.ч. Престъпления против личността	121	100	93
Бургас	2142	2835	2208
В т.ч. Престъпления против личността	80	106	97
Варна	1609	1509	1475
В т.ч. Престъпления против личността	108	95	106
Велико Търново	1073	1054	1093
В т.ч. Престъпления против личността	60	58	69
Видин	602	552	575
В т.ч. Престъпления против личността	30	26	49
Враца	1360	1349	1266
В т.ч. Престъпления против личността	105	82	82
Габрово	573	587	706
В т.ч. Престъпления против личността	34	28	31
Добрич	702	821	1096
В т.ч. Престъпления против личността	29	50	62
Кърджали	475	531	535
В т.ч. Престъпления против личността	44	33	38
Кюстендил	810	993	964
В т.ч. Престъпления против личността	58	55	61
Ловеч	673	749	818
В т.ч. Престъпления против личността	39	59	56
Монтана	687	758	915
В т.ч. Престъпления против личността	45	59	44
Пазарджик	1207	1325	1271
В т.ч. Престъпления против личността	77	69	98

Перник	517	616	494
В т.ч. Престъпления против личността	28	30	29
Плевен	1325	1332	1635
В т.ч. Престъпления против личността	112	81	101
Пловдив	2401	2852	3084
В т.ч. Престъпления против личността	187	249	211
Разград	799	889	919
В т.ч. Престъпления против личността	99	73	85
Русе	1147	853	1142
В т.ч. Престъпления против личността	78	75	74
Силистра	624	696	613
В т.ч. Престъпления против личността	27	20	28
Сливен	1203	1164	1269
В т.ч. Престъпления против личността	91	91	99
Смолян	365	438	463
В т.ч. Престъпления против личността	18	28	26
София (столица)	1064	2102	2198
В т.ч. Престъпления против личността	97	156	159
София	1840	1667	1568
В т.ч. Престъпления против личността	80	95	77
Стара Загора	1806	1959	2021
В т.ч. Престъпления против личността	109	102	122
Търговище	518	488	612
В т.ч. Престъпления против личността	39	28	52
Хасково	1793	1495	1569
В т.ч. Престъпления против личността	61	43	62
Шумен	749	921	1026
В т.ч. Престъпления против личността	63	55	92
Ямбол	916	746	807
В т.ч. Престъпления против личността	58	39	47
Специализиран наказателен съд	174	167	339
В т.ч. Престъпления против личността	36	32	59
Военни съдилища - общо	129	205	146
В т.ч. Престъпления против личността	4	4	6
¹ В данните общо за страната и общо по области са вкл. делата по чл.78а (А.Х.).			
² Вкл. Специализирания наказателен съд.			
Източник: НСИ¹⁶			

¹⁶ Информацията е достъпна на: http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/data/timeseries/JST_1.2.xls.

Данни относно съдебните производства по ЗЗДН

Информацията от обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата през последните 4 години показва следната информация по производства по ЗЗДН¹⁷:

	Общ брой производства за годината	От тях - ново постъпили	Останали за следващ период
първо полугодие на 2018 г.	2148	1645	603
2017 г.	3424	3027	456
2016 г.	3436	3045	391
2015 г.	3613	3171	469

Относно териториалното разпределение на производствата за домашното насилие от докладите на районните съдилища може да се види информация за някои от тях (които изрично публикуват публично производства по ЗЗДН):

- По доклада на Софийски районен съд за 2018 г.¹⁸: броят на разпределените производства по молби по Закона за защита от домашно насилие са 739 бр. дела (при 647 бр. дела за 2017 г.), като приключени през годината са 757 бр.;
- Районен съд Варна (информация от доклада за 2018 г.¹⁹): увеличено е постъплението на делата за защита от домашно насилие, като постъпилите през 2018 г. са 226 бр. През 2017 г., те са били 216 бр., при същия брой за 2016 г.;
- Районен съд Монтана (информация от доклада за 2018 г.²⁰): нови 41 производства за домашно насилие, общо са 43;
- Районен съд Благоевград (информация от доклада за 2018 г.²¹): нови 41 производства за домашно насилие, общо са 51;
- Районен съд Димитровград – 21 дела за 2017 г., 15, от които са приключени.

¹⁷ Информацията е достъпна на сайта на Висш съдебен съвет: <http://www.vss.justice.bg/page/view/1082>.

¹⁸ Софийски районен съд. Отчетен доклад за дейността на Софийски районен съд през 2018 г. Достъпен на: https://www.srs.justice.bg/66-%D0%93%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D0%BD%D0%B8_%D0%BE%D1%82%D1%87%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%B8_%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8

¹⁹ Доклад за дейността на Районен съд Варна през 2018 г. Достъпен на: http://www.vrc.bg/upload/DOKUMENTI/Godi6ni_dokladi/doklad2018.pdf

²⁰ Районен съд Монтана. Годишен отчетен доклад 2018 г. Достъпен на: <http://www.montana-rs.org/node/509>

²¹ Доклад за дейността на Районен съд Благоевград за 2018 г. Достъпен на: [http://blagoevgradrc.judiciary-bg.org/courts/rc/blagoevgrad/ws_blagoevgradrs.nsf/2/MTUA-B9UJJ6/\\$File/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%202018.pdf](http://blagoevgradrc.judiciary-bg.org/courts/rc/blagoevgrad/ws_blagoevgradrs.nsf/2/MTUA-B9UJJ6/$File/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%202018.pdf)

Статистика от Националната горещата телефонна линия за пострадали от насилие на Фондация „Асоциация Анимус“, Годишен отчет за дейността за 2017 г. на Фондация „Асоциация Анимус“

Според Годишния отчет за 2018 г. на Фондация „Асоциация Анимус“²² са проведени общо 2546 консултации по телефона за случаи на насилие, от които 1513 за домашно насилие, 34 – сексуално насилие, 32 – трафик на хора, 46 – превенция на трафик на хора²³. Това представлява увеличение с 295 случая спрямо предходната 2017 г.²⁴, когато са проведени общо 2251 консултации по телефона. От тях 1323 касаят въпроси на домашно насилие, 16 – сексуално насилие, други 40 са насочени към трафик на хора, а 83 – към превенция на трафика на хора.²⁵

Сексуално насилие, Проучване на Алфа Рисърч, 2011 г.

Проучване на социологическа агенция „Алфа Рисърч“, проведено в началото на 2011 г., се фокусира върху сексуалното насилие срещу жени в страната²⁶. Проучването е представително за пълнолетните жени от българското население. От него могат да бъдат направени следните изводи:

- Сексуалното насилие над жени се разпознава като много сериозен обществен проблем в българското общество според 89% от пълнолетните българки;
- Този вид насилие се асоциира с изнасилване или опит за изнасилване, трафик на жени с цел сексуална експлоатация и случаи на домашно насилие;
- По отношение на местата с по-висок риск от проява на сексуално насилие като еднакво опасни места се разглеждат домът, публичните пространства, както и работното място;
- Като основни причини за проява на сексуално насилие от страна на извършителите се поставят прекомерната употреба на алкохол, както и наличието на някакви психически отклонения от страна на извършителя;
- Макар че проучването регистрира дял от 4% жертви на изнасилвания сред пълнолетните жени в България, от допълнителните интервюта с експерти по

²² Годишен отчет за 2018 г. на Фондация „Асоциация Анимус“. Достъпен на: <http://animusassociation.org/wp-content/uploads/2019/06/ANNUAL-REPORT-AUDIT-2018-BGN.pdf>

²³ Годишен отчет за 2018 г. на Фондация „Асоциация Анимус“, стр. 56

²⁴ Годишен отчет за 2017 г. на Фондация „Асоциация Анимус“. Достъпен на: <http://animusassociation.org/wp-content/uploads/2012/03/Annual-report-2017-BG.pdf>

²⁵ Годишен отчет за 2017 г. на Фондация „Асоциация Анимус“, стр. 58

²⁶ Сексуалното насилие над жени в България. 2011 г., презентация. Достъпна на: <https://alpharesearch.bg/post/843-seksualnoto-nasilie-nad-jeni-v-bulgaria.html>

темата и кабинетното проучване в рамките на проекта, реалният дял на извършени изнасилвания най-вероятно е по-висок и обхваща между 10 и 12% жени, които са ставали обект на изнасилване.

- Резултатите от това проучване потвърждават изводи и от други изследвания, правени в България и други европейски държави, а именно, че жертвите на сексуално насилие е най-вероятно да споделят за преживяното с приятели и близки, а много по-малка част от жертвите сигнализират за инцидента на полицията. Едва 5% от жертвите твърдят, че извършителят е бил наказан.
- Обществеността в България е критична към мерките за защита от сексуално насилие, като едва 6% от всички български граждани от женски пол ги оценяват като достатъчни или по-скоро достатъчни.

HASP – Посланици на добра воля срещу практиките на насилие, основано на честта в България, Национален доклад, 2017

Данните за широкото разпространение на фемицида в ЕС показват, че тези криминални деяния най-често засягат жените на възраст 35–44 години. В България има тенденция жертви на фемицида често да стават и лица над 64 години – съставлявайки 38,2%.²⁷. Данните от проучването за България за периода 2012–2014 г. от 10 районни съдилища в България показват, че 35% от убийствата или опитите за убийства на жени се извършват от техните настоящи или бивши партньори. 25% се извършват от техни роднини предимно от мъжки пол, а други 35% се извършват от друго познато лице. Само 5% от престъпленията се извършват от напълно непознато лице. Няма надеждна и всеобхватна система за събиране на данни за насилието над жени, включително практиките за НОЧ, насочени към жени и момичета. Основните източници за момента са националните статистики за определени видове престъпления, когато са налични, и данните от проучвания и доклади от изследвания на неправителствени организации и агенции.

Причини за насилие, основано на честта и последствия от този вид насилие

Тъй като практиките, свързани с насилие, основано на честта, не са официално идентифицирани и определени в България като такива, следната информация и анализ акцентират върху характеристиките на две специфични групи, представляващи риск от НОЧ – **ромските общности и общностите на лица, търсещи международна защита.**

²⁷ Рашида Манджу, Експертен доклад, Заседание на експертната група по въпроса с убийствата на жени въз основа на пола, организирано от Специалния докладчик на ООН за насилието над жените, причините за него и последствията (Ню Йорк, 12 октомври 2011 г., достъпен на: http://www.cpcjalliance.org/wpcontent/uploads/2014/08/6a.-SPINELLI-B_EXPERT-PAPER_DEF.pdf)

Те са сравнително компактни, затворени общности, маргинализирани от обществото. Основните идентифицирани форми на насилие са принудителните бракове, свързани с явлението ранни бракове и съвместно съжителство, които са специфични за различните групи роми.

Ромски общности

Статистическите данни от националното преброяване през 2011 г. сочат, че общо 17000 тийнейджъри в страната живеят съвместно без брак. Според официални данни на Националния статистически институт момчетата, които са сключили брак преди навършване на 18 години през последните пет години са 2074 и имат възрастова разлика със своя партньор около 10-12 години, но има и момчета, при които възрастовата разлика със съпрузите им е повече от 30 години. Момчетата под 18 години, които са сключили брак в периода 2010-2015 г., са 91 (техните съпруги са техни връстници, но има и момчета със съпруги на възраст 30-34 години).

Някои от негативните последици от ранните бракове върху развитието на детето са: ранни сексуални взаимоотношения, влошаване на връзката родител-дете, физически проблеми при ранна бременност, която винаги крие по-значителни рискове. Съществува също опасност от раждане на дете с увреждания или раздяла на партньорите в бъдеще, което води до търсене на друг партньор и съответно рефлектира в отношението към детето поради промяна на партньорите в родителската двойка. Ранната бременност може да доведе до аборт, сексуални или здравословни проблеми.

В проведеното проучване към доклада интервюираните определят броя на случаите на НОЧ по следния начин: „[НОЧ] възниква много често [в ромската общност], но жертвите и извършителите не дават публичност и проблемът остава скрит. Много често това се смята за нормално от общността и съседите. Нерегистрираните жертви са много повече и те остават скрити за обществото по отношение на данни и информация.“ „В повечето случаи на домашно насилие те се коренят именно в патриархалните модели, които провокират различни форми на насилие и които се приемат от общността като норма. В повечето случаи тези патриархални модели продължават да бъдат разпространени и има тенденции за продължаващо насилие над жени и млади момчета поколения наред“.

НОЧ се извършва често в „малките населени места, малки и големи затворени общности и в някои по-големи семейства. То възниква по-рядко в семейства и поколения/кланове, живеещи в големите градове“.

Жени, търсещи международна защита

Някои форми на насилие, основано на пола, свързано с насилието, основано на честта, са открити сред жени, търсещи международна закрила в България и живеещи в специални приемни центрове за лица в процедура по придобиване на бежански или

хуманитарен статут. Проучването в България на Върховния комисариат на ООН за бежанците, проведено в края на 2014 г. чрез фокус-групи и дълбочинни интервюта сред предимно сирийски жени в два приемни центъра в София – Овча купел и Военна рампа и в центъра в Харманли (Южна България), дава по-подробна информация за характеристиките на насилието, основано на пола и на честта (НОПЧ) в тези общности и спомага да се формулират препоръки за интервенции за тези типове насилие над жени в България.

Повечето жени споделят за насилие от техните съпрузи, понесено, докато са живели в родната си страна. Насилието продължава и след преместване на семейството в България. Въпреки критичното отношение на жените към насилието обаче те остават в това унижително положение и не търсят подкрепа, тъй като се срамуват. Друга причина за бездействие е и тяхното убеждение, че те не само няма да получат помощ, но биха станали предмет на допълнителни обвинения и упреци от семейството и общността, в която живеят. Сексуалното насилие и свързаните с него престъпления, основани на честта, се идентифицират като особено сериозни форми на насилие. Интервюираните жени посочват, че войната в родната им страна е мощен фактор за деянията на сексуално насилие. Въпреки това доста често извършителят на сексуалното престъпление е познат или член на семейството. Търсенето на подкрепа и наказателното преследване на сексуалните престъпления срещу жени и момичета са рядкост. Жените споделят, че има решения срещу извършителите на сексуално насилие над жени, но въпреки доказване на вината на извършителя, жертвата бива дискриминирана и наказвана от представители на собствената си общност. По неписания закон на общността, жена или момиче, които са станали жертва на сексуално насилие, носят „стигмата на срама“ до края на живота си. Освен това, тази стигма се прехвърля на цялото семейство на жертвата. Това е причината за честите случаи на убийство на жертвата като единствен начин за запазване на семейната чест.

Мониторингов доклад за 2014 г. за Сексуално и основано на пола насилие в контекста на международната закрила в Република България, ВКБООН

Що се отнася до жертвите на насилие, основано на пола, следва да се подчертае, че някои социални групи са в особен риск от насилие. Такива уязвими групи, например, са жените от малцинствата, мигрантите и бежанките, жените в институции и тези с увреждания, жените в ситуация на въоръжени конфликти. Според Мониторинговия доклад за 2014 г. на ВКБООН жените мигрантки и бежанки и в България са в повишен риск от насилие и множествена дискриминация. Техният достъп до услуги, както и тяхното право на финансова подкрепа от държавата са често ограничени особено когато техният статут е неустановен или когато са без документи.

Съществуващите към момента Стандартни оперативни процедури (СОП) за предотвратяване и ответни действия при сексуално и свързано с пола насилие, изработени през 2007 година от основните заинтересовани институции и неправителствени организации (НПО), работещи в сферата на международна закрила, не се прилагат на практика. Освен това изработените СОП са замислени като отговор и противодействие на явлението, докато реалностите налагат не просто реакция, а една проактивна роля на институциите и организациите, участващи в процеса на закрила.

Сред основните изводи в доклада са и недостатъчната защита и липсата на специфични услуги за жените. Жените са уязвими към насилие и ревиктимизация на всички етапи от търсенето на закрила, като особено уязвими са жените в процедура, които живеят на външни адреси. Авторите на доклада оценяват, че съществува празнота в законодателството относно правата на търсещите убежище жени на достъп до социални и здравни услуги. И жените в процес на интеграция се намират в риск, когато не могат да разчитат на идентифициране на нуждите им от подкрепа и защита, включително от специализирани услуги при случаи на насилие.

Друга основна констатация от доклада е, че няма данни за жени, потърсили и получили международна закрила на основание риск от или преживяно насилие, основано на пола.

Национално изследване на домашното насилие и насилието, основано на полов признак (ДННОПП), и изработване на модел за подкрепа на жертвите на насилие (МПЖН), Партньори България, Център за изследване на демокрацията, Академия по права на човека, Норвегия, 2016 г.

Дефиниции на ДН и НОП

Според работните дефиниции, въведени от авторите за целите на изследването на домашното насилие и насилието, основано на пола, насилието се разграничава според характеристиките на извършителя и жертвата. При ДН полът на жертвата не е от значение, но винаги извършителят има лична връзка с нея, която не е задължително да е родствена. При НОП извършителите могат да имат или нямат връзка с жертвата, но основа на насилствения акт винаги е полът, възприятието за него или някакви полови характеристики на жертвите.

Данни за разпространение на насилието

Домашното насилие и насилието, основано на пола, имат много сходни форми. В повечето случаи домашното насилие е множествено; насилието, основано на пола извън домашна среда, обикновено приема една форма, най-често сексуално или

физическо насилие. През последното десетилетие се разграничават и други форми на домашно насилие и насилие, основано на пола: преследване, икономическо насилие, принудително ограничаване на личния живот, права и свободи.

Според изследването един на десет души някога е бил обект на домашно насилие, а един от 18 – на насилие, основано на пола. Жените се определят като жертви два пъти по-често от мъжете. Осъзнаването на виктимизацията при насилие, основано на пола, е по-ниско от тази при домашно насилие; съществени са разликите и при жените и мъжете. Осъзнатостта е по-висока и сред жителите на столицата и големите градове – 31% за столицата, 24% за областните градове и 19–20% за други градове и села.

Друг интересен извод от проучването е, че най-високи са нивата на разпространение на домашното насилие сред младите – най-много са съобщаванията за насилие в групата 15–24 години (37%). В групите от 25 до 54 години разпространението на явлението е 27% за жените и 20–23% за мъжете. Сходни са и резултатите по отношение на насилието, основано на пола.

Над две трети от полицейските служители и социални работници, участвали в проучването, смятат, че броят на пострадалите от домашно насилие се е увеличил през последните години.

59% от жертвите на домашното насилие и насилието, основано на пола, са се сблъскали с повече от една форма на насилие.

Друго важно наблюдение от доклада е, че в случаи, в които жертви на домашно насилие и насилие, основано на пола, са мъже, извършителите в 40% от случаите са мъже, а в 60% – жени; когато обаче жертвата е жена, процентът на мъже извършители е 88%, срещу 12% от случаите, в които извършителите са жени. Това се потвърждава и данните, че 70% от извършителите на домашно насилие и насилие, основано на пола, са мъже, а 30% – жени; при жертвите съотношението е обратно – 61% са жени, а 39% – мъже.

Причини за насилието и последствия от насилието

Факторите и причините жертвите да се сблъскват с насилие могат да се различат от факторите, които водят до системно и продължаващо във времето насилие. Факторите за сблъсък с насилие са предимно в средата, характеристиките и поведението на извършителите, докато факторите за постоянството на насилието са в средата, характеристиките и поведението на жертвите. Ревиктимизацията е много по-вероятна при хора, при които липсва подкрепяща среда, които са икономически зависими, обект са дискриминация и/или социално изключване. Друга основна причина е неадекватният отговор от страна на институциите – в повечето случаи на насилие, пълнолетни жертви алармират институциите, като това може да е полиция, но може да бъдат и здравни служби, училищни власти, социални работници, местна власт. В

някои от случаите, представителите на институциите не са предприели никакви мерки, а в други – са следвали задълженията си, но законовите разпоредби са се оказали недостатъчни, за да се предотврати повторен случай на насилие. След подобен негативен опит единични са случаите, в които жертвите са продължили да търсят помощ.

Жените стават жертва на домашно насилие и насилие, основано на пола, много по-често от мъжете – почти 90% от полицейските служители и социални работници, взели участие в изследването, споделят, че жените стават жертва често или по-скоро често, докато над 90% не са срещали въобще случаи на мъже жертви. Основните фактори са в икономическата зависимост на жените по време на бременност, раждане и отглеждане на малки деца. Това твърдение се подкрепя и от специалистите, работещи в Кризисни центрове, без да се предоставя количествена оценка. Трябва да се отчете, обаче, че единственото доказателство за диспропорцията между мъжете и жените стъпва най-вече върху самостоятелното съобщаване от страна на жертвите към институции или организации, предоставящи подкрепа. В същото време, има солидни основания да се смята, че мъжете са по-малко склонни да съобщават за случаи на насилие върху тях. Сходна е и ситуацията с насилието върху деца – засичането на извършено насилие над деца е много трудно поради неспособността им да подадат сигнал, пречки от страна на грижещите се за тях и пр.

Други фактори, които докладът посочва като причини, съобщени от изследваните лица, са различните видове зависимости – от алкохол, наркотици, хазарт, които не толкова сами по себе си, колкото свързани с ефектите от тях, и най-вече – с финансовата нестабилност; ревността, произтичаща от възприятието на извършителите за ролевите модели в семейството, част от които – така наречени „традиционни възприятия за жените и децата“; насилие към извършителите в детството им (около една трета от жертвите съобщават, че знаят, че в детството на извършителите на насилие, самите извършители са били обект на насилие); травматичен опит на жертвите в детството (около две трети от жертвите, участвали в проучването, съобщават за травматичен опит в детството си) нарастващото насилие в обществото като цяло. Не на последно място, специалистите посочват като фактор за домашно насилие и недостатъчните родителски умения.

Изводът от изследването е, че домашното насилие и насилието, основано на пола, се причинява от специфична комбинация от три фактора: фактори на конфликт, моделите за разрешаване на конфликт, следвани от извършителите; и фактори, които могат да блокират или неутрализират вътрешните спиращи механизми на потенциалните насилници. Тоест, макар конфликтът да е важна предпоставка за насилие, то поведение на насилие не би се появило, ако участниците в конфликта имат уменията да управляват неговото разрешаване по ненасилствен начин. Ако тези

умения не са налице, агресията може да ескалира в насилие под влиянието на стопери на вътрешните възпиращи механизми като алкохол, наркотици или въобще липсата на такива.

Последиците от домашното насилие и насилието, основано на пола, според доклада са страх и риск от ревиктимизация, увеличена бруталност на насилието и заплахите за живота; здравни последици – животозастрашаващи травми, нетрудоспособност, хронични заболявания, психически разстройства, панически атаки и други; икономически и образователни – загуба на жилище, неработоспособност, загуба на възможност за образование и квалификация; социални – лишаване от обичайната среда, лишаване от възможност за нови връзки и приятелства. Рисковете са още по-големи при децата, като включват и риск от интернализиране на поведенчески, семейни и свързани с пола модели, основани на насилие и комуникационни, поведенчески и вербални дефицити.

Ситуационен анализ на децата и жените в България, УНИЦЕФ, 2017 г.

Данни за разпространение на насилието

Данните от анализа сочат, че децата във възрастовата група 14–17 години са по-уязвими на престъпления и насилие – 58% от всички престъпления са срещу тях. Същевременно трябва да се има предвид, че съобщаването и разследването на престъпления срещу жертви на по-малка възраст е затруднено и от прилагането на процедури за установяване и разследване, които невинаги са съобразени с възрастовите особености на децата. От 2011 г. е налице увеличение на дела на момичетата сред жертвите на престъпления до над 50% от общия брой случаи. Момичетата са по-често от момчетата жертви на престъпления против личността – особено блудства, изнасилвания, сводничество и отвлечане с цел разврат, отвлечане и противозаконно лишаване от свобода и трафик на хора.

Последните данни на Фондация „Асоциация Анимус“, която управлява Националната гореща телефонна линия за деца, показват тенденция за нарастващ брой обаждания. С годините се увеличава броят на сигналите до ОЗД, подадени от НГТЛ – от 295 през 2011 г. на 649 през 2015 г.

Извършителите на насилието над деца най-често са членове на семейството (баща, майка, роднина) – през 2015 г. в 58% от всички случаи става въпрос за родител, а в 6% – за роднина.

Национално проучване: Компаниите срещу насилието, основано на пола, Център за изследване и политики за жените

Проучването е осъществено в период от две години (между 2014 и 2016 г.) и включва интервюта с мениджъри и собственици на различни по размер бизнеси, служители в отдели по човешки ресурси, социални партньори, академични експерти, здравни и социални експерти, бизнес сдружения, както и със специалисти от НПО, работещи с жени-жертви на насилие.

Общото мнение на всички интервюирани в малки, средни и големи компании е, че законодателство, което предвижда включването на компаниите в борбата срещу насилието над жени, трябва да се основава на предварителен анализ на потребностите на бизнеса и проучване на организационната култура на бизнеса и възможностите за ефективни вътрешни интервенции, когато се установят случаи на насилие, основано на пола. Проектите на нормативни актове във всички случаи трябва да се консултират с всички видове бизнес, тъй като организационната култура, йерархията и каналите за вътрешна комуникация в компании с различни размери и в различни сектори на икономиката се различават значително и законодателството трябва да е находчиво съобразено с потребностите и практиките в компаниите, за да бъде ефективно.

Интервюираните експерти от НПО сектора обобщават, че според техни наблюдения работодателите стават по-загрижени и ангажирани, когато в тяхната компания възникне непредвиден случай и при критични обстоятелства те са близо до жертвата и могат да видят как тя страда. В тези случаи работодателите реагират спонтанно и най-често търсят професионална помощ, в зависимост от потребността и желанието на жертвите.

НПО секторът също така потвърждава, че има много български работодатели, които са информирани за националната гореща линия в помощ на жертвите на насилие над жени и за кризисните центрове в страната (в градовете, в които ги има). В градовете, в които няма НПО, нито кризисни центрове или подслони, работодателите постъпват по начин, който смятат за правилен за момента – опитват се да помогнат със съвет или психологическа подкрепа, търсят подкрепа от приятели, роднини или викат полиция, крият жертвата, помагат ѝ да се спаси от насилника, запазват работното ѝ място за по-дълъг период от време и много често предлагат финансова помощ.

Понякога работодателите се намесват не само в случаите, когато имат жена от персонала, жертва на насилие, но също така и в случаите, когато имат служител насилник. В тези случаи, въпреки че работодателите знаят, че нямат право да се намесват пряко в личния живот на служителите, доброто име на компанията става водещ аргумент, особено в по-малките градове и в компании, работещи в сферата на услугите.

Понякога в малки градове, в които няма НПО и услуги за защита от насилие над жени, хората, които отговарят за персонала в компаниите на работното място са единствените, от които жертвите могат да поискат подкрепа, дори при спешни ситуации и да получат подкрепа – практическа и психологическа.

Интервютата показват, че няма формални процедури, установени от компаниите за реагиране при случаи на насилие над жени. Дали случаите ще станат известни на работодателите, зависи от размера на компанията, изградената йерархия и взаимоотношения в екипите и с мениджмънта.

Бизнесът в България все още не е развил никакви формални процедури за справяне с насилието над жени извън работното място. По тази причина няма специални експерти или членове на персонала, отговорни за случаите на насилие, основано на пола. Въпреки това има много инструменти за реакция срещу насилието, което се случва на работното място: онлайн докладване и жалби, включително и за случаите на сексуален тормоз на работното място, срещи с посредниците, отговорни за спазване на етичните стандарти, обаче никой от тях не е бил използван за докладване на насилие извън работното място.

2.2.1. Изводи от прегледа на съществуващите статистически данни, доклади и проучвания по темата в България

- **По отношение на налични публични данни за разпространението на ДН и НОП**
 - Институциите, ангажирани с мерки при насилие над деца, ДН и НОП, нямат официално оповестени данни по показатели за ДН и НОП. Възможно е да има вътрешни доклади в МВР, АСП, МП и др., но те не са публично оповестени.
 - Данните за престъпленията не отразяват данните по определенията за насилие в нормативните актове.
- **Изводи от прегледа на изследванията на насилието в България**
 - Дори където насилието се разпознава от българските граждани, липсва информираност за стъпки, които трябва да се предприемат, към кои институции следва да се обърнат и изобщо нужно ли е да реагират в конкретната ситуация.

По-подробни изводи и констатации от прегледаните статистически данни, доклади и проучвания за България са представени в точка 2.4. Проучване на явлението „насилие“ в България в настоящия доклад.

2.3. Преглед на стратегически и програмни документи, съществуващи статистически данни, доклади от изследвания и оценки на европейско равнище

2.3.1. Преглед на документи на Съвета на Европа

Конвенция на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие (Истанбулската конвенция/Конвенцията)

Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие е отворена за подписване през май 2011 г. и влиза в сила през август 2014 г. Тя е първият в Европа правно обвързващ документ, свързан с насилието над жени и домашното насилие. Конвенцията предоставя всеобхватна рамка за превенция на насилието, защита на жертвите и съдебно преследване на извършителите. Към март 2019 г. 34 държави-членки на Съвета на Европа са ратифицирали Конвенцията, а още 12, включително и България, са я подписали. През 2017 г. и Европейският съюз подписва Конвенцията.

България не ратифицира Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие. С Решение № 13 от 27.07.2018 г. Конституционният съд на Република България обяви Конвенцията за несъответстваща на Конституцията на Република България.²⁸

Въпреки решението на Конституционния съд Конвенцията за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие остава най-всеобхватният международен документ, който има за цел борбата с насилието над жени и домашното насилие. По тази причина, по-долу се представят основните положения на Конвенцията.

Основни цели на Конвенцията са:

- да защитава жените от всички форми на насилие и да предотвратява, преследва и премахва насилието над жени и домашното насилие;
- да допринася за премахване на всички форми на дискриминация срещу жени и да насърчава равнопоставеността между жените и мъжете;
- да създаде цялостна рамка, политики и мерки за защита и помощ на всички жертви на насилие над жени и домашно насилие;
- да насърчава международното сътрудничество за премахване на насилието над жени и домашното насилие;

²⁸ Решението е достъпно на: <http://www.constcourt.bg/bg/Acts/GetHtmlContent/f278a156-9d25-412d-a064-6ffd6f997310/>.

- да осигури подкрепа и помощ на организации и правоприлагащи органи за ефективно сътрудничество с цел да се възприеме интегриран подход за премахване на насилието над жени и домашното насилие.

В Конвенцията са дадени следните дефиниции за видовете насилие обект на настоящия доклад:

- „насилие над жени“ е нарушение на правата на човека и форма на дискриминация срещу жените. То включва всички актове на насилие, основано на пола, които водят или е вероятно да доведат до физически, сексуални, психологически или икономически увреждания или страдание за жените, включително заплахи за такива актове, принуда или произволно лишаване от свобода, независимо дали това се случва в обществения или в личния живот;
- „домашно насилие“ са всички актове на физическо, сексуално, психологическо или икономическо насилие, които се случват в семейството или в домакинството, или между бивши или настоящи съпрузи или партньори;
- „насилие над жените, основано на пола“ е насилие, което е насочено срещу жена, защото тя е жена, или което засяга предимно жените.

Конвенцията очаква държавите, които я ратифицират, да предприемат необходимите законодателни и други мерки за прилагане на ефективни, всеобхватни и координирани политики на национално равнище. Освен това държавите следва да определят орган за координиране на политиките и мерките по Конвенцията, да събират редовно статистическа информация относно случаи на всички форми на насилие и да насърчават изследвания в сферата на всички форми на насилие.

Конвенцията съдържа както разпоредби за защита правата на човека, така и наказателноправни разпоредби. Това изисква държавите страни по Конвенцията да криминализират определени типове насилие срещу жени и домашно насилие, а именно: физическо насилие; психологическо насилие; преследване; сексуално насилие, включително изнасилване; сексуален тормоз; насилствен брак; осакатяване на женските гениталии; насилствен аборт и насилствена стерилизация.

Според Конвенцията също се предполага да се разработят и превантивни и защитни мерки – поощряване на промяна в „социалните и културни модели“ и стереотипни представи за жените и мъжете. Важна част са и услугите за подкрепа на жертвите на насилие, включително чрез правни и психологически консултации, финансова подкрепа, настаняване, образование, обучение и помощ при намиране на работа специализирани услуги за подкрепа, подслони и телефонни линии за помощ.

Други актове на Съвета на Европа, ратифицирани от България

Отделно от това, въпросите за насилие, основано на пола, и домашното насилие попадат под обсега на защитата на Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи, ратифицирана от България през 1992 г. и съответната практика на Европейския съд по правата на човека по нейното прилагане²⁹ и Конвенцията на Съвета на Европа за закрила на децата срещу сексуална експлоатация и сексуално насилие (Конвенция от Ланзароте), ратифицирана от България през 2011 г.

2.3.2. Документи на Европейския съюз

Нормативна рамка на ЕС

Член 2 от **Договора за Европейския съюз** потвърждава принципа на равенство между жените и мъжете и недискриминацията. От своя страна, **Хартата на ЕС за основните права** гарантира правото на човека на достойнство (Дял I) и равенство (Дял III). Хартата също така включва специални разпоредби относно правото на човека на физическа и психическа неприкосновеност и забрана за всички форми на дискриминация, основана на пола. Макар и да няма обвързваща сила, Декларация 19 по член 8 от **Договора за функционирането на Европейския съюз** утвърждава усилията на ЕС за премахване на неравенството между жените и мъжете и борбата с всички форми на домашно насилие.

Кабинетното проучване на нормативните и стратегическите документи по темата с насилието установява, че ЕС не е разработил специален обвързващ инструмент, който да е изцяло насочен към насилието, основано на пола, и домашното насилие. Въпреки това съществуват различни нормативни документи, гарантиращи защита в различни сфери, в които може да съществуват тези форми на насилие. Такива са например:

- Директива 2006/54/ЕО за прилагането на принципа на равните възможности и равното третиране на мъжете и жените в областта на заетостта и професиите;
- Директива 2010/41/ЕС за прилагане на принципа на равно третиране на мъжете и жените, които извършват дейности в качеството на самостоятелно заети лица, и за отмяна на Директива 86/613/ЕИО на Съвета;
- Директива 2004/113/ЕО относно прилагане на принципа на равното третиране на мъжете и жените по отношение на достъпа до стоки и услуги и предоставянето на стоки и услуги.

Директивите въвеждат забрана за **тормоз**, който се дефинира като: „нежелано поведение, свързано с пола на лице, имащо за цел или водещо до накърняване на

²⁹ Информация за най-важните решения на Европейския съд по правата на човека във връзка с домашното насилие е достъпна на: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Domestic_violence_ENG.pdf, а по темата насилие над жени, на: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Violence_Woman_ENG.pdf.

достойнството на лицето и създаване на смушаваща, враждебна, деградираща, унижителна или обидна обстановка“ (Определение от Директива 2006/54/ЕО) и **сексуален тормоз**, дефиниран като: „всяка форма на нежелано словесно, несловесно или физическо поведение със сексуален характер, имащо за цел или водещо до накърняване на достойнството на лицето, и по-специално, създаване на смушаваща, враждебна, деградираща, унижителна или обидна обстановка“ (Определение от Директива 2006/54/ЕО) в различни сфери на икономическия и обществен живот – на работното място и при достъпа до заетост и професионалното обучение; в случаи, в които мъжете и жените извършват дейност в качеството си на самостоятелно заети лица и по отношение на достъпа до стоки и услуги и предоставянето на стоки и услуги.

- Директива 2011/36/ЕС относно предотвратяването и борбата с трафика на хора и защитата на жертвите от него и за замяна на Рамково решение 2002/629/ПВР на Съвета;
- Директива 2004/81/ЕО за издаване на разрешение за пребиваване на граждани на трети страни, които са жертви на трафик на хора или са били обект на помощ за незаконна имиграция и които сътрудничат с компетентните органи.

Директива 2011/36/ЕС има за цел да установи минимални правила относно определението на престъпленията и наказанията в сферата на **трафика на хора**. В нея се въвеждат и общи разпоредби, като се отчитат спецификите на пола за засилване предотвратяването на това престъпление и защитата на жертвите от него. Директивата изрично отбелязва, че „трафикът е специфично от гледна точка на пола явление, като жените и мъжете често пъти са жертва на трафик за различни цели. По тази причина мерките за помощ и подкрепа също следва да са съобразени с пола, където е целесъобразно. Факторите, свързани с търсенето и предлагането, могат да бъдат различни в зависимост от съответните сектори, като трафик на хора в секс индустрията или с цел трудова експлоатация — например в строителството, селското стопанство или за принудително подчинение в домашни условия“. Директива 2011/36/ЕС също така въвежда понятието „особено уязвими лица“, което „следва да включва най-малко всички деца. Други фактори, които биха могли да се вземат предвид при оценката на уязвимостта на жертвата, включват например пол, бременност, здравословно състояние и увреждания“.

Съгласно Директива 2011/36/ЕС държавите-членки трябва да гарантират, че жертвите трафик на хора имат незабавен достъп до правни консултации. Тези консултации и процесуалното представителство трябва да бъдат безплатни, когато жертвата не разполага с достатъчно финансови средства, особено във връзка с оказване на помощ и подкрепа на деца жертви на трафик. Тези мерки за помощ и подкрепа включват: определяне на настойник или представител на детето жертва на трафик на хора от момента, в който детето е идентифицирано от органите; разпитите на децата жертви се

провеждат без забавяне и при възможност от едно и също лице; както и трайно решение въз основа на висшия интерес на детето в случаите с непридружени деца жертви на трафик на хора.

Директива 2004/81/ЕО дава възможност за срок за размисъл, през който жертвата не може да бъде изведена от територията. Тя задължава освен това държавите-членки на ЕС да издадат разрешение за пребиваване на жертвите на трафик, които съдействат на властите (чл. 6 и 8).

- Директива 2011/92/ЕС относно борбата със сексуалното насилие и със сексуалната експлоатация на деца, както и с детската порнография и за замяна на Рамково решение 2004/68/ПВР на Съвета

Целта на директивата е да защитава децата от сексуално насилие и експлоатация. За да постигне това, тя задължава държавите от ЕС: 1/ да приемат превантивни мерки; 2/ да защитават децата жертви; и 3/ да предприемат разследване и наказателно преследване на извършителите на престъпления. Макар и да не въвежда специфични мерки за борба и защита от насилие, основано на пола, и домашно насилие, директивата въвежда важни гаранции относно защитата от сексуално насилие и сексуална експлоатация, които могат да бъдат един от елементите на тези видове насилие.

Също така чрез тази директива се криминализират широк кръг от случаи на сексуално насилие и сексуална експлоатация и се въвеждат по-тежки наказания, които следва да се транспонират в националното законодателство.

Директивата въвежда и няколко мерки с транснационално значение, а именно:

- възможност за преследване на извършителите на престъпления в собствената им държава за престъпления, извършени в чужбина;
- гарантира, че органите на реда разполагат с ефективни инструменти за разследване, като например тези, които се използват срещу организираната престъпност и тежките престъпления, и че трябва да се създадат специални звена за идентифициране на жертвите на детската порнография.

Директивата също така защитава децата жертви на насилие чрез:

- мащабни мерки за оказване на помощ и подкрепа на децата жертви, по-специално да се предотврати причиняването на допълнителни травми на тези деца заради участието им в наказателното разследване и производство;
- достъп до помощ и подкрепа веднага след като са налице разумни основания за подозрение за престъпление;
- специална защита за децата, които съобщават за насилие в тяхното семейство;

- оказването на помощ и подкрепа не зависи от сътрудничеството с наказателното производство;
- защита на неприкосновеността на личния живот, самоличността и образа на дадена жертва.
- Директива 2012/29/ЕС за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления и за замяна на Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета

Директива 2012/29/ЕС цели да гарантира, че жертвите на престъпления получават подходяща информация, подкрепа и защита и могат да участват в наказателното производство. По смисъла на Директивата „жертва на престъпление“ означава: 1/ физическо лице, което е претърпяло вреди, включително физическо, душевно или емоционално страдание или икономическа вреда, които са пряка последица от престъпление; и 2/ членове на семейството на лице, чиято смърт е пряка последица от престъпление и които са претърпели вреда в резултат на смъртта на лицето.

Директивата включва множество препоръки, които директно или индиректно говорят за защита на жертвите на насилие, основано на пола и домашно насилие. На първо място, Директивата въвежда дефиниция за „насилие, основано на пола“: „насилие, което е насочено срещу дадено лице поради неговия пол, полова идентичност или пополово изразяване, или което засяга непропорционално лица от определен пол, се разглежда като **насилие, основано на пола**. То може да причини физическо, сексуално, емоционално или психическо страдание или икономическа вреда на жертвата. Насилието, основано на пола, се разглежда като форма на дискриминация и нарушение на основните свободи на жертвата и включва насилие при близки взаимоотношения, сексуално насилие (включително изнасилване, сексуално посегателство и сексуален тормоз), трафик на хора, робство и различни форми на увреждащи практики като принудителни бракове, генитално осакатяване на жени и така наречените „престъпления, извършени в името на честта“.

Освен това Директивата въвежда и дефиниция за „насилие при близки взаимоотношения“, което е аналог на домашното насилие: „В случаи на **насилие при близки взаимоотношения** то се извършва от лице, което е или е било съпруг(а) или партньор или друг член на семейството на жертвата, независимо дали извършителят на престъплението живее или е живял в едно домакинство с жертвата. Това насилие би могло да включва физическо, сексуално, психологическо или икономическо насилие и би могло да причини физическо, душевно или емоционално страдание или икономическа вреда. Насилието при близки взаимоотношения е сериозен и често скриван социален проблем, който би могъл да причини системна психологическа и физическа травма със сериозни последици поради това, че извършителят на

престъплението е лице, на което жертвата следва да е в състояние да се доверява. Поради това жертвите на насилие при близки взаимоотношения е възможно да се нуждаят от специални мерки за защита. Жените са засегнати непропорционално от този вид насилие и положението може да бъде по-лошо, ако жената е зависима от извършителя на престъплението икономически, социално или във връзка със своето право на пребиваване“.

Според Директивата жертвите на насилие, основано на пола, и насилие при близки взаимоотношения са „особено уязвими или се намират в положение, при което са изложени на особено висок риск от увреждане“ и като такива се нуждаят от специализирана подкрепа и правна защита. Специализираните служби за подкрепа следва да се основават на интегриран и целеви подход, който по-специално следва да отчита специфичните потребности на жертвите, тежестта на претърпяната в резултат на престъплението вреда, както и отношенията между жертвите, извършителите на престъпления, децата и по-широката им социална среда.

През 2016 г. Европейският институт за равенство на половете, автономен орган на Европейския съюз, публикува „Анализ на Директивата за правата на жертвите от перспективата на пола“³⁰. Изводите на прегледа на целия текст на Директива 2012/29/ЕС, както и извършеният SWOT анализ са, че много често разпоредби от Директивата, отнасящи се за насилие, основано на пола, са твърде общи или не дават никакво позоваване на инструменти като кодекси за поведение, в отсъствието на които прилагането на правни решения може да се окаже много ограничено.

- Директива 2011/99/ЕС относно европейската заповед за защита

С Директива 2011/99/ЕС се установява механизъм за признаване между държавите членки на заповедите за защита, издадени като наказателноправна мярка. Така, ако жертва на домашно насилие или на преследване разполага със заповед за защита, издадена в една от държавите членки, то лицето може да поиска издаването на европейска заповед за защита.

- Регламент (ЕС) № 606/2013 относно взаимното признаване на мерки за осигуряване на защита по граждански дела

По подобие на Директива 2011/99/ЕС според заложената в Регламента принцип, съдебните решения, постановени по граждански дела в държава членка на ЕС, следва да бъдат признавани във всички други, без за това да е необходима специална процедура. По този начин се цели да се осигури защита на жертвите на психическо или физическо насилие, дори когато те се преместват, пътуват или работят в чужбина.

³⁰ EIGE. An Analysis of the Victims's Rights Directive from a Gender Perspective. Публикувано на: 16 април 2016 г. Достъпен на: <https://eige.europa.eu/publications/analysis-victims-rights-directive-gender-perspective>

Жените, които са станали жертви на домашно насилие и които са получили заповед за защита, ще могат да разчитат на признаването им на територията на ЕС.

Политически документи на ЕС

- Европейски пакт за равенство между половете (2011-2020 г.)

Европейският пакт за равенство между половете (2011–2020 г.) на Съвета на ЕС цели да утвърди и укрепи тясната връзка между стратегията на Комисията за равенство между жените и мъжете и стратегическия документ „Европа 2020: Стратегия на Европейския съюз за работни места и интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж“. В тази връзка чрез Пакта, Съветът има за основна цел да води борба с всички форми на насилие спрямо жените.

Предвидените от Пакта мерки за изпълнение на тази стратегическа цел са чрез приемане и прилагане на стратегии в държавите членки и на ниво ЕС за премахване на насилието към жени и засилване на превенцията на насилието срещу жени и на защита на жертвите на насилие.

- Стратегически ангажимент за постигане на равенство между половете 2016–2019 г. на ЕК

Стратегическият ангажимент за постигане на равенство между половете 2016 – 2019 г. показва, че борбата с насилието, основано на пола, и защита и подпомагане на жертвите е основен приоритет в програмата на ЕК.

Някои от основните дейности на Комисията за периода на действие на Стратегическия документ са:

- присъединяване на ЕС към Конвенцията на Съвета на Европа относно предотвратяването и борбата с насилието срещу жените и домашното насилие;
- продължаване на прилагането на Директивата за правата на жертвите и на законите относно европейските заповеди за защита, по-специално с цел да се гарантира достъпът до защита и подкрепа на лицата, които са изложени на насилие, основано на пола;
- подобряване на качеството и надеждността на данните относно насилието, основано на пола, чрез сътрудничество с Евростат, Европейския институт за равенство между половете и Агенцията на ЕС за основни права;
- повишаване на обществената осведоменост относно всички форми на насилие, основано на пола и др.

2.3.3. Изследвания за насилието, основано на пола, и домашното насилие

Проучване на Агенция на ЕС за основни права (FRA) от 2014 г. на тема „Насилието срещу жените: общоевропейско проучване“

Проучването на Агенцията на ЕС за основни права (FRA) относно насилието срещу жените с обем на извадката от 42 000 интервюта е най-всеобхватното проучване относно преживените от жените случаи на насилие. Благодарение на това проучване институциите на ЕС имат за първи път съпоставими данни за целия ЕС, на базата на които да формулират политики и да предприемат конкретни действия за справяне с насилието срещу жените.

Основните изводи от проучването на FRA по въпроси, свързани с домашното насилие и насилието, основано на пола, са следните:

- Според резултатите на изследването приблизително 13 милиона жени в ЕС (или 7% от всички жени в ЕС на възраст от 18 до 74 г.) са били подложени на физическо насилие в последната една година преди проучването.
- От друга страна, приблизително 3,7 милиона жени в ЕС (или 2% от всички жени в ЕС на възраст между 18 и 74 г.) са били жертва на сексуално насилие в последните 12 месеца преди проучването.
- По-тревожните данни са за разпространението на различните форми на насилие срещу жени за по-дълъг период от време, като резултатите от изследването показват, че една от всеки три жени в ЕС (33 %) е подложена на физическо и/или сексуално насилие от навършването на 15-годишната си възраст.
- Проучването на FRA показва многоизмерния характер на насилието, като една трета от жените жертви на физическо насилие са потърпевши едновременно от няколко различни акта на физическо посегателство от страна на извършителя.
- Всяка една от десет жени в ЕС (11%) са жертва на някаква форма на сексуално насилие от навършването на 15-годишна възраст. Тогава когато това насилие се упражнява от страна на интимния партньор, подобно поведение се превръща в норма, а не е еднократен акт.
- Докато в повечето случаи насилието от страна на бившия партньор е извършвано по време на връзката, една от всеки шест жени (16%), която е станала жертва на бивш партньор, е била подложена на насилие, след като връзката е била прекъсната.

По отношение на последиците от насилието от изследването на FRA:

- Проведеното от Агенция на ЕС за основни права общоевропейско проучване за насилието срещу жени констатира, че най-честите реакции от страна на

жертвата след преживяното насилие са поведения на самоотричане и себеобвинение като срам, гняв или страх от инцидента. При насилие, при което извършителят е непознато лице за жертвата, е налице и шок от случилото се. В по-дългосрочен план въздействията върху жените, преживели насилие, са психологически разстройства, липса на увереност, както и създаване на чувство за тревожност и уязвимост.

Докладване на случаи на преживяно насилие на институциите:

- Проучването очертава и една друга тревожна тенденция – че едва една трета от жертвите на насилие от страна на партньора (33%) и една четвърт от жертвите на насилие, извършено от лице, което не е партньор (26%) са се обърнали към полицията или към друга организация за подпомагане на жертвите. Данните за сигнализиране на подобно насилие към отговорните институции варират в различните държави членки. Въпреки очертаните разлики между европейските страни възможни причини за недокладване навсякъде на инцидент на насилие са чувството на срам и вина от страна на жертвата, близкото взаимоотношение с извършителя, както и недоверие, че актът на насилие ще бъде наказан.
- Над половината от жените жертви на физическо и сексуално насилие (между 57-60% в зависимост от извършителя и вида насилие) споделят за преживяното насилие с хора от доверения си кръг – най-често роднини и приятели.

Психологическо насилие от страна на партньора

- Около 40% от всички жени в ЕС (43%) са били подложени на някаква форма на психологическо насилие от интимния си партньор като упражняване на контролиращо поведение, игнориране, унижаване, подценяване, налагане на икономическа принуда.
- Вероятността от психологическо насилие в настоящата връзка на жената се увеличава заедно с нарастването на злоупотребата с алкохол от страна на нейния партньор. Колкото по-често настоящият партньор пие, толкова по-често връзката включва психологическо насилие.

Преследване

- Проучването на Агенцията на ЕС за основни права установява, че на територията на държавите членки 18% от жените са били подложени на преследване от навършването на 15-годишна възраст, а други 5% от жените (приблизително 9 милиона жени) са били преследвани в последната една година преди провеждане на проучването. Една от всеки 10 жени (9%) е била преследвана от свой бивш партньор.

- На информационно преследване - преследване чрез имейли, текстови съобщения или по интернет - са подложени по-специално младите жени. Четири процента от всички жени в ЕС на възраст от 18 до 29 години, или 1,5 милиона жени в ЕС, са обект на преследване чрез употребата на новите технологии през 12-те месеца предшестващи интервюто. На една от всеки пет жертви на преследване (23%) се е наложило да смени телефонния си номер или електронния си адрес в резултат на най-сериозния инцидент на преследване.

Сексуален тормоз

- За преживян сексуален тормоз споделят между от 45% до 55% от жените на възраст 18-74 г. от ЕС. Това се равнява на приблизително от 83 милиона до 102 милиона жени в зависимост от начина на дефиниране на сексуалния тормоз. Някои примери на подобен тормоз включват:
 - физически форми на тормоз - 29 % от жените в ЕС-28 са били подложени на нежелани докосвания, прегръдки или целувки от навършването на 15-годишна възраст;
 - вербални действия на тормоз - 24 % от жените са обект на коментари или шегички, съдържащи сексуални намеци, които обиждат;
 - невербални форми, включително тормоз чрез употребата на новите технологии - 11 % от жените са получили нежелани сексуални имейли или текстови съобщения, или неуместни намеци в социални уебсайтове.
- Проучването също така установява, че рискът от сексуален тормоз е най-висок за жени на възраст от 18 до 39 години. От друга страна, най-младите момичета – във възрастовата група между 18 и 29 г. са в най-висока степен податливи на сексуален тормоз чрез новите технологии (социални мрежи, SMS-съобщения и др.) поради по-голямата употреба на интернет комуникациите сред тази възрастова група.
- В повечето случаи на сексуален тормоз (68%) извършителят е бил лице, което тя не познава. Сред другите извършители на сексуален тормоз са лица, които жената познава (35%), лице, което има служебна връзка с жената като колега, началник или клиент (32%) или пък приятел или познат (31%).
- Тревожен е фактът, че на европейско ниво много малко от жертвите на сексуален тормоз подават сигнал за него. Само 4 % са докладвали за инцидента на полицията, 4 % са говорили за него с работодател или началник на работното си място, а под 1 % са се обърнали към адвокат, организация за подпомагане на жертвите или към профсъюзен представител. Това е белег за социалната

неприемливост на оповестяване на подобно преживяно събитие, както и за дефицити в отговорните институции и механизми в държавите членки.

Насилие в детска възраст

- Според проучването 35% от жените в ЕС и 30% в България са били подложени на поне една от трите форми на насилие (физическо, сексуално или психологическо) преди навършването на 15-годишна възраст.
 - 12% от всички жени в ЕС (или приблизително 21 милиона) посочват, че са били подложени на някаква форма на сексуална злоупотреба или инцидент от страна на лице на зряла възраст преди навършването на 15-годишна възраст. За България този дял е 3%.
 - 27% от жените в ЕС (и сходен дял в България – 28%) споделят, че са ставали обект на физическо насилие в детството си.
 - От друга страна, 10% от европейките и 5% от българките са били подложени на психологически форми на насилие от възрастен, когато са били деца.
- Проучването на Агенцията на ЕС за основни права констатира, че най-често насилието, насочено към деца, произтича от семейния кръг, най-често от страна на майката.
- Що се отнася до сексуалното насилие към деца, извършителите са мъже. Всяка втора жена, която е била жертва на сексуално насилие в детска възраст, заявява, че извършителят е мъж, когото не е познавала преди това.
- Тревожна е и тенденцията за ревиктимизация при жертвите на сексуално насилие в детството. Така например според проучването почти 30% от жените, които са станали сексуална жертва в бивша или настояща връзка, са били подложени на сексуално насилие и в детството си, в сравнение с 10% от жените, които не са станали сексуална жертва по време на настоящата си или бившата си връзка и които посочват случаи на сексуално насилие в детството си.

Страх от превръщането в жертва и последиците от него

- Жените, които изпитват повишени нива на страх от посегателство, често са били подлагани и на физическо или сексуално насилие в своя живот.
- Малко повече от половината от всички жени в ЕС (53%) избягват определени ситуации или места, поне понякога поради страх от физическо или сексуално посегателство. В сравнение, както се вижда от съществуващите проучвания за цялото население относно престъпността и превръщането в жертва, страхът на

мъжете от престъпността и последиците от него за живота им е по-принцип по-малък от този на жените.

- Във всичките 28 държави-членки на ЕС, 8% от жените заявяват, че през 12-те месеца, предхождащи интервюто, са носили със себе си, поне понякога, някакво средство за самозащита.

Нагласи и осведоменост относно насилието

- Проучването на Агенцията на ЕС за основни права установява разлики между отделните европейски държави в идентифицирането, признаването и сигнализирането на насилие, насочено към жени. В доклада като причини за подобни различия се изтъква и културата на възприемане и разпознаване на насилието като такова. В обществата, в които насилието от страна на интимния партньор се счита до голяма степен за личен въпрос, инцидентите на насилие срещу жените е малко вероятно да бъдат споделени с членове на семейството и приятели, а и рядко се докладват на полицията.
- Всеки четири от десет жени в ЕС (39%) са информирани за това, че други жени от приятелския и роднинския им кръг са били жертва на „домашно насилие“. С наличието на законодателство относно закрилата и превенцията на домашното насилие са запознати половината жени в ЕС. Сходен е делът и на жените, които са информирани за кампании срещу насилието, насочено срещу жени.

Европейска комисия (2016), Насилие, основано на пола: Доклад от Специален Евробарометър 449

Друго проучване на ниво ЕС по темата с домашното насилие и насилието, основано на пола, е специалното издание Евробарометър от 2016 г. със следните ключови изводи:

- Според изследването почти всички европейски граждани (97%) категорично осъждат домашното насилие като феномен. Други 12% макар и да осъзнават неприемливостта на явлението, не са убедени, че е необходимо подобни престъпления да се наказват със закон.
- Три четвърти от европейците смятат, че домашното насилие срещу жени е често срещано явление в тяхната страна (74%), докато едва 29% смятат, че домашното насилие спрямо мъжете е често разпространено.
- Всеки шести европейец (15%) разглежда домашното насилие като личен проблем, който следва да остане в рамките на семейството. Повече привърженици на тази теза има сред гражданите на държавите членки на ЕС, разположени на изток.

- В ЕС почти една четвърт (24%) от анкетираните знаят за приятел или член на семейството, който е бил жертва на домашно насилие и 10% - за някого на мястото, където работят или учат.
- Малко над седем от десет (71%) респонденти, които познават жертвата, са говорили с някого за това - най-вероятно с приятел или член на семейството (39%) или със самите жертви или насилници (33%). 12% са говорили с полицията.
- Почти три четвърти от всички европейски граждани (74%) са наясно с предлаганите услуги за подкрепа на жените, които са жертви на домашно насилие. По този индикатор са налице големи разлики между отделните държави членки на съюза, като най-осведомени са скандинавските и западните държави, а най-слабо – по-скоро присъединилите се към ЕС страни като България и Румъния.
- Жените са по-склонни от мъжете да разглеждат психологическото насилие и сексуалния тормоз като противозаконни. Седем от десет анкетирани на ниво ЕС смятат, че сексуалният тормоз на жените е често срещан в тяхната страна, като е най-вероятно насилието срещу жени да се случва у дома.
- Като най-често място на упражняване на насилие, основано на пола, се определя домът (за 86% от всички респонденти), следвано от обществени места и онлайн (всяко с 19% споменавания) и работното място (за 17% от анкетираните лица).
- Почти всеки пети (17%) е съгласен, че насилието срещу жени често е провокирано от жертвата.
- По отношение на сексуалното насилие общо 27% казват, че сексуалният контакт без съгласие може да бъде оправдан при определени обстоятелства като пиянство или при употребата на наркотици (12%), при доброволно отиване в дома на някого (11%), при носене на разкриващо, провокативно или секси облекло или при липса на ясен отказ или липса на физическа съпротива (и двете по 10%).
- Анкетираните във Финландия (64%), Швеция (64%), Дания (63%), Испания (61%) и Словения (60%) най-вероятно биха казали, че домашното насилие срещу мъжете не е много често срещано в тяхната страна, докато тези в Гърция (41%), България (37%) и Чешката република (33%) най-биха заявили, че изобщо не е разпространено.
- Интересно е да се отбележи, че според проучването на Евробарометър гражданите на България, Чехия и Латвия са най-малко склонни да вярват, че

насилието, основано на пола (независимо дали към мъже или жени), е често срещано явление в тяхната страна.

Европейски институт за равенство между половете (2017), Кибернасилие срещу жени и момичета (КНСЖМ)

Данните за КНСЖМ в ЕС са оскъдни и затова е трудно да се определи действителният процент на жертвите на КНСЖМ и сериозността на вредата. Най-изчерпателната информация на ниво ЕС е събрана от Агенцията на Европейския съюз за основните права (FRA), провела „Насилието срещу жените: общоевропейско проучване“ (2014 г.), в което са включени въпроси за киберпреследването и кибертормоза. Въпреки това, тъй като това проучване е първото, в което се събират данни за тези форми на КНСЖМ, в рамките на ЕС, няма как да се проследи развитието на явлениято и да се определят бъдещите тенденции по отношение на броя на жертвите.

С изключение на едно национално проучване (в Дания през 2008 г.), няма други национални представителни проучвания на ниво държава членка, които да определят обхвата на КНСЖМ.

Предвид факта, че в повечето държави членки формите на КНСЖМ не са криминализирани, почти липсват данни за явлениято от полицейските или правосъдните системи. В държавите членки, в които формите на КНСЖМ са криминализирани, събраните данни не са категоризирани по пола на жертвата и извършителя и връзката между тях, което значително намалява тяхната ефективност. Тази липса на данни възпрепятства извършването на основан на пола анализ на кибернасилието и сравнение между онлайн и офлайн НСЖМ.

Все по-лесният достъп до интернет, бързото разпространение на мобилния интернет и нарастващата популярност на социалните медии, в съчетание със съществуващото пандемично насилие срещу жените и момичетата (НСЖМ), водят до възникването на кибернасилие срещу жените и момичетата (КНСЖМ), което прераства в глобален проблем с потенциално значими последици за икономиката и обществото.

Проучванията сочат, че една на всеки три жени ще бъде подложена на някаква форма на насилие през живота си и въпреки че нарастващото явление на свързаност чрез интернет е сравнително ново, оценява се, че една на всеки десет жени вече е преживяла някаква форма на кибернасилие след 15-годишна възраст. Достъпът до интернет бързо се превърна в необходимост за икономическото благосъстояние и все повече на него се гледа като на основно човешко право, затова е изключително важно да се гарантира, че цифровото публично пространство е място, в което всички, включително жени и момичета, могат да упражняват правата си и да са в безопасност.

За да се разбере по-добре естеството и обсегът на КНСЖМ, Европейският институт за равенство между половете (EIGE) наскоро проведе проучване на наличната документация с цел идентифициране и анализ на съществуващите изследвания на различните форми на КНСЖМ, както и оценка на наличността на административни данни и данни от проведени анкети за това явление.

Дефиниция на „кибернасилие“ от доклада на EIGE

Към този момент не съществува ясна концепция за КНСЖМ или законодателна рамка на ниво ЕС срещу този вид насилие. Освен това на равнище ЕС не е провеждано проучване с разграничение по полов признак за обхвата и вредите от КНСЖМ и са налични оскъдни данни от проучвания на национално ниво в държавите членки на ЕС. Наличните данни обаче показват, че жените много по-често са обект на определени форми на кибернасилие в сравнение с мъжете.

Според проучване от 2014 г. на Pew Research Center в САЩ³¹, мъжете е малко вероятно да бъдат подлагани на относително „леки“ форми на онлайн тормоз (напр. използване на обидни обръщения и злепоставяне), непропорционално висок е броят на жените (особено млади жени на възраст между 18 и 24 години), изложени на няколко вида кибертормоз, а именно киберпреследване и онлайн сексуален тормоз.

Резултатите от тези проучвания съвпадат и с други изследвания по темата, разкриващи ограниченията при предприемане на подход без оглед на пола във връзка с кибернасилието. Наличните доказателства сочат, че формите на насилие и последващите вреди се отразяват по различен начин на жените и на мъжете.

Експертите предупреждават да не се концептуализира КНСЖМ като напълно отделен феномен, различен от насилието в „реалния живот“, тъй като в действителност то е по-скоро продължение на насилието около нас. Например киберпреследването от партньор или бивш партньор следва същите модели като при офлайн преследването и затова се класифицира като насилие от интимен партньор, подпомогнато от технологиите. Фактите потвърждават тази тенденция: според проучване на киберпреследването, проведено в Обединеното кралство, повече от половината (54 %) случаи включват първа среща в реалния живот извън интернет.

Данни от проучване на Агенцията на Европейския съюз за основните права (FRA) от 2014 г. сочат, че 77 % от жените, подложени на кибертормоз, са били и жертва на поне една форма на сексуално и/или физическо насилие от интимен партньор, а 7 от 10 жени (70%) — жертва на киберпреследване, са претърпели поне една форма на сексуално и/или физическо насилие от интимен партньор.

³¹ The darkest side of online harassment: Menacing behavior. Pew Research Center. 2014: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2015/06/01/the-darkest-side-of-online-harassment-menacing-behavior/>

Форми на кибернасилие срещу жени и момичета

Според доклада на Европейския институт за равенство между половете (EIGE) съществуват различни форми на КНСЖМ, включително, но не само, киберпреследване, насилствена порнография (или „отмъстително порно“), основани на пола обиди и тормоз, заклеяване за непристойно поведение, нежелана порнография, „сексуални мъчения“, заплахи за изнасилване и убийство, „разпространение на лични данни“ и електронно подпомаган трафик.

Както и при насилието в реална среда от страна на интимния партньор, КНСЖМ има различни форми, в това число сексуално, психологическо и икономическо, когато текущата или бъдещата трудова заетост на жертвата е застрашена от информация, публикувана онлайн.

На ниво ЕС няма съгласувани дефиниции за тези форми на КНСЖМ, затова описанията по-долу са формулирани в резултат на проучване на литературни източници по темата.

○ Киберпреследване

Киберпреследването е преследване чрез имейл, чрез текстови (онлайн) съобщения или по интернет. Преследването включва повтарящи се инциденти, които поотделно могат или не да представляват безобидни действия, но заедно подкопават чувството за безопасност на жертвата и причиняват напрежение, страх или тревожност.

За да се приемат тези действия за киберпреследване, те трябва да се повтарят многократно и да са извършени от едно и също лице.

○ Кибертормоз

Кибертормозът има различни проявления, но може да включва нежелани имейли с открито сексуално съдържание, текстови (или онлайн) съобщения; неуместни или обидни нападки в уебсайтовете на социалните мрежи или интернет чат стаи; заплахи за физическо и/или сексуално насилие по имейл, текстови (или онлайн) съобщения; подбуждане към омраза, използване на език, който охулва, обижда, заплашва или напада дадено лице въз основа на самоличността (пола) и други отличителни характеристики (сексуална ориентация или увреждане).

○ Насилствена порнография

Известна още като „отмъстително порно“, насилствената порнография включва онлайн разпространение на графични изображения или видеоклипове със сексуално съдържание без съгласието на лицето върху изображенията. Извършителят често е бивш партньор, който се е сдобил със снимките преди прекратяване на връзката, а целта е публично излагане и унижаване на жертвата като отмъщение за прекратяване на връзката. Не е задължително обаче извършителят да е партньор или бивш партньор, както и мотивът невинаги е отмъщение. Изображенията могат да се придобият и чрез

неправомерно проникване в компютъра на жертвата, профилите в социалните медии или телефона, а целта може да е нанасяне на сериозна вреда на „реалния живот“ на съответното лице (например уволняване от работа).

През последните години има много разпространени случаи на жени, станали обект на насилствена порнография в държавите членки на ЕС и в САЩ, някои от които приключват със самоубийство на жертвата. Според проучванията до 90% от жертвите на „отмъстителното порно“ са жени, а броят на случаите непрекъснато нараства. Нараства и броят на уебсайтовете, предназначени за обмен на „отмъстително порно“, в които потребителите могат да представят изображения, заедно с лична информация, например адрес, работодател и връзки към онлайн профилите на жертвата.

2.3.4. Изводи от прегледа на нормативни и стратегически документи, доклади и проучвания на европейско равнище

На базата на прегледа на нормативната рамка, стратегическите документи, изследователски доклади на тема „насилие, основано на пола и домашно насилие“, както и проучвания, проведени на територията на държавите-членки на ЕС можем да направим следните изводи:

- **По отношение на нормативната рамка на европейско равнище**
 - Макар и нератифицирана от България, Конвенция на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие продължава да бъде най-всеобхватният нормативен документ, касаещ ДН и НОП на европейско ниво. Конвенцията предоставя пълен набор от права и е единственият нормативен документ на европейско равнище, който се фокусира върху насилието, основано на пола, и домашното насилие.
 - На ниво Европейски съюз няма нормативни документи, които да се занимават по-конкретно с ДН и НОП в тяхната цялост. Има различни елементи за защита на жертвите в различни директиви и регламенти, които въвеждат и редица определения за видове насилие. Въпреки това, темата за ДН и НОП продължава да е приоритет за Европейската комисия и е отразена в редица стратегически документи с различни предвидени дейности. В потвърждение на този ангажимент е създаден и Европейският институт за равенство между половете (EIGE), който е автономен орган на ЕС, призван да работи в посока за укрепването и насърчаването на равенството между половете (чл. 2 от Регламент (ЕО) № 1922/2006 на Европейския парламент и на Съвета от 20 декември 2006 година за създаване на Европейски институт за равенство между половете).

- **По отношение на разпространението на насилието, основано на пола и домашното насилие**
 - Прегледаните европейски изследвания показват, че ДН и НОП са сравнително често разпространени в ЕС. Според европейските изследвания всяка трета жена е била жертва на физическо и/или сексуално насилие. 22% от жените в ЕС са ставали жертва на физическо или сексуално насилие от страната на техния партньор. Въпреки тези данни за преживени различни форми на насилие, нагласите по отношение на явлението продължават да са силно противоречиви.
 - Събирането на официална статистическа информация за домашното насилие и насилието, основано на пола, е дефицит в повечето европейски държави. Като предизвикателство за справяне с насилието се приемат нагласите на населението, начинът, по който се идентифицира насилието спрямо симптомите за проява на насилие. Поради сравнителното широко разпространение на насилието и изградени социално-културни модели за възприемане на ролята на партньорите в семейството насилието се приема като обичайно от хората и не се прокарва ясна граница между това което се идентифицира като насилие и обичайното поведение на хората. Потвърждение на това е фактът, че според едно от изследванията общо 27% казват, че сексуалният контакт без съгласие може да бъде оправдан поне в една от предложени ситуации.
- **По отношение на дефиниции на насилието, основано на пола и домашното насилие**
 - Прегледът на нормативни и стратегически документи както на ЕС, така и на Съвета на Европа установи, че в тях дефинициите на насилие са по-детайлизирани от спрямо заложените дефиниции за подобни типове насилие в българската нормативна рамка. Примери за това са наличието на определения за насилието и преследването в киберпространството, които пряко се свързват с ДН и НОП, които до момента в България не са ясно изведени в никой нормативен документ.

2.4. Проучване на явлението „насилие“ в България

На базата на цялата събрана информация по темата с домашното насилие и насилието, основано на пола в рамките на настоящото кабинетно проучване на нормативни и стратегически документи за България и ЕС, както и прегледа на различни официални статистически данни, проучвания и изследвания можем да достигнем до следните заключения относно класификацията и формите на насилието в страната, неговото разпространение и най-често срещани причини:

○ **Класификация и форми на насилието в България:**

- Обикновено насилието е комбинация от няколко вида насилие. Домашното насилие се приема за комплексен вид насилие, където жертвата понася действия от извършителя с множествени последици – физически, психически, емоционални, икономически и/или сексуални.
- В България се прилагат няколко дефиниции за насилие, които са основно базирани на законодателната рамка или стратегическите документи. В настоящото проучване на терен сред различните целеви групи следва да установим дали „нормативно заложените“ дефиниции на насилие кореспондират с разбирането както на широката общественост, така и на експертите, работещи пряко по темата с насилието.
- Същевременно обаче редица културни практики, които са широко разпространени сред определени етнически общности (най-вече роми) като ранните бракове не се идентифицират като домашно насилие или насилие, основано на пола в самите общности и в обществото, макар и да са забрани според закона.
- ДН и НОП са свързани, но и се разграничават според характеристиките на извършителя и жертвата. При ДН полът на жертвата не е от значение, но винаги извършителят има лична връзка с жертвата. При НОП извършителите могат да имат или нямат връзка с жертвата, но основа на насилствения акт винаги е полът, възприятието за пола или някакви полови характеристики на жертвите.
- Насилието, основано на пола, е свързано с домашното насилие, но излиза от тясната домашна среда и се разпространява на публични места като работното място. Този вид насилие може да се разглежда в контекста на равнопоставеността между мъжете и жените и принципа на недискриминация. Темите, свързани с насилието, основано на пола, обхващат неравното заплащане за еднакъв или равностоен труд на работното място, дискриминация спрямо жените преди и по време на трудово правоотношение, сексуален тормоз на работното място и др.

○ **Разпространение на насилието в България:**

- Специални статистически данни за насилието, основано на пола и домашното насилие, доколкото то представлява престъпление, не се събират. Това прави невъзможна точната оценка на разпространението на тези видове насилие. Що се отнася до насилието над деца, част от който феномен представлява и насилието, основано на пол, то прегледът на

наличните статистически данни и резултатите от различни проучвания в България показва, че момчетата са по-често изложени на всякакви форми на насилие от колкото момчетата.

- По същия начин жените се приемат като по-уязвими да бъдат жертви на домашно насилие или на насилие, основано на пола. Това е най-вече валидно за жените от по-изолираните групи – от ромските общности, търсещите международна закрила, в малките населени места.
 - Същевременно, мъже също могат да бъдат жертви на домашно насилие и на насилие, основано на пола, но данните показват по-ниска степен на разпространение на насилието след мъжете като жертви.
 - Като цяло ДН и НОП се наблюдават във всички етнически и социални групи.
 - Изследванията за ДН и НОП в България са насочени преди всичко към групи, за които се предполага, че са рискови. Няма обаче данни в изследванията за България за това колко хора са засегнати от определен вид насилие в национален мащаб сред всички социални групи.
 - Работното място се приема като място, където може да се проявява насилие, но няма данни в тази посока. Не е ясно доколко работодателите са ангажирани с развитие на политиките и практиките на превенция на насилието на работното място. Именно тази изследователска хипотеза ще тестваме в хода на проучването на терен сред различните целеви групи.
- **Причини за възникване на насилие:**
- Официалните данни за регистрираните случаи на домашно насилие и основано на пола показват, че мъжете в по-голяма степен е вероятно да бъдат извършители на подобни престъпления. Насилниците са в по-млада възраст, от най-близкото обкръжение – родственици, следвано от познати и най-рядко от непознати.
 - Като модели на поведение, обикновено насилието се свързва с власт на мъжете над жените и децата; с конфликта и неправилно управление на поведението на извършителя при конфликт; с лошо предадени модели на родителство; неспособност да се овладява гневът.
 - Част от изследванията очертават и предавани транспоколенчески модели на подчиненост на момчетата и жените и налагането им като норма; патриархални модели на разпределение на ролите в семейството и

общността, включително и запазването на властта на мъжете, особено в изолирани семейства и общности.

- Като причини за възникване на ДН и НОП се посочват висока толерантност към актове на насилие в семействата и в общността; ниска чувствителност на жените към актовете на насилие; ниска информираност на жените за насилието и информираността на жените за възможностите на законодателството в тази област.
- Като фактори, които могат да допринесат за прояви на насилие в определен контекст, от прегледаните доклади и проучвания се очертават следните причини:

1/ дисфункционални модели за справяне с конфликти в семейството, базирани върху насилие; включително отричане на насилието от страна на жертвите след като веднъж е признато, както и оттегляне на молбите;

2/ приемането на телесното наказание, ограничаването на личната свобода и избор като приемливи методи за възпитание на децата и налагане на правила в семействата;

3/ традиции – ранните бракове; включително бракове между момичета и възрастни мъже;

4/ езикова бариера към официалния език и обучения на момичетата и жените от ромските общности;

5/ стигмата на срама в общността, когато жената е жертва на сексуално насилие, често прехвърляно и върху семейството ѝ;

6/ използването на момичета и жени от уязвими целеви групи за икономическа изгода и трафик;

7/ неадекватен отговор на сигнала за насилие от системите, които би трябвало да реагират;

8/ недостиг на законодателни норми, които не позволяват на служителите от отговорните институции да предотвратят повторен случай на насилие.

○ **Последици от преживяното насилие:**

- Последиците от насилието се определят в най-различни области – здравни, пряко засягащи психичното здраве, интернализиране на модели – социални, икономически и образователни:

- 1/ ранни сексуални взаимоотношения и непълнолетни родители в ромските общности, което води до проблеми при ранна бременност; раждане на деца с увреждания; отклонения в отношението към детето; липса на родителски умения; сексуални и здравни проблеми;
- 2/ свързани с безопасността на жертвата – страх и риск от ревиктимизация, увеличена бруталност на насилието и заплахите за живота;
- 3/ здравни последици – животозастрашаващи травми, нетрудоспособност, хронични заболявания, ментални разстройства, панически разстройства и други;
- 4/ икономически и образователни – загуба на жилище, неработоспособност, загуба на възможност за образование и квалификация;
- 5/ социални – лишаване от обичайната среда, лишаване от възможност за нови връзки и приятелства;

Именно тези резултати от прегледа на класификацията и формите на насилие в България, както и причините, последствията и разпространението на феномена са в основата на теоретичната рамка и изследователските хипотези, които Обединение „Политики срещу насилието“ разработи /виж точка 4 Теоретична рамка на проучването/. В последствие информацията за насилието, основано на пол и домашното насилие в България ще бъдат доразвити и допълнени чрез резултатите от националното представително проучване сред целевите групи по проекта и ще бъдат анализирани и обобщени във финалния доклад по проучването.

3. Проучване на изследвания в областта на насилието на територията европейски страни, ратифицирали Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие

Основната цел на тази част на доклада е да представи действията на Франция, Испания, Румъния и Португалия по прилагане на Конвенцията на Съвета на Европа за предотвратяване и борба с насилието срещу жени и домашното насилие, като с особен интерес се ползват решенията, механизмите, добрите практики за превенция и борба с насилието.

Методология

Проучване на докладите на страната, както и алтернативни доклади към GREVIO (с изключение на Румъния, която още не е докладвала), допълнителни анализи и изследвания, достъпни онлайн.

3.1. Франция

Въведение

Франция е демократична полупрезидентска република с многопартийна система. Президентът се избира с пряко гласуване от избирателите за срок от 5 години. Министър-председателят се избира от президента на републиката след парламентарни избори и обикновено е от най-добре представената партия в парламента. Президентът е държавен глава, а премиерът оглавява правителството. Изпълнителната власт е в ръцете на правителството, законодателната – в двукамарен парламент: Сенат и Национално събрание, а съдебната власт е независима.

Франция е разделена на 18 региона, които от своя страна са подразделени на 101 департамента. 13 от регионите се намират в метрополията, 1 обхваща о. Корсика, а останалите 5 са задморски територии. Регионите не притежават юридическа автономия, но имат някои административни права – могат да налагат собствени данъци и да водят собствен бюджет.

Франция е ратифицирала Конвенцията на Съвета на Европа за предотвратяване и борба с насилието срещу жени и домашното насилие на 4 юли 2014 г. Франция приема конвенцията като развитие на постоянния ангажимент на страната за по-добро предотвратяване на насилието жените и по-добра координация на мерките в цялостна политическа рамка. Официалният орган, отговорен съгласно член 10 от Конвенцията, за координиране на събиране на информация и подготовката на доклада за изпълнение на тези ангажименти е Генерална дирекция за социално сближаване (DGCS) към Министерството на солидарността и здравето, както и към държавния секретариат, отговарящ за равенство между жените и мъжете. DGCS има три служби, включително Служба за правата на жените (SDFE), която развива политики за равенство в интегриран подход³². Тази служба координира децентрализирана мрежа на ниво регион и департамент, където има най-малко един отговорен експерт.

За подготовка на държавния доклад³³ са допринесли няколко министерски отдела и правителствени организации.

³² <https://stop-violences-femmes.gouv.fr/-le-secretariat-d-etat-en-charge-de-.html>

³³ Rapport sur les mesures d'ordre législatif et autres donnant effet aux Dispositions de la convention du conseil de l'europe sur la prevention et la Lutte contre la violence a l'egard des femmes et la violence domestique, France

3.1.1. Дефиниции и преглед на законодателната рамка

Хронология на развитие на законодателството, отнасящо се за насилие, основано на пола

От 2006 г. до сега Франция развива своето законодателство както по посока на разширяване на обхвата на проявите на феномена насилие над жени, така и по посока усъвършенстване на нормативните механизми, чрез които се дава отговор на проблемите. Важно е да се каже също, че тези изменения в основните закони са основани на философията на равенството, включително равенството на половете, защита на човешките права.

Посочените по-долу закони по същество са закони за изменения в релевантни действащи закони.

Закон № 2006-99 от 4 април 2006 г.

Законът разширява обхвата на утежняващите обстоятелства при извършване на престъпления (убийство, изнасилване, сексуално насилие), както и нови престъпления в наказателното право като изгонването на съпруг насилник от дома на двойката, разпознава кражбата между съпрузи като истинска кражба, когато демонстрира насоченост да подчини жертвата си.

Той също така въвежда понятието за зачитане на задълженията на брака и включва разпоредби за по-ефективна борба за предотвратяване на принудителни бракове (привеждане в съответствие на законната възраст за сключване на брак с момиче с тази на гражданското мнозинство) и гениталното осакатяване на жени.³⁴

Закон № 2007-1631 от 20 ноември 2007 г.

Законът дава на административните органи възможността за подновяване на разрешението за временно пребиваване на френския съпруг или на чужденеца, пребиваващ във Франция, за събиране на семейството, ако лицето не изпълнява изискването за живеене в общността поради насилие.³⁵

Закон № 2010-769 от 9 юли 2010 г.

Законът относно насилието над жени³⁶ от 2010 г. обхваща основно мерките за защита и процедурите за прилагане на тези мерки. По данни на Алтернативен доклад на CLEF към въпросника, изпратен на Франция за първата му оценка от експертната група за

³⁴ <http://stop-violences-femmes.gouv.fr/>

³⁵ <http://stop-violences-femmes.gouv.fr/>

³⁶ la loi n° 2010-769 du 9 juillet 2010 relative aux violences
https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexteArticle.do;jsessionid=752F94CD7A7E6EAF96FA4D3145BE4AF8.tp_lgfr35s_3?idArticle=JORFARTI000022454036&cidTexte=JORFTEXT000022454032&dateTexte=29990101&categorieLien=id

борба с насилието срещу жени и домашното насилие (GREVIO) 29/03/2018³⁷, този закон е законодателната основа, на която се основават разпоредбите относно насилието по време на бракоразводни производства, които защитават жените и децата жертви.³⁸

Закон № 2012-954 от 6 август 2012 г.

Законът относно сексуалния тормоз въвежда ново, по-широко и по-точно определение на сексуалния тормоз в съответствие с европейското право и с по-високи наказания. По този начин той хармонизира законодателните разпоредби, свързани със сексуалния тормоз, приложими на гражданско и наказателно равнище. Разширява се защитата срещу дискриминация и се засилва задължението на работодателя за превенция.³⁹

Закон № 2013-711 от 5 август 2013 г.

Законът, наричан също „DDAI“, адаптира наказателното право към задълженията на Конвенцията на Съвета на Европа за предотвратяване и борба с насилието срещу жените и домашното насилие, ратифицирана на 4 юли 2014 г. и влязла в сила във Франция на 1 ноември 2014 година. С този закон Франция адаптира своето законодателство от 11 май 2011 г. и транспонира в своето законодателство европейски директиви за борба с трафика на хора, експлоатация и др. Законът криминализира нови деяния за спазване на Конвенцията, отнасящи се до:

- принудителен брак: използването на измамни тактики, измамата за принуждаване на лице да сключи брак в чужбина става наказуемо престъпление с наказание 3 години затвор (чл. 222-14-4 от Наказателния кодекс в съответствие с чл. 37 от Конвенцията на Съвета на Европа за предотвратяване и борба с насилието срещу жените и домашното насилие).
- принудителен аборт: опит за прекратяване на бременност без съгласието на засегнатото лице е ново престъпление (чл. 223-11 от Наказателния кодекс в съответствие с чл. 41 от Конвенцията на Съвета на Европа за предотвратяване и борба с насилието срещу жените и домашното насилие).
- деяние, чрез което на непълнолетните се оказва влияние за сексуално осакатяване, било чрез обещания за подаръци или чрез заплахата и принуда, се наказва с 5 години затвор и 75 000 евро глоба (чл. 227-24-1 от Наказателния кодекс), както и опит за престъпление (чл. 222-10-1 от Наказателния кодекс в съответствие с чл. 38 от Конвенцията на Съвета на Европа за предотвратяване и борба с насилието срещу жените и домашното насилие)

³⁷ La Coordination Française pour le Lobby Européen des Femmes (CLEF) est une ONG disposant d'un statut consultatif permanent auprès de l'ECOSOC des Nations Unies.

³⁸ <http://stop-violences-femmes.gouv.fr/>

³⁹ <http://stop-violences-femmes.gouv.fr/>

Транспониране на Директивата 2011/36/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 5 април 2011 година относно предотвратяването и борбата с трафика на хора и защитата на жертвите от него и за замяна на Рамково решение 2002/629/ПВР на Съвета

Законът предвижда дълга и прецизна дефиниция на трафика, както и на принудителен труд, намаляване на експлоатацията. Експлоатацията се определя като предоставяне на жертвата на трета страна, за да се позволи извършването на поръчки, нападения или сексуални престъпления срещу нея (раздел 225-4-1 от Кодекса на труда). При прочита на основните разпоредби на четирите закона (2006, 2010, 2013 и 2014 г.) става ясно, че законодателният арсенал е почти изчерпателен за жените-жертви, но остава много недостатъчен за закрилата на техните непълнолетни деца, като в същото време непрекъснато има данни⁴⁰ за съпътстващи домашното насилие убийства на деца и други форми на насилие, включително физическо и сексуално насилие. Законът от юли 2010 г. определя основните принципи, които предстои да бъдат заложи в Конвенцията, представена за подписване през май 2011 г. Въпреки това остават несъгласията между законодателя и феминистките асоциации, които изискват прилагането на Конвенцията в нейната цялост⁴¹.

Закон № 2014-873 от 4 август 2014 г. за реално равенство между жените и мъжете

Той предвижда задължение за първоначално и непрекъснато обучение на всички заинтересовани професионалисти, укрепва заповедта за защита, като не налага подаването на жалба като условие за издаване на наказателно постановление в случай на насилие в двойката, определя рамката за разпределянето на телефона за сериозна опасност на жени, жертви на насилие в двойката или изнасилване, или дори предвижда безплатно разрешително за пребиваване, дадено на жертвите. Той засилва борбата срещу психологическия тормоз, включително кибертормоза, създава промяна в процедурата, за да се накаже сексуалният тормоз в университета и тормоза във въоръжените сили.

Закон № 2014-873 от 4 август 2014.⁴²

Законът посочва в своя първи член, че „Държавните и местните власти, както и техните обществени институции, прилагат политика за равенство между половете в интегриран

⁴⁰ За 2016 г. 25 деца са убити, при насилие върху техните майки, според данните на полицията и жандармерията. Rapport alternatif de la CLEF au questionnaire adressé à la France pour sa première évaluation par le Groupe d'experts sur la lutte contre la violence à l'égard des femmes et la violence domestique (GREVIO) 29/03/2018, стр.3

⁴¹ Rapport alternatif de la CLEF au questionnaire adressé à la France pour sa première évaluation par le Groupe d'experts sur la lutte contre la violence à l'égard des femmes et la violence domestique (GREVIO) 29/03/2018

⁴² <http://stop-violences-femmes.gouv.fr/>

подход. Те гарантират оценката на всички свои действия. Политиката за равенство между половете включва:

1. Превантивни и защитни действия за борба с насилието срещу жени и нападения срещу тяхното достойнство;
2. Действия за засилване на борбата срещу проституцията;
3. Действия за предотвратяване и борба със сексистките стереотипи;
4. Действия, насочени към гарантиране на контрол над сексуалността на жените, по-специално чрез достъп до контрацепция и доброволно прекратяване на бременността;
5. Действия за борба с за безопасността на жените;
6. Действия, насочени към гарантиране на професионално равенство и равнопоставеност на заплащането и полово равенство в професиите;
7. Действия, насочени към по-добро съчетаване на личното време и балансирано разпределение на родителските отговорности;
8. Действия за насърчаване на равния достъп на жените и мъжете до изборните мандати и изборните длъжности, както и до професионални и социални отговорности;
9. Действия за гарантиране на равно третиране на жените и мъжете и техния равен достъп до културно и художествено творчество и продукция, както и за разпространение на произведения;
10. Действия, насочени към привличане на вниманието на обществеността чрез реализиране на френски и международни изследвания върху социалното конструиране на ролите на половете.“

Интересна практика

*Законът на практика обхваща изменения в няколко законодателни области – областта на **равенството между половете в техния професионален живот**, като включва изменения в Кодекса на труда по отношение на трудовите възнаграждения, както и за предоставяне на информация чрез доклади, които позволяват сравнение и анализ на тези данни. Според измененията в Кодекса на труда „работодателят се ангажира всяка година с преговори за целите на професионалното равенство между жените и мъжете в компанията, както и мерки за постигането му. Тези преговори се отнасят по-специално до условията за достъп до заетост, професионално обучение и професионално повишаване, кариерно развитие, условия на труд и заетост, и по-специално тези на служителите на непълно работно време, на връзката между професионалния и личния живот и комбинацията от работни места. Също така,*

*измененията се съсредоточават върху определянето и програмирането на мерки за премахване на различията в заплащането между жените и мъжете.*⁴³

Когато в дружеството е подписано споразумение, съдържащо такива цели и мерки, задължението за договаряне става тригодишно. Прилагането на мерките за премахване на различията в заплащането и кариерните различия между жените и мъжете се следва в рамките на задължителните годишни преговори за ефективни заплати, предвидени в член L. 2242-8 на Кодекса на труда. При липсата на споразумение задължителните годишни преговори за ефективните заплати, предвидени в същия член L. 2242-8, се отнасят и до определянето и програмирането на мерки, които позволяват да се премахнат различията в заплащането и разликите в развитието на кариерата между жените и мъжете.

В Кодекса на труда също се правят изменения, които да задължат работодателя да не може да прекъсне трудовия договор на жена, през първите четири седмици след раждането на детето и други, свързани с отпуск по бременност, за гледане на дете и пр.

Другата област на изменения е **социалното осигуряване**, по отношение на „споделено обезщетение за образование на пълнолетно дете, посочено в член 1, първа алинея от I, L. 531-4, освен ако последното не е изплатено“. Законът също съдържа разпоредби, свързани с раздялата на съжителни, и грижите за децата след нея, семейните помощи. В Член 33 на закона се посочва, че „Последното изречение на параграф 5 от член 41-1 от Наказателно-процесуалния кодекс се заменя с четири изречения, както следва:

„Когато насилието е извършено от съпруга или бившия съпруг на жертвата, неин партньор, обвързан от пакта за гражданска солидарност⁴⁴, или неин бивш партньор, неин съжител или бивш съжител, мисия/среци за медиация на двойката се извършват само ако жертвата изрично е поискала това. Когато след проведена сесия за медиация има нова насилствена от извършителя, съпруг, бивш съпруг, съжител и пр. към жертвата, не може да има нова мисия за медиация. В този случай, освен при специални обстоятелства, прокурорът изпълнява наказателен състав или образува производство““.

Този закон **подобрява предишния закон от 2010 г.** по-специално по отношение на защитата на жените и децата по следните начини:

- заповедта за защита, издадена от съдията по семейни дела, става с продължителност 6 месеца.
- изваждането на партньора насилник от дома на двойката става правило. Телефонът „голяма опасност“ е широко разпространен за жените, изложени на голям риск от домашно насилие или изнасилване.

⁴³ Пак там, чл.4

⁴⁴ Форма на съжителство

Предотвратяване на рецидивизъм чрез стажове/курсове за отговорност (виж по-подробно *Превантивни програми за третиране на извършители в раздел Превенция*) на извършителите на домашно насилие като допълнителна присъда.

Закон № 2016-444 от 13 април 2016 г.

Целта да се засили борбата срещу проституцията и да се подкрепят проституиращите лица, предвижда създаването на пътека за социално включване на проституиращите, за социална и професионална интеграция, за намаляване на риска за проституция, предотвратяване на проституцията и санкциониране на закупуването на сексуални услуги⁴⁵.

Закон № 2017-86 от 27 януари 2017 г. относно равенството и гражданството

Този закон **прави сексизма утежняващо обстоятелство за престъпления**, разширява понятието сексистки действия спрямо държавните служители и **поставя жените, изложени на риск от принудителни бракове, сред списъка с приоритетни групи за получаване на социални жилища**. Законът признава, че сдруженията, работещи в областта на борбата срещу сексуалното насилие, имат възможност да упражняват правата, предоставени им като гражданска страна в случай на престъпление, когато те могат да докажат получаването на съгласието от притежателите на правата на жертвата. Този текст отговаря на проблемите, поставени от президента на Франция и на резултатите от „Тур де Франция на равенството“. Законът **удължава срока на давност за 30 години за престъпления**, включително сексуално насилие, въвличане на непълнолетни лица, криминализиране на сексуално насилие и изнасилване срещу непълнолетни на възраст до 15 години, за разширяване на дефиницията за онлайн тормоз, включително планира и въвежда ново престъпление - „сексистка обида“.

Закон № 2018-703 от 3 август 2018 г. за засилването на борбата срещу насилието, основано на пола и сексуално насилие

Този закон променя или **допълва някои съществуващи наказателни разпоредби** (предписание, сексуални престъпления срещу непълнолетни, сексистки и сексуален тормоз), **криминализира нови деяния** (сексистка обида, събиране на интимни изображения, използване на вещества за склоняване към сексуални отношения) и засилва разпознаването на насилието чрез обучение на различни специалисти (увреждания, образование), разширяване на компетенциите (АСЕ) или разработването на инструменти за планиране (здравеопазване).

Видове насилие, основано на пола

⁴⁵<http://stop-violences-femmes.gouv.fr/>

На сайта⁴⁶ на френското правителство е представена дефиниция на насилието срещу жени. Всички представени статии на този сайт включват измененията в законодателството до 2018 г. и по тази причина по тази тема са основен източник.

„Насилието срещу жените може да се упражнява във всички области на живота: работа, двойка, семейство, училище, улица, болница, транспорт. То е под формата на физическо, психическо, икономическо, административно, словесно насилие и може да бъде еднократно или продължително“.

Насилие в двойката или семейството

Насилието в двойката се отнася до насилието от страна на съпруг, приятел, любовник или бивш съпруг. Насилието в семейството е свързано с насилие от страна на баща, чичо, брат, син и др. Това насилие може да бъде физическо (блъскане, удари с ръка, крак или предмет, драскане, ухапване, задушаване, дърпане на косата, изгаряне), психическо (обезценяване на поведението, външния вид, качествата и способностите, не говорене, заплаха да се самоубие или да убие, емоционален шантаж, забрана да работи, да се вижда с близки, да контролира комуникацията с другите), словесно (обиди, крещене), сексуално (изнасилване, белязване, принуда да гледа порнографски изображения), сексуални практики, които отказват или налагат контрацепция), икономическо (възпрепятстване на използването на заплата, контролиране на разходите, неплащане на издръжка, въвличане солидарно в дългове, договорени без нейно съгласие), административно (кражба на документи за самоличност или съществени административни документи: шофьорска книжка, фишове за заплата, докладване на полицията за отвлечане на деца, ако тя избяга с децата, денонсиране пред префектурата за прекъсване на съвместния живот в случай на двунационална двойка).

Законът от 2010 г. въвежда нови мерки в заповед за защита на жертва на домашно насилие, която се издава от съдията по семейните въпроси. В тази заповед при случай на насилие в двойката, се включват спешни мерки като:

- изгонване на съпруга насилник от дома на двойката,
- преместване на жертвата извън обсега на съпруга;
- въвежда осигуряване на теле-защита (телефонът „голяма опасност“), достъпен за жертвата.⁴⁷

В Алтернативен доклад на CLEF се представят ограниченията за прилагане на тази мярка за самия съдия, който може да издаде заповед само ако са изпълнени две условия:

⁴⁶<http://stop-violences-femmes.gouv.fr/>

⁴⁷<http://stop-violences-femmes.gouv.fr/>

- актове на насилие
- доказателствата за опасността, на която е изложена жертвата, трябва да се предоставят от жертвата.

Според доклада⁴⁸ на Френската координация на европейското женско лоби, законът предвижда в случаи, „когато прякото предаване на дете на другия родител представлява опасност за един от тях, съдията да организира условията, така че да се осигурят всички необходими гаранции“. В същото време са предвидени наказателни разпоредби за съпруга насилник, който не спазва защитните мерки, постановени от съдията (електронна гривна, 2 години лишаване от свобода, 15 000 евро глоба). И накрая, законът предвижда ново престъпление за тормоз в двойката, състоящо се от многократни действия, чиято цел или резултат е промяна на физическото или психическото здраве на съпруга (психическо насилие).

Сексуално насилие

Според промените, направени от Закон № 2018-703 от 3 август 2018 г. за засилване на борбата срещу сексуалното и сексисткото насилие: „Сексуалното насилие нарушава основните човешки права, включително физическата и психологическата цялост. Те са израз на волята, на властта на извършителя, който иска да подчини жертвата. Извършителят на сексуално насилие е извършител, независимо от обстоятелствата на сексуално насилие. Последиците за жертвите, независимо от формата на сексуалното насилие, са значителни, многобройни и трайни, включително тревожност, нарушение на съня и/или хранене, интензивен страх, вина, депресия, изолация, рисково или агресивно поведение. Тези прояви са специфични за всяка жертва и са променливи във времето. Жертвата трябва да бъде подпомагана и придружена. Всеки сексуален акт (докосване, ласки, проникване ...), извършен с насилие, принуда, заплахата или изненада/неочакваност, се забранява от закона и санкцията е наказателна. Ограничението предполага наличието на физически или морален натиск. Възможно е извършителят да обяви отмъщение за отказа на жертвата. Има изненада/неочакваност, когато например жертвата е в безсъзнание или в състояние на алкохолно опиянение. Член 222-2-1 от Наказателния кодекс уточнява дефиницията за принуда и изненада, особено когато насилието е срещу непълнолетен: когато жертвата е под 18-годишна възраст: „моралното ограничение, посочено в първия параграф на този член или изненадата, спомената в първия параграф на член 222-22, може да произтича от разликата във възрастта между жертвата и извършителя, т.е. и de jure или de facto,

⁴⁸Rapport alternatif de la CLEF au questionnaire adressé à la France pour sa première évaluation par le Groupe d'experts sur la lutte contre la violence à l'égard des femmes et la violence domestique (GREVIO) 29/03/2018, стр. 4

влиятието, упражнявано над жертвата, показва, че значителна възрастова разлика може да се характеризира като фактическа власт между непълнолетната жертва и извършителя.“

Когато жертвата е на възраст под 15 години: „моралната принуда или липсата на възможност за съгласие/действие при изненада⁴⁹ се характеризира със злоупотреба с уязвимостта на жертвата, която не разполага с необходимото за разпознаване за тези действия“.

Наложените санкции и давностните срокове варират в зависимост от естеството на фактите, възрастта на жертвата и всякакви утежняващи обстоятелства.⁵⁰

Изнасилване (чл. 222-23 до 222-26 от Наказателния кодекс)

Изнасилването е престъпление. То се определя от Наказателния кодекс като „Всеки акт на сексуално проникване, от всякакъв характер, извършено срещу лицето от други лица или върху лицето, от извършителя чрез насилие, принуда, заплаха или невъзможност за съгласие/изненада“. Всеки акт на сексуално проникване, било то: устен, вагинален, анален секс, пръст, обект. Наказанието е 15 години лишаване от свобода. Наказанието лишаване от свобода е 20 години, ако изнасилването е извършено с едно или повече утежняващи обстоятелства, особено ако е извършено:

- срещу лице под 15-годишна възраст към момента на извършване на престъплението;
- от съпруг, съжител или партньор, свързан с жертвата, включително когато те не живеят заедно;
- срещу жертва, с която контактът с извършителя е установен чрез интернет;
- в присъствието на непълнолетно лице, присъствало на събитията;
- срещу особено уязвимо лице (лице с увреждания, пациент, бременна) или зависим човек поради несигурността на неговото икономическо или социално положение;
- под въздействието на алкохол или наркотици или с използване или заплаха от оръжие, или от няколко лица (автор или съучастник);
- ако на жертвата е било дадено вещество без нейно знание, за да се промени нейното решение или контрол върху действията ѝ;
- срещу лице, което се занимава с проституция;
- от лице, което има юридическа или фактическа власт над жертвата или злоупотребява с правомощията, предоставени му от нея.

⁴⁹ Във френския текст се използва терминът изненада, като се има предвид сексуално действие, когато жертвата е заспала, е в безпомощно състояние. б.а.

⁵⁰ <https://stop-violences-femmes.gouv.fr/violences-sexuelles-312.html>

Компетентният съд е апелативният съд. Жертвата може да поиска закрито заседание. Давностният срок, т.е. времето, с което жертвата може да подаде жалба, варира в зависимост от възрастта на жертвата по време на инцидента: Когато жертвата е пълнолетна, тя трябва да подаде жалба в рамките на 20 години от изнасилването. Когато пострадалият е непълнолетен към момента на извършване на престъплението, този срок се удължава до 30 години от пълнолетие, което означава, че жертвата може да подаде жалба до 48-годишна възраст.

Сексуално насилие, различно от изнасилване (членове 222-27—222-30 от Наказателния кодекс)

Сексуалното насилие, различно от изнасилване, е престъпление. То се определя като „акт от сексуално естество без проникване, извършено срещу лицето от други, чрез насилие, принуда, заплахата или изненада“. Това могат да бъдат например ласки или докосване от сексуално естество. От 2013 г. за сексуално насилие се определя и „фактът на принуждаване на човек чрез насилие, заплахата или изненада за участие в сексуални действия с трета страна“ (чл. 222-22-2 от Наказателния кодекс). Наказанието е 5 години и 75 000 евро глоба. То се увеличава на 7 или 10 години, когато престъплението е извършено с едно или повече утежняващи обстоятелства, посочени по-горе за изнасилването. Компетентният съд е поправителният съд.

Жертвата трябва да подаде жалба в рамките на 6 години от сексуалното насилие. Този период се удължава до 20 години, ако жертвата е непълнолетно лице под 15-годишна възраст. Това означава, че жертвата може да подаде жалба до 38 годишна възраст.

Сексуален екхибиционизъм (чл. 222-32 от Наказателния кодекс)

Сексуалният екхибиционизъм е престъпление, определено от Наказателния кодекс като „налагане на гледане на сексуално представяне пред лице, което не е дало съгласие, на място, достъпно за обществеността“. Жертвата трябва да подаде жалба до 6 години след извършването. Компетентният съд е поправителният съд. Наказанието е 1 година лишаване от свобода и 15 000 евро глоба.

Воайорство (чл. 226-3-1 от Наказателния кодекс)

Воайорството е престъпление, определено от Наказателния кодекс като „Използването на каквито и да било средства, за да се видят интимните части на човека, които са скрити поради облеклото, или заради присъствието му в затворено, скрито в очите на трети лица място, когато това е извършено без знанието или съгласието на лицето“. Жертвата трябва да подаде жалба до 6 години след това.

Компетентният съд е поправителният съд. Наказанието е 1 година лишаване от свобода.

Сексуален тормоз в Наказателния кодекс (член 222-33)

Сексуалният тормоз е престъпление. Той се определя като факт на многократно налагане върху човек на сексуални или сексистки забележки или поведения, които:

- или нарушават неговото достойнство поради техния унизителен характер
- или създават ситуация, която е плашеща, враждебна или обидна.

Престъпление е налично и когато:

- тези думи или поведение са насочени към една и съща жертва от няколко души, по съгласуван начин, или по инициатива на един от тях, въпреки че всеки един от тези хора не е действал многократно;
- тези думи или поведение са насочени към една и съща жертва последователно от няколко души, които, дори и при липса на договаряне помежду им, знаят, че тези думи или поведение се повторят.

Тези два последни случая имат за основна цел да повлияят на актове на „кибер-тормоз“. В сексуалния тормоз като престъпление не е необходимо да има йерархична връзка между извършителя и жертвата. Извършителят може да бъде познат, колега, спортен треньор, служител на друго предприятие, клиент или потребител. Компетентният съд е поправителният съд. Наказанието е 2 години лишаване от свобода и 30 000 евро глоба. В случай на утежняващи вината обстоятелства (особено в случай на злоупотреба с власт или със слабост, например поради икономическа ситуация на жертвата), санкциите могат да бъдат увеличени до 3 години лишаване от свобода и 45 000 евро глоба. Жертвата трябва да подаде жалба в рамките на максимум 6 години. Сексуалният тормоз се смята за престъпление, извършвано в ежедневието, с други думи то е извършвано чрез повторение през по-кратък или по-дълъг период от време. 6-годишният период за давност започва да се счита от последния акт на тормоз.

Сексуалният тормоз и сексисткото поведение намират място и в Кодекса на труда.

Жертвата трябва да представи факти в подкрепа на презумпцията за сексуален тормоз. След това обвиняемият трябва да докаже, че тези факти не представляват сексуален тормоз.

В едно предприятие/дружество всеки представителен синдикат може, с писменото съгласие на тормозеното лице, да предприеме правни действия от негово име. Отговорност на работодателя, независимо дали е публичен или частен, е да предприеме всички необходими стъпки за предотвратяване.⁵¹

Сексистка обида

Сексистката обида е проявление на сексизъм, изразяващо се в сексуално или сексистко поведение, което, независимо от пространството, в което се проявява, или от формите,

⁵¹<https://stop-violences-femmes.gouv.fr/violences-sexuelles-312.html>

които има, подкопава достойнството на човека, заради своя унизителен или унизяващ характер и създава заплашителна, враждебна или нападателна ситуация. Не е необходимо тези поведения да се повтарят, за да се характеризира престъплението.

Израз на това престъпление могат да бъдат:

- Подсвиркване, нецензурни жестове и / или звуци, например чрез внушаване или имитиране на сексуален акт;
- Сексуални предложения или натрапчиви въпроси за сексуалния живот;
- Унизителни коментари относно физическия вид или облекло;
- Следене и отправяне на коментари към човек на улицата.

Член 621-1 от Наказателния кодекс наказва сексистката обида. Наказанието е глоба от 4-ти клас (90 евро за незабавно плащане до 750 евро) или 5-ти клас (до 1 500 евро) за утежняващи обстоятелства или рецидивизъм.

Принудителен брак

Въпросът за браковете е уреден чрез текстовете на Гражданския кодекс. Принудителните бракове са криминализирани и се наказват според Наказателния кодекс. Гражданският кодекс дава следните дефиниции за гражданските бракове:

- Член 144 от Гражданския кодекс „Бракът не може да бъде сключен преди навършване на осемнадесет години“;
- Член 146 от Гражданския кодекс „Няма брак, когато няма съгласие“;
- Член 146-1 от Гражданския кодекс „Бракът на французин, сключен в чужбина, изисква неговото присъствие“.
- Член 202-1 от Гражданския кодекс „Независимо от приложимото лично право, бракът изисква съгласието на съпрузите“.

За лица под 18 години бракът е възможен само със съгласието на непълнолетния, родителите му и разрешението на прокурор. Бракът е забранен без взаимното, свободно и доброволно съгласие на всеки от бъдещите съпрузи. За да се гарантира свободата на съгласие, законът изисква лично присъствие на съпрузите пред секретаря. Никой не може да сключи брак чрез пълномощник. Ако един от съпрузите е принуден, така нареченият „принудителен брак“ може да бъде отменен. Жената трябва да докаже наличието на морална или физическа принуда/заплаха. Искането за отмяна трябва да бъде направено в срок от 5 години от сключването на брака (член 181 от Гражданския кодекс). За непълнолетни недействителността на брака е автоматична.

През 2013 г. законодателят въвежда ново престъпление, наказуемо с три години лишаване от свобода и глоба в размер на 45 000 евро, за принуда към лице да сключи

брак или да влезе в съюз в чужбина, да използва измама, за да я накара да напусне територията на Републиката (чл. 222-14-4 от Наказателния кодекс).

Принудителният брак често се предшества от насилие, понякога с фатални последици.

Поради тази причина принудителните бракове са утежняващо обстоятелство за някои престъпления като насилие, убийства, изтезания или варварство, отвлечение. Следователно тези престъпления са по-строго наказани „когато са извършени срещу лице, поради отказа му да сключи брак или да влезе в съюз. Принудителният брак често е придружаван и / или последван от насилие в двойката. Ако жертвата е непълнолетно лице под 15-годишна възраст, законът счита, че не може да даде съгласие за полов акт, т.е. извършителят ще бъде преследван за изнасилване. Ако жертвата е ненавършила 15-годишна възраст или по-голяма, е необходимо да се установи принуда, насилие, заплаха или изненада за извършителя, за да бъде осъден за изнасилване или сексуално насилие.

Сигнализиране за риск за принудителен брак за непълнолетни се прави към:

- Прокурор или детския съдия в окръжния съд по мястото на пребиваване, които могат да постановят забрана за напускане на територията.
- Социални и медико-социални услуги, по-специално ведомственото здравно обслужване на майките и децата и службата за социална закрила на децата.

За пълнолетните :

- Съдията по семейни дела може спешно да издаде заповед за закрила на лицето, заплашено от насилствен брак, с което се постановява временна забрана за напускане на територията от застрашеното лице.
- За чуждестранни жени, които се ползват от заповедта за защита, се издава или подновява автоматично разрешение за пребиваване. Жените, жертви на домашно насилие, са освободени от заплащане на такса за издаване или подновяване на разрешение за пребиваване.

Френските консулски органи предприемат подходящи мерки, за да гарантират, с тяхно съгласие, връщането във Франция на лица с френско гражданство или дългосрочно пребиваващи във Франция, включително тези, живели в страната повече от три поредни години и които се държат в чужбина срещу тяхната воля, когато са били жертви на умишлено насилие или сексуално насилие, извършено като част от принудителен брак или поради отказа си да се подчинят на принудителен брак.⁵²

Женско генитално осакатяване

⁵²<https://stop-violences-femmes.gouv.fr/violences-s-exuelles-312.html>

Осакатяването на женски гениталии се отнася до всички интервенции, които водят до частично или пълно премахване на женските външни гениталии и / или всякакво друго женско генитално осакатяване за нетерапевтични цели (СЗО). То представлява нарушение срещу основните права на лицето, включително физическата и психическата му неприкосновеност и здраве, и е форма на дискриминация срещу жените. Това насилие се корени в историческите неравенства между жените и мъжете. То има не само непосредствени, но и трайни последици за здравето на жените, особено за раждането и удоволствието от секса. Тези актове са забранени и наказани по закон.

Във Франция законът защитава всички деца, живеещи на нейна територия, независимо от тяхната националност.

Френското право се прилага за деянието, извършено в чужбина, ако жертвата е с френска националност или ако чужденецът дългосрочно пребивава във Франция.

Извършителят на осакатяване и отговорният за осакатеното дете може да бъде преследван по-специално за насилие, което води до осакатяване или трайно увреждане, което се наказва с 10 години затвор и глоба от 150 000 евро (член 222 -9 от Наказателния кодекс).

Наказанието се увеличава до 15 години, ако постоянното увреждане е извършено върху непълнолетно лице под 15 години (чл. 222-10 от Наказателния кодекс), до 20 години, ако извършителят е родител, осиновител или законен представител, или от всяко лице, което има власт над непълнолетното лице (чл. 222-10 от Наказателния кодекс), на 30 години, ако осакатяването е довело до смърт, макар и без това да е било умишлено. (чл. 222-8 от Наказателния кодекс). Жертвата може да подаде жалба до 20 години след пълнолетие, т.е. до 38-годишна възраст, за да осъди това насилие във френските съдилища.

Отмяната на професионална тайна е изрично предвидена в чл. 226-14 от Наказателния кодекс в случаите на генитално осакатяване.

Всеки гражданин, всеки професионалист, който е запознат с такъв риск, има задължение да докладва пред съдебните или административните органи за това положение.

Оценки по отношение на напредъка в нормативната рамка

Франция развива законодателна и приложна политика за превенция на насилието, основано на пола, определени в план на развитие и прогрес. Както се посочва държавния доклад⁵³: „Законодателната и регулаторна рамка беше засилена през

⁵³ Rapport sur les mesures d'ordre législatif et autres donnant effet aux Dispositions de la convention du conseil de l'europe sur la prevention et la Lutte contre la violence a l'egard des femmes et la violence domestique, France, стр.7

последните години със Закон № 2010-769 от 9 юли 2010 г. относно насилието срещу жени, насилието срещу жени и двойки и тяхното въздействие върху децата, и Закон № 2014-873 от 4 август 2014 г. за реално равенство между жените и мъжете⁵⁴. Те са допринесли за предотвратяването на актове на домашно насилие, за засилване на санкциите и наказателните преследвания, както и съпровождане на жертви, като ги защитават в дългосрочен план. Освен това бе постигнат значителен напредък през 2007 г. за защитата на жените, търсещи убежище, които са жертви на насилие, жени чужденки, със Закон № 2016-274 от 7 март 2016 г. относно правата на чужденците във Франция, както и в борбата с проституцията, със закона № 2016-444 от 13 април 2016 г., който води до засилване на борбата с проституцията и придружаване на проституиращите хора към социално включване⁵⁵. Специализираните асоциации⁵⁶ за борба с насилието над жени имат общи критики към ситуацията във Франция, като посочват „че основният проблем е не само в непълнотата на законите, тъй като благодарение на феминистките борби, все пак има много напредък, но и най-вече тяхното прилагане, което е недостатъчно като цяло, и освен това е различно според териториите в страната и тези извън континента.“⁵⁶

3.1.2. Обхват на явлението във Франция

Данните на специализираните асоциации⁵⁷ за борба с насилието над жени сочат, че:

- Във Франция 1 на 10 жени е засегната от насилие в двойката. При децата са засегнати милиони хора.
- Според Висшия съвет за равенство 223 000 жени всяка година твърдят, че са жертви на физическо или сексуално насилие в двойката, а според Министерството на вътрешните работи през 2016 г. са починали 123 жени и 25 деца.
- Според изследване на Обсерваторията за изследване на насилието в двойката на FNSF (2016) по данни на телефонната линия (3919), отнасящо се до домашното насилие: в 96,6% от случаите жертвата е жена, а извършителят е мъж; Жените на възраст между 30 и 39 години са най-представени (32%); Повече от четири от

⁵⁴ <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000029330832&categorieLien=id>

⁵⁵ Amicale du Nid ; Association Voix de Femmes; La CIMADE; Collectif Abandon de Famille – Tolérance zéro Collectif Féministe contre le Viol (CFCV); Collectif National pour les Droits des Femmes (CNDF); Fédération Nationale GAMS pour l'abandon des mutilations sexuelles féminines et des mariages forcés; Fédération Nationale des Centres d'Information sur les Droits des Femmes et des Familles (FNCIDFF) .Fédération Nationale Solidarité Femmes (FNSF) ; Femmes Solidaires; SOS les Mamans et les Enfants

⁵⁶ Rapport alternatif de la CLEF au questionnaire adressé à la France pour sa première évaluation par le Groupe d'experts sur la lutte contre la violence à l'égard des femmes et la violence domestique (GREVIO) 29/03/2018, стр.5

⁵⁷ Evaluation de la mise en oeuvre en France de la convention d'Istanbul de lutte contre la violence à l'égard des femmes et la violence domestique. Rapport des associations spécialisées 2018

пет жени (82%), които са жертви на домашно насилие, имат поне едно дете. 39% от тях са посочили характера и вида на насилието, понесено от детето им. 92% от жертвите казват, че децата им са изложени на насилие, а 22% са жертви на насилие.⁵⁸ Според данни на полицията за 2017 г. 86% от жертвите на сексуално насилие са жени, а 88% от жертвите на насилие в двойката също са жени.⁵⁹

- Въпреки, че сексуалното насилие и насилието в двойката се приема като предимно насочено към жени, проблемът за мъжете, жертви на насилие също започва да се поставя все повече във Франция. Посочва се, че табуто за мъжа жертва трябва да се преодолява и все повече истории на мъже, жертви се представят в медиите.⁶⁰ Изследване, представено във вестник „Монд“ посочва, че всяка година 62 000 жени и 2 700 мъже са жертви на насилие или намерение за насилие. За разлика от жените, мъжете по-често са жертви на насилие не толкова в двойката или на работното място, колкото в семейния кръг, и то преди всичко в млада възраст, например 60% от мъжете, жертви на насилие са били под 15 г. и 87% от тях са били жертва на близък в разширеното семейство.⁶¹
- Всяка година 93 000 жени съобщават, че са били изнасилени или са жертви на опит за изнасилване.⁶²
- 4% от френските жени и / или обичайно пребиваващи във Франция и 2% от момичетата, родени във Франция на възраст между 26 и 50 години, са имали брак без тяхно съгласие.⁶³
- 60 000 от френските жени или жени, дългосрочно пребиваващи във Франция, са били обект на женско генитално осакатяване.⁶⁴
- Според данните на телефонната линия за информация, едва 15% от изнасилванията са извършени с побои или заплахата от оръжие; 15% от изнасилванията се отнасят до изнасилване в брака; в 62,7% от случаите нападенията, докладвани от жертвите, са станали, когато са били непълнолетни.
- В 90% от случаите сексуални нападения срещу жени се извършват от познат на жертвата.⁶⁵ 5% от изнасилванията и 25% от сексуалните нападения се случват на работното място.⁶⁶

⁵⁸ *Rapport de l'observatoire sur les violences conjugales du 3919*, Fédération Nationale Solidarité Femmes, 2017 (chiffres de 2016)

⁵⁹ Les violences au sein du couple et les violences Sexuelles en France en 2017 https://www.stop-violences-femmes.gouv.fr/.../violences_au_sein_du_couple_et_violences_sexuelles_novembre_2018.pdf

⁶⁰ <http://www.madmoizelle.com/hommes-victimes-viol-agression-sexuelle-tabou-842065>

⁶¹ https://www.lemonde.fr/les-decodeurs/article/2017/10/18/les-violences-sexuelles-touchent-plusieurs-millions-de-femmes-en-france_5202391_4355770.html

⁶² *Enquête Cadre de Vie et Sécurité*, INSEE-ONDRP-SSM-SI, 2012-2017

⁶³ « *Immigrées et filles d'immigrés : le recul des mariages forcés* », Christelle Hamel, Population & Société, n°479, Ined, juin 2011.

⁶⁴ „Les mutilations sexuelles féminines. Le point sur la situation en Afrique et en France“, Armelle ANDRO & Marie LESCLINGAND, Populations et sociétés, N°438, Ined, octobre 2007.

- 51% от жените, които са жертви на изнасилване или опит за изнасилване, не предприемат никакви стъпки (нито от полицията и жандармерията, нито от лекарите, нито от социалните служби, сдруженията или телефонните номера), и по-малко 10% се оплакват.(собствени данни).
- Според Централното бюро за борба с трафика на хора, през 2014 г. във Франция има 30 000 жертви на проституция, 37 000 според проучването на PROCOST⁶⁷, 85% от тях са жени, 90% са чужденци. Почти всички купувачи на секс са мъже.
- Малцина жертви на насилие подават жалби по множество причини: страх, влияние или сплашване от агресора, социално-икономически затруднения, натиск от обкръжението. В случаите на насилие в двойката, само 22 % подават жалби; в случаите на сексуално насилие само 1 от 10 жертви подава жалба. Това нараства до около 1 на 3 жени, когато жертвите имат достъп до подходящи грижи.
- В случаите на изнасилване 63% от случаите не са стигнали до присъда⁶⁸; Само 1% от изнасилванията водят до присъда в Съда.“

През 2017 г. 130 жени са били убити от техните партньори или бивши „интимни“ партньори (съпруг, съжител, „бивш“) или неофициални партньори (гаджета, любовници, епизодични отношения). 21 мъже са убити от партньор или бивш интимен партньор. 25 непълнолетни са загинали, убити от един от родителите им в контекста на насилие в двойката. 86% от жертвите са жени. От 109 жени, убити от техния официален съпруг, най-малко 51, или 47%, са били жертви на предишно насилие от този партньор. От 16-те жени, убили техните съпрузи, най-малко 11, или 69%, са били жертви на домашно насилие.⁶⁹

Координация

Координирано планиране

В изпълнение на Конвенцията, и като се отчита, че политиките за превенция на насилието, провеждани от години от френското правителство, се нуждаят от по-структурирани и координирани действия, в опит за подобрене на ефективността са изработени пет последователни тригодишни междуправителствени планове.

⁶⁵ *Enquête Cadre de Vie et Sécurité*, INSEE-ONDRP, 2010-2015

⁶⁶ *Avis sur les violences contre les femmes et les féminicides*, CNCDH, mai 2016

⁶⁷ *Enquête du Mouvement du Nid sur le coût économique et social de la prostitution en France*, 2015

⁶⁸ *Les viols dans la chaîne pénale*, Observatoire régional de la délinquance et des contextes sociaux, Maison Méditerranéenne des Sciences de l'Homme, 2016

⁶⁹ Източник: „Национално проучване на насилствените смъртни случаи в двойката. 2017 г., Министерство на вътрешните работи, делегация на жертвите. Etude nationale sur les morts violentes au sein du couple. Année 2017 », ministère de l'Intérieur, délégation aux victimes.

Тези планове⁷⁰ определят ангажиментите и финансирането на дейностите, свързани с изпълнението на междуетатствена политика, както и дейности в други стратегии (превенция на престъпността, план за бедност, жертви, борба срещу насилието над деца).

Първият, вторият и третият междуетатствени планове бележат три етапа в борбата с насилието срещу жени. Първият план, от 2005 до 2007 г., предоставя социални и икономически отговори на проблема с домашното насилие и насилието, основано на пола, за да се осигури по-добра правна защита на жените при модернизиране на публичните действия чрез засилване на партньорствата около десет водещи мерки, фокусирани върху насилието в брачния контекст.

Вторият план, от 2008 до 2010 г. поставя началото на тригодишен глобален план за борба с насилието срещу жените. Чрез дванадесет цели този план засилва мерките, които се изпълняват по предходния план и включва нови действия, насочени към обкръжението на жертвите.

Третият план, от 2011 до 2013 г., е продължение на предишния, с повишено внимание върху въпросите на домашното насилие, принудителните бракове, полигамията и др. Същевременно той разглежда въпроса за насилието, основано на пола на работното място, изнасилването и сексуално насилие, и връзките между проституцията и трафика на хора.

Четвъртият план, осъществен от 2014 до 2016 г., прави защитата на жертвите приоритетна и е организиран около принцип на действие, чрез което да се отговори на всеки вид насилие. Той създава телефонен номер „3919“ и референтен номер за препращане на жени жертви на насилие, безплатен и отворен седем дни в седмицата от 1 януари 2014 г. За първи път, насилието срещу жените се въвежда като приоритет за общественото здраве.

Националният протокол, адресиран до Регионалните здравни агенции (ARS), засилва връзките между здравните, полицейските и съдебните служби. Планът гарантира и мобилизирането на всички обществени услуги чрез изграждане на програма за първоначално и непрекъснато обучение за спецификите на насилието срещу жени и насилието, основано на пола за всички включени професионалисти.

Последният план⁷¹, приложен от 2017 г., залага на мобилизацията и борбата срещу всички форми на насилие срещу жени. Представен през ноември 2016 г., той се състои от 133 акции и мобилизира ресурс от 125 милиона евро за три години в различни министерски програми. Този пети план обхваща всички форми на насилие (насилие в

⁷⁰ http://www.egalite-femmes-hommes.gouv.fr/wp-content/uploads/2013/11/4e-planVFF_221120131.pdf

⁷¹ <http://www.egalite-femmes-hommes.gouv.fr/wp-content/uploads/2016/11/5e-plan-de-lutte-contre-toutes-les-violences-faites-auxfemmes.pdf>

двойката, сексуално насилие, принудителни бракове, сексуално осакатяване и проституция).⁷²

Координирани дейности за защита на жертвите на насилие

Особено внимание се обръща на консолидирането на усилията за извеждане на жертвата от ситуацията на насилието. Това се постига чрез съвместни програми, поставяне на акценти в действащи програми и мерки, съвместно финансиране и пр., както на национално, така и на регионално ниво и на ниво департамент.

В доклада⁷³ се посочват мерки като телефон „3919“, териториалните мерки за приемане, подкрепа и насочване на жени, жертви на насилие като 121 дневни центрове, 206 места за прием и изслушване и ориентирание в 100 департамента, финансирани с 5 милиона евро. Посочват се също 160 места за срещи, където се експериментират пространства за защитени срещи между насилника и жертвата, когато става дума за насилие в двойка. При тези срещи се наема и специално обучен специалист, който улеснява, подкрепя, медира срещата и се намесва, ако има прояви на насилие. Посочват се също създаването на места за настаняване, предназначени за жени жертви на насилие (в рамките на многогодишния план за борба с бедността). Това са 4 875 места настаняване в адаптирани жилища, които са предоставени на жени, жертви на насилие, (към 30 юни 2017 г.) от които 4 613 помещения за настаняване (от тях 2018 места за спешно настаняване) и 262 социални жилища. От тези 4 613 места за настаняване 1 789 са нови, създадени от 2014 г., за да отговорят по-добре на нуждите на тази група. Като придобиваща все по-голям напредък дейност се посочва и назначаването на социални работници в полицията и жандармерията.

Координирани действия за повишаване на обществената чувствителност и оценка на съвместните дейности

Междуведомствените усилия се съсредоточават в целенасочени действия за допълване и повишаване на осведомеността за предотвратяване на сексисткото поведение и насилие на всички места (училище, висше образование и изследователски институции, обществени места, работа), за подобряване на познанията за явлението насилие, основано на пола, чрез осъществяването на комуникационни кампании към широката общественост. Хоризонтално се провеждат и дейности за обучение на различни

⁷²Rapport sur les mesures d'ordre legislatif et autres donnant effet aux Dispositions de la convention du conseil de l'europe sur la prevention et la Lutte contre la violence a l'egard des femmes et la violence domestique, стр. 8

⁷³ Rapport sur les mesures d'ordre legislatif et autres donnant effet aux Dispositions de la convention du conseil de l'europe sur la prevention et la Lutte contre la violence a l'egard des femmes et la violence domestique, France

специалисти, като някои от тях са инициирани след 2014 г. чрез работата на Междуправителствената мисия за защита на жените, жертви на насилие и на борбата с трафика на хора (MIPROF).

Тези действия се оценяват редовно от конкретни парламентарни мисии; от мисии, провеждани периодично от инспекционните органи на различните министерства; или от независими органи, като например Икономическия и социален съвет (ИСС), който изготви два доклада по тази тема, или от Висшия съвет.

Към тези външни оценки се добавят различни механизми за наблюдение, за да се гарантира ефективното прилагане на тази политика. От октомври 2014 г. членовете на междуправителствената комисия, която отговаря за последващи действия, включени в планове за „насилие“, се срещат регулярно. Комисията разчита на мрежа от референти, определени във всяко министерство, което участва.⁷⁴

В доклада се посочва също, че се очертава необходимостта да се положат усилия за по-добро наблюдение и измерване на въздействието от проведените мерки и дейности, което на този етап все още не се случва, поради начина, по който действат информационните системи на съдебно, социално или здравно равнище, ангажирани с внедряването на информационна система. Добър пример в това отношение е системата за интегрирани услуги (SIAO), чрез която се извършва наблюдение на подадените заявления за настаняване в цялата територия на страната, което ще позволи в дългосрочен план да има консолидирани данни в тази област. Както в държавния доклад, така и в алтернативните доклади се споделя общото разбиране за необходимост от обединяване на усилията за набиране на данни, които да позволяват добър анализ – т.е. достатъчни, обхватни, сравними и пр. В този смисъл се изразява и очакване за включването в тази система и на данните от специализираните асоциации.

Интересна практика

Една инициатива за набиране на информация и за оценка на постигнатото чрез мнението на хората, която се определя като много успешна е „Tour de France на равенството“. Тя е организирана по инициатива на правителството от октомври 2017 г. до февруари 2018 г. в 18-те региона на Метрополията и отвъдморските територии и цели да събере мнения, разкази от жените и мъжете по темата за равенството между половете в ежедневието, за срещаните трудности и за това, как да се постигне прогрес. Тази Тур дьо Франс събра повече от 55 000 участници, включително 20 743 души по темата „сексистко и сексуално насилие“.

Темата за равенството е обявена за приоритетна от настоящия президент и Франция и за постигането приема обхванат национален план през 2018 г. от Междуправителствената

⁷⁴Rapport sur les mesures d'ordre legislatif et autres donnant effet aux Dispositions de la convention du conseil de l'europe sur la prevention et la Lutte contre la violence a l'egard des femmes et la violence domestique, стр.9

мисия за защита на жените, жертви на насилие и на борбата с трафика на хора (MIPROF).

Като споделят част от заключенията, специализираните асоциации посочват редица пропуски и смятат, че е необходимо:

- „укрепване на Отдела за правата на жените и равенството (CMD) и неговата мрежа в департаментите;
- да поставят CMD под прякото ръководство на префекта, за да се гарантира, че въпросът е взет предвид във всички публични политики (много CMD понастоящем са под ръководството на дирекция „Социално сближаване“);
- систематизиране на партньорската работа между силите за сигурност, правосъдието, здравеопазването чрез пресъздаване на ведомствените комисии по въпросите на насилието срещу жени и това във всички департаменти;
- подобряване на интегрирането на специализираните асоциации към департаментите.⁷⁵

Финансиране и ресурсно осигуряване на политиките за равенство на половете и превенция на насилието.

Интересна практика

Програмата 137 „Равенството между жените и мъжете“ с бюджет от 27,5 милиона евро се разпределя трансверсално към различните органи, отговорни за политиките за равенство и участващи в борбата срещу насилието. Бюджетната програма е разделена на няколко действия:

- Действие 11, насочено към прилагане на култура на равенството в професионалната, политическата и социалната области има кредит в размер на 4 899 426 евро в разрешенията за поемане на ангажменти (АЕ) и като кредит за плащане (СР).

- Действие 12 от програмата за насърчаване на правата и борбата срещу насилието, основано на пола, се възползва от отпускането на средства за 2018 г. от 18,4 милиона евро, от които 2,3 милиона евро се предоставят на националните асоциации за техните действия, свързани с насърчаване на правата, предотвратяване и борба с насилието, основано на пола и сексуалното насилие.

⁷⁵ Rapport alternatif de la CLEF au questionnaire adressé à la France pour sa première évaluation par le Groupe d'experts sur la lutte contre la violence à l'égard des femmes et la violence domestique (GREVIO) 29/03/2018, стр.10

- Действие 15 „Предотвратяване и борба с проституцията и трафика на хора“ в размер на 5 020 878 евро в АЕ и ПК (действие 15).

Различните механизми на петия междуведомствен план ще бъдат финансирани с общ кредит от 8,8 милиона евро в АЕ и КП. Системата за дневни грижи се ползва от 3,6 милиона евро.

- Също така, 2,1 милиона евро ще финансират системата от ведомствени референтни лица за борба срещу насилието над жени.

- Телефонът „3919“ „Информирание на жени, жертви на насилие“, управляван от Националната федерация на женската солидарност (FNSF) се финансира в размер на 1,5 милиона на евро.

- Програма 216 за „Поведение и управление на вътрешните политики“

За 2018 г., тя получава финансиране от 7,82 милиона евро в рамките на Междуведомствения фонд за превенция на престъпност (FIPD).

- Програма 230 „Студентски живот“

Програмата популяризира и подкрепя учениците с отговорно поведение и поведение, което предотвратява прояви на насилие.

- Програма 152 за националната жандармерия.

- Програма 176 за националната полиция.

Според правителствения доклад за 2017 г. са отпуснати безвъзмездни средства за финансиране на специализираните асоциации за подпомагане на жертвите, т.е. по Програмата 101 в размер на евро 1 887 764 (в сравнение с евро 1 640 334 през 2016 г., което е увеличение с 15%).

Освен това през 2016 г. Министерството на правосъдието е платило около 1 400 000 евро на близо сто благотворителни организации и местни агенции за подкрепа на жертвите, които са предприели действия за подкрепа жени, жертви на насилие, с цел предотвратяване на повторни нарушения и защита жертви.⁷⁶

Работещите на терен организации, въпреки че признават постигнатото, поставят въпроса за сериозните трудности, които все още съществуват. „Въпреки декларираната воля за борба срещу насилието срещу жените и постигнатия напредък в нормативната уредба, ограничените ресурси, посветени на този приоритет на всички нива (като превенцията, обучението на професионалистите, прилагането на подкрепа и защита и прилагане на правосъдие), както и недостатъчното прилагане и координиране на

⁷⁶ Rapport sur les mesures d'ordre législatif et autres donnant effet aux Dispositions de la convention du conseil de l'europe sur la prevention et la Lutte contre la violence a l'égard des femmes et la violence domestique, France

предвидените мерки, поставят под съмнение зачитането от страна на френската държава на задължението за грижа за защита на жените, жертви на насилие.⁷⁷

Партньорство с НПО и гражданския сектор

Това партньорство е договорено и подписано през 2013 г. на национално ниво и е насочено към гарантиране на координирани действия на правителствените и неправителствените структури, към предоставяне на координирана и всеобхватна работа за превенция на насилието и подкрепа на жертвите на насилие. Чрез него се осигурява дейността на специализираните асоциации, които са 11 на национално ниво и специализираните на местно, които се финансират от Министерството за равенство на половете.⁷⁸ Те са подписали и конвенция за финансиране, която дава рамката и осигурява устойчивост на програмите и дейностите. На местно ниво споразуменията включват приемане на протоколи за съвместна дейност, най-вече при спешни случаи, на приоритети, на координация за дейности по превенция, за информиране на жертвите, осигуряване на подкрепа, придружаване, настаняване, включително и мерки за закрила и подкрепа на децата.

Например, асоциациите в юрисдикциите на апелативните съдилища на Париж и Версай продължават актуализирането на „инструментарията“, разработен през 2014 г. за насилие при двойки, като идентифицират и разпространяват ефективните съдебни и асоциативни практики, адаптирани както към жертвите, така и към извършителите.⁷⁹

Координацията на усилията с асоциациите се случва и чрез тяхното участие във всички работни групи по темата.

Самите асоциации по-скоро смятат, че има много проблеми при това партньорство, което има своите различия и недостиг на координация на различните места, и категорично смятат, че има недостиг на финансиране и материално осигуряване на работата им.⁸⁰

⁷⁷ Rapport alternatif de la CLEF au questionnaire adressé à la France pour sa première évaluation par le Groupe d'experts sur la lutte contre la violence à l'égard des femmes et la violence domestique (GREVIO) 29/03/2018, стр.5

⁷⁸ Преименувано през 2017 г. в Държавен секретариат за равенство между жените и мъжете.

⁷⁹ Rapport sur les mesures d'ordre législatif et autres donnant effet aux Dispositions de la convention du conseil de l'europe sur la prevention et la Lutte contre la violence a l'égard des femmes et la violence domestique, Доклад, стр. 14

⁸⁰ Rapport alternatif de la CLEF au questionnaire adressé à la France pour sa première évaluation par le Groupe d'experts sur la lutte contre la violence à l'égard des femmes et la violence domestique (GREVIO)

⁸⁰ Rapport sur les mesures d'ordre législatif et autres donnant effet aux Dispositions de la convention du conseil de l'europe sur la prevention et la Lutte contre la violence a l'égard des femmes et la violence domestique, France 3/2018C, стр.11

Органи за координация

Водеща координираща роля има Службата за правата на жените и равенството между мъжете и жените (SDFE), която се състои от двадесет и осем служители на национално ниво и също специална деконцентрирана мрежа на регионално ниво.

На следващо място, Междуведомствената мисия за защита на жените от насилие и борбата с трафика на хора (MIPROF), създадена с Постановление № 2013-07 от 3 януари 2013 г., отговаря за събирането, анализирането и разпространението на информация и данни, свързани с насилието над жените. Мисията допринася за оценка и планиране на национално и местно равнище, определя план за осъзнаване и обучение на специалисти по въпросите на насилието срещу жени по отношение на съответните министерства, осигурява координация на национално равнище между съответните министерства.

Междуведомствената делегация за подкрепа на жертвите, създадена през 2017 г. координира действията на различните министерства в областта на проследяването и придружаването на жертвите, гарантиране на ефективността и подобряване на системите, на управлението, координацията и мониторинга на местните комисии за помощ на жертвите.

Висшия съвет за равенство между жените и мъжете (HCE) е ангажиран с оценка на планираните и реализирани интегрираните и координирани политики и дейности, включително тези с гражданския сектор и да стимулира обществения дебат.⁸¹

Събиране на данни

Основният набор от данни е от различените министерства, Министерство на вътрешните работи, Министерство на правосъдието, Министерство на здравеопазването и пр. Правят се опити тези данни да се организират в платформи, където могат да се правят повече анализи.

В докладите на асоциациите⁸² се посочва ненадежността на набираните данни, които често противоречат едни на други, в зависимост от източника, който си събира. Те посочват какви данни събират и изразяват готовност да сътрудничат, но смятат, че в тази област са необходими много усилия за координирано събиране на данни, за провеждане на специализирани изследвания.

Като публикуват официалните данни, те насочват вниманието към феномени, за които няма никаква статистика като детската проституция, за която, независимо от

⁸²Rapport alternatif de la CLEF au questionnaire adressé à la France pour sa première évaluation par le Groupe d'experts sur la lutte contre la violence à l'égard des femmes et la violence domestique (GREVIO)
29/03/2018, стр.14

настояването на специализираните асоциации⁸³, няма проведено изследване. Според данните на полицията за 2016 г. са установени „49 жертви на проституция и 52 непълнолетни жертви на сводничество⁸⁴, което е сериозно подценяване на реалността, доколкото по данни на различни асоциации техният брой е между 6000 – 8000.⁸⁵ Ето защо COFRADE препоръчва провеждането на мултидисциплинарно изследване, обхващащо различните форми на детска проституция. „Всъщност понастоящем не разполагаме с данни за проследяване на случаите на насилие над деца: колко случаи са прекратени и какви са причините (липса на доказателства, лошо описание на фактите, фалшиви твърдения ...), колко дела са приключили с присъда, какви са присъдите, какви са (психологическите) последиците за детето, какви са последиците за агресора (психиатрична подкрепа, забрана за упражняване, други допълнителни мерки) и други данни за съдебните мерки за случаи на насилие над деца, за средствата, използвани за предотвратяване на тяхното повторение и рехабилитация.“⁸⁶

Превенция

Повишаване на осведомеността

Според френските власти⁸⁷, „многобройни кампании за повишаване на осведомеността относно борбата срещу насилието срещу жени се извършват всяка година“:

- През 2017 г. е проведена кампания за санкции срещу извършители на насилие, основано на пола, и целта на тази кампания е сексуалното насилие да бъде осъзнато от извършителите като престъпление, че техните действия са престъпни и че те са наказуеми по закон. По този начин извършителят е акцентиран, не жертвата.
- Кампанията за повишаване на осведомеността „Да спрем“, стартирала на 26 октомври 2017 г., цели извършителите на сексуално насилие да осъзнаят сериозността на своите действия, като им напомня за извършените наказателни санкции. Тя също предизвиква свидетелите да спират насилието/или сигнализируют за такива действия.
- Националната комуникационна кампания, стартирана по повод 25 ноември 2017 г., има за цел да опише сексуалното насилие. В това отношение кампанията потвърждава непоносимото и неприемливо естество на всички форми на

⁸³ ACPE - Agir Contre la Prostitution des Enfants

⁸⁴ Rapport sur les mesures d'ordre législatif et autres donnant effet aux Dispositions de la convention du conseil de l'europe sur la prevention et la Lutte contre la violence a l'égard des femmes et la violence domestique, стр.7

⁸⁶ Rapport du COFRADE sur l'application de la CIDE en France

⁸⁷ Rapport sur les mesures d'ordre législatif et autres donnant effet aux Dispositions de la convention du conseil de l'europe sur la prevention et la Lutte contre la violence a l'égard des femmes et la violence domestique, France

насилие срещу жените, насърчава цялото общество да се мобилизира срещу всяко насилие.

- През 2016 г. се провежда кампания по повод Европейския ден за борба с трафика на хора с цел да се съсредоточи върху осъдителния аспект на акта на сексуална покупка от клиент на проститутка, който се наказва с глоба от 1 500 евро.
- Както през 2015 г. и 2016 г., така и през 2017 г. е проведена кампания за популяризиране на деня борбата срещу насилието срещу жени. Целта на тази кампания да популяризира телефонната платформа „3919“.
- Национална кампания за повишаване на осведомеността относно насилието и насилието, основано на пола, проведена през 2015 г., за да отбележи неприемането на насилствено поведение и да даде ключ за действия и реакции в тези ситуации.
- 2013-2014 г., проект за информационни и комуникационни действия относно насилието жени.

Както се посочва в доклада на държавата „тези действия дадоха възможност за информиране и повишаване на чувствителността на жените, на широката общественост и на професионалистите, особено здравните специалисти, за новите разпоредби на нормативната рамка относно насилието в двойката и новите разпоредби за жени, жертви на генитално осакатяване жени.“⁸⁸

Образование

Според доклада на френското правителство, „една от основните задачи на училището е да осигури равни възможности за момичетата и момчета, да допринася на всички равнища за насърчаване на равенството между жените и мъжете, както и предотвратяването на сексистки предразсъдъци и насилие срещу жени“⁸⁹. Тези задачи са нормативно закрепени в Образователния закон, както и чрез въвеждане на нови дисциплини в училищата като нравствено и гражданско образование, което „дава на учениците уважение към човека, неговия произход и неговите различия, равенството между жените и мъжете и секуларизма“.

Интересна практика

Постигането на тези задачи е свързано и с подготовката на учителите във висшите училища, което също е залегнало в нормативната рамка по-конкретно като „Да се повиши чувствителността на всички учители и преподаватели към равенството

⁸⁸Rapport sur les mesures d'ordre legislatif et autres donnant effet aux Dispositions de la convention du conseil de l'europe sur la prevention et la Lutte contre la violence a l'egard des femmes et la violence domestique, 21 стр.

⁸⁹Articles L. 121-1 et L. 312-17-1 du code de l'education

между жените и мъжете и борбата срещу дискриминацията“⁹⁰. Дейностите в областта на образованието са част от общите координирани действия за прилагане на Конвенцията. Те се осъществяват в детската градина и в училище както в общите им програми, така и чрез специални програми. Тематиката на тези програми обхваща „грижа за тялото“, „целостта на човека“, „равенство на правата между жени и мъже“, „предразсъдъци и стереотипи, емоционално и сексуално възпитание, анализ на някои стереотипи, основани на пола чрез примери в учебници, албуми за детска литература или кино. В гимназията се включват понятията за уважение и дискриминация, задълбочават се чрез програми „самосъзнание и уважение към другите във връзка с емоционалното и сексуално образование, сексистка дискриминация, равенство и дискриминация.

Министерството на висшето образование, научните изследвания и иновациите (MESRI) осъществява подкрепа за проучвания относно равенството между половете като ключов акцент в неговите политики за равенство, като например изследвания, провеждани от Националната асоциация на феминистките изследвания (ANEF), за действията си за борба срещу насилието, основано на пола и сексуалното насилие в образователните и изследователските институции, и за своята дейност по изграждане на френско-говоряща „мрежа от мрежи“ от изследвания на пола разпространение на научни разработки по темата. Подкрепя също Асоциациите „EFiGiES“, където са групирани заедно млади учени и изследователи в изследванията на „пол, феминизъм и сексуалност“, финансирането през 2017 г. на „картографиране на ресурсните лица по темата равенство на половете и равнопоставеност във Висшето училище за обучение и образование.

Подготовка на специалистите

Подготовка е в рамките на базовото обучение на професионалистите, които работят в структурите, имащи отношение към проблема, така и в продължаващото обучение, което от своя страна е мултидисциплинарно или в рамките на една професия.

Подготовка на учители, директори и инспектори в образованието е със сериозен приоритет. Според държавния доклад, при базовото/университетско обучение на учители, университетите, запазват свободата на организация на своите модели на образование. Въпреки това е тяхна отговорност да спазват установената от постановлението от 27 август 2013 г. рамка, която уточнява очакванията на Националното образование за представеното обучение. Като такива всички студенти, стажанти и служители следва да получават такова обучение, което да въвежда обща култура, свързана с принципите и етиката на професията, включително преподаването

⁹⁰Article L. 721-2 du code de l'éducation

на секуларизъм, борбата срещу дискриминацията и културата на равенство между жените и мъжете, гражданството и здравното образование.

Магистърските програми са насочени към учители, инспектори. По данни на държавния доклад, в началото на учебната 2016-2017 г. 68 000 студенти бяха записани в магистърска степен „Професията преподаване, образование и формиране“ (MEEF) във Висшите училища за учители и образование (ESPE). За периода 2016-2018 г. над 21 940 студенти са преминали това обучение.

По отношение на обучението на ръководния и инспекционния персонал, ако няма проведено обучение през 2017 г., то са планирани за 2018 г. различни курсове, които ще обхванат над 1000 души. Темите основно са за борба срещу неравенството, дискриминацията и насилието, основано на пола.

Подготовката на социалните работници, е гарантирана чрез държавните стандарти за професията, за професиите за социална работа. Там са включени компетенции, които изискват обучение по насилие срещу жени, деца или възрастни хора. Всички професионалисти, които са получили своята държавна диплома трябва да са се възползвали от това обучение. Разработени са инструменти за интервюиране на жертви, за начини на работа с тях.

В Министерството на правосъдието се прилагат политики за превенция и обучение на бъдещите съдии по въпросите на насилието срещу жени. Курсове по дисциплината се преподава в Националното училище по правосъдие.

В Министерството на вътрешните работи, всички 74 обучавани полицейски комисари и 15 чуждестранни полицейски служители са обучени по въпроса за насилието срещу жени, което не се разглежда като конкретен предмет в първоначалното обучение на полицейските комисари, но е интегрирано понастоящем. Особено внимание се обръща на проблема с посрещането на жертвите на насилие, на подаването на жалби и процедурите за работа. Всички студенти, подготвящи се за полицейски служители се обучават по проблема с насилието срещу жени, като се акцентира към прием, управление, деонтологията, роля на съдебната полиция, жалбата, психологическа гледна точка към брачното насилие и пр. По тези теми обучават представители на асоциациите, които работят с жертви на насилие, съгласно споразумението с тях.

Продължаващо обучение, обучение на обучители, подготовка на материали

За да осигури провеждането на различни курсове и подготовка в сферата на продължаващото обучение се създава Програма 137, която финансира повишаването на осведомеността и непрекъснатото обучение в на различните професионалисти, участващи в превенцията и борбата с насилието на жените.

Друга програма е „Пътната карта за равенство 2017“ на MESRI, в която обученията са сред основните акценти на политиката за равенство.

За обучение на институциите е разработена програма Vademecum, която финансира обучения „Сексуален тормоз“. MESRI подкрепя колективите във висшето образование по темите за сексуалния тормоз и антисексизма (CLASCHEs).

Що се отнася до националното образование, единствените налични данни засягат по-широките „Превенция на дискриминацията - равенство между момичетата и момчетата“.

Интересна практика

MIPROF провежда програми за обучение на обучители към различните сектори, също разработва обучителни пакети по тези програми, както и инструменти, като фишове за рефлексия, които различни за различните професии, според тяхната роля – социални работници, разследващи полицаи, районни инспектори, медицински сестри, магистрати и пр. Също интересни са разработените от тях, в партньорство с основните обучителни организации по професии, модели на сертификати. Като пример са посочени социалната анимацията и спортът, където тези инструменти се ползват в обучението по превенция на насилие срещу жени. Тези инструменти се разработват според различните форми на насилие срещу жените. Комплектът „Анна“ е за насилието в двойката, комплект „Елиза“ е за сексуално насилие, комплект „Том и Лена“ е за въздействието върху децата на домашното насилие в двойката, комплектът „Заповед за защита „, комплектът“ Bilakoro „ за идентифицирането и грижите за непълнолетни, изправени пред генитално осакатяване на жени, комплектът „Тормоз и сексуално насилие в транспорта“ за принудителни бракове за идентификация и грижа за момичетата и жените. Тези инструменти се разпространяват от минни компании и институции, публично и чрез сайта stop-violence-femmes.gouv.fr.

Много социални работници се възползват от по-нататъшното задълбочено обучение по темите за домашното насилие.

Както се вижда от държавния доклад акцентите в продължаващото обучение са към полицията, магистратите, лекарите и са насочени към повишаване на осведомеността на полицейските служители относно домашното насилие и развитие на умения за техните процедурни действия. Тези обучения позволяват полицейските служители да разбират по-добре домашното насилие, наемите и третирането му при първата интервенция и значението на формалните процедури в този процес. Част от тези обучения се провеждат под формата на стаж на място, което е позволило да се

професионализира например приема и посрещането на жалбите, на първата среща на полицията с жертвите. Тези обучения са едnodневни, двудневни, тридневни и се провеждат от външни специалисти.

Вътрешните обучения, т.е. отделно за всяка група професионалисти, се организират по-скоро на национално и регионално ниво. Мултидисциплинарните, насочени към координация и взаимодействие се организират най-вече на местно ниво.

Превантивни програми за третиране на извършители

По отношение на извършителите на престъпления, според държавния доклад, задържаните за сексуални престъпления, представляват приблизително 12 % от всички задържани лица за 2016 г., т.е. 8 283. От тях 63% са осъдени за престъпление, 27% за престъпно нарушение, 40% от тях са в специализирана пенитенциарна институция. В тях са предприети мерки за промяна към ненасилствено поведение в междуличностните отношения. Тези мерки/програми са предназначени да подсилят индивидуализирането при изпълнение на присъдите, за да се предотврати рецидив. Затворническата администрация е инициирала работна група, която да определи политиката на подкрепа и осигуряване на непрекъснатост на тези специализирани програми при задържане, изпълнение на присъдата и продължаването им в отворена среда, или само в отворена среда.

Интересна практика

Предвидени са:

- *Програми за лечение, предназначени да предотвратят рецидивизма на нарушителите, в това число за сексуални правонарушители, които са достъпни на етапа след постановяването на присъдата чрез прилагане на задължение за мерки и задължения, чиято цел е да насърчи размисъл върху извършеното и по-специално да даде възможност за терапевтична работа върху причините за преминаването в действие, адаптирано към естеството на престъплението, както и към личността на автора.*

Извършителите на сексуални престъпления могат да бъдат осъдени с допълнение към наказанието със задължението за участие за своя сметка (195 евро) в Програма за развитие на чувството за отговорност, която е насочена към превенция и борба срещу насилието в двойката и сексистки обиди.

Друга програма, може да бъде „Задължение за медицински преглед и грижи, по чл. 132-45 3 ° от Наказателния кодекс, дори и с режим на хоспитализация“, Програми за задължение за извършване на работа от обществена полза или за социално-съдебен надзор“. Те се прилагат и при присъди пробация, поставяне под електронно

наблюдение, повторно освобождаване, преместване извън дома и условно освобождаване или подлежат на съдебен надзор или надзор на сигурността. При отказ или неизпълнение на тези допълнителни мерки, съдията по изпълнение на наказанията може да не приложи различни възможности за намаляване на присъдите, включително участието в такива програми след присъдата, може да бъде условие за предсрочно освобождаване.

Тези програми съществуват още от 2005 г., но член 50 от Закона от 4 август 2014 г. разширява курсовете за повишаване на осведомеността, към извършителите на родителско насилие, извършителите на пътнотранспортни нарушения и наркоманите и извършителите на домашно насилие. Той предоставя законодателна основа за програми/курсове, които вече съществуват и на които законът дава официалното наименование „програми/курсове за повишаване на чувството на отговорност за превенция и борба с насилието в двойката“. Те могат да бъдат алтернатива на наказателното преследване и тогава се решават от прокурора и се извършват за сметка на извършителя на насилието. Те се прилагат още по време на изпълнение на заповеди за защита, преди присъда с цел да се повиши осведомеността на извършителите, тъй като домашното насилие няма автоматични отговори.

Интересна практика

След анализ на травматичните последици при жертвите, работна група очертава профили на извършителите на домашно насилие и основните насоки на работата в тези курсове. В контекста на домашното насилие целите се съсредоточават по-специално върху:

- осведомяване на извършителите на насилие за конкретните последици от техните действия: съдебни последици, последици на ниво семейство;*
- поемане на отговорност, анализ на произхода и механизмите на насилие и преминаване в действие;*
- придружаване на участниците, чрез различни начини на работа за стимулиране на размисъл върху тяхната проблематика.*

Важно е да се каже, че този курс няма терапевтично призвание, дори и да може да се постигне такъв ефект. Курсът се ограничава до повишаване на осведомеността за конкретните последици от домашното насилие и отваряне на пространство за размисъл. Тези курсове са с продължителност 12 часа, разписани са в сесии и се провеждат в малки групи. Включени са също и други курсове като „Курс за

гражданство“ и „Курс за употребили наркотици при извършване на престъплението“⁹¹.

Участие на частния сектор и медиите

В държавния доклад се посочват областите на участие, които за частния сектор основно касаят превенцията на сексистко отношение на работното място и равенството между половете при условията на труд и възнаграждение.

По отношение на медиите се темите за равенството и превенцията на насилието са в компетенциите на Висшия съвет за аудио и визуалните медии, който трябва да наблюдава коректното представяне на жените и мъжете, като се противопоставя на стереотипите, предразсъдъците и сексизма при представяне на насилието над жени и домашното насилие, както и спрямо предавания с деградиращ характер.

Интересна практика

За да изпълни своята роля Съветът публикува множество изследвания по тези теми, разработва насоки за участие на жени, включително списък с експерти жени в различни области, които да бъдат канени в предаванията. Този списък е он-лайн и през 2015 г. вече е съдържал над 3 000 експерта⁹² в над 30 области. Съветът разполага с 19 видове намеси, които санкционират сексистки, деградиращи, хомофобски и пр. елементи в предаванията, които се засилват със закона от 2016 г. и въвеждат нови възможности за обжалване и защита на хората. Съветът също предоставя набор от индикатори при представяне на мъжете и жените, особено при рекламите, които са неприемливи. Важно е да се отбележи, че дейностите на съвета се основават на изследвания на предаванията, на анализ на данни и отговорите му са разработени в специални работни групи.

Интересна практика

Такава група е организирана от рекламодателите, с цел да договорят своите действия, които разработват лист за самооценка, подписан между тях през 2018 г. Последващите действия на групата са по посока на определяне на „15 ангажимента на отговорната комуникация“ и 2018 г. е посветена на борбата срещу стереотипите в рекламите.

⁹¹<http://www.senat.fr/rap/r15-425/r15-4256.html>

⁹²Rapport sur les mesures d'ordre legislatif et autres donnant effet aux Dispositions de la convention du conseil de l'europe sur la prevention et la Lutte contre la violence a l'egard des femmes et la violence domestique, стр.30

В доклада⁹³ също се представят различни публикации на местни и регионални власти, на университети, които съдържат и конкретни препоръки и представят добри практики за постигане на комуникация, свободна от стереотипи.

Разработен и разпространен също е „Пакет от материали за превенция на стереотипите на работното място“. Подобни пакети от мерки се прилагат и във всички висши училища.

Закрила и подкрепа на жертвите на насилие

Информирание

На първо място в доклада на държавата се посочва уебсайтът „stop-violences-femmes.gouv.fr“, създаден през ноември 2013 г.

Интересна практика

Уебсайтът „stop-violences-femmes.gouv.fr“ „включва три основни рубрики, насочени към жертвите на насилие („Имам нужда от помощ“), към професионалисти („Аз съм професионалист“) и широката общественост („Държавата ви защитава“), където предоставени съвети, инструменти и ресурси. На този сайт могат да бъдат открити специализираните пакети „Ана“ и други, които са ресурси за професионалисти.

На територията на страната, национално от Министерството на правата на жените и с частично местно финансирани, много специализирани местни сдружения предоставят услуги с информация за правата и възможностите за действие и подкрепа. По този начин има 106 информационни центъра за права на жени и на семейства, както и 121 места за дневни грижи за жени, които са жертви насилие (в 96 департамента).

Услуги в общ интерес

По отношение на услугите в общ интерес, се прилага интегриран подход, който позволява да се отговори на специфичните потребности на жертвите на насилие. В този контекст са предприети две големи групи действия.

Първата е свързана с повишаване на капацитета на професионалистите, работещи с пострадали от насилие, чрез обучения и други съпътстващи дейности, като специфични педагогически/обучителни пакети, да развият своите компетенции за подкрепа.

⁹³ Rapport sur les mesures d'ordre legislatif et autres donnant effet aux Dispositions de la convention du conseil de l'europe sur la prevention et la Lutte contre la violence a l'egard des femmes et la violence domestique, France

Втората група дейности са насочени към осигуряване на връзка, на общност на действията на различните служби и услуги в общ интерес, които обхващат различни протоколи за взаимодействие, определяне на референтен/отговорен специалист по проблемите на насилието.

Интересна практика

„Отговарящите за борбата с домашното насилие образуват мрежа, структурирана на национално ниво, което се основава на 1 800 референтни „възрастни-насилие в семействата“, разпределени в рамките на всяка автономна бригада или бригадна общност. Тяхната работа прави възможно създаването на мрежа с институционалните и асоциативни участници, занимаващи се този въпрос. За да се засили борба с домашното насилие, засягащо уязвимите групи жени, деца, на 1 октомври 2009 г. са създадени бригади за защита на семейството във всеки департамент.“

Близко 50% от интегрираните служби за прием и ориентиране на пострадали са подписали споразумение за партньорство със специализираните асоциации на териториите, позволяващи създаването на адаптиран отговор за настаняване на жени, жертви на насилие. В този контекст се вземат предвид необходимостта за тяхната безопасност, нуждите от подкрепа, необходимостта да се гарантира поверителността на събраните данни и други. По този начин се използват наличните ресурси в страната по подходящ за жертвите начин. Националната агенция за оценка на социалните и медико-социалните услуги в момента приключва препоръка към начина на работа и подкрепа на жертвите на насилие, която ще бъде задължителна за работещите на терен. Социалните работници и психолозите предоставят своята подкрепа на жертвите на насилие.

По отношение на насилие в двойката, принудителен брак и сексуално осакатяване, за да се развият действията на превенция, идентификация и подкрепа са изпратени писма и различни комплекти за обучение и ръководства и се припомнят задълженията на институциите на ЕСО да подпомагат жертвите и да представя превантивните мерки. Освен това според мярка 75 от 5-ия „План за насилие“ (2017—2019 г.) се планира да продължи изпълнението на конвенциите на CROUS (Регионален център за строителство университети и училища) за да се предоставят спешна жилищна и финансова помощ за студенти, които са претърпели насилие.

В областта на здравеопазването, в пилотния капацитет през 2018 г. се развиват услуги за посрещане на психологическите травми от домашното насилие, които ще се развият на конкурсен принцип.

Специализирани услуги за жертви на насилие

Специфичните проучвания, които се провеждат редовно от различните засегнати служби, включително териториалните екипи за правата на жените, и специализираните сдружения, предоставят информация за конкретни действия, насочени към жени, жертви на насилие на териториите. Например информационните центрове за жени и семейни права (CIDFF), финансирани през 2017 г. по програма 137 за 3 988 782 евро, посрещат, информират, насочват или подкрепят жени, жертви на насилие, независимо от естеството на понесеното насилие. През 2016 г. тези структури са посрещнали и информирали 60 167 жени, жертви на насилие, основано на пола (в сравнение с 58 681 през 2015 г.), от които 44 106 са били случаи на насилие в рамките на двойката. В същото време, 4 961 995 евро са били отпуснати за финансиране на други местни дейности за грижата за жени, жертви на насилие.

Осигуряване на жилище, социално жилище, спешно настаняване, са водещи специализирани услуги. Критерият домашно насилие, жертва на насилие е включен сред останалите критерии за подкрепа за осигуряване на жилище.

Непълнолетните млади момичета и младите жени, жертви на насилие, които се нуждаят заедно с настаняването и от по-продължителна психо-педагогическа подкрепа и имат деца под три години, често се настаняват в *услугата Майка и бебе*.

Във Франция също има възможност за *безусловно настаняване*, която естествено може да се ползва за жертви на насилие.

Телефон за жертви на насилие 3919 - анонимен, специализиран, създаден през 2014 г.

Подкрепа за деца, жертви или свидетели на насилие

На първо място, трябва да се посочи, *задължителната подготовка*, на всички специалисти, които интервират при случаи на деца. Законът от 5 март 2007 г., който бележи сериозни промени в социалната работа, социалните услуги във Франция, засилва закрилата на детето. На първо място става дума за реорганизиране на превенцията, чрез *ранно идентифициране на риск*, реорганизиране на сигнализирането и увеличаване/обогащаване на начините на психо-социална, правна и психо-педагогическа работа с децата.

През 2015 г., организации, работещи с деца, жертви на насилие, разработват *Пакет от информационни материали за последиците от домашното насилие, върху децата*.

Законът от март 2016 г. въвежда промени, според които при случаи на домашно насилие могат да бъдат отнети родителските права на един от родителите.

Държавата приема специален между министерски план за осигуряване на политики към защита на децата, жертви на насилие 2017-2020 г.

Тази сфера е силно критикувана от НПО, като се акцентира върху детската проституция, искането за съгласие при непълнолетни жертви, подготвеността на полицията да разговаря с децата, с техните родители, да се преодолеят дискриминационни нагласи.⁹⁴

Сигнализиране, материално право

На първо място се посочва, заповедта за защита, която е в рамките на гражданското право.

В наказателните дела са криминализирани психологическо насилие, тормоз, физическо насилие, сексуално насилие, принудителни бракове, генитално осакатяване, принудителен аборт и принудителна стерилизация, когато са извършени като част от съгласуван план срещу група цивилни лица като част от широко разпространена или систематична атака, която представлява престъпление срещу човечеството и се наказва с доживотен затвор. Извън тази рамка тя попада под текстовете, приложими към тежкото насилие. Съучастникът получава същите наказания като главния извършител.

Управление на риска

Законът от 26 февруари 2016 г. *изисква персонализирана/индивидуална оценка на жертвата, извършена от следователя по време на изслушването му, за да покаже важността на претърпените вреди и, ако е необходимо, задълбочена оценка по искане на прокурора. или съдия-следовател. Тази задълбочена оценка се извършва от Асоциация за подкрепа на жертвите или от съответната служба за подкрепа на жертвите на ИМТ.*

През ноември 2013 г. между министерствата на вътрешните работи, на правосъдието и правата на жените бе подписан рамков протокол за третиране на трудностите и препятствията, представяни в съдебните информационни доклади относно домашното насилие, за да се подобри качеството на подаваните жалби и документи към тях. Той налага предварителната информация на жертвата за последиците от подаването на жалба или отказ от подаване, за правата ѝ в процедурите, които трябва да бъдат предприети, както и за помощта, от която може да се възползва. Протоколът предвижда предоставянето на информационна брошура на жертвата, съдържаща данните за контакт със специализираните асоциации за подкрепа на жертви.

Разследване и мерки за защита

⁹⁴Rapport du COFRADÉ relatif à l'application de la Convention du Conseil de l'Europe sur la prévention et la lutte contre la violence à l'égard des femmes et la violence domestique

В областта на разследването се отбелязва слабо повишение на преписките на полицията през годините след ратифициране на Конвенцията, което се обяснява по различен начин от държавата и от алтернативните доклади.

В алтернативните доклади⁹⁵ се посочва, че обучението на полицията и жандармерията е недостатъчно, че все още нагласите към жертвите са обвинителни, не само при случаи на проституция, но и при домашно насилие. Посочват се примери за езика, който ползват тези сили на реда, като дискриминиращ, унижаващ достойнството на жертвата.

По отношение на специалните мерки се посочват мерки за защита на децата, според социалното законодателство, мерки за информиране на жертвите за техните права, правна помощ, използване на електронни устройства за гарантиране на не приближаване до жертвата.

Миграция и бежанци

Предвидени са и специални мерки, законовите промени, специалните практики за да се гарантира закрила на всички, пребиваващи в страната.

3.2. Испания

Въведение

Според настоящата конституция, приета на референдум през 1978 г., Испания е парламентарна монархия, начело с наследствен монарх, и двукамарен парламент (Cortes Generales). Законодателна власт се осъществява от Генералните кортеси (парламент), състоящ се от две камари – Сенат (Горна камара – 256 души) и Конгрес на депутатите (350 души), избирани за 4 години. Изпълнителна власт се осъществява от правителство начело с министър-председател. Освен това страната е разделена на 17 автономни региона и два автономни града с различна степен на самостоятелност, които имат свои парламенти и правителства, с широки пълномощия. Правомощията на отделните области се определят от техния статут на автономност, като има известно различие на така наречените исторически области (Баския, Каталония, Галисия и Андалусия) с останалите. Историческите области имат по-широка автономност, включително контрол върху местните избори. По отношения на настоящия доклад е важно да се отбележи, че автономните области сами управляват социалните си дейности, както и образованието.

⁹⁵Rapport sur les mesures d'ordre legislatif et autres donnant effet aux Dispositions de la convention du conseil de l'europe sur la prevention et la Lutte contre la violence a l'egard des femmes et la violence domestique

Испания ратифицира Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие през 2014 г. и през същата година тя влиза в сила.

3.2.1. Дефиниции

Обнародването в Испания на Органичен закон 1/2004 за мерките за всеобхватна защита срещу насилието, основано на пола, позволява по-ясно да се определят понятията домашно насилие и насилие по признак „пол“, 10 години преди ратифицирането на Конвенцията.

- Домашното насилие или насилието вътре в семейството е това насилие, което възниква между възходящи, низходящи или братя и сестри, собствени или на съпруга/партньора, с който съжителстват, или над непълнолетни или недееспособни, които са обект на родителски права, настойничество, приемна грижа или попечителство на съпруга или партньора, или друго лице, обхванато от всякакви взаимоотношения, чрез които те са интегрирани в ядрото на семейното съжителство.
- Насилието, основано на пола, от своя страна, е насилието или различните форми на насилие, причинявано от мъже на жени, само, поради факта, че са жени и това представлява проява на исторически неравностойни отношения на власт.
- Под „насилие над жените“ трябва да се разбира като нарушение на човешките права и форма на дискриминация срещу жените и следва да се посочват всички актове на насилие, основано на пола, които включват или могат да включват за жените вреди или страдания от физическо, сексуално, психологическо или икономическо естество, включително заплахи за реализиране на тези действия, принуда или произволно лишаване от свобода, в обществения или личния живот;
- Под „домашно насилие“ трябва да се разбират всички актове на физическо, сексуално, психологическо или икономическо насилие, които се случват в семейството или в дома, между съпрузи или небрачни партньори - бивши или настоящи, независимо дали извършителят на престъплението споделя или е споделял същия дом с жертвата.

Както посочва Торес (2016), тези терминологични уточнения не са незначителни, тъй като ни позволяват да заключим, че:

- Насилието по полов признак не е двупосочно; единствените жертви на този вид насилие са жените
- Полът не е само граматична категория, а той включва роли, поведение, дейности и социално конструирани правомощия, които дадено общество счита, че притежават мъжете и жените.

- Насилието въз основа на пола не се свежда до емоционалната сфера и сферата на съжителството, а отива много по-далеч.
- Насилието по полов признак предполага насилствено проявление на неравенството, подкопава човешките права на жените и представлява форма на дискриминация.

Като обръща специално внимание на новостите и измененията, които се въвеждат в областта на насилието по полов признак в испанското законодателство в следствие на ратифицирането на Истанбулската конвенция, Фернандес-Нieto (2015) подчертава следното:

- Дискриминацията, основана на пола, се въвежда като утежняващо вината обстоятелство на наказателната отговорност (чл. 22 от Наказателния кодекс).
- Квалифицира се принудителният брак (чл. 172 а) от Наказателния кодекс.
- Урежда се престъплението „тормоз“ или „преследване“, известно още като „stalking“ (дебнене) (чл. 172b) от НК.
- Изменят се престъпленията за посегателство върху неприкосновеността чрез квалификация на новото престъпление - разпространение на снимкови изображения, получени със съгласието на жертвата, но без разрешение за разпространение (чл. 197.7. от НК).
- Квалифицира се като престъпление нарушението на влязло в сила съдебно решение за носене на технически устройства, чиято цел е да се контролира изпълнението на наказанията, мерките за задържане или обезпечителните мерки (чл. 468.3 от Наказателния кодекс).
- Преобразуват се т. нар. „простъпки“ по такъв начин, че заплахата и принудата се квалифицират като леки престъпления (съответно заплахата - чл. 171. 1 от НК и принудата - чл. 172.3 от НК)
- По отношение на леките наранявания и леките несправедливи обиди - те излизат от наказателната сфера, освен в случаите на насилие, основано на пола, които са квалифицирани като леки престъпления (чл. 173.4 от НК)
- Полът е включен като една от причините, които водят до извършването на т.нар. престъпления от омраза срещу определена група или лице (чл. 510 от НК).
- Създава се единна схема за изтърпяване на условните присъди (чл. 83.1 от НК). Въпреки условния характер на присъдата, в случаите на престъпления, свързани с насилие, основано на пола, продължават да се налагат следните забрани: забрана за доближаване на жертвата, забрана за пребиваване на определено

място и задължение за участие в програми за равно третиране и недискриминиране (Чл. 83.2 НК).

- Изпълнението на условната присъда заедно с налагане на глоба в случай на насилие по признак „пол“, може да бъде наложено само когато се установи, че между осъдения и жертвата не съществуват икономически отношения, произтичащи от брачна връзка, съжителство или родствена връзка, или наличие на общо потомство (чл. 84.2 от НК).
- Разширява се обхватът на налагане на пробацията (чл. 106), която може да бъде наложена при всички престъпления срещу живота (чл. 140 а), при престъпленията нараняване и побой, когато става въпрос за жертви на насилие, основано на пола (чл. 156 б) и при престъпленията физическо или психологическо насилие (чл.173.2).
- Изменя се буквалната формулировка и квалификация на престъплението трафик на хора (чл. 177 а) от НК), за да се адаптира към Директива 2011/36 /ЕС от 5 април 2011 г.
- Конституцията на Испания определя в своя член 15 правото на живот и физическата и духовна неприкосновеност на хората, като държавните органи, според Основния закон, са длъжни да предприемат действителни мерки, за да направят тези права реални и ефективни (чл. 9.2).

Основната уредба в Испания относно насилието, основано на пола, е поместена в Органичен закон 1 от 28 декември 2004 г. за мерките за всеобхватна защита срещу насилието по полов признак (наричан по-долу „Цялостен закон за насилието, основано на пола“/ЦЗНП).

Този закон означава голям напредък в борбата срещу насилието по полова принадлежност (Сан Сегундо, 2016, стр. 24), защото признава жертвите на насилие, независимо от техния произход, религия или други лични или обществени обстоятелства.

Обяснителният меморандум на закона включва трите области, засегнати от насилието, основано на пола: малтретиране в партньорството, сексуална агресия в обществения живот и тормоз на работното място. В своето развитие обаче той ограничава тези области и се фокусира върху партньорството.

Всъщност член 1 включва само един вид насилие по полов признак, което се случва в отношенията между партньорите, в любовната връзка или в брака. Той се позовава на съпрузите-агресори (било то съпруг, партньор или бивш партньор), които са или са били свързани с жертвите чрез подобни междуличностни отношения, дори и без съжителство, но следователно оставя извън закона другите прояви на насилие,

основано на пола: сексуално насилие, насилствена проституция, тормоз, принудителни бракове, хомофобия.

В член 2 ЦЗНП определя водещите принципи, насочени към постигане на поставените цели, които са:

- Да се подсилят мерките за повишаване на обществената чувствителност към превенция на насилието, като на държавните органи се осигурят ефективни инструменти в областта на образованието, социалните услуги, здравеопазването, рекламата и медиите.
- Да се гарантират правата на жените, жертви на насилие и по този начин да се осигури бърз, прозрачен и ефективен достъп до услугите, създадени за тази цел.
- Да се подкрепят социалните услуги за информация, помощ, спешност, подкрепа и цялостно възстановяване, както и да се създаде система за най-ефективна координация на вече съществуващите услуги на общинско и регионално равнище.
- Да се гарантират правата на жените пострадали от насилие, основано на пола също и на работното място
- Да се гарантират икономическите права, за да се гарантира тяхната социална интеграция.
- Да се създаде цялостна система за институционална защита, в която Централната държавна администрация да насърчава създаването на публични политики, насочени към предоставяне защита на жертвите.
- Да се подсили действащата наказателна и процесуална рамка, която да осигури цялостна защита.
- Да се съгласуват ресурсите и инструментите на различните държавни органи, за да се осигури предотвратяването на актове на насилие, основано на пола, и подходящо санкциониране на отговорните за същите актове лица.
- Да се насърчат сътрудничеството между и участието на институциите, сдруженията и организациите, които действат срещу насилието по полов признак от страна на гражданското общество.
- Да се стимулира специализацията на професионалните колективи, които участват в процеса на информиране, помагане и защита на жертвите.
- Да се гарантира принципът за хоризонтално пресичане на мерките, така че в тяхното прилагане да се вземат предвид специфичните нужди и искания на всички жени, жертви на насилие, основано на пола.

В структурата на ЦЗНП има общо 72 члена, разпределени в предварителен дял и още пет други дяла, съдържащи и 20 допълнителни разпоредби, 2 преходни разпоредби, 1 отменяща разпоредба и 7 заключителни разпоредби. Дяловете на цитирания закон са:

- а) Предварителният дял (чл. 1 и чл. 2), включващ общите разпоредби на закона, които се отнасят до неговия предмет и ръководни принципи.
- б) Дял I: „Мерки за повишаване на ангажираността, превенция и разкриване” (чл. 3 до чл. 16). В него се определят както мерките за ангажираност, превенция и разкриване, така и участие в различни области - основно в областта на образованието, рекламата и средствата за информация, и здравеопазването.
- в) Дял II: „Права на жените, жертви на насилие по полов признак” (чл. 17 до чл. 28). Отнася се до правата на жените, жертви на насилие (информация, всеобхватна обществена подкрепа и правна помощ, трудова и социално-осигурителна помощ на държавни и икономически служители).
- г) Дял III: „Институционална закрила” (чл. 29 до чл. 32). Отнася се до институционалната закрила. В него се пристъпва към създаването на два административни органа: Специално представителство на правителството срещу насилието над жени и Държавна обсерватория за насилието срещу жени.
- д) Дял IV: „Наказателна защита” (чл. 33 до чл. 42), който се отнася до наказателната защита. В него се въвеждат норми с наказателноправен характер, чрез които се предвижда, с оглед на видовете утежняващи вината обстоятелства, да се включи специфична санкция, която да утежнява наказанието, когато е налице нараняване срещу жена, която е/била съпруга на извършителя или е/била свързана с него в аналогично междуличностно отношение, дори без съжителство (член 148 от НК). Като престъпления се наказват и лека принуда и леки заплахи от всякакъв вид срещу гореспоменатите обекти (чл. 171.4, ал. 5 и ал. 6 и 172.2 от НК).
- е) Дял V: „Съдебна защита” (чл. 43 до чл. 72), в който се определя т.нар. съдебна защита, за да се гарантира адекватно и ефективно третиране на правното, семейното и социалното положение на жертвите на насилие по полов признак в рамките на семейните отношения.

В същия се избира и формулата за специализация в рамките на наказателноправния ред със създаването на специализираните съдилища за дела, свързани с насилието върху жени, чиито компетенции са определени в новия чл. 87 б) от Органичния закон за съдебната власт; определени са мерки за защита, които могат да бъдат приети от съдията по въпросите за насилие, базирано на пола и не са били предвидени като

предохранителни мерки в Наказателно-процесуалния кодекс; също така се предвиждат правила, които засягат функциите на Прокуратурата (Обяснителен меморандум на Органичен закон 1/2004).

След този закон са публикувани различни регионални закони, които уреждат този въпрос в рамките на автономните области, като спазват принципите, заложиени в националното законодателство.

1. Андалусия. Органичен закон 13 от 26 ноември 2007 за мерките за превенция и цялостна защита срещу насилието, основано на пола, изменен със Закон 7 от 30 юли 2018 г.
2. Арагон. Закон 4 от 22 март 2007 г. за превенция и цялостна защита на жени, жертви на насилие. Включено и в Закон 7 от 28 юни 2018 г. за равенството
3. Кантабрия. Цялостен закон 1 от 1 април 2004 г. за превенция на насилието срещу жени и защита на жертвите му.
4. Кастилия Ла Манча. Закон 5 от 17 май 2001 г. за превенция на малтретирането и защита на малтретираните жени, изменен със Закон 4 от 8 октомври 2018 г. за общество без насилие по полов признак в Кастилия-Ла Манча.
5. Кастилия и Леон. Закон 13 от 9 декември 2010 г. срещу насилието, основано на пола, в Кастилия и Леон.
6. Каталуния. Закон 5 от 24 април 2008 г. за правото на жените за изкореняване на мачисткото насилие.
7. Автономна област Валенсия. Цялостен закон 7 от 23 ноември 2012 г. срещу насилието върху жени в Област Валенсия.
8. Естремадура. Закон 8 от 23 март 2011 г. за равенството между жените и мъжете и срещу насилието по полов признак в Естремадура.
9. Галисия. Галисийски закон 11 от 27 юли 2007 г. за превенция и цялостно третиране на насилието, базирано на пола, изменен със Законодателен указ 2 от 12 февруари 2015 г., преработен текст на законовите разпоредби на Галисия относно равенството.
10. Балеарски острови. Закон 11 от 28 юли 2016 г. за равенство на жените и мъжете, по-специално Дял V, относно мачисткото насилие.
11. Канарски острови. Закон 16 от 8 април 2003 г. за превенция и цялостна закрила на жените срещу насилието, основано на пола. Изменен със Закон 1 от 17 март 2017 г.
12. Ла Риоха. Закон 3 от 1 март 2011 г. за превенция, защита и институционална координация на въпросите по насилието. Той е общ и включва насилие вътре в семейството срещу жени.

13. Област Мадрид. Цялостен закон 5 от 20 декември 2005 г. срещу насилието въз основа на пола в Област Мадрид, изменен със Закон 3 от 22 юни 2018 г.
14. Област Навара. Регионален закон 14 от 10 април 2015 г. за действията срещу насилието върху жени.
15. Област Астурия. Закон 2 от 11 март 2011 г. за равенството на жените и мъжете и изкореняването на насилието, основано на пола.
16. Област Мурсия. Закон 7 от 4 април 2007 г. за равенството между жените и мъжете и за защита срещу насилието по полов признак, изменен със Закон 3 от 3 юли 2008 г.
17. Страната на Баските. Закон 4 от 18 февруари 2005 г. за равенството на жените и мъжете, Глава VII, относно насилието срещу жени.

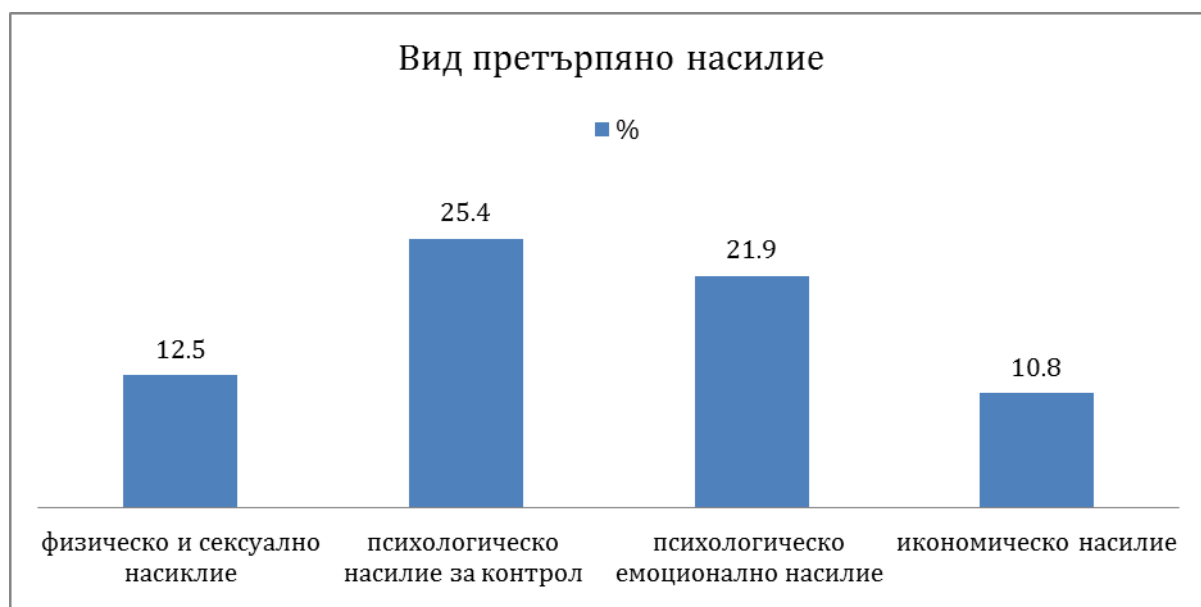
3.2.2. Обхват на домашното насилие и насилието, основано на пола в Испания

За да се измери обхватът на явлението насилие, основано на пола в Испания, периодично се реализира проучване - Макроанкета, относно насилието по полов признак, чието последно издание е публикувано през 2015 г. Целта на макроанкетата (която се провежда на всеки четири години от 1999 г.) е да се проучи действителното положение относно насилието на жени само заради факта, че са жени. Данните показват че през последните десет години в Испания това е струвало живота на повече от 900 жени.

В последното издание (очаква се следващото за 2019 г.) данните са получени от интервюта на жени на възраст 16 г. и по-възрастни, живеещи в Испания (на извадка от 10 171 жени).

Според съответната *макроанкетата* за 2015 г. 12,5% от жените, живущи в Испания на възраст 16 години или повече, са претърпели физическо и/или сексуално насилие от своя партньор или бивш партньор в даден момент от живота си. Резултатите регистрират увеличение спрямо изследването от 2011 г.

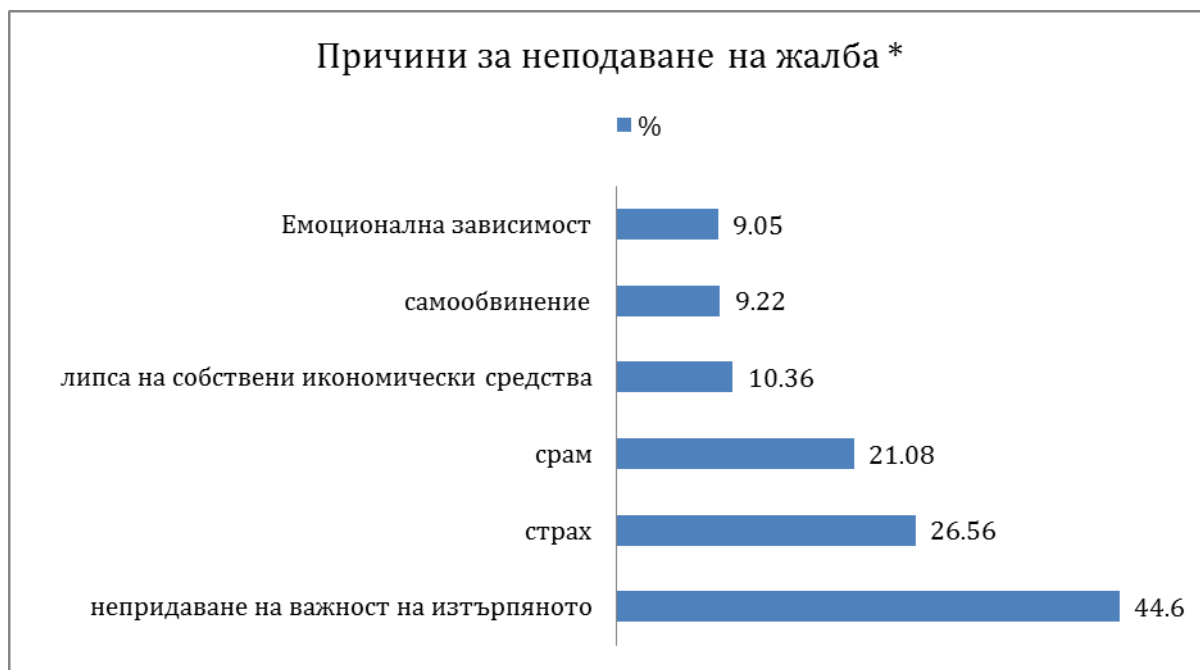
По отношение на другите видове насилие, а именно: психологическо чрез упражняване на контрол, психологическо - емоционално и икономическо, процентите са следните: 25,4% от жените са претърпели някога в живота си психологическо насилие чрез упражняване на контрол, 21,9 % са преживели емоционално психологическо насилие и 10,8% са претърпели икономическо насилие.

Източник: Собствена разработка от Макроанкетата за насилието над жени от 2015 г.

Що се отнася до жалбите, в 27% от случаите са информирани силите за сигурност. Сред тях, в 78% от случаите самата жертва е подала жалба за положението си, а в 20% го е направило трето лице.

Три са основните причини, поради които жените не подават жалби: не се отдава достатъчно значение на понесеното насилие, основаващо се на пола (45 %), страх (27 %) и срам (21 %). Но има и други причини, въпреки че те са с по-ниска честота, като например: липса на собствени икономически средства (10 %), самообвинение (9%), емоционална зависимост (9%), страх да загубят децата си (8%), страх от поставяне под съмнение на жалбата им (8%), не на последно място - нежелание за арестуване на партньор или бивш партньор (7%) или нежелание децата им да загубят баща си (7 %). И накрая, макар и с много по-малък процент, друга причина да не подават жалба, е поради разубеждаване от страна на самия партньор или от трета страна (4%).

Източник: Собствена разработка въз основа на Макроанкета за насилието над жени от 2015 г.

Заедно с тези данни, особено важна е информацията за оттегляне на жалби – всяка пета жертва оттегля жалбата си (21 %). Колкото до изразените причини за оттегляне, трябва да се отбележат: обещанието на агресора, че деянията няма да се случват повече (29%), надеждата за промяна в поведението на нападателя от страна на жертвата (29%), страх (29%), това, че е баща на децата им (25%), чувство за жал към агресора от страна на жертвата (24%), заплахи (21%), липса на собствени икономически средства (13%) и др.

В ситуации на насилие, свързано с пола, 45% от жените отиват в някоя служба за помощ - медицинска, социална или правна: 29% - психологическа или психиатрична помощ; 22% - лекар или здравен център; 16% - правна помощ; 13% - социални услуги; и 4% - телефон 016.

Причините, споменати от тези, които не са посещавали никаква служба, са: непридаване на достатъчна важност на понесеното насилие по полов признак (50%), срам (16%) и страх (15%).

Тези данни, както и предишните, отнасящи се до причините за неподаване на жалба, отразяват все още недостатъчно развитие на политиките за осведоменост, както и на оскъдните политики, насочени към областта на образованието и информацията.

И накрая, важно е да се отбележи, че според данните от Макроанкетата от 2015 г. жените, родени извън Испания, твърдят, че са понесли физическо, сексуално насилие или страх от своите партньори или бивши партньори в по-голяма степен (28%),

отколкото жените, родени в Испания (14%).

В по-голяма степен се случва това с жените, които имат удостоверение за инвалидност със степен, равна на или по-голяма от 33%. По-голяма част сред тях в сравнение с тези, които нямат сертификат за инвалидност (15%), твърдят, че са претърпели физическо или сексуално насилие, или страх от своите партньори или бивши партньори (23%).

Тези данни показват по-голяма уязвимост сред тази група жени не само за това, че са жени, но и поради факта, че са чужденки или инвалиди.

Интересна практика:

Макропроучването на насилието срещу жени, което се извършва на всеки четири години, е сред най-важните статистически операции, предприети в Испания по тази тема. Макропроучването от 2015 г. включва извадка от 10 171 жени на възраст 16 и повече години, представителна за женското население, живеещо в Испания. (резултатите са представителни на национално равнище). Проучването задава въпроси за насилието срещу жени. В случай на насилие от страна на партньори или бивши партньори, въпросите са свързани с физическо, сексуално, психологическо и икономическо насилие. В случай на насилие, извършено от лица, различни от партньори или бивши партньори (роднини, непознати, познати, приятели, учители, работни колеги и др.) въпросите са свързани с физическо и сексуално насилие. В момента Правителствената делегация за насилие, основано на пола, извършва подготовката (изготвяне на въпросника, методологията и др.) за Макро изследване 2019, което ще обхване и други форми на насилие над жени.

Координация

Основен политически документ в транзитния период на транспониране на Конвенцията, приет от властите за борба с насилието срещу жени на национално ниво, е **Национална стратегия за ликвидиране на насилието срещу жени 2013 – 2016**. Стратегията е приета като споразумение на Съвета на министрите на 26 юли 2013 г. и е инструмент за координиране на интервенциите на публичните органи в борбата за прекратяването на този вид насилие, съдържащ 284 съгласувани, координирани и систематични мерки, които да се прилагат, като включват всички публични администрации и органи. Стратегията е с определен приблизителен бюджет от 1 558 611 634 евро за пълното ѝ прилагане. Националната стратегия е подготвена чрез процес на участие, който събира и взема предвид предложенията, повдигнати от различните участващи публични администрации и организациите, които са част от Държавната обсерватория за насилието срещу жените, като съставят пътна карта за всички

публични органи за периода 2013—2016 г. Ценностите, които вдъхновяват Стратегията, включват зачитане на човешкото достойнство и основните права, които трябва да бъдат защитени от публичните органи, особено в случаите на жертви на насилие, основано на пола, и те са в основата на обществената политика по този въпрос. Стратегията признава необходимостта от преодоляване на проблема с насилието, нанесено във взаимоотношенията, посочени в Органичния закон 1/2004, и напредък в борбата с други форми на насилие срещу жени, като принудителни бракове, генитално осакатяване на жени, трафик на жени и момичета с цел сексуална експлоатация, сексуален тормоз и сексуална агресия. Стратегията посвещава една от целите си на повишаване на осведомеността и вниманието към други форми на насилие, като предлага серия от мерки, насочени към постепенно справяне с тях. 284-те мерки, включени в стратегията, са групирани в четири общи цели и три междусекторни теми. **Четирите общи цели са:**

1. „Стоп“ на мълчанието, което насърчава злоупотребите.
2. Подобряване на реакцията на институциите, персонализирани планове и напредък към „единен прозорец“.
3. Подкрепа за деца и жени, които са особено уязвими от насилие, свързано с пола.
4. Видимост и внимание към други форми на насилие срещу жени.

Трите междусекторни теми са:

1. Обучение и повишаване на осведомеността на участващите.
2. Координация, работа в мрежа и оперативно усъвършенстване.
3. Качество, оценка, знания и непрекъснато усъвършенстване.

В Испания има два основни национални органа в областта на насилието на жени, и двата създадени от Органичен закон 1/2004 от 28 декември за интегрираната защита и мерки срещу насилието по полов признак: Правителствената делегация за насилие, основано на пола (с основни задължения за координиране и прилагане на обществената политика в тази област в Испания) и Държавната обсерватория за насилието срещу жените (която е отговорна за оценка и сътрудничество между институциите, наред с други аспекти).

Координацията на обществената политика във връзка с насилието срещу жени е отговорност на Правителствената делегация за насилие, основано на пола, подчинена на Министерството на здравеопазването, социалните услуги и равенството. Стратегията определя институциите и организациите, отговорни за изпълнението на всяка от 284 мерки, включително за автономните области и местните администрации, когато мерките попадат в тяхната компетентност.

Що се отнася до постигнатия напредък, през 2015 г. беше публикуван междинен доклад за изпълнението на стратегията, а през 2018 г. беше изготвен предварителен доклад относно окончателната оценка, който потвърждава високо ниво на съответствие, възлизащо на 87%.

Държавен пакт срещу насилието, основано на пола (приет през 2017 г. за периода 2018-2022 г.): Испания прие първия държавен пакт срещу насилието, основано на пола, през септември 2017 г. Пактът привлича ангажираността на националното правителство, автономните области, испанската федерация на общинските и провинциалните власти (FEMP), Държавната обсерватория за насилието срещу жените, потвърждавайки постигнатия троен консенсус - политически, териториален и социален. Той е и един от най-важните национални споразумения и определя пътната карта, която да се следва през следващите пет години (2018-2022 г.), включваща допълнителен финансов ангажимент от 1 000 милиона евро. Мерките, съставляващи сърцевината на Пакта, са следните:

- Ос 1 - Прекъсване на мълчанието: повишаване на осведомеността и превенция.
- Ос 2 - Подобряване на институционалния отговор: координация и работа в мрежа.
- Ос 3 - Подобряване на помощта, подкрепата и защитата на жертвите.
- Ос 4 - Засилване на подкрепата и защитата на децата
- Ос 5 - Подобрено обучение за осигуряване на по-добра реакция на услугите за полагане на грижи.
- Ос 6 - Статистическо наблюдение.
- Ос 7 - Препоръки за автономни области, местни организации и други институции.
- Ос 8 - Видимост и внимание към други форми на насилие срещу жени.
- Ос 9 - Финансово задължение.
- Ос 10 - Мониторинг на пакта

Финансиране и ресурсно осигуряване на политиките за равенство на половете и превенция на насилието

Що се отнася до финансовите ресурси, които централната държавна администрация и публичните органи, които зависят или са свързани с нея, са заделили в областта на насилието срещу жени през 2016 г. и 2017 г., то те са:

- през 2016 г. , изразходвана сума е около 330 769 279,71 евро.
- през 2017 г. е изразходвана сумата от около 340 909 092,55 евро.

Що се отнася до автономните области, централното правителство ежегодно им предоставя финансовите средства, които те изразходват за обществена политика, свързана с насилието срещу жени. Следва също така да се отбележи, че всяка година държавата трансферира средства от бюджета си на автономните области, за да гарантира, че на жертвите на насилие, основано на пола, се гарантират пълните им права съгласно закона. През 2016 г. сумата от 6 000 000 евро (5 000 000 евро за интегрирано социално подпомагане и 1 000 000 евро за прилагане на общото предложение за по-добра координация и стартиране на практиката за индивидуални планове за жертвите) беше трансферирана на автономните общности. През 2017 г. сумата от 10 700 000 евро бе трансферирана на автономните области (5 700 000 евро за създаване на интегрирани програми за социално подпомагане на жертви на насилие, основано на пола, 1 000 000 евро за програми за подобряване на координацията, 2 000 000 евро за борба със сексуалната агресия и тормоз и 2 000 000 евро за Автономна област на Канарските острови за разработване на План срещу насилието, основано на пола). Законът за бюджета за 2018 г. включва допълнителни 200 000 000 евро за финансиране на държавния пакт срещу насилието, основано на пола, разпределен по следния начин: 80 000 000 евро за държавата, 100 000 000 евро за автономните общности и 20 000 000 евро за местните съвети.

Превенция

Повишаване на осведомеността

Правителствената делегация за насилие, основано на пола, стартира поредица от кампании и действия за периода 2016-2017 г., които са предназначени за повишаване на осведомеността и предотвратяване на насилието, основано на пола, включително следното:

Стартира уеб порталът „За общество, свободно от насилие, основано на пола“ през ноември 2015 г. и са регистрирани приблизително 17 000 посещения през 2016 г. и 2017 г. Това е цялостен портал, който събира цялата информация за кампании, ресурси, планове и действия, които се провеждат в контекста на обществената политиката по въпроса за насилието срещу жени и където се съхранява и постоянно се актуализира пълната гама от институции, стандарти и действия. Един от най-посещаваните раздели е този, който се занимава с новини, публикувани в бюлетина „Правителствената делегация информира“.⁹⁶

⁹⁶ <http://www.violenciagenero.igualdad.mpr.gob.es/>

Кампании от правителствената делегация за насилие, основано на пола за повишаване на осведомеността сред широката общественост относно насилието, основано на пола и да насърчи участието на гражданите в откриването и предотвратяването на насилие, основано на пола:

Кампанията „Благодарение на ТЕБ има изход от насилието, основано на пола. Присъединете се към нас“, която бе разпространена в медиите през 2016 г.

През 2017 г., са осъществени още три кампании за повишаване на осведомеността:

- „Спрете го, преди да отидете твърде далеч. Насилието, основано на пол не се случва внезапно“, насочена към тийнейджърска публика.
- „Помогнете да се спре насилието на пола“, насочено към широката общественост.
- „Противодействие на трафика на жени. Не харчете пари за страдания“, във връзка с трафика на жени и момичета с цел сексуалната експлоатация.

Материалите за кампаниите на Делегацията са достъпни за автономните области, местни съвети и други социални и стопански субекти чрез портала „За общество, свободно от насилие, основано на пола“, на испански и другите официални езици в Испания, както и на английски и френски езици, така че тяхното присъствие в медиите да действа като постоянен и непрекъснат усилвател за предаваните послания.

Приложението „FREE“ („LIBRES“) беше пуснато през 2013 г. и актуализирано през 2016 г., за да стане съдържанието по-достъпно за хората с увреждания. Приложението „Libres“ предлага информация за първите признаци на злоупотреба; какво да прави жертвата в ситуация на насилие, свързано с пола; кампаниите и наличните ресурси и достъпа до тях чрез интернет. До 2018 г. приложението има над 10 000 изтегляния. Нов раздел е добавен през 2017 г. в полза на тийнейджърската аудитория, с ясни, директни съобщения в подкрепа на превенцията на насилието, основано на пола.

Интересна практика

Всички гореспоменати кампании са интересни с таргетируания си подход и са достъпни на различни езици.

Образование

Правителствената делегация за насилие, основано на пола е разработила редица материали за превенция на насилието, основано на пола, които са насочени към образователната среда. По-конкретно, през 2016 г. и 2017 г. са направени образователни материали под формата на пет късометражни филма за първите признаци на злоупотреба и ръководство, което да даде възможност на преподавателския състав да работи с учениците. Комиксът „Около теб“ е преиздаден и са създадени редица диптихи, насочени към тийнейджърската публика, с информация

за първите признаци на токсична връзка и какво да правят в ситуация на насилие, свързано с пола. Автономните области също са създали образователни материали.

Частен сектор

Частният сектор е представен в Държавната обсерватория срещу насилието на жени, като двама членове на Обсерваторията са привлечени от бизнес асоциации и още двама от синдикатите с най-голямо членство.

През 2012 г. Правителствената делегация за насилие, основано на пола, създаде инициатива наречена „Компаниите за общество, свободно от насилие, основано на пола“, за да привлече и бизнеса като средство за социална осведоменост. Тази инициатива остава напълно активна през 2016 г. и 2017 г., като 129 публични и частни организации от различни сектори на испанската икономика се присъединяват в много вътрешни и външни дейности за привличане на техните служители, клиенти и обществеността в редица действия за повишаване на осведомеността и за разпространение на посланието „Има изход“ и допринася за постигане на общество, свободно от насилие, основано на пол. Те са извършили иновативни действия чрез различни канали и средства за комуникация: фактури, работно оборудване, фирмени превозни средства, списания, доброволчески дейности за служители, разделители за плащане в супермаркети, салфетки във фирмени или болнични столове, витрини, сервизни станции, кампании за социални медии и др. Освен тези кампании за повишаване на осведомеността, много от участващите в инициативата фирми също имат политики за приобщаваща заетост за жени, жертви на насилие, основано на пола.

В Мадрид от 2014 г. се провежда състезанието *Hay Salida* (Има изход), което подчертава сътрудничеството между публичния и частния сектор. Петото издание на това състезание е проведено през 2018 г. и е посветено на повишаване на осведомеността относно насилието, основано на пола и подкрепата на жените.

През март 2017 г. Асоциацията Пантала Амигас (Friendly Screens) си сътрудничи с Twitter España за кампанията „Десет вида дигитално насилие, свързано с пола“, която подчертава важността на откриването на най-ранните признаци за злоупотреба, като например контролиране на използването на мобилния телефон или социалните медии, както и посочване на поведение, което представлява кибертормоз, особено за младата и юношеска аудитория.

Конкурсът „Спри го, когато започне“ е лансиран през 2017 г. от испанската Скаутска асоциация в сътрудничество с Правителствената делегация за насилие по полов признак и е насочена към тийнейджъри на възраст между 11 и 14 г., членове на скаутски групи. Целта на състезанието е да се направи вайръл съобщение на тема „Кажи не на насилието, основано на пола“ под формата на аудиосъобщения WhatsApp,

за да ги насърчават да не копират сексистските нагласи и поведение и да забележат първите симптоми на злоупотреба.

От 2017 г. Правителствената делегация за насилие, основано на пола, има свой собствен Twitter акаунт (@DelGobVG), който използва за разпространение на кампании и инициативи, както и съответните новини и да информира за дейността си във връзка с различни форми на насилие срещу жени.

Правителствената делегация за насилие, основано на пола си сътрудничи с Фондация Mutua Madrileña и ATRESMEDIA през 2016 г., 2017 г. и 2018 г. в конкурс „Всички ни боли“, насочен към училищата и центровете за професионално обучение.

Делегацията също така си сътрудничи с MEDIASET в инициативата „Любов, която боли“, с показанията на жени, които са претърпели насилие, както и на техни приятели и експерти, които са им помогнали да намерят изход от ситуацията си.

Интересна практика

Популяризиране и разпространение на „Референтен наръчник за създаване на протоколи за действие и предотвратяване на сексуалния тормоз и сексуално мотивиран тормоз на работното място“⁹⁷

Това е безплатен ресурс, насочен към насърчаване на компаниите да установят работни условия, които възпрепятстват/ограничават практиките на сексуален тормоз или сексуално мотивиран тормоз на работното място, т.е. компаниите могат да създадат специфични процедури, които да предотвратяват възникването на инциденти и да способстват подаването на жалби или доклади от жертвите.

Закрила и подкрепа на жертвите на насилие

Що се отнася до жени, жертви на насилие, основано на пола от партньор или бивш партньор, член 18 от Органичен закон 1/2004 установява, че те „имат право да получат изчерпателна информация и съвети, адаптирани към техните лични обстоятелства, чрез службите, агенциите и услугите, предоставени от публичните власти”, както и, че тази информация включва мерки за тяхната безопасност и защита, техните права и помощ, както и местоположението на услугите за грижа, кризисна интервенция, подкрепа и интегрирано възстановяване. Правото на достъп до тази информация на жените с увреждания и тези, които могат да имат по-големи трудности поради тяхната лична и социална ситуация също трябва да бъде гарантирана. Член 20 от Закона също така установява, че жертвите на насилие, основано на пола имат право да получават безплатна правна помощ в периода веднага след подаване на сигнал.

⁹⁷ www.igualdadnlaempresas.es

За да се гарантира, че тези права са ефективни, Правителствената делегация за насилието, основано пола има услуга 016 – телефонна линия за правни съвети и информация по този въпрос. Делегацията е отговорна за това да създаде и популяризира уебстраница с ресурси за подкрепа и превенция на случаи на насилие, основано на пола (Web de recursos de apoyo y prevención: WRAP), която показва най-близките до местоположението на жертвата ресурси.⁹⁸

По отношение на другите форми на насилие срещу жени, член 5 от Закон 4/2015 от 27 април 2015 г. относно статута на жертвите на престъпления, установява, че „всички жертви имат право, от първата среща с властите и държавните служители, включително и преди предявяване на обвинение, да получат, без неоправдано забавяне, на информация, съобразена с техните лични обстоятелства и условия и естеството на извършеното престъпление и загуби и щети” по редица аспекти, като грижата и подкрепата и наличните услуги, правото да повдигнат обвинения, процедурата за получаване на правни консултации и защита, възможността да се поиска защита и обезщетение, устен и писмен превод.” Услугите за подкрепа на жертвите, регулирани от Кралски указ 1109/2015 от 11 декември 2015 г. относно статута на жертвите, могат да изпълняват широк спектър от функциите по предоставяне на информация. Тези услуги са държавни или на автономните области, в зависимост от това дали автономните области имат отговорности по въпросите на правосъдието.

Социалното подпомагане и услуги са отговорност на автономните области и държавата прави финансови трансфери към тях, за да допринесат за гарантиране на правата, гарантирани в Закона за жертви на насилие, основано на пола.

Приюти: Има два вида центрове, които трябва да бъдат разграничени в рамките на тази категория: кризисни центрове за краткосрочно пребиваване (обикновено няколко дни) и приюти за по-дълги периоди. Отвъд различията в организацията на всяка автономна област, общите критерии, които тези центрове споделят, са установени от Правителствена делегация за насилие, основано на пола, в дадените инструкции за убежища като начин да се гарантира, че данните са стандартизирани и сравними, както може да се види в определенията, отбелязани за всяка категория:

- Кризисни центрове: според дефиницията „кризисните центрове са тези услуги, предназначени да предоставят незабавно подслон и помощ за кратък период от време на жени, жертви на насилие, основано на пола, и техните деца, които са в тяхна грижа непълнолетни или инвалиди, за да се предотвратят ситуации на риск и да се гарантира тяхната безопасност и физическа защита. По принцип те са отворени 24 часа всеки ден от годината. Тази категория може да включва жилища или друг тип център, който разполага с пространство и помещенията,

⁹⁸ <https://wrap.igualdad.mpr.gob.es/recursos-vgd/search/Search.action>

определени за предоставяне на тези услуги, доколкото отговарят на посочените по-горе условия. Нормална практика е в тези центрове настаняванията да са за кратък период от няколко дни, в който да могат да приютяват жените и децата, за които те се грижат, след което те трябва да бъдат прехвърлени към друг тип център, който обслужва по-дълъг престой и който позволяват пълно възстановяване“.

- Приюти за по-дълги периоди: според установената дефиниция, „те са жилищни помещения със специализиран персонал, който е предназначен да предложи помощ на жените жертви на насилие, основано на пола, без ресурси и техните деца, които са непълнолетни или инвалиди за определен период от време (средносрочен престой), предоставяйки услугите, от които се нуждаят, за да осигурят пълното им възстановяване. Доколкото те отговарят на посочените по-горе условия, тази категория може да включва жилища или центрове, които предлагат настаняване и персонализирани услуги за информация, психологическа подкрепа, правна помощ, придружаване и всякакви други услуги или интервенции, които помагат в пълна степен възстановяване на жертвите и децата им. Нормално е жертвите да споделят тези съоръжения съвместно с други жертви. Може също така да бъдат центрове, които са специализирани или адаптирани към жените, които са непълнолетни, над 65-годишна възраст, родени в чужбина, инвалиди и т.н. Както кризисните центрове, така и приютите, посочени в този раздел, принадлежат на автономните области, въпреки че може да има други услуги, които да се предоставят от общини, в някои случаи те могат да бъдат управлявани от трети страни (частни организации, НПО и т.н.).
- Кризисни центрове за подкрепа на жертви на изнасилване или сексуално насилие: Всяка автономна област може да уреди някои или всички центрове за подпомагане на жертвите на насилието, основано на пола, които управлява да подпомагат и жертвите на сексуално насилие по смисъла на Органичен закон 1/2004. Всъщност държавата прехвърля 2 милиона евро на автономните области и градовете Сеута и Мелила през 2017 г., за да подкрепят жертвите на сексуално насилие и / или злоупотреба.
- Интегрирани центрове за подкрепа: Според установената дефиниция, „те са пространства, където мултидисциплинарни екипи от специализирани специалисти осигуряват на жените жертви на насилие, основано на пола, интегрирани грижи, включително информация, подкрепа и насочване във всички области (психологически, правни, социални, трудови, финансови...). Те трябва винаги да отговарят на горепосочените характеристики, а в тази категория могат да попаднат институти / центрове / къщи, кризисни центрове

или всички други центрове, които предлагат интегрирана подкрепа, с изключение на приютите. Като цяло, тези центрове не са отворени 24 часа в денонощието, 7 дни в седмицата, а имат ограничено работно време, въпреки че някои области могат да имат и 24-часов център. Те също се управляват от автономните области, но може да има и общински, както и да се делегирани на НПО или частни фирми.

- Други ресурси: освен споменатите по-горе ресурси, автономните области имат много други, които да осигуряват социални грижи за жертвите, включително, например: защитени или преходни къщи (с личен надзор от страна на специализиран персонал) и приоритетен достъп до обществено настаняване; специфично обучение и програми за ориентиране за заетост и заявяване на субсидии за предприемачество или самостоятелна заетост; места за семейна среща; мобилни услуги за дистанционна подкрепа (жертвите, чрез натискане на бутон получават незабавна, лична подкрепа за всяка заявка или ситуация от специализиран персонал, който може да организира наличните ресурси на местно ниво); и т.н.

Всички специализирани услуги за подкрепа са безплатни за жертвите, независимо от техния доход. Автономните области имат междуинституционални общностни протоколи за координиране на различните услуги.

Трябва също да се спомене, че през декември 2018 г. Правителствената делегация за насилие, основано на пола, публикувани документи за автономните области, които включват обобщено описание с информация за основните ресурси, които те предлагат, и действията, които са предприели с цел гарантиране на правата на жертвите и предотвратяване и премахване на насилието, основано на пола. Това е значителна стъпка напред, защото дотогава публично достояние са само статистически данни за ресурсите.⁹⁹

Интересна практика

Испания също така предлага и телефонна линия 016, която е с национално покритие и предлага на жени, жертви на насилие, основано на пола и техни близки информация и консултации за това какви действия да се предприемат в случай на лошо отношение; също така ги препраща към услугите за подпомагане на жертвите на престъпления. Услугата 016 предлага информация за ресурсите и правата на жертвите на насилие,

⁹⁹http://www.violenciagenero.igualdad.mpr.gob.es/violenciaEnCifras/Recursos_Autonomicos/Informacion_Descriptiva/home.htm

свързано с пола, по въпросите на заетостта, социалните услуги, финансовата подкрепа, информация, помощ и настаняване за жертвите на този вид насилие. Тези услуги се предоставят 24/7. Телефонната линия предоставя също така и правна помощ от 8 сутринта до 10 вечерта, всеки ден от седмицата. Линията е анонимна и е достъпна на 53 езика, вкл. испански, каталонски, галего, валенсиански, английски, френски, немски, португалски, мандарин, руски, арабски, румънски, български, тамазетски и китайски чрез дистанционна преводаческа услуга.

Предвид мултидисциплинарния и интегриран характер на обществената политика по въпросите на насилието срещу жени и домашно насилие, съществува широка група от междуинституционални протоколи за действие, инструкции и други инструменти на национално, автономно и местно равнище в Испания, както и в други области (образование, здравеопазване, заетост, съдилища, затвори, реклама, медии, интегрирани социални грижи, безопасност и др.)¹⁰⁰

Те включват следното:

- Основен протокол за интервенция при насилие над деца в семейна среда (2014 г.)
- Общ протокол за здравни действия в случаи на насилие по полов признак (2012 г.), с допълнително приложение относно здравната намеса в случаи на трафик с цел сексуална експлоатация (2017 г.).
- Общ протокол за здравна интервенция в случаи на женско генитално осакатяване (2015 г.).
- Ръководни критерии за съдебна намеса в случаи на насилие, основано на пола (2013 г.).
- Споразумение за насърчаване на саморегулирането на рекламата между Генералния Секретар по равенство и Асоциацията за саморегулиране на Търговски съобщения (2007 г.).
- Протокол за създаване на Консултативния комитет по образите на жените в рекламата и медиите (2007 г.).
- Протокол за препращане между автономни общности за координиране на техните защитени мрежи за настаняване на жени, жертви на насилие, основано на пола и техните деца (2014 г.)

¹⁰⁰Report submitted by Spain pursuant to Article 68, paragraph 1 of the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence

- Предложение за насоки за интегрирани и индивидуализирани интервенции с жени, жертви на насилие, основано на пола, техните деца и други зависими лица (2014 г.).
- Общи насоки за изготвяне на доклад за безработица, издаден от съответната обществена служба по заетостта за искане на подкрепа (2015 г.)
- Протокол за прилагане в затворите на системите за дистанционно наблюдение на спазване на заповеди за задържане и други мерки по отношение на насилието, основано на пола (2015 г.).
- Протокол за прилагане на системите за дистанционно наблюдение за съответствие с ограничителни заповеди и други мерки в случаи на насилие, основано на пола (2013 г.).
- Съдебномедицински протокол за спешна оценка в случаи на риск от насилие, основано на пола (2011 г.).
- Протокол за интервенция за правоприлагащите органи при съдилищата и Прокуратурата за защита на жертвите на домашно насилие и насилие, основано на пола (2005 г.).
- Циркуляр № 6/2011 от 2 ноември 2011 г. относно критериите за специализираното звено на Прокуратурата за интервенция за случаи на насилие срещу жени.
- Циркуляр №. 4/2005 от 18 юли 2005 г. относно критериите за прилагане на Закона за държавната прокуратура.
- Протокол за съгласуване между граждански и наказателни юрисдикции за заповеди за защита на жертвите на домашно насилие (2005 г.).
- Циркуляр №. 2/2014 на Генералния секретариат на правосъдната система, относно процедурни мерки за защита на жертвите на трафик на хора и жертви на насилие, основано на пола и домашното насилие и службите за подкрепа на жертвите.
- Инstrukция №. 7/2005 от 23 юни 2005 г. на Държавния прокурор относно ролята на звената за борба с насилието срещу жени в прокуратурата.
- Инstrukция 2/2005 от 2 март 2005 г. относно тълкуването на член 23 от Закон за държавната прокуратура
- Инstrukция №. 7/2016 за създаване на нов протокол за полицейска оценка на риска от насилие, свързано с пола, и контрол на безопасността на жертвите

- Протокол за намеса и координация на държавните правоприлагащи агенции и адвокати за подобряване на правната помощ и предоставената информация на жертви на насилие, основано на пола (2007 г.).
- Рамково споразумение за сътрудничество по въпросите на обществената безопасност и пътната безопасност, подписано от Министерството на вътрешните работи и Испанската федерация на областни и местни власти (2007 г.).
- Протокол за изпълнение на заповедта за защита на жертвите на насилие, основано на пола (2004 г.).
- Протокол за интервенция за правоприлагащите органи при съдилищата и Прокуратурата за защита на жертвите на домашно насилие и насилие, основано на пола (2005 г.).
- Протокол за сътрудничество и координиране на правоприлагащите органи с местни полицейски сили за защита на жертвите на домашно насилие и насилие, основано на пола (2006 г.).
- Междусекторно предложение за интегрирана местна намеса срещу насилието на жени (2012 г.).

Автономните области също имат свои собствени поредици от специфични протоколи в различни области на интервенция, които те прилагат на съответните им територии.

Разследване на домашното насилие и насилието, основано на пола и мерки за защита

В съответствие с разпоредбите на Закон 4/2015 от 27 април 2015 г. за Статута на жертвите на престъпления, приоритетно внимание се отделя на жертвите на насилие, основано на пола и сексуалното насилие, което е отразено в плановете и наръчниците, които регулират действията на правоприлагащите органи: максимално улесняване на повдигането на обвинения; преференциално и уважително отношение към жертвите; внимание от страна на специализирания персонал; зачитане на неприкосновеността на личния живот на жертвата; гарантиране, че жертвите не са в същото пространство като извършителя; гарантиране на транспортни трансфери, когато това е необходимо; бързо реагиране и консултации със съответните специалисти.

Интересна практика:

Има звена в Националната полиция, които са специализирани в справянето с престъпления срещу жени: 173 звена за семейства и жени, които обслужват цялата страна. Техните членове имат специално обучение по въпросите на насилието срещу жени и интервенциите са изцяло предмет на стандартна процедура. Гражданската

гвардия (Guardia Civil) има екипи за жени (EMUME) със специфично и подходящо обучение в тази област.

Има и протоколи за намеса и инструкции за това как да се третират жертвите от всякакъв вид насилие срещу жени веднага след като бъдат открити. Тези протоколи са предназначени да работят заедно в координация, така че всички институции, участващи в превенцията, разкриването и защитата на жертвите, да са тясно свързани помежду си, давайки възможност за плавен информационен поток, работещо в унисон и създаващо безопасни и бързи механизми за подкрепа. Тук трябва да се спомене Инstrukция 7/2016 на Държавния секретар по сигурността, тъй като тя създава новия Протокол за полицейска оценка на риска от насилие по полов признак и управление на безопасността на жертвите.

Следните данни са предоставени във връзка с броя на интервенциите в случаи на насилие срещу жени

Насилие над жени		2016 г.	2017 г.
Физическо и психологическо насилие	Между партньори и бивши партньори	41814	43681
	Друго домашно насилие	7817	8641
Преследване		106	104
Изнасилване		217	296
Друго сексуално насилие		3749	4088
Женско генитално осакатяване		0	1
Насилствен брак		1	1

Държавните правоприлагащи органи правят полицейска оценка на рисковете, на базата на системата VioGen (Интегрирана система за мониторинг на случаите на насилие, основано на пола), която се ръководи от Държавния секретар по сигурността на Министерството на вътрешните работи. Тези първоначалните оценки установяват риска жертвите да са изложени на повторни актове на насилие от страна на извършителя и представляват прилагането на първите мерки за полицейска безопасност, мерки за самозащита на жертвите и децата. Те са последвани от друга оценка на риска на съдебно ниво, когато могат да бъдат поставени допълнителни мерки за правна защита, наред с тези на полицията.

След като жертвата е регистрирана в системата VioGen, след първата полицейска оценката на риска, полицията прави редовни оценки на промените в този риск според

степената на риск, на който е изложена жертвата, и мерките за защита, които са били наложени. Ако се счита, че нивото на риска се е променило, мерките се адаптират чрез информиране на съдилищата, които след това решават във всеки отделен случай какви правни мерки за защита следва да бъдат приети.

Механизмите за контрол и координация между полицията и съдилищата са непрекъснати и гъвкави, така че жертвите да бъдат непрекъснато наблюдавани от двете власти.

Жертвите също са информирани за социалните ресурси, на които имат право и лицата, към които могат да се обърнат, за да осигурят социалното си благосъстояние. Работата със социалните агенции за защита на жертвите също е непрекъсната и включва постоянен контакт.

Процедурата в испанската правна система за приемане на предпазни мерки и заповеди за закрила се регламентират съответно в членове 544bis и 544ter от НПК.

Възможно е на извършителя да бъде издадена незабавна заповед за ограничаване до 74 ч. Тази заповед се издава от съда, обикновено специализиран съд за насилие на жени, съгласно чл. 544bis от НПК в случай на убийства, телесни повреди, действие срещу сексуални свободи и т.н., посещение или пребиваване в определени места, квартали, градове и т.н., когато е оправдано и необходимо за защита на жертвата.

Испанското законодателство предлага на жертвите на насилие по пол правото на безплатна правна помощ, която включва правна помощ от момента, непосредствено преди повдигане на обвинение. Във всеки случай, наказателното производство не подлежи на никаква такса. Прилагат се заповеди за защита незабавно след като съдилищата решат да ги наложат и страните са били уведомени. Тогава те могат да останат в сила по време на цялата процедура, докато присъдата не бъде потвърдена. Заповедта за защита може да бъде наложена и като допълнителна мярка в съдебните производства. Има два вида мерки, които могат да бъдат взети при нарушена заповед за защита:

а) налагат по-ограничителни предпазни мерки в съответствие с членове 544bis и 505 от НПК, включително временно лишаване от свобода.

б) санкциониране като нарушение на присъдата в съответствие с чл. 468.2 от Наказателния кодекс.

В съответствие с членове 259, 262 и 264 от НПК, който знае за извършване на престъпление, което води до автоматично преследване, трябва да го докладва на прокуратурата, юрисдикционния съд, окръжния съдия или полицейски служител, без да е необходимо да предоставя доказателства за съобщаваните действия, нито да повдига официално обвинение, освен в случаите на адвокати, съдебни адвокати или религиозни

водачи при изпълнение на техните роли. По отношение на формите на насилие, повечето от тях, особено тези, свързани с физическо и психологическо насилие, са публични престъпления, които водят до автоматично преследване. Има само ограничен брой престъпления, като клеветата или незначителни недоволства, за които жертвата или нейният законен представител трябва да повдигне обвинение.

Испанската правна система позволява на прокурора да продължи процедурата *ex parte*, дори когато жертвата оттегли обвинението или реши да не продължи. Не е необходимо жертвата да участва в производството, когато въпросното престъпление е от публичен характер.

Част III (членове 19 и следващи) от Закон 4/2015 от 27 април 2015 г. относно статута на жертвите на престъпления се занимава със защитата на жертвите в хода на наказателното производство. Този раздел установява правото на жертвите на защита, правото им да избягват контакт с извършителя и за сигурността по време на наказателното производство, правото им на личен живот и индивидуалната оценка на жертвите за определяне на техните специални нужди от закрила. В член 25 се разглежда и поредица от защитни мерки: „1. По време на етапа на разследване могат да бъдат постановени следните мерки за защита на жертвите: а) Жертвите могат да бъдат интервюирани в помещения, специално създадени и адаптирани за тази цел. б) Жертвите могат да бъдат интервюирани от професионалисти, които са преминали специално обучение за намаляване или ограничаване на вредата за жертвата или с помощта на такива професионалисти. в) Всички изявления от една жертва могат да бъдат взети от едно и също лице, освен ако това не би могло да има значителен неблагоприятен ефект върху протичането на производството или когато изявлението трябва да бъде взето пряко от съдия или прокурор. г) В случай на някоя от жертвите, посочени в букви 3 и 4 на буква б) от раздел 2 на член 23 и жертви на трафик с цел сексуална експлоатация, изявления могат да се правят от лице от същия пол като жертвата, когато жертвата поиска това, освен ако това не би могло да има значителен неблагоприятен ефект върху провеждането на производството в случаите, когато изявлението трябва да бъде взето пряко от съдия или прокурор.

2. По време на съдебната фаза, в съответствие с Наказателно-процесуалния кодекс, следните мерки могат да бъдат постановени като защита на жертвите: а) Мерки за избягване на визуален контакт между жертвата и предполагаемия извършител, дори и при даване на показания, за което се използват комуникационни технологии. б) Мерки за гарантиране, че жертвата може да бъде изслушана без присъствие в съдебната зала, като се използват подходящи комуникационни технологии. в) Мерки за избягване на въпроси, свързани с личния живот на жертвата, които не са от значение за престъплението, което се разглежда, освен в изключителни случаи, когато съдията или съдът счита, че трябва да им бъде отговорено за адекватна оценка на фактите или

достоверност на изявлението на жертвата. г) Провеждане на частно устно изслушване. В такива случаи съдията или председателят на съда може, въпреки това, да разреши присъствието на лица, които могат да докажат, че имат особен интерес по делото. Мерките, посочени в букви а) и в), могат също да бъдат използвани по време на етапа на разследването.

За защита на жертвите може да бъде разпоредена една или повече от мерките за защита, посочени в член 2 от Закон 19/1994 г. от 23 декември 1994 г. за защита на свидетели и експерти по наказателни дела. „По отношение на мерки за малолетни и непълнолетни, член 26 от Статута на жертвите гласи следното: „1. По отношение на жертвите, които са непълнолетни или жертви с увреждания, нуждаещи се от специална закрила, както и мерките, предвидени в предходния член, такива мерки се прилагат в съответствие с правилата за наказателното производство, необходими за избягване или ограничаване, доколкото е възможно, на провеждането на разследването или на процеса като нов източник на вреда за жертвата. По-специално, се прилага следното: а) Изявленията, взети по време на етапа на разследване, се записват с аудио-визуални средства и могат да се изгледат в съда в случаите и при условията, определени от правилата за наказателното производство. б) Показания могат да се вземат от експерти. 2. Прокурорът трябва да получи от съдията назначен от съда настойник за жертвата, да го представлява в разследването и наказателното производство, в следните случаи: а) когато прокурорът счита, че има конфликт на интереси между жертва, която е непълнолетно лице, или лице, чието правоспособност е била ограничена от съда и неговите законни представители, независимо дали то произтича от акта, предмет на разследване, което прави невъзможно да се гарантира, че интересите на жертвата ще бъдат правилно представени в разследването или в наказателното производство. б) Когато жертвата е непълнолетно лице, или когато правоспособността е била ограничена от съд, конфликт на интереси, посочен в буква а) когато единият от родителите на жертвата е извършителя, а другият не е в състояние да представлява правилно или да подпомага жертвата. б) когато жертвата е непълнолетно лице или лице, чиято способност е била ограничена от съда, когато жертвата е непридружен непълнолетен или е отделена от законните му настойници или тези, които имат родителска отговорност.

Когато има съмнения относно възрастта на жертвата и това не може да се установи със сигурност, се приема, че лицето е непълнолетно за целите на този закон. ”Член 7 от Статута на жертвите се занимава с: правото да получат информация за наказателното дело, включително решения за задържане на обвиняемия или за последващо освобождаване на извършителя, или ако нарушителят е избягал, както и решенията на съдебни или затворнически власти, които засягат лица, осъдени за престъпления извършени с насилие или сплашване и представляващи риск за безопасността на жертвите. Тези решения ще се появят директно в системата VioGen, когато те бъдат

въведени от администрацията на затвора, което прави възможно преоценката на риска, който те представляват. Част II от Статута на жертвите се отнася до участието им в наказателни производства, установяването на правото им да се явяват пред органите, отговорни за разследването, за да им предоставят доказателства и всяка информация, която считат за уместна за изясняване на фактите. Член 9 от Статута гласи, че правото на писмен и устен превод на всички жертви, които не говорят и не разбират испански език, или на официалния език, използван в съответния акт, е гарантирано.

Член 10 от Статутът урежда правото на безвъзмезден достъп до услугите за подпомагане и подкрепа, право, което може да бъде разширено за семейството на жертвата, когато въпросните престъпления са причинили особено сериозна вреда. Що се отнася до необходимостта да се гарантира, че контактите между жените жертви и техните агресори в сградата на съда или полицейските съоръжения могат да бъдат предотвратени, доколкото това е възможно, в момента се обсъждат планове за изменение на местата, които не са адаптирани, за да позволят това разделяне и да се съобразят разпоредбите на Държавния пакт за насилието, основано на пола. Трябва да се отбележи и защитата на жертвите от страна на специализираните звена на правоприлагащите органи, тъй като тя се прилага веднага след като е открито престъплението, независимо дали са повдигнати обвинения и след оценка на риска. Тази защита продължава по време на цялата фаза на разследването, като се адаптира към решенията, взети от съда по въпроса и може да продължи след отхвърлянето на делото или изтърпяването на присъдата, доколкото има достатъчно обективни доказателства, че рискът от нови агресии остава.

3.3. Румъния

Въведение

Румъния е полу-президентска република и изпълнителните функции се разпределят между правителството и президента. Състои се от 41 региона и Букурещ, който е с особен статут. Всеки окръг се управлява от окръжен съвет, отговарящ за местните въпроси, както и префект, отговарящ за управлението на националните въпроси на ниво окръг. Префектът се назначава от централното правителство, но не може да бъде член на никоя политическа партия.

Румъния е членка на ЕС и СЕ. Чрез подписването и ратифицирането на Конвенцията през 2016 г. (със Закон № 30/2016), Румъния изпраща важен положителен сигнал за ангажимента си да спазва и да прокара серия от мерки, осигуряващи адекватна превенция и борба срещу явлението насилие.

3.3.1. Основни дефиниции

Закон № 217/2003 за превенция и борба срещу насилието в семейството¹⁰¹ определя домашното насилие като ”всяко умишлено действие или бездействие, с изключение на случаите на самозащита или защита, проявено физически или вербално, извършено от един член на дадено семейство срещу друг член на същото семейство, което причинява или може да причини физически, психологически, сексуални, емоционални или психологически увреждания или страдания, включително заплахата от такива действия, принуда или произволно лишаване от свобода”. Също така, насилие в семейството е и възпрепятстването на жените да упражняват основните си права и свободи.

Съгласно чл. 4 от Закон № 217/2003 за превенция и борба срещу насилието в семейството насилието в семейството се проявява в следните форми:

- вербално насилие – обръщение чрез обиден, брутален език, като използване на обиди, заплахи, подронващи достойнството или унижителни думи и изрази;
- психологическо насилие – налагане на воля или личен контрол, предизвикване на напрежение и психическо страдание по какъвто и да било начин и с каквито и да било средства, демонстративно насилие върху предмети и животни, посредством словесни заплахи, заплахи за използване на оръжие, пренебрежение, контрол върху личния живот, актове на ревност, ограничения от всякакъв вид и други действия с подобен ефект;
- физическо насилие – телесно или здравословно увреждане, причинено чрез удряне, бутане, блъскане, скубане, драскане, порязване, горене, душене, хапане със зъби, под каквато и да било форма и с каквато и да било сила, включително замаскирани като резултат от злополуки, чрез натравяне, интоксикация, както и други действия с подобен ефект;
- сексуално насилие – сексуална агресия, налагане на унижителни действия, тормоз, сплашване, манипулация, бруталност с цел поддържане на принудителни сексуални отношения, изнасилване в брака;
- икономическо насилие – забрана за упражняване на професионална дейност, лишаване от икономически средства, включително лишаване от основни средства за съществуване като храна, медикаменти, вещи от първа необходимост, умишлено отнемане на вещите на лицето, забрана върху правото да притежава, използва и разполага с общото имущество, неправомерен контрол върху общите вещи и ресурси, отказ от подпомагане на семейството, налагане на тежък и увреждащ здравето труд, включително

¹⁰¹ http://www.dreptonline.ro/legislatie/legea_prevenirii_violentei_familiei.php

спрямо непълнолетен член на семейството, както и други действия с подобен ефект;

- социално насилие – налагане на изолация на лицето от семейството, общността и приятелите му, забрана за посещаване на учебно заведение, налагане на изолация посредством задържане, включително в семейното жилище, умишлено лишаване от достъп до информация, както и други действия с подобен ефект;
- духовно насилие – подценяване или намаляване на значението на задоволяването на морално-духовните потребности посредством забрана, ограничение, осмиване, наказване на желанието на членовете на семейството да имат достъп до културни, етнически, езикови или религиозни ценности, принудително присъединяване към неприемливи религиозни и духовни вярвания и практики, както и други действия с подобен ефект или последствия.

Насилието, основано на пола, е въведено в румънското законодателство през 2018 г. чрез Закон №178/2018, който изменя и допълва Закон 202/2002 относно равните възможности за жените и мъжете.

Така в член 4 след буква к) бе добавена нова буква л) със следното съдържание: „л) **насилие, основано на пола, е акт на насилие, насочен срещу жена или, според случая, срещу мъж, заради пола. Насилието, основано на пола срещу жените, е насилие, което непропорционално засяга жените. Насилието, основано на пола включва, но не се изчерпва с: домашно насилие, сексуално насилие, генитално осакатяване на жени, насилствен брак, насилствен аборт, насилствена стерилизация, сексуален тормоз на работното място, трафик на хора и принудителна проституция.** „

Също така, според последните промени, въведени със Закон № 232/2018 за изменение и допълнение на Закон №.202/2002 за равните възможности и третиране на жените и мъжете, всякакъв тормоз, сексуален тормоз или психологически тормоз, които се проявяват както публично, така и насаме, са забранени.

В член 6 от Закон №.202/2002 след параграф 1 е добавен нов параграф 11, със следното съдържание: „(11) Всяко поведение, свързано с тормоз, сексуален тормоз или психологически тормоз, определени съгласно този закон, е забранено, ако е извършено както публично, така и насаме.“

Такова регулиране позволява санкциониране на поведението на тормоз, което се проявява главно в обществените пространства, чрез налагане от румънската полиция или румънската жандармерия на глоби в размер на 3000 до 10 000 леи. Ако действията на тормоз отговарят на законовите условия за повдигане на наказателна отговорност на

извършителя, тъй като е под формата на престъпление, се прилагат разпоредбите на Наказателния кодекс.

3.3.2. Обхват на домашното насилие и насилието, основано на пола в Румъния

Насилието в семейството е един от най-сериозните социални проблеми, с които се сблъскват съвременните общества, включително Румъния.

Насилието в рамките на семейството представлява не само социален проблем и проблем на общественото здравеопазване, но и неспазване и нарушаване на човешките права. Ето защо, един толкова сложен проблем изисква не само защита на неприкосновеността на жертвите, но и защита на техните общи социални интереси, като свободата и демокрацията.

Насилието в семейството стои в основата на множество физически и психически заболявания, на чести консултации, постъпване в болница и временна неработоспособност, както и повишена употреба на лекарства и други здравни услуги.

Насилието срещу жените и момичетата в Румъния остава разпространено явление, а това се случва на първо място поради факта, че говорим за едно изключително толерирано от румънското общество явление. Също така, разпространението на това явление се дължи и на липсата на адекватни услуги, понякога на слабата осведоменост, както и на безнаказаността.

Съгласно Доклада от проучването на Агенцията на Европейския съюз за основните права (FRA) от 2014 година „Насилието над жените: ежедневно и навсякъде“¹⁰² са посочени резултатите от най-мощното проучване в световен план, осъществено до момента, във връзка с насилието срещу жените, като е изтъкнато широкото разпространение на злоупотребите, претърпени от жените в семейна среда, на работното място, в общественото пространство и онлайн средата. Съгласно проучването, най-голям брой жени, признали, че са пострадали от физическо и сексуално насилие, са от страни като Финландия, Дания и Латвия.

Румъния попада във втора група: 30% от жените заявяват, че в даден момент от живота си са били жертва на физическо или сексуално насилие след навършване на 15 години, с което се вписват в средната стойност на европейско равнище. 24% от жените в Румъния са претърпели насилие от страна на партньора, а 14% от жените в Румъния са претърпели насилие от страна на лице, различно от партньора.

По отношение на преживяно в детството насилие, 24% от жените в Румъния заявяват, че са били подложени на физическо или сексуално насилие от страна на възрастен

¹⁰² <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>

преди да навършат 15 години. От психологическо насилие са засегнати между 30 и 39% от жените. 6% от жените са пострадали от сексуално насилие от страна на партньора или от друго лице, като в 97% от случаите на сексуално насилие агресорът е мъж.

Ако в Европа средно 55% от жените са преживели някаква форма на сексуален тормоз, в Румъния само 11% от респондентките признават, че са били подложени на сексуален тормоз. По отношение на преследването (stalking), то най-често се свързва с раздяла с партньора. Средната стойност на европейско равнище е 18%, докато в Румъния само 8% от респондентките са посочили такава връзка.

Посоченото изследване прави възможно за първи път да се направи сравнение между страните от Европейския съюз (ЕС), но в този контекст трябва да се вземат предвид културните различия, които правят така, че в някои държави е по-приемливо жените да споделят с други хора за преживяното насилие, както и равнопоставеността между жените и мъжете в обществото, която, колкото е по-голяма, толкова мълчанието около насилието срещу жените е по-ограничено, тъй като жените разпознават и признават случаите на насилие, познават правата си и притежават увереност да подхождат открито към проблема за насилието, убедени са, че това не може да ги застраши, тъй като съществуват законови механизми, които ги защитават.

През призмата на културните различия резултатите от изследването посочват факта, че на жените в Румъния им липсва увереност да подхождат открито към проблема за насилието.

Същевременно, 77% от жените в Румъния смятат, че насилието срещу жените е разпространено и много разпространено. 28% от жените познават жертви на насилие в своето роднинско и приятелско обкръжение. Въпреки това, само 47% от жените знаят за съществуването на закон, който защитава жените от домашно насилие в Румъния. 74% от жените не познават нито една услуга за специализирана помощ. Само 17% от респондентките са заявили, че са позвънили в полицията след най-жестокия случай на насилие, който са претърпели някога и само 1% - на социалните служби, докато средният процент на обърналите се към полицията и услуги за подкрепа на европейско равнище е 33%.

Проучването на FRA подчертава, че лицата, отговорни за вземането на решения трябва да признаят широкото разпространение на насилието срещу жените и да се уверят, че приетите мерки отговарят и на практика, не само на хартия, на нуждите и правата на жертвите на насилие срещу жените.

Годишният доклад на Европейската Комисия за 2016 година относно прилагането на Хартата за основните права на Европейския съюз информира във връзка с начина, по който тя се използва, както и отбелязания напредък.

Въпреки че през последните години се увеличава броят на докладваните случаи на насилие срещу жени, държавните органи и гражданското общество считат, че при това явление все още разкритията продължават да бъдат недостатъчни. Също така, Евробарометър от 2016 г. посочва относно насилието по полов признак, че трябва да се предприемат конкретни мерки за намаляване на стигматизацията, свързана с домашното насилие, тъй като 32% от румънците считат, че това е личен въпрос, който трябва да си остане в семейството, докато в ЕС средно 15% от запитаните са на същото мнение. Близко половината (44%) от анкетираните румънци припознават домашното насилие като проблем, който се среща доста често, и само 22% от запитаните румънци знаеха, че съществуват специализирани услуги, докато в ЕС средно 74% от запитаните са на това мнение и са информирани за услугите.

Данни, извадени от Мониторинговия доклад за стадия на прилагане на Оперативния план за приложение на националната стратегия за превенция и борба с домашното насилие за периода 2013-2017 г.¹⁰³:

Общият брой на случаите на домашно насилие, при които жертвите са поискали да ползват централизирани социални услуги в периода 2009 – 2018 г., предоставяни от Националната агенция за равни възможности на жените и мъжете към Министерство на труда и социалните права, е отчетен по следния начин:

- През 2009 г. – 12 461 случаи на домашно насилие;
- През 2010 г. – 11 592 случаи на домашно насилие;
- През 2011 г. – 12 205 случаи на домашно насилие, от които жертвите са възрастни жени - 1 723, както и голям брой деца – 10 787 на възраст между 1 и 17 години;
- През 2012 г. – 14 376 случаи на домашно насилие, от които жертвите са възрастни жени – 1 296, деца - 12 512 на възраст между 1 и 17 години;
- През 2013 г. – 15 358 случаи на домашно насилие, от които жертвите са възрастни жени – 1 993, деца - 13 116 на възраст между 1 и 17 години;
- През 2014 г. – 11 598 случаи на домашно насилие, от които жертвите са възрастни жени – 1 623, деца - 9 698 на възраст между 1 и 17 години;
- През 2015 г. – 12 216 случаи на домашно насилие, от които жертвите са възрастни жени – 1 910, мъже - 105, деца – 10 258 на възраст между 1 и 17 години;

¹⁰³anes.gov.ro/wp-content/uploads/2018/08/Raport-monitorizare-strategie-VF-perioada-2013-2017.pdf

- През 2016 г. – 13 019 случаи на домашно насилие, от които жертвите са възрастни жени – 2 056, мъже - 165, деца – 10 798 на възраст между 1 и 17 години.
- През 2017 г. - 13 102 случаи на домашно насилие;
- До 11-тия месец на 2018 г. – 35 623 обаждания за домашно насилие, но все още няма данни колко от тях са доказани актове на домашно насилие.

От регистрираните данни в Националната агенция за равни възможности на жените и мъжете се установява следното положение:

На национално ниво, след 2013 г., се отбелязва спад в броя на исканията за социални услуги, като малко след това, от година на година следва леко повишаване броя на актовете на домашно насилие.

Посочените по-горе данни обаче не изразяват реалния размер на явлението, а само броя на жертвите на домашно насилие, които са:

- ползвали социални услуги;
- били са регистрирани от Националната агенция за равни възможности на жените и мъжете;
- станали известни от докладите на службите за социално подпомагане и закрила на детето (DGASPC), които са на подчинение на местните народни съвети и на районните съвети към община Букурещ.

Жертвите, в зависимост от индивидуалните нужди, ползват услуги за настаняване, храна, медицинска помощ и грижи, психологическа и правна подкрепа.

Случаите на домашно насилие, регистрирани и отчетени на национално ниво от Националната агенция за равни възможности на жените и мъжете, представляват фактически само тези, за които е било сигнализирано и са били регистрирани от местните органи на властта.

Релевантен показател за този феномен е и броят на обвиняемите, изправени пред съда за деяния, квалифицирани от съда като престъпления на домашно насилие, според доклада за дейността на румънската Главна прокуратура за периода 2009 – 2016 г., където се посочва следното¹⁰⁴:

¹⁰⁴ https://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=2ahUKEwj12-5iZThAhUu_CoKHQB8BAsQFjACegQIBBAC&url=http%3A%2F%2Fanes.gov.ro%2Fwp-content%2Fuploads%2F2017%2F09%2FRAPORT-DE-MONITORIZARE-STRATEGIE-Violenta-in-familie-2016.pdf&usg=AOvVaw2qQ46wnfTxg1hQct1d3hyg

- През 2009 г. са регистрирани 444 подсъдими, изправени пред съда, т.е. 0,9% от всички срещу които е образувано наказателно дело.
- През 2010 г. са регистрирани 483 подсъдими, изправени пред съда, т.е. 0,8% от всички срещу които е образувано наказателно дело.
- През 2011 г. са регистрирани 469 подсъдими, изправени пред съда през съответната година, т.е. 0,8% от всички срещу които е образувано наказателно дело.
- През 2012 г. са регистрирани 440 подсъдими, изправени пред съда, т.е. 0,7% от всички срещу които е образувано наказателно дело.
- През 2013 г. са регистрирани 1080 подсъдими, изправени пред съда, т.е. 1,6% от всички срещу които е образувано наказателно дело.
- През 2014 г. са регистрирани 1 459 подсъдими, изправени пред съда, т.е. 2,9% от всички срещу които е образувано наказателно дело.
- През 2015 г. са регистрирани 1 938 подсъдими, изправени пред съда, т.е. 3,3% от всички срещу които е образувано наказателно дело.
- През 2016 г. са регистрирани 1 467 подсъдими, изправени пред съда, от които: 191 за убийство, 487 за побой или други деяния на насилие, 33 – за телесни увреждания, 13 – за побой, причинили смъртта на жертвата, 20 – за лошо третиране на малолетни деца, 1 – за увреждане на плода на бременна жена, 13 – за неправомерно лишаване от свобода, 80 – за изнасилване, 8 – за сексуално насилие, 47 – за сексуални действия с малолетни деца, 3 – за сексуално развращаване на малолетни, 566 – за изоставяне на семейството и 5 – за неспазване на мерките наложени от съда за отглеждане на малолетно дете, както и 1 822 жертви на домашно насилие, от които 932 са на непълнолетни лица.

От регистрираните данни в Публичното министерство в периода 2009-2016 г. следва, че общият брой на подсъдимите е бил 7 340, което показва активното участие и високата отговорност, която носи полицията относно наказателното разследване и правните мерки, наложени на насилниците.

Що се отнася до броя на смъртните случаи, в чиято основа е домашното насилие, в периода 2009 – 2016 г. данните са:

- През 2009 г. са регистрирани 167 престъпления на домашно насилие, от които е последвала смъртта на жертвата;
- През 2010 г. са регистрирани 189 престъпления на домашно насилие, от които е последвала смъртта на жертвата;

- През 2011 г. са регистрирани 146 престъпления на домашно насилие, от които е последвала смъртта на жертвата;
- През 2012 г. са регистрирани 149 престъпления на домашно насилие, от които е последвала смъртта на жертвата;
- През 2013 г. са регистрирани 157 престъпления на домашно насилие, от които е последвала смъртта на жертвата;
- През 2014 г. са регистрирани 189 престъпления на домашно насилие, от които е последвала смъртта на жертвата;
- През 2015 г. са регистрирани 186 престъпления на домашно насилие, от които е последвала смъртта на жертвата;
- През 2016 г. са регистрирани 191 престъпления на домашно насилие, от които е последвала смъртта на жертвата.

Що се отнася до заповедта за закрила, от 2012 г. до 2016 г., за който период е налична официална информация, статистическите данни за делата според описите на съдилищата, чийто предмет е издаването на заповеди за закрила, са следните:

- 2012 г.: 472 регистрирани дела, от които по 297 е произнесено решение;
- 2013 г.: 2 213 регистрирани дела, от които по 1 781 е произнесено решение;
- 2014 г.: 2 963 регистрирани дела, от които по 3 022 е произнесено решение;
- 2015 г.: 3 947 регистрирани дела, от които по 4 024 е произнесено решение;
- 2016 г. (януари - септември): 3 989 регистрирани дела, от които по 4 226 е произнесено решение;

В заключение, броят на молбите за издаване на заповеди за закрила расте всяка година, като това показва, че на жертвите на домашно насилие е осигурен достъп до необходимата информация, правна подкрепа и правна помощ, като тази мярка става все по-известна и използвана от жертвите на този вид насилие.

Относно 2017 г. и 2018 г., Националната агенция за равни възможности на жените и мъжете е отчела до сега следните данни:

- През 2017 г. са регистрирани 13 102 случаи на домашно насилие, при които при поискване са били предоставени социални услуги.
- През първото шестмесечие на 2018 г. са регистрирани 6 756 случаи на домашно насилие, при които при поискване са били предоставени социални услуги.

След систематизирането и анализирането на регистрираните данни, Националната агенция за равни възможности на жените и мъжете е установила, че през 2016 г. се регистрира повишаване на случаите на домашно насилие с 6,10% спрямо 2015 г., а през 2017 г. спрямо 2016 г., броят на случаите на домашно насилие е нараснал с 0,63%.

Статистическите данни на Главна дирекция на румънската полиция относно домашното насилие за 2017 г.¹⁰⁵ и първото шестмесечие на 2018 г.:

- брой на сезираните престъпления: през 2017 г. – 37 905; през първото шестмесечие на 2018 г. – 18 926;
- брой на сезираните престъпления с побой или други деяния на насилие: през 2017 г. – 20 283; през първото шестмесечие на 2018 г. – 10 897;
- брой на наказателните жалби, обработени от полицията, които са със същия предмет: през 2017 г. – 36 245; през първото шестмесечие на 2018 г. – 10 897;
- брой на издадените от съда заповеди за закрила: през 2017 г. – 2 894; през първото шестмесечие на 2018 г. – 1 840;
- брой на случаите на неспазване на заповедите за закрила: през 2017 г. – 1011; през първото шестмесечие на 2018 г. – 674.

*„Относно домашното насилие, през 2017 г. броят на сезираните деяния от този вид е бил 36 245, от които 3 794 са били извършени в община Букурещ. До 10-ти месец на 2018 г., на национално ниво са получени сигнали за 32 696 престъпления, от които 3 424 са били извършени в община Букурещ. От анализа на статистическите данни, с които разполага Румънската полиция, следва, че този вид престъпления нарастват, съответно от 35 202 деяния през 2016 г., на 36 245 през 2017 г., като в проценти, увеличението е с почти 3%“.*¹⁰⁶

Последните предоставени данни от Главна дирекция на румънската полиция се отнасят до периода **януари – ноември 2018 г.**, когато са регистрирани **35 623** жалби за домашно насилие¹⁰⁷. От тях, над половината (52,3%) са се случили в градска среда, а 47,7 % - в селска среда, а най-голям дял са деянията на „побой и други насилствени действия“ - 58,6%, след тях следват „заплахите“ - 7,25%, „напускане на семейството“ - 21,33% и „неспазване на заповедите за закрила“ - 3,71%.

От гледна точка на мястото на извършване на деянията, повечето престъпления са извършени в дома на субектите (75% от всички престъпления).

¹⁰⁵ violenta.mpotriva.femeilor.ro/wp-content/uploads/2018/02/ANEXA-NR.-1.xls

¹⁰⁶ Комюнике на Главна дирекция на румънската полиция, цитирано от агенция МЕДИАФАКС

¹⁰⁷ <https://www.hotnews.ro/stiri-esential-22894780-aproape-100-cazuri-violenta-domestica-reclamate-fiecare-din-2018-pestre-jumatate-mediul-urban-cum-stabilesc-politistii-riscul-iminent-pentru-victima.htm>

Според Главна дирекция на румънската полиция [IGPR], в същия период са били издадени от съда 3 438 заповеди за закрила, повечето от тях поискани от жертвите (3 393), други 22 - по искане на прокурора и 23 – по искане на специализирани в тази област институции.

Голяма част от значимите стъпки, направени от румънската държава, са били предприети след постоянния натиск от страна на гражданското общество. Дори и при сегашните условия, все още остават редица аспекти и непълното функциониране на системата, качеството на намесата, които изискват още много усилия, политическа воля и инвестиции. При положение, че законовите промени са налице благодарение на ратифицирането на Конвенцията, трябва да се обърне по-специално внимание на размерите на явлението „домашно насилие“.

Понастоящем, източниците на данни за домашното насилие не са координирани, което води до получаване на несистематизирани статистически данни, а за да се отговори на определени теми от въпросника GREVIO, има нужда от сравняване на данни, получени от различни източници. Следователно, има нужда от уеднаквяване на критериите за събиране на данните.

Координация

Националната агенция за равни възможности за жените и мъжете (НАРВ) е специализирана институция на централната държавна администрация, юридическо лице, подчинено на Министерството на труда и социалната справедливост, която изпълнява функции по изготвяне на стратегии, регламентиране, представителство и държавен орган в областта на насилието в семейството, с правомощия да изготвя, координира и прилага стратегиите и политиките на Правителството в областта на насилието в семейството, съгласно разпоредбите на Правителствена Наредба № 6/2015 за изменение и допълнение на Закон № 217/2003 за превенция и борба срещу насилието в семейството.

Друга важна отговорност на НАРВ е да координира процеса по прилагането на Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие.

Съгласно разпоредбите на Закон № 217/2003 за превенция и борба срещу насилието в семейството, повторно обнародван, с последващите изменения и допълнения, закрилата и подкрепата на семейството, развитието и укрепването на семейната солидарност, представлява цел от национален интерес, а превенцията и борбата срещу насилието в семейството са част от интегрираната политика за закрила и подкрепа на семейството и значим проблем за общественото здравеопазване

На 24.05.2018 г. Правителството на Румъния одобри Националната стратегия за насърчаване равните възможности за жените и мъжете и превенция и борба срещу домашното насилие за периода 2018-2021 г. и Оперативния план за прилагането ѝ, част от комплексния път за реформа на националното законодателство в тази област¹⁰⁸.

В допълнение към продължаването на държавните политики на Румъния в областта на равнопоставеността и превенцията на домашното насилие и тяхната връзка с тези на Европейския съюз, Организацията на обединените нации и Съвета на Европа, нормативният акт има за цел да разработи специфични и единни интервенционни процедури за различни категории специалисти в няколко области, както и тяхното продължаващо професионално обучение в съответствие с новите законови разпоредби.

Така, в сферата на равнопоставеността между половете, за периода 2018 – 2021 година, сред приоритетните цели са¹⁰⁹:

В областта на образованието:

- Повишаване на степента на осведоменост на подрастващите и младежите по отношение на законовите разпоредби в сферата на равнопоставеността между половете;
- Борба срещу стереотипите по признак пол сред младите хора.

Пазарът на труда:

- Насърчаване на предприемачеството сред жените и младежите в неравностойно положение;
- Подобряване положението на жените на пазара на труда;
- Съвместяване на професионалния със семейния и личния живот.

Равностойно участие в процеса на вземане на решения:

- Повишаване на степента на участие на жените в процеса на вземане на решения.

Въвеждане на подход за равенство между половете:

- Въвеждане на перспективата за равенство между половете в националните политики.

В областта на превенцията и борбата срещу домашното насилие за периода 2018 – 2021 г., основните цели са:

¹⁰⁸<http://anes.gov.ro/prin-hotararea-de-guvern-nr-36524-05-2018-publicata-in-monitorul-oficial-al-romaniei-partea-i-nr-46506-06-2018-a-fost-aprobata-strategia-nationala-privind-promovarea-egalitatii-de-sanse-intre/>

¹⁰⁹anes.gov.ro/wp-content/uploads/2018/06/Strategia-Nationala-ES-si-VD.pdf

1. Подобряване на съществуващата нормативна уредба и осигуряване на единно прилагане на законодателството посредством законови и подзаконови нормативни актове;
2. Развиване на социални услуги, отговарящи на идентифицираните потребности, осигуряващи лесен достъп, качествена подкрепа на всички жертви и мерки спрямо агресорите;
3. Развиване и затвърждаване на професионалните умения посредством адекватно обучение и подготовка, вземащи под внимание специфичната намеса на различните категории специалисти;
4. Засилване на институционалния капацитет на централните и местните власти на публичната администрация за управление на домашното насилие;
5. Развиване на отношения на сътрудничество между вътрешните партньори и между румънската държава и държавите или международните органи, участващи в превенцията и борбата с домашното насилие;
6. Повишаване на ефикасността на мерките за превенция на домашното насилие и рецидивите му;
7. Развиване на ненасилствени нагласи и поведения за постигане на целта ”нулева толерантност” спрямо домашното насилие;
8. Годишен отчет относно степента на прилагане на дейностите, предвидени в рамките на Пилон „Превенция и борба срещу домашното насилие“ и крайната му оценка.

Финансиране и ресурсно осигуряване на политиките за равенство на половете и превенция на насилието

Бюджетът на Националната агенция за равни възможности на жените и мъжете, одобрен за 2018 г., финансиран от държавния бюджет, възлиза на 3 671 000 леи (около 770 000 евро), от които:

- Вноски за международни организации / органи (ЕС) - 70 000 леи (около 15 000 евро)
- Други общностни програми
- Правна програма - 335 000 леи (около 70 000 евро)

- Норвежки фондове¹¹⁰ - 76 000 леи (около 16 000 евро)
- Двустранни норвежки фондове¹¹¹ - 250 000 леи (около 54 000 евро)

Бюджетът на Националната агенция за равни възможности, одобрен за 2017 г., финансиран от държавния бюджет, възлиза на 3 671 000 леи (около 770 000 евро), от които:

- Вноски към международни организации / органи (ЕС) - 90 000 леи (около 18 500 евро)
- Програми на ЕСФ - 224 000 леи (около 46 500 евро)
- Други общностни програми:
- Програма „Правосъдие“ - 14 000 леи (около 3 000 евро)
- Норвежки фондове - 457 000 леи (около 95 000 евро)

Превенция

- През последните 10 години се отбелязва известен напредък в превенцията или борбата с насилието срещу жени, като от приетите законодателни мерки ще споменем следните:
- Значително допълване на Закон № 217/2003 относно превенцията и борбата с домашното насилие, като въвеждането например на заповедта за закрила, която се издава от съда за жертви на домашно насилие (2013 г.) и последвалото изменение на същата, като съдилищата са задължени да издават заповедите за закрила в максимален срок от 72 часа от момента на регистрирането на случая (2016 г.); през 2018 г. беше направено изменение, с което се въвежда и временна заповед за закрила.
- Първоначално бе изготвена национална стратегия за превенция и борба с домашното насилие, а в последствие и национални планове за действие с посочени цели и срокове (за периода 2013-2017 г.). След това бе приета Национална стратегия за равнопоставеността между жените и мъжете и за превенция и борба с домашното насилие (за периода 2018-2021 г.), както и Оперативен план за прилагане на стратегията.

¹¹⁰ <https://eeagrants.org/Results-data/Documents/Legal-documents/Programme-agreements/RO-Justice-2014-2021-Programme-Agreement?fbclid=IwAR0EvbZmd5Mz- jpZOWfzJpiValUNLloGyKqQWKB6a4HhSnN5Rcvu8gUHWl8>

¹¹¹ https://www.eeagrants.ro/en/bilateral-relations?fbclid=IwAR1XsGIDPi_ZqzlOPSMdtM_7fHIFtdjT3ADAFa3TxIUzLtwuKtLOBkQ6y8 – целят, освен всичко друго, и засилване на двустранните отношения между Норвегия и Румъния

- През 2011 г. беше приета стандартна методология за прилагане на социалните услуги при случаите на домашно насилие, която визира малолетните и възрастните жертви.
- Бяха създадени специализирани структури за работа в областта на домашното насилие почти във всички окръжни институции за социални услуги.
- През 2015 г. бяха създадени национални денонощни телефонни линии за оказване на помощ, които са към Националната агенция за равни възможности на жените и мъжете.
- Беше подписана и ратифицирана от румънската държава Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието срещу жени и домашното насилие.
- Беше създаден национален орган за координиране на политическата и правна дейност на национално ниво в областта на домашното насилие – Интер-министерски комитет за превенция и борба с домашното насилие.

Интер-министерският комитет за превенция и борба с домашното насилие беше създаден чрез подписването на Меморандум през октомври 2016 г., като орган, който да осигури по-лесното прилагане на Конвенцията чрез сътрудничество между всички значими действащи лица в тази област (чл. 10), като този комитет има консултативна роля при превенцията и борбата с домашното насилие.

Основните задължения на Интер-министерския комитет за превенция и борба с домашното насилие:

1. да осигури добро сътрудничество между институциите и организациите, чиито представители влизат в състава на комитета, с оглед реализирането на националната политика и на Плана за управление на превенцията и борбата с домашното насилие; да осъществява мониторинг върху прилагането на националното законодателство в областта на превенцията и борбата с насилието в семейството;
2. да подкрепя процеса на въвеждане и проследяване прилагането на Конвенцията; да участва в оценката на ефекта от мерките, прилагани в тази област;
3. да подкрепя предложенията за подобряване на нормативната рамка за превенцията и борбата с домашното насилие;
4. да изготвя предложения за подобряване и укрепване на интер-министерските връзки и на тези с публичните институции, които участват в превенцията и борбата с домашното насилие.

Този комитет е съставен от по един представител с ръководни функции от следните министерства (като се избира и по един заместник): Министерство на труда и социалното право, Министерство на вътрешните работи, Министерство на външните

работи, Министерство на националното образование, Министерство на здравеопазването, Министерство на регионалното развитие и публичната администрация и Министерство на правосъдието. Председател на Интер-министерския комитет за превенция и борба с домашното насилие е лице с ранг държавен секретар от Националната агенция за равни възможности на жените и мъжете.

Повишаване на осведомеността и обучение на професионалисти

Правоприлагащи органи

Обучение на полицаите за намеса в случаите на домашно насилие и за издаването на заповедта за временна закрила¹¹²:

Взимайки под внимание направените изменения и допълнения в румънското законодателство и въвеждането на нови елементи в дейността на полицията, през ноември 2018 г. екипи от специалисти на Главна дирекция на румънската полиция (I.G.P.R.), Дирекцията за обществен ред и Института за разследване и превенция на престъпността са организирали серия от семинари за подготовка на полицаите, които са проведени в 19 районни центрове.

В тези обучителни сесии, организирани от Главна дирекция на румънската полиция, са участвали **над 4 500 полицаи**, като предмет на обучението е бил представяне на новите законови разпоредби в тази област и изясняване на редица аспекти, свързани с начина на управление на случаите на домашно насилие.

Тези обучителни сесии са само първата фаза от процес, който има за цел обобщаване и актуализиране на компетенциите на полицаите от всички нива, които ще действат при ситуации, изискващи прилагане на процедурите за издаване на заповедта за временна закрила.

Всички над 4 500 полицаи, обучени на настоящия етап, са станали инструктори на колегите си от полицейските подразделения, където работят, като законовите разпоредби в тази област са вече предмет на постоянни обучения, с цел осигуряване на ефективното им и единно приложение.

Образователна система

Националната агенция за равни възможности на жените и мъжете, заедно с Националната агенция на хората с увреждания и организацията ActiveWatch, осъществиха в периода 2017-2019 г. проекта „Правосъдието няма пол“, съфинансиран от Европейската комисия. Проектът, на стойност от 179 692,80 евро, е насочен към гимназиални учители и ученици, като цели да повиши степента на осъзнаване на

¹¹² <https://www.politiaromana.ro/ro/stiri/ordinul-de-protectie-provizoriu-emis-de-politisti>

насилието, основано на различни признаци на дискриминацията, с акцент върху насилието по полов признак срещу момичета и жени с увреждания. Проведени са специализирани образователни дейности.

Над 15 000 ученици от гимназиалния курс участваха в кампании за осъзнаване на отрицателните ефекти на стереотипите и на дискриминацията по полов признак в румънското общество, както и такива свързани с увреждания или с етническа принадлежност.

Обучение на специалисти, експерти и технически специалисти в областта на равнопоставеността на половете, на нивото на публичната, централната или местна администрация

Поетите ангажирани от Румъния в рамките на Кампанията „HeForShe” са следните:

1. Създаване на нова професия – експерт по равнопоставеност на половете.
2. Лансиране на интегрирана система за мониторинг и отчитане, с цел превенция на всички форми на домашно насилие.
3. Лансиране на програми за участие на момичетата и момчетата в социалния, политическия и икономически живот на страната; мобилизиране на 100 000 младежи за участие в осъществяването на тези програми.

През 2015 г. Румъния започва да обучава на специалисти, експерти и технически специалисти по проблемите на равнопоставеността на половете от публичната, централната и местна администрация, в рамките на **Кампанията „HeForShe”**¹¹³, организирана от UNWOMEN. Фактически, Румъния се ангажира, че до 2020 година 70% от всичките 1 680 национални публични и местни институции ще разполагат с експерти или с технически специалисти по проблемите на равнопоставеността на половете.

През 2018 г., Правителството одобрява Закон № 178/2018 за изменение и допълнение на Закон № 202/2002 относно равнопоставеността на половете и за равно третиране на жените и мъжете, в който се посочва, че фирмите с персонал над 50 души имат право да разполагат с **отговорник по равнопоставеността на половете**.

Веднага след приемането на Закон № 178/2018, близо 20 неправителствени организации и над 50 представители на академичните среди изпратиха открито писмо, с което искат от румънското правителство *”да осигури необходимата законова и силна институционална рамка, която да гарантира обучението на експертите по равнопоставеност на половете съгласно европейските стандарти, каквато рамка не*

¹¹³ <https://www.heforshe.org/en>

може да бъде изготвена без консултативното участие на академичните среди и на специализираните организации. Ние искаме реално и компетентно прилагане на принципа на равнопоставеността в политическото и социално пространство на Румъния”¹¹⁴, както и въвеждането в Класификатора на професиите на нови занятия, с наименованието „експерт по равнопоставеност на половете”, за да се даде по-голяма легитимност на тази експертиза и да се подаде значим сигнал за проблемите на равнопоставеността на половете.

Кампанията „HeForShe” има за цел да привлече участието на мъжете и момчетата в подкрепа на действията, които са в защита на равнопоставеността на половете, в борбата с насилието над жени и със стереотипите относно възможностите на жените. В рамките на кампанията **Кампанията „HeForShe”** беше лансирана пилотната инициатива IMPACT 10x10x10, която ангажира ключови фактори в правителства, корпорации и университети в целия свят, които да ръководят промяната „от горе надолу”.

Президентът на Румъния Клаус Йоханис е един от лидерите, които станаха шампиони на IMPACT 10x10x10, който се ангажира да работи за равнопоставеността между половете заедно с министър-председателя на Япония Шинзо Абe, с президента на Финландия Саули Ниинистьо, министър-председателя на Швеция Стефан Льофвен и други държавни глави и премиери на правителства, както и лидери на големи компании (Unilever, Vodafone, Twitter, Barclays, AccorHotels), които същевременно са и значими представители на университетските среди.

През 2018 г., Докладът за напредъка на **Кампанията „HeForShe”** 10x10x10 Impact Champions представи кратко проучване на регистрираните успехи за един от трите Ангажимента.

Беше представен напредък при Ангажимент – 3, който визира „създаването на следващото поколение лидери”. Румъния се ангажира да привлече най-малко 100 000 младежи – момчета и момичета, до 2019 г., като изтъква ползата от участието им в социалния, политическия и икономически живот на страната, за да се гарантира, че всички млади хора при условия на равнопоставеност ще се ползват от своите усилия.

Участие на частния сектор

Интересна практика

Пак през 2018 г., Правителството регламентира и упражняването на **професията експерт и технически специалист по равнопоставеност на половете**, на базата на изменението на Закон № 202/2002 относно равните възможности и еднаквото

¹¹⁴<https://centrulfilia.ro/scrisoare-deschisa/>

третиране на мъжете и жените. Тези две професии са включени в Класификатора на занятията в Румъния [COR] през 2014 г. и съответно през 2015 г.

В този нормативен документ се посочва, че юридическите лица от обществения и от частния сектор, които разполагат с персонал от над 50 души, ще имат възможност да наемат експерт или технически специалист по проблемите на равнопоставеността на половете, в рамките на бюджета си за заплати.

„Институциите и публичните, централни и местни органи на властта, военните и граждански организации, които имат над 50 души персонал, както и частните фирми с над 50 души персонал, имат възможност да изберат един от служителите, в чиято длъжностна характеристика да има задачата да се занимава с проблемите на равнопоставеността между половете и равното третиране на жените и мъжете. В рамките на наличния бюджет за заплати, работодателят може и да назначи експерт/технически специалист по тези проблеми¹¹⁵“.

В рамките на фирмата, в зависимост от областта ѝ на дейност, експертът/ техническият специалист по *равнопоставеността между половете* или избраният за тази цел служител, ще имат следните основни задължения¹¹⁶:

- да анализира контекста за появата и развитието на дискриминацията по признак „пол“, неспазването на равното третиране на мъжете и жените и да препоръчва подходящи решения;
- да изготвя препоръки, бележки или предложения за превенция, управление или премахване на рисковете за нарушаване на равнопоставеността между половете;
- да предлага мерки за осигуряване на равнопоставеност на половете и равно третиране и да оценява ефекта от тях върху жените и мъжете;
- да изработва планове за действие относно прилагането на равнопоставеността, които трябва да съдържат най-малко следното:
- активни мерки за осъществяване на равенството във възможностите на мъжете и жените и за премахване на пряката или непряка дискриминация по полов признак;
- мерки за превенция и борба със сексуалния тормоз на работното място;
- мерки при липсата на равнопоставеност по полов признак относно заплащането, кариерното издигане и заемането на ръководни длъжности;

¹¹⁵Закон № 178/2018 за изменението и допълнението на Закон № 202/2002 относно равнопоставеността между половете и равното третиране на мъжете и жените

¹¹⁶https://www.avocatnet.ro/articol_47585/De-duminic%C4%83-firmele-cu-mul%C8%9Bi-salaria%C8%9Bivor-putea-s%C4%83-angajeze-un-responsabil-cu-egalitatea-de-%C8%99anse.html

- да изработва, обосновава, оценява и прилага програми и проекти за равнопоставеността между половете;
- да предоставя специализирана консултация за прилагането на специфичното законодателство за равните възможности на жените и мъжете.

Професията експерт по равнопоставеност на половете беше включена в **Класификатора на занятията в Румъния (COR)** през 2014 г., а само година по-късно беше добавена и професията технически специалист по проблемите на равните възможности на мъжете и жените.

Закрила и подкрепа на жертвите на домашното насилие и насилието, основано на пола

Безплатна телефонна линия за жертви на домашно насилие

Румъния разполага с национален горещ телефон за жени още от 25 ноември 2015 г., като така става една от 10-те държави-членки на ЕС, които предоставят безплатни услуги от вида Help-line, като действат денонощно, 7 дни в седмицата.

Румъния, посредством Националната агенция за равни възможности на жените и мъжете предоставя на жертвите на домашно насилие безплатна гореща телефонна линия с единен номер за контакт: 0800 500 333, за сигнализиране на случаи на домашно насилие, трафик на хора, дискриминация по полов признак или друг вид дискриминация, регламентирана със Закон № 217/2003 относно превенцията и борбата с насилието в семейството. Тази услуга се предоставя в продължение на 24 часа, 7 дни в седмицата. Обаждането е безплатно от която и да било мрежа с национално покритие.

Обаждането на горещия/спешния телефон (help-line) може да бъде от потенциална жертва на домашно насилие, на трафик на хора, на дискриминация по полов признак или на друг вид дискриминация, от родител или друг член на семейството, от близък или по-далечен роднина, от съсед или познат на семейството, от свидетел или друго лице, което е узнало за наличието на случай от тази категория.

Мисията на оказващите подкрепа консултанти от горещата телефонна линия (help-line) за жертви на домашно насилие ¹¹⁷:

- Позвъняване на номер 112 при спешни ситуации (под спешна ситуация се разбира положение, при което се предполага, че има иманентна опасност за жертвата: че има опасност за живота на същата, за нейното здраве или телесна цялост и според случая – за децата на жертвата)

¹¹⁷ <http://anes.gov.ro/call-center/>

- Насочване към подслон, който се намира най-близо до местонахождението на жертвата. (Подслонът, предназначен за настаняване на жертви на насилие представлява защитено жилище/къща, което действа като самостоятелна единица или е към даден център за настаняване/ офиси/ служби/ програми за оказване на психологическа, социална и/или правна подкрепа, към които се насочват предимно жени в риск от агресия, от акт на насилие в семейството. Същият е организиран и управляван в режим на „защитено жилище“ с неизвестен адрес, обслужва се от персонал от професионалисти и от административен персонал, с необходимата подготовка в областта на работата с жертви на насилие.)
- Насочването към специализираните институции от съответната територия – към Главна дирекция за социално подпомагане и закрила на детето, към Окръжна дирекция на полицията, Служби за спешно настаняване или към Службата за съдебна медицина, към неправителствени организации, се извършва с цел лицето да получи съвет, психологическа и правна подкрепа, както и други видове услуги, в зависимост от вида деяние на домашно насилие, описано от жертвата.
- Предоставяне на конкретна информация за начина на получаване на заповедта за закрила, чиято цел е оказване на закрила на лицето, чиито живот, физическа цялост, психично здраве или чиято свобода са застрашени от акт на насилие, упражняван от член на семейството, както и премахване на опасността, като същевременно се оказва подкрепа на жертвата за това какви доказателства може да представи на съда (удостоверение за регистриране в полицията на наказателна жалба относно вида на акта на насилие, на който е била подложена жертвата, за възможността за получаване на медицинско свидетелство за нанесени травми, на съдебномедицинска експертиза, регистрирано сезиране на Главна дирекция за социално подпомагане и закрила на детето [DGASPC], значими аудио или видео записи, съобщения, медицински документи, от които да е видно, че агресорът страда евентуално от психично заболяване, и т.н.).

Статистически данни относно получените повиквания за 2018 г. на номер 0800 500 333¹¹⁸:

През 2018 г., в кол-центъра са получени 1 963 кратки повиквания, без диалог, както и повторни повиквания от лица, които вече веднъж са звънели на горещата линия – 0800 500 333.

От всичките 1 963 обаждания, без кратките, 1 571 обаждания са от лица, имащи нужда от подкрепа (в т.ч. повторните обаждания, след първоначалното). Тези лица са били предимно от женски пол (1 284 души). От всичките 1 571 получени обаждания, при

¹¹⁸<http://anes.gov.ro/rapoarte/>

които се иска информация от лицата с посоченото по-горе качество, от областите, посочени по-горе, 1 510 обаждания се отнасят за съобщаване на различни инциденти, за искане на информация, за искане на подкрепа, а 61 обаждания се отнасят за единични жертви, които са били взети под внимание като случаи, при които са били предприети различни мерки в съответствие със съгласието на лицето, което се обажда, като са отправени сигнали до дирекциите за социално подпомагане и закрила на детето, до полицията, до Асоциацията АНАИС, с настаняване на жертвата.

Центрове за жени жертви на насилие – частична мрежа

В доклад на Woman Against Violence Europe (WAVE) от 2015 г.¹¹⁹, който изследва информация във връзка със специализираните услуги за подкрепа на жените жертви на домашно насилие, основано на пола, в 46 европейски държави, включително в 28-те държави членки на ЕС, е анализирана и необходимостта от настаняване в подслони за жени на жертвите на насилие, като се изтъква значимият факт, че ресурсите не са равномерно разпределени на територията на цяла Европа, а голямата им част са концентрирани в 28-те страни-членки на ЕС. В страните-членки на ЕС, които се присъединяват към Съюза след 2004 г., все още не достигат близо три четвърти от необходимите легла за такива подслони.

Румъния отбелязва сериозен напредък в периода 2014-2015 г. относно компенсирането на липсата на места в специализираните подслони, като от недостиг от $\frac{3}{4}$, същият намалява на $\frac{1}{2}$. Една от съществените препоръки визира минималния стандарт от 1 място за ползване на специализирани услуги за жени (в подслони) на 10 000 население, а този стандарт трябва да бъде изпълнен от всички страни-членки на ЕС (съгласно Препоръките на Европейския парламент от 2014 г.).

Приложното проучване относно прилагането на заповедта за закрила и на разпоредбите за насилието в семейството от Наказателния кодекс на Румъния в периода 2012 - 2016¹²⁰ г., показва, че мрежата от услуги за жертвите на домашно насилие в Румъния е непълна.

През 2012 г. имаше 14 окръга без подслони за жертви на насилие. През 2017 г., след направено проучване се установи, че броят на окръзите без такива подслони е намалял на 8, плюс 2 района в Букурещ (според картата на услугите¹²¹ от уебсайта на Националната агенция за равни възможности на жените и мъжете от месец юли 2017 г.

Тези окръзи са следните: Арад, Бистрица-Насауд, Караш-Северин, Констанца, Кълъраш, Илфов, Сълаж, Сату Маре и районите 5 и 6 на Букурещ.

¹¹⁹ http://files.wave-network.org/researchreports/WAVE_Report_2015.pdf.

¹²⁰ <https://violentaimpotrivaefemeilor.ro/studiu-exploratoriu-cu-privire-la-implementarea-ordinului-de-protectie-si-a-prevederilor-referitoare-la-violenta-in-familie-din-codul-penal-al-romaniei-in-perioada-2012-2016/>

¹²¹ http://anes.gov.ro/webcenter/portal/Sirmes/pages_asistentapentruvictimet/hartacucentreledea_sistenta

„Това, което забелязахме през 5-те години мониторинг е фактът, че по начало подслоните се създават в рамките на проекти, като след това се закриват поради липса на средства, а това води до вариращ брой на окръзите за определени периоди без такива специализирани подслони. Тази динамика, както и различната бързина, с която се разпространява правилната информация за услугите, оказват допълнителен натиск върху жертвите, които искат да се измъкнат от ситуацията на насилие.

Главните дирекции за социално подпомагане и закрила на детето, които са на подчинение на Окръжните съвети, съгласно закона имат задължението да предоставят услуги за жертви на домашно насилие, а именно: да оказват социална и психологическа подкрепа, правна помощ, да предоставят информация и ориентация на жертвите на насилие в семейството. Също така, тези институции – дирекциите за социално подпомагане и закрила на детето, трябва да имат необходимия капацитет да отговорят на спешните искания, когато са повече на брой, като разполагат с телефон, действащ 24 часа без прекъсване. Дирекциите за социално подпомагане и закрила на детето [DGASPC] следва да имат информация за всички услуги в окръга, за да могат да насочват бенефициентите на тези услуги в зависимост от техните конкретни нужди. Местната независимост дава възможност за различни вариации за доставка на услугите на жертвите на домашно насилие. Услугите за тези жертви могат да бъдат създадени на местно ниво от Дирекциите за социално подпомагане и от Общинските служби за социално подпомагане.

Проект VENUS е финансиран по Оперативна програма „Човешки капитал“; той е на стойност от 11 милиона евро, с 4 годишен срок на реализиране. **С този проект**, чието финансиране стартира на 4 март 2019 г., ще бъдат създадени модерни, интегрирани услуги, предназначени за жертви на домашно насилие, като тези услуги са мислени така, че да предложат на жените жертви на домашно насилие възможността да излязат от уязвимата ситуация, и същевременно да се улесни преходът им към независим живот, чрез социално-икономическото им и професионално реинтегриране в обществото.

Основна цел на проекта „VENUS“ е подобряване и развитие на социалните мерки и услуги, предназначени за превенция и борба с домашното насилие, чрез създаване и развитие на национални иновативни и интегрирани мрежи, които да обхващат **42 защитени жилища**, интегрирани услуги, включващи **групи за подкрепа и кабинети за професионално ориентиране**.

В защитените жилища жертвите ще има възможност да ползват специализирана помощ, стаите за настаняване са с до 6 легла, където могат да останат за срок от 12 месеца, в зависимост от тежестта на случая.

Тези услуги са в основата на създаването и прилагането на Национална програма за закрила на жертвите на домашно насилие.

Жертвите на домашно насилие ще могат да ползват специализирани услуги: психологическа и правна помощ, социално подпомагане, професионално ориентиране, което ще им помогне да се интегрират на пазара на труда и да се реинтегрират в обществото.

Посредством осигурените услуги, жертвите ще имат институционална подкрепа, свързана с възможностите за обучение и/или за професионална преквалификация посредством Националната програма за закрила на жертвите на домашно насилие. В рамките на националната мрежа се осигурява личната сигурност, икономическа независимост на жертвите, както и отделянето им от уязвимата за тях домашна среда (от психологическа и социално-икономическа гледна точка).

Освен това, за прилагането на всички предвидени в проекта услуги, ще бъде създаден **Комитет за подкрепа и мониторинг**, в който ще участват всички институции с компетенции в тази област: Националната агенция за равни възможности на жените и мъжете, Национална агенция по заетостта, Министерство на вътрешните работи – Главна дирекция на румънската полиция, Министерство на здравеопазването, Министерство на регионалното развитие и публичната администрация, Министерство на националното образование, Колегиум на психолозите в Румъния, Национален колегиум на социалните асистенти в Румъния.

В рамките на проекта ще бъдат провеждани кампании за превенция и борба с домашното насилие.

Проект „Подкрепа за прилагане на Истанбулската конвенция в Румъния”

Проектът „Подкрепа за прилагане на Истанбулската конвенция в Румъния” е замислен като стратегическо действие, предназначено за подкрепа на публичната администрация в Румъния за прилагане на координирани и единни действия за въвеждане в страната на Конвенцията на съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие.

Проектът се осъществява с подкрепата на Финансовия норвежки механизъм за 2014-2021 г., в рамките на Програмата ”Правосъдие”, реализиран от Министерство на правосъдието на Румъния, което е в качеството на Изпълнител по програмата.

Интересна практика

Проектът има за основна цел да окаже подкрепа на прилагането на Конвенцията в Румъния, като имплицитно визира намаляване на случаите на домашно насилие и на насилието срещу жени, като си поставя задачата да улесни обмена на добри практики със специализирани норвежки институции, притежаващи богат опит в

областта на борбата с домашното насилие и насилието срещу жени, но и същевременно да развие мрежа от 10 интегрирани кризисни центрове за случаите на изнасилване, както и 8 кризисни центрове за подпомагане осъзнаването на насилниците.

*Интегрираното отношение към изнасилванията, чрез намесата на мултидисциплинарни екипи (лекар, полицай, социален работник, психолог и др.) дава възможност на жените да се конституират като жертви на изнасилване още в Приемната на Спешна помощ и още там да получат подкрепа и насоки от каквито имат нужда за предприемането на законови действия с оглед получаването на съдебномедицински сертификат. **Първият кризисен пилотен център за случаите на изнасилване е в рамките на Университетската болница за спешна помощ в Букурещ** и бе открит през ноември 2018 г., като прилага нова и иновативна работна методология на национално равнище. Фактически, лекарите използват в Приемната на Спешна помощ пакет от изследвания за взимане на биологични проби при случаите на сексуално насилие/изнасилване. Взетите биологични проби се изпращат по полицай в Националния институт за съдебна медицина.*

Националната агенция за равни възможности на жените и мъжете изготви необходимите мерки за определяне на медицинските заведения с Приемни на Спешна помощ, до които в близост има служби на съдебна медицина.

Що се отнася до мрежата от 8 центъра за подпомагане на насилниците, целта на този вид социални услуги е своевременно идентифициране на девиантното поведение или действие на насилника и предоставянето на специализирана помощ.

Разследване на домашното насилие и насилието, основано на пола и мерки за защита

С влизането в сила на 28 декември 2018 г. на Заповед № 146/2578/2018 относно начина на управление на случаите на домашно насилие от полицията, беше въведена възможността полицаите, които се намесват в случаите на домашно насилие да издават след анализ на ситуацията, на базата на формуляр за оценка на риска, заповед за временна закрила, която е валидна в срок от 5 дни, така че жертвата да не бъде принудена да чака решението на съдията без да е защитена.

Заповедта за временна закрила се издава от полицията, която при изпълнението на служебните си задължения е установила, че има иманентен риск за живота, физическата цялост или свободата на лицето, което е застрашено от акт на домашно насилие, с цел този риск да бъде намален.

Намесата на полицаите в случаите на домашно насилие може да се извърши служебно или след получаване на сигнал от Единната национална система за спешни обаждания (112), като този сигнал може да бъде в писмена или устна форма, подаден директно или по телефона в седалищата на полицейските управления от лицата наместени в акт на домашно насилие, от такива, които са присъствали на акт на домашно насилие, или от което и да било друго лице.

В рамките на интервенциите, полицаите могат да предприемат мерки за отделяне на жертвата от насилника, могат да извършват и всякакви други необходими действия за отстраняване на непосредствения риск. Те наблюдават и задават въпроси за физическото състояние на наместените лица и ако се налага, искат помощта на медицински екипи. Те информират както жертвата, така и насилника за правата и задълженията на същите, и предприемат мерки, разпоредени след оценка на фактическото положение.

Също така, полицаите сезират специализираните структури на Румънската полиция или други институции, ако след направена проверка на сигнала се установи, че за лицето има и други регистрирани инкриминирани деяния, за които според случая има и доказателства.

Тази заповед предвижда и начина, по който полицаите трябва да действат при специални ситуации, като например при изваждане на насилника от жилището.

По време на наместата, полицаите оценяват фактическата ситуация на базата на формуляра за оценка на риска, който съдържа 21 въпроса. В зависимост от отговорите се установява дали има реален риск за живота или физическата цялост на жертвата и тя да не бъде излагана на опасност.

Първите седем въпроса се отнасят до по-тежките ситуации. Жертвата трябва да отговори на следните въпроси: „Насилникът/насилницата опитвал/а ли се е някога да Ви убие?“, „Някога използвал/а ли е оръжие или предмети, които могат да Ви наранят?“ или „Имате ли наранявания след този инцидент? Като например натъртвания, охлузвания, порезни/прободни рани, рани от огнестрелно оръжие, изгаряния, осакатявания или други?“

Ако на два от първите седем въпроса отговорите са положителни, съответният полицай следва да определи ситуацията като „рискова за жертвата“ и може да издаде заповед за временна закрила.

Ако изводите, последвали след изготвяне на формуляра за оценка на риска сочат, че има иманентен риск за живота, физическата цялост или за свободата на жертвата, че същата е в опасност, полицаят, който е изготвил формуляра за оценка на риска издава Заповедта за временна закрила. „За временното извеждане на насилника от жилището,

на него му се предоставя минимално необходимото време да вземе документите си за самоличност, пари, лекарства или други стриктно необходими лични пособия“.

Посредством заповедта за временна закрила полицаят може да разпорежда срещу насилника и други забрани или задължения, като например: да стои на определено разстояние от жертвата, от членовете на семейството на същата, от жилището, от работното място или от учебното заведение на закриляното лице, или според случая – да предаде на полицията притежаваните оръжия.

3.4. Португалия

Въведение

Португалия е първата страна-член на ЕС, ратифицирала Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие през 2013 г. и вече е приключил първият мониторинг на GREVIO по първоначалния доклад на страната. Португалия е република с ограничени пълномощия на президента, избран за 5 години. Законодателен орган е Събрание на Републиката. Изпълнителната власт се състои от правителство, начело с премиер-министър. Основната административно-териториална единица в Португалия е общината (município). В страната има 308 общини, включващи по няколко селища. Чрез тях до голяма степен се осъществява местното самоуправление. Общините се управляват от двукамарни съвети, съставени от общинска камара (câmara municipal) и общинско събрание (assembleia municipal).

Поради своята отдалеченост от Лисабон, през 1978 г. Азорските острови и островите Мадейра са преобразувани в автономни региони със собствени правителства.

3.4.1. Основни дефиниции

Терминът „насилие срещу жени“, обхваща форми на насилие като психологическо насилие, преследване, физическо насилие, сексуално насилие, включително изнасилване, принудителен брак, женско генитално осакатяване, принудителен аборт, принудителна стерилизация и сексуален тормоз. Той също така се отнася до домашно насилие срещу жени, което се определя като физическо, сексуално, психологическо или икономическо насилие, което се случва в семейството или домакинството или между бивши или настоящи съпрузи или партньори, независимо от това дали извършителят споделя или е споделял едно и също местообитание с жертвата. Терминът „жени“ включва и момичета на възраст под 18 години.

Член 152 от Наказателния кодекс на Португалия дефинира домашното насилие по следния начин:

„1. Който, многократно или еднократно, налага физическо или психическо насилие, включително телесни наказания, лишаване от свобода и сексуално насилие:

а. на съпруг/а или бивш съпруг/а;

б. на лице от друг или от същия пол, с когото обвиняемият поддържа или е поддържал отношения, равни на връзката на съпрузите, дори и без съжителство;

в. на предшественик на общ потомък до първа степен; или

г. на лице, което е уязвимо поради възраст, дефицит, болест, бременност или икономическа зависимост, който съжителства с него;

се наказва с лишаване от свобода от една до пет години, ако по друга законова разпоредба не е приложима по-тежка присъда за него.

2. В случаите, предвидени в предишната алинея, ако извършителят извърши деянието срещу непълнолетно лице, в присъствието на непълнолетно лице, в обичайното местоживееене или в местоживееенето на жертвата се наказва с лишаване от свобода от две до пет години.

3. Ако от деянията, предвидени в ал . 1 последва:

а. Тежко телесно увреждане, извършителят се наказва с лишаване от свобода от две до осем години;

б. Смърт, извършителят се наказва с лишаване от свобода от три до десет години.

4. В случаите, предвидени в предходните алинея, могат да се наложат допълнителни присъди от забрана за контакт с жертвата и забрана за използване и носене на оръжие за срок от шест месеца до пет години, както и присъда за задължаване на извършителя да посещава специфични програми за превенция на домашното насилие.

5. Допълнителната присъда за забраната за контакт с жертвата може да включва разстоянието от местоживееенето или мястото на работа на жертвата и изпълнението на присъдата може да се контролира с дистанционни технически средства.

6. Който е осъден за престъпление, предвидено в този член, може, предвид конкретната сериозност на деянието и функцията, изпълнявана от извършителя, да бъде лишен от упражняване на бащински права, настойничество или попечителство за период от една до десет години.”

Наказателният кодекс на Португалия дава дефиниции и на физическо насилие, заплаха, принуда, преследване, престъпления срещу сексуалната свобода (сексуална принуда, изнасилване, насилствен брак, женско генитално осакатяване, нежелан аборт).

На 5 септември 2015 г. влиза в сила 38-ата поправка на Португалския наказателен кодекс, въведена със Закон № 83/2015 от 5 август. Този закон добавя три нови престъпления към Наказателния кодекс, а именно – женско генитално обрязване, преследване и насилствен брак. Що се отнася до последното престъпление, така наречените всички актове, свързани с организацията и подготовката на тези три престъпление също са криминализирани.

С цел гарантиране на достойнство и признаване на наказателно-правна стойност на защитата на физическата и психическата неприкосновеност на жертвата, както и за да може да се наказват нарушителите, класифицирането на преследването е включено в престъпленията срещу личната свобода и криминализира поведението на някой, който „... непрекъснато преследва или тормози друго лице, по какъвто и да е начин, пряко или непряко, че да предизвика страх или безпокойство или да подкопае неговата свобода на избор...“. Опитът е наказуем и подаването на жалба е законово изискване за започване на наказателно производство, което отразява необходимостта жертвата да идентифицира поведението, което е вредно за личната му свобода.

Относно женското генитално осакатяване (FGM), всеки, който генитално осакатява, изцяло или частично, жена чрез клиторидектомия, изрязване, инфибулация или всяка друга увреждаща практика на женски гениталии по немедицински причини се наказва с лишаване от свобода от 2 до 10 години.

Относно принудителния брак се посочва, че всеки, който принуди друго лице да се ожени или влезе в съюз, сходен с брака, се наказва с лишаване от свобода до 5 години. Предвижда се, че подготвителните действия на престъплението, включително привличането на жертва на територия, различна от тази на неговото / нейното местопребиваване с цел да го принуди да се ожени или да влезе в подобен съюз, се наказват с лишаване от свобода до 1 година или глоба до 120 дни¹²².

От друга страна, в член 164, относно изнасилването, се посочва, че всеки, който чрез насилие, сериозни заплахи или привеждане на лице в безпомощно състояние, или е направил така, че за другия човек е невъзможно да му се противопостави, принуждава друг човек да извършва принудително насилствено сношение, анално или орално сношение с него или с трета страна; или извършва принудително анално или вагинално вкарване на части от тялото или предмети; се наказва с лишаване от свобода от 3 до 10 години.

Също така, всеки, който чрез средства, които не са предвидени в предходния параграф, принуждава друго лице да извършва принудително сношение, анално или орално сношение с него или с трета страна; или извършва принудително анално или вагинално вкарване на части от тялото или предмети; се наказва с лишаване от свобода от 1 до 6 години. Член 170 относно сексуалния тормоз гласи, че всеки, който тормози друго лице, практикувайки пред него екзхибиционистки актове, формулирайки предложения за сексуално съдържание или принуждавайки го да извърши контакт със сексуален характер, се наказва с лишаване от свобода до 1 година или с наказание до 120 дни.

¹²² Съгласно чл. 47 от португалския Наказателен кодекс глобата се налага като дни, като всеки ден е на стойност от 1 евро до 498,80 евро, които съдят определя, като взема под внимание икономическото и финансово състояние на осъдения и неговите лични задължения.

В член 240 относно расовата, религиозната или сексуалната дискриминация се посочва, че всеки, който на публично събрание, чрез писмени средства, предназначени за разпространение или чрез средства за комуникация или компютърна система за разпространение: провокира актове на насилие срещу лице или група лица заради раса, цвят, етнически или национален произход, религия, пол, сексуална ориентация или полова идентичност, или обижда или нарани лице или група лица поради раса, цвят на кожата, етнически или национален произход, религия, пол, сексуална ориентация или полова идентичност, включително чрез отричане на военни престъпления или престъпления срещу мира и човечеството, или заплашва лице или група лица поради раса, цвят на кожата, етнически или национален произход, религия, пол, сексуална ориентация или полова идентичност; с намерение за подбуждане към расова, религиозна или сексуална дискриминация или да го насърчи, се наказва с лишаване от свобода от 6 месеца до 5 години.

Съгласно член 2 от Закон № 112/2009, жертва на домашно насилие се определя като лице, „което е понесло вреда, а именно нападение срещу неговото / нейното физическо или психическо благополучие, морална или емоционална вреда или пряко причинена материална загуба, причинена от действие или бездействие в рамките на престъплението домашно насилие, предвидено в чл. 152 от Наказателния кодекс“. Определението за жертва, прието за престъпления, различни от домашното насилие, от португалския наказателно-процесуален кодекс следва същата логика. Правниците посочват ограничения обхват на тези определения, които се основават на идеята за пряка причинно-следствена връзка между нарушаващото поведение и вредата, понесена от жертвата. Те твърдят, че определенията оставят извън обхвата си лица, които са били изложени на поведение, което може да доведе до вреда - независимо от действителната вреда - и непреки жертви, включително деца свидетели¹²³.

В Португалия е прието законодателство за формализиране на статута на жертвата въз основа на гореспоменатите определения. Специфичният статут на жертвата на домашно насилие е регламентиран в Закон № 112/2009, докато статутът на жертва на престъпления, различни от домашното, е предмет на Закон № 130/2015, който транспонира Директива 2012/29/ЕС за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите в португалското законодателство. Статутът на жертвата дава достъп до редица права, като правото на жертвата на домашно насилие да стане помощник в производството и да получи решение по делото не по-късно от осем месеца след откриването на производството. Статутът на жертвите дава право на получаване на информация за наличните услуги за защита и подкрепа, както и за приложимите условия и процедури за достъп до различни правни средства за

¹²³ Доклад в сянка на Association of Women's against Violence (Associação de Mulheres Contra a Violência - AMCV), the Portuguese Platform for Women's Rights (Plataforma Portuguesa para os Direitos das Mulheres - PpDM) and the National branch of the European Women's Lobby Observatory on Violence against Women

защита. Предвиждат се допълнителни мерки за защита на жертвите на престъпления, включително жертви на домашно насилие, които отговарят на изискванията за специален статут на уязвима жертва. Те включват, наред с другото, правото да дават показания чрез видеоконференция, да подават декларация за бъдещо използване в процеса и да се възползват от преводаческите услуги в съдебни производства. Специалният статут на уязвимата жертва се прилага за жертви на престъпления, свързани с насилие, идентифицирани като такива в португалския НПК, включително изнасилване, сексуално насилие, детска порнография, трафик на хора и генитално осакатяване на жени.

Опитът на участниците в областта по прилагането на нормите за статута на жертвите е, че неговият вътрешен формализъм може понякога да служи като пречка за достъп до информация и защита¹²⁴. Съгласно член 14 от Закон № 112/2009, приписването на статут на жертва на домашно насилие изисква като общ принцип предварително подаване на жалба или доклад от служител на правоприлагащите органи. Жертвите, които не желаят да повдигат обвинения или да се обръщат към правоприлагащите органи, не могат да получат статут. В изключителни и надлежно обосновани ситуации статутът на жертвата може да бъде предоставен от Комисията за гражданство и равенство между половете (CIG). След въвеждането на това изключение в Закон № 112/2009 с изменение от 2011 г., жертвите или неправителствените организации, подкрепящи жертвите, не са кандидатствали за статут по тези изключителни причини. Данните, предоставени от властите, показват, че през 2016 г. 8% от всички жертви на домашно насилие са се отказали от правото на статут.

Развитие на политиките по отношение на насилието, основано на пола и домашното насилие в Португалия

В Португалия първоначално съществуват законодателна рамка и инициативи, насочени към равенство на жените и мъжете. По-късно, с решението за присъединяване към Конвенцията постепенно политиките се ориентират и към темата за домашното насилие – националните планове за действие се разширяват, променят се закони, финансират се специализирани услуги за жертвите на домашно насилие, включително и един център за мъже, жертви на домашно насилие, определя се институция, която да координира политиките, провеждат се редица кампании за повишаване на чувствителността на обществеността и признаване, че домашното насилие е проблем на обществото, издават се редица указания и се провеждат обучения на професионалисти. Прави се и усилие за подобряване на събирането на данни, но мненията на НПО¹²⁵ и препоръките на

¹²⁴ Пак там

¹²⁵ <https://rm.coe.int/ngo-shadow-report-portugal/168075dd8a>

GREVIO¹²⁶ призовават за по-системно събиране на информация, дезагрегирана по пол, възраст, географски район и т.н. Със засилването на миграционния натиск на граждани от трети страни, все по-отчетлива става и нуждата за предприемане на мерки за предотвратяване и борба с женското генитално осакатяване, което също е признато за форма на насилие, основана на пола.

Интегрирането на равенството между жените и мъжете на всички нива на публичната администрация е политически ангажимент и стратегия за постигане на равенство между жените и мъжете, момичетата и момчетата. Португалия е ангажирана с включването на равенството между жените и мъжете във всички дейности на правителството, включително във всички политики, прилагани на централно и местно ниво на публичната администрация, което се изразява в приемането на планове за равенство между жените и мъжете във всички министерства и общини, както и в определянето на министерски и общински съветници по въпросите на равенството между жените и мъжете. Също така, сътрудничеството между правителството и други заинтересовани страни, като частния сектор, организациите на гражданското общество, включително неправителствените организации за правата на жените, академичните среди и др., е от изключително значение за постигане на равенство между жените и мъжете.

Що се отнася до домашното насилие, Португалия прави солидна правна еволюция със следните основни моменти:

1982 г. - Наказателният кодекс описва престъплението на малтретиране на съпруг/съпруга или равностойно лице;

1999 г. - Първи национален план срещу домашното насилие (1999-2002 г.);

2000 г. - Престъплението за малтретиране на съпруг/съпруга или равностойно лице става обществено престъпление;

2007 г. - Наказателна реформа прилага самостоятелно престъпленията за домашно насилие чрез чл. 152 от Наказателния кодекс;

2009 г. - Закон №. 112/2009, от 09/16, изменен и допълнен със Закон №. 129/2015 от 3 септември, който установява правната рамка, приложима за превенцията, защитата и подпомагането на жертвите на домашно насилие и създава Национална мрежа за подкрепа на жертвите на домашно насилие;

2013 г. - Конвенция на Съвета на Европа за предотвратяване и борба с насилието срещу жените и домашното насилие, подписана в Истанбул на 11 май 2011 г., приета с Резолюция на Републиканската асамблея № 4/2013 и ратифицирана от Указ на президента на Републиката №. 13/2013;

¹²⁶<https://rm.coe.int/grevio-reprt-on-portugal/168091f16f>

2014 г. - V Национален план за превенция и борба с домашното насилие и насилието, основано на пола 2014-2017 г., който включва III Програма за действие за превенция и премахване на женското генитално осакатяване 2014-2017 г.;

2015 г. - Португалия транспонира Директива 2012/29/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2012 година за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления и за замяна на Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета

През март 2016 г. Парламентът в Португалия одобрява предложение за изменение на държавния бюджет за освобождаване на жертвите от домашно насилие от заплащане на съдебни такси, което означава, че всяка жертва на домашно насилие, която сътрудничи в съдебен процес за домашно насилие, е освободена от всякакво плащане. Тази мярка има за цел да премахне финансовите ограничения, които могат да ограничат решението на жертвите на домашно насилие да потърсят компенсация.

От 2016 г. всяко министерство трябва да предвиди в своя бюджет средствата, свързани с превенцията на домашното насилие, защитата и помощта на жертвите, като информира члена на правителството, отговарящ за областта на равенството между половете.

От 2016 г. стартира нова стратегия за децентрализация за предотвратяване и борбата с домашното насилие и насилието, основано на пола, на базата на съвместни и мрежови усилия, включващи централната публична администрация, местната публична администрация и местните НПО, стимулирайки създаването на мрежи и насърчавайки териториалната децентрализация на действията.

От 2018 г. властите решават да обединят в един единствен политически документ всички мерки за насърчаване на равенството между половете, от една страна, и за борба с насилието, основано на пола, от друга страна. Новата национална стратегия ENIND е изградена около три стълба: 1) равенство между жените и мъжете; 2) насилието срещу жени, включително по-специално домашното насилие; и 3) права на ЛГБТИ. FGM се разглежда в рамките на втория стълб.

3.4.2. Обхват на домашното насилие и насилието, основано на пола

Съгласно изследването на Агенцията за основни права на ЕС „Насилието над жени – общоевропейско проучване” (2014), жените, които са били подложени на физическо и/или сексуално насилие от страна на настоящия или бившия партньор, или от кое да е друго лице, от навършването на 15-годишна възраст, в Португалия (%) ^{а,б,в}

	Кой да е партньор (настоящ и/или бивш)	Лице, което не е партньор	Кой да е партньор и/или лице, което не е партньор
Португалия	19	10	24

Източник: Набор данни от проучването на FRA относно основаното на пола насилие срещу жените, 2012 г.

Забележки: а) Сумата от резултатите в първите две колони не съвпада с резултатите в третата колона поради различната база за изчисляване на резултатите (резултатите за насилието от страна на партньора се основават на респонденти, които имат или са имали партньор, за разлика от всички жени) и факта, че някои респонденти са били подложени на насилие както от своите партньори, така и от лица, които не са партньори. б) От всички жени, които са били или омъжени, или са съжителствали с някого, без да са били омъжени, или са имали връзка (без съжителство) към момента на интервюто или когато и да било в миналото (n=40192). в) От всички респонденти (N=42002).

Физическо и/или сексуално насилие преди навършване на 15 г.	Физическо и/или сексуално насилие от партньора след навършване на 15 г.	Преследване след навършване на 15 г.	Сексуален тормоз след навършване на 15 г.
25,3 %	17,8% %	10 %	34,8%

Източник: Набор данни от проучването на FRA относно основаното на пола насилие срещу жените, 2012 г.

Докладът се основава на интервюта с 42 000 жени във всички 28 държави членки на Европейския съюз (ЕС). Той показва, че насилието срещу жените, и по-специално свързаното с пола насилие, което оказва непропорционално голямо въздействие върху жените, е много сериозно нарушение на правата на човека, което ЕС не може да си позволи да пренебрегне. При проучването жените са запитани за преживяното от тях физическо, сексуално и психологическо насилие, включително случаите на насилие от страна на интимния партньор („домашно насилие“), както и за преследване, сексуален тормоз и ролята на новите технологии в изпитаните от жените случаи на злоупотреба. Освен това са били запитани за изпитано насилие в детска възраст. В резултат се очертава картина на голяма злоупотреба, която засяга живота на много жени, но за която на властите не се докладва систематично.

Данни, извлечени от годишния доклад на Национален план за превенция и борба с домашното насилие и насилието 2016 г. показват, че домашното насилие е второто най-

често докладвано престъпление след кражба, възлизащо на 8% от всички престъпления, и първото най-регистрирано престъпление сред престъпления срещу лица, представляващи 33% от всички тези престъпления (около 27 000 случая на година). Данните показват предимно половата обособеност на домашното насилие: 84% от жертвите са били жени, а 86% от извършителите са мъже. В 78% от случаите жертвите и извършителите са били настоящи или бивши партньори, а в 9% от случаите са се срещали или в момента, или преди това. Данните допълнително хвърлят светлина върху повтарящия се характер на домашното насилие, което в 23% от случаите е било предшествано от предишни случаи на насилие, както и от въздействието му върху деца свидетели, които са били свидетели на престъплението в 35% от случаите.¹²⁷

Координация:

Основен орган, отговарящ за гражданството и равенството между половете, е Комисия за гражданство и равенство между половете (CIG). CIG отговаря за координирането и контрола на политиките и мерките за предотвратяване и борба с всички форми на насилие, обхванати от Конвенцията. Тя е под ръководството на Министерски съвет и е националната референтна база за осъществяване на политиките за гражданство и равенство между половете в Португалия. CIG отговаря за координацията и мониторинга на планове за действие, а за това органът се подпомага от работна група, съставена от представители на министерствата, които отговарят за най-голям брой мерки, както и представители на неправителствени организации, които съставляват консултативен съвет към CIG. Работната група се състои от:

- а) един представител на председателството на Министерския съвет;
- б) един представител на Министерството на вътрешните работи;
- в) един представител на Министерството на правосъдието;
- г) един представител на Министерството на икономиката;
- д) един представител на Министерството на здравеопазването;
- е) един представител на Министерството на образованието;
- ж) един представител на Министерството на солидарността, заетостта и социалната сигурност;
- з) един представител на Националната асоциация на португалските общини;
- и) Трима представители на секцията на неправителствените организации на консултативен съвет на CIG, избран измежду съответните членове;

¹²⁷ Данни от доклада на Португалия за GREVIO

й) един представител на Службата на генералния прокурор на Португалия, действащ в съответствие със съответния устав и в рамките на неговите правомощия;

к) един представител на Висшия съдебен съвет, действащ в съответствие със съответния устав и в рамките на неговите правомощия.

CIG има и отдел „Консултантски съвет на неправителствените организации“. Консултативният съвет е консултативен орган за развитие, който прилага и оценява публичните политики за гражданско образование и насърчаване на равенството между половете. Консултативният съвет осигурява представителството на правителствените институции и неправителствените организации на гражданското общество, председателства се от държавния секретар по въпросите на гражданството и равенството, а в нейно отсъствие - от председателя на CIG.

Съществува и Мрежата на всички органи, работещи в подкрепа на жертвите, включваща CIG, Института за социално осигуряване, убежища, звена за спешно настаняване, служби за подкрепа на жертвите, други органи на държавната администрация и национална телефонна линия за помощ.

Основната национална стратегия за справяне с насилието срещу жените до 2017 г. е V Националният план за превенция и борба с домашното насилие и насилието, основано на пола, а от 2018 г. - ENIND. Португалските национални планове за действие за предотвратяване и борба с домашното насилие, за равенството между половете и за предотвратяване и борба с трафика на хора не се прилагат в автономните области Мадейра и Азорските острови.

Времева рамка, методология и изпълнение: Планът V започна на 1 януари 2014 г. и приключи на 31 декември 2017 г. Той се фокусира върху пет стратегически области (общо 55 мерки): 1) Превенция, повишаване на осведомеността и образование; 2) защита на жертвите и насърчаване на тяхната социална интеграция; 3) интервенция с извършителите; 4) Обучение и квалификация за професионалисти; 5) Разследване и мониторинг.

Интересна практика: проучвания, проведени от CIG:

Значението на работата на академичната общност е от първостепенно значение, от първото проучване на разпространението на насилието срещу жени през 1995 г. до второто национално проучване на насилието, основано на пола, проведено през 2007 г., което позволява сравнение с данни от предишното изследване; налични са и множество научни трудове, като дисертации или докторски есета, които вече се съхраняват в няколко университетски респозитории. Научните изследвания допринасят за видимостта на въздействието на домашното насилие, особено за неговите социални, икономически и лични измерения.

При планиране на политиките, CIG разчита на редица изследвания, заложи в самите национални планове, някои от които са:

- Проучване на съдебните решения при съпругески престъпления, Училище по криминология, Юридически факултет на Университета в Порто. Това изследване е разработено с обща цел да допринесе за повишаване на научните познания за криминологичния характер на проблема, за съдържанието на решенията, които са в основата на решенията.
- Проучване на съдебните решения по дела за домашно насилие, Обсерватория на правосъдието, Център за социални изследвания на Университета в Коимбра. Целта на това проучване е социологическа характеристика на жертвите и извършителите на престъпления, включително наметаната им в процеса, разбиране на съдебния отговор относно домашното насилие, както и квази-съдебните процедури за подкрепа на жертвите, наметаната на нарушителите и идентифицирането на най-много определящи фактори, които подкрепят решенията, взети от съдебната власт.
- Сътрудничество по докторската дисертация „Национални промени по отношение на домашното насилие срещу жени“, Институт за приложна психология
- Съвместна работа и разпространение на годишното проучване за феминизъм, ръководена от неправителствена организация - UMAR
- Проучване за насилие при срещи (около 1000 тийнейджъри от училищата в Порто), проект Artways - проект, разработен от неправителствена организация - UMAR 2016
- Проучвания, финансирани от CIG:
- Проучване на степента на удовлетвореност на потребителите от Националната мрежа за подкрепа на жертвите на домашно насилие.
- През юли 2015 г. е публикувано проучване за разпространението на женското генитално осакатяване: разпространение, социо-културна динамика и препоръки за нейното премахване.
- Проведено от Комисията за равенство в труда и заетостта (CITE) проучване на сексуалния и моралния тормоз на работното място, което обхваща 1 801 респондента (558 мъже и 1 243 жени) в представителна извадка от работещото население на континентална Португалия, с изключение на първичния сектор. Това проучване предостави актуализирана база данни по темата в Португалия и информацията за изготвяне на книга за сексуалния тормоз и тормоз на работното място, включително сравнителен анализ с данните от последното

проучване, извършено в Португалия относно сексуалния тормоз, публикувано през 1994 г.

- Комисията за равенство в труда и заетостта (CITE), като национален механизъм, чиято мисия е да се стреми към равнопоставеност на половете в работата и заетостта, защитата на майчинството и бащинството и съвместяването на професионалния, семейния и личния живот, предприема редовни дейности за предоставяне на правна подкрепа на жертвите на дискриминация, основаваща се на пола, както и получаване на жалби и правни становища относно равенството и недискриминацията на труда и заетостта. С изпълнението на своята мисия CITE улеснява достъпа на жертвите на дискриминация, основаваща се на пола, към правосъдието, а именно жените, които продължават да бъдат по-дискриминирани на пазара на труда.

В резултат, в обществото вече има припознаване на позицията на голяма уязвимост, в която се намират жертвите на насилие, предимно жени, по-специално като се вземе предвид, че вероятността тези жени да имат болни деца е от три до осем пъти по-висока, по-висок е и рискът: да са безработни или, ако работят, да нямат професионално развитие; да се нуждаят от здравни грижи и консултиране за психично здраве поради емоционални разстройства, като също така са по-склонни към самоубийство. Ролята на научните изследвания също е важна за развитието на самото понятие за домашно насилие в Португалия, което понастоящем е установено в член 152 от Наказателния кодекс.

Финансиране и ресурсно осигуряване на политиките за равенство на жените и мъжете и превенция на насилието

Всяко министерство трябва да предвиди в своя бюджет средствата, свързани с предотвратяване на насилието, защита и съдействие на жертвите, и информиране. Всяко министерство е длъжно да отдели от бюджета си средства за борба с домашното насилие, но няма конкретен размер на финансовите ресурси, пряко разпределени за Националните планове за домашното насилие и насилието по признак „пол“. Няма изчерпателна информация, но все пак Португалия е декларирала пред GREVIO, че за 2016 г. общо седем министерства са насочили по темата бюджет в размер на 13 885 274 EUR. Освен това, като се вземат предвид разходите за годишния държавен бюджет за 2016 г. и стойността, посочена в доклада на португалската държава (13 885 274 евро), седем от 17 министерства в Португалия са предоставили общо 0,017% от бюджета си за предотвратяване и борба с домашното насилие. Също така по отношение на годишния държавен бюджет е важно да се изясни, че убежищата имат специално финансиране от Министерството на социалното осигуряване.

По линия на Европейския социален фонд през юли 2015 г. са обявени две покани за представяне на предложения. Едната е била предназначена за финансиране на финансова и техническа подкрепа на НПО (работещи за насърчаване на равенството между половете и предотвратяване и борба срещу насилието на жените и трафика на хора), а другата е била насочена към финансиране на обучението на стратегически участници по тези въпроси. Първата покана, с общ бюджет от около 3,8 млн. EUR, гарантира подкрепа на 45 организации на гражданското общество, което им дава възможност да стартират 50 проекта в края на 2016 г. По-голямата част от проектите са насочени към предотвратяване и борба с насилието, основано на пола, местни и регионални дейности. Тези проекти могат да имат максимална продължителност от 30 месеца и трябва да преследват конкретни цели. Повечето от тях развиват дейности за повишаване на чувствителността чрез различни методологии и стратегии, много от които разчитат на участието на местните общности, като целят участието на повече от 50 000 души. Двадесет и четири (24) проекта ще създадат или поддържат центрове за подкрепа, които в рамките на своя период на изпълнение достигат близо 5 000 души. Други ще се включат в създаването на технически и педагогически ресурси или разработване на специфични изследвания.

Малки грантове. По отношение на техническата и финансовата подкрепа на неправителствените асоциации на жените (НПО), включени в секцията на консултативния съвет на SIG, всяка година се предоставя национална сума за финансиране на проекти в областта на равенството между половете и действия за справяне с насилието срещу жени. През 2016 г. общата сума на финансирането, предоставена на неправителствените организации, възлиза на 90 000 евро, от които 51 445,30 евро са за справяне с насилието срещу жените / домашното насилие. През 2015 г. тези суми са били 43 536,93 евро.

По програма на Европейското икономическо пространство (ЕЕА) (Програма PT05 - Активно гражданство (подкрепа на НПО) – Асоциацията на жените срещу насилието изработва „Ръководство за борба със сексуалното насилие“ (за професионалисти) и „Ръководство за борба със сексуално насилие“ (за жертвите)

Между 2012 г. и 2015 г. 3,75%, а от 2016 г. 4,75% от приходите от хазартни социални игри (напр. лотарии), са използвани в борбата срещу насилието, основано на пола, включително домашното насилие и за насърчаването на равенството между половете. Този механизъм подобрява финансирането на: транспортирането на жертви; спешното настаняване и убежищата; здравните грижи; центровете за подпомагане на жертвите; използване на електронни устройства в дейности по наблюдение и помощ; овластяване на жертвите; обучение, информация и подкрепа на НПО.

Превенция

Повишаване на осведомеността

В Португалия в периода след подписването на Конвенцията са проведени различни кампании за насилието основано на пола и домашното насилие, акцентирайки на различните аспекти от тези явления. Превенцията на насилието, основано на пола, чрез мерки за повишаване на осведомеността е една от петте стратегически области на V Национален план за действие. В допълнение към събития, свързани със световни кампании като 16-те Дни на действие срещу насилието, основано на пола, и Международния ден на нулевата толерантност към женските генитални осакатявания, семинари, конференции и церемонии, признаващи най-добрите практики, са проведени не само по отношение на домашното насилие, но и други форми на насилие срещу жени, включително сексуален тормоз, принудителен брак, преследване, насилие при излизане на срещи и насилие, извършено чрез използването на нови информационни и комуникационни технологии. Освен това, целенасочените действия са насочени към специфични групи жертви, а именно деца и юноши, възрастни жени, жени мигранти, ромски жени и членове на ЛГБТИ общността. В допълнение към широката общественост като цяло, целевите групи включват деца в училищна възраст, образователна общност, служители на правоприлагащите органи, членове на въоръжените сили, частни компании и света на изкуствата и културата.

Всички гореспоменати усилия са допринесли за повишаване на осведомеността за разпространението на насилие срещу жени в Португалия. Всъщност по време на проучването на ЕС за насилието срещу жените през 2014 г., Португалия се очертава като една от страните в ЕС, която е претърпяла най-голямо увеличение на средното ниво на осведоменост за съществуващите мерки за предотвратяване на домашното насилие срещу жени - средното ниво на информираност в Португалия нараства с над 40% пункта за едно десетилетие, от 20% през 1999 г. до 65% през 2010 г. Проучването показва също, че 70% от интервюираните жени са наблюдавани неотдавна кампании за повишаване на осведомеността. Липсват обаче по-скорошни изследвания - ограничените налични изследвания¹²⁸ показват, че продължават да съществуват стереотипи и нагласи, оправдаващи насилието срещу жени.

Образование

Интересна практика

В Португалия са създадени образователни ръководства (за училищата) за равенство между половете и гражданството. Целта на ръководствата е да интегрират

¹²⁸Проучването за 2017 г., проведено от неправителствената организация UMAP, въз основа на интервюта с около 5 000 млади хора, установи, че това е един от петима от интервюираните смятат, че физическото, психологическото или сексуалното насилие в интимни отношения е приемливо

равенството между половете в образователната система по ефективен, постоянен и устойчив начин. Те са разпространени до библиотеките на повече от 800 основни и средни училища, както и до 16 библиотеки на висшите учебни заведения. Тяхното прилагане е подкрепено от обширно обучение на работното място, обхващащо повече от 150 училищни клъстера (групиране на училища, в Португалия има около 800 клъстера), и половината от континенталните общини, както и редица общини в двата автономни региона: Азорските острови и Мадейра.

Обучение на професионалистите

В здравеопазването:

„Междупersonно насилие - подход, диагностика и намеса на здравните услуги“¹²⁹ е наръчник за обучение на здравните специалисти за това явление и за засилване на ефикасността на тяхната намеса. Този документ представлява важен инструмент за разпознаване на рисковите контексти и фактори, за работа с жертвите и за насочване на случаите на насилие към различни услуги. Той също така позволява да се формулират принципите на превенцията в услугите, да се увеличат институционалните ресурси и да се определят модели за намеса при междупersonно насилие.

В правосъдието:

Справочник „Домашното насилие - социологически, психологически и юридически последици“. Тази електронна книга има за цел да бъде мултидисциплинарен наръчник, насочен главно към професионалистите в областта на правосъдието (магистрати и други).

В отбраната:

Студентите, записани във военните академии, трябва да участват в сесии за осведомяване по въпросите на насилието, основано на пола, където се предоставя информация и насоки. Освен това, всички военни служители, участващи в международни мисии, са задължени да получат адекватно и специфично за мисията обучение, преди и по време на мисията, а именно чрез брифинги по въпросите на равенството между половете.

Участие на частния сектор

Работна среда:

¹²⁹ <https://eige.europa.eu/gender-based-violence/good-practices/portugal/health-action-gender-violence-and-life-cycle-hagvlg>

Въвеждането на механизми за справяне със сексуалния тормоз на работното място е една от целите на плановете за равенство, които са задължителни за държавните дружества.

Агенцията за условията на труд разработва специална програма за насърчаване на равенството между половете и достойни условия на труд, за да: 1/ идентифицира, премахне и/или намали дискриминацията при наемането, системите за възнаграждение, професионалното обучение и оценката на изпълнението; 2/ засилване на измерението на пола в инспекционните дейности; 3/ да обучават и повишават информираността на инспекторите по труда за придобиване на специфични умения за идентифициране и характеризиране на дискриминацията, основана на пола, по-специално на непряката дискриминация; 4/ въвеждане на инструменти за подкрепа на инспекционната дейност, които позволяват да се посочат ситуации на дискриминация и несъответствие с трудовото законодателство в областта на равенството между половете във всички сектори на дейност. Тази програма включва работници и техни представители, работодатели и техните представители, бенефициенти на работата, доставчици на услуги, социални и институционални партньори.

Също така през 2016 г. Агенцията разработи „Действие за насърчаване на равенството между половете в работата“ с СІТЕ с цел насърчаване на равенството между половете на работното място и гарантиране на ефективното прилагане на правата на служителите, а именно чрез: 5/ повишаване на обществената и социална осведоменост относно явлението дискриминация по признак „пол“ в пазара на труда; 6/ ангажиране на социалните партньори, представителите на работниците и обществото като цяло в борбата срещу дискриминацията на пола на пазара на труда; 7/ да допринесе за увеличаване на убеждението, че дискриминационното поведение на пола на пазара на труда е осъдително и неприемливо. Тази кампания приключи през 2017 година.

Агенцията за условията на труд разработва информационни материали в рамките на гореспоменатото действие за насърчаване на равенството между половете на работното място, по-специално реклами, публикувани в национални медии за тормоз, равенство на заплатите, работно време, балансиране на професионалния и личния живот, родителството. Това действие има 3 основни оси: 8/ Повишаване на осведомеността и информационната ос: инициативи, насочени към различни целеви групи / обществено мнение: рекламна кампания и разпространение, насочени към конкретни аудитории: брошура, плакат, информационна телефонна линия, често задавани въпроси, уебсайт на кампанията; 9/ Образователна ос: реклама в училищата за основно и средно образование, използване на привлекателен език и срещи за обществена информация; 10/ Инспекционни действия

Агенцията за условията на труд предоставя във всички свои регионални служби консултации лице в лице и национална телефонна информационна служба, където

работниците и работодателите и техните представителни органи могат да получат информация и съвети в областите, които съставляват неговата мисия:

- Въпроси, специфично законодателство относно равенството между половете, списък на психо-социалните рискове/тормоз/стрес/насилие, формуляр за жалби.

Инструменти в подкрепа на действия за борба с дискриминацията на полова основа по време на работа:

а) СІТЕ в партньорство с Агенцията за условията на труд са създали набор от инструменти за улесняване на дейността на инспекторите и инспекторите по труда в техните ежедневни дейности, които им помагат при обективната идентификация на дискриминационни практики, основаващи се на пола, и насърчава придобиването на знания и умения за равенство между половете от тези инспектори.

б) „Информационно ръководство за предотвратяване и борба с тормоза на работното място: инструмент за подпомагане на саморегулирането” - това ръководство е инструмент за подкрепа, който цели, по прост начин, да помогне за идентифициране на ситуации на тормоз и да служи като вдъхновение за изграждането процедури за предотвратяване и борба с такива явления на работното място.

Икономика

Интересна практика

Министерството на икономиката в Португалия чрез своята Генерална дирекция „Икономически дейности“ повишава осведомеността за правата на човека, а именно чрез мрежата за корпоративна социална отговорност (мрежа, която непрекъснато развива теми, свързани със социалната отговорност). През 2016 г. тя е разработила брошура, съдържаща ръководство със стъпки, което да помогне на португалските организации да разработят стандарти за саморегулиране (кодекс за поведение): „Етичен кодекс и поведение: предимства и ползи за организацията“, в които изрично се казва кои области трябва да бъдат включени и адресирани при създаването на кодекс за поведение (психичен и / или сексуален тормоз, множествена дискриминация, многообразие и включване и равни възможности). Тази брошура има за цел да насърчава най-добрите практики в областта на корпоративната социална отговорност, а именно да стимулира португалските организации да помагат по-добре да се справят с домашното насилие.

Министерството на икономиката осъществява още:

- „Ръководство за добри практики за бизнеса относно превенцията и борбата с домашното и половото насилие“
- Работни срещи за повишаване на осведомеността на португалските предприятия, бизнеса, публичната администрация, синдикатите и гражданското общество

относно добрите практики за предотвратяване и борба с домашното насилие и насилието, свързано с пола.

- Конференция (2016): „Корпоративна устойчивост: предизвикателства и възможности“; специфичен панел „Домашно насилие: „Разходи от домашното насилие за работодателя: разкриване на Ръководството за добри практики за бизнеса относно превенцията и борбата с домашното насилие и насилието, основано на пола“.
- Насоки (2015-2016) - Деца и младежи, изложени на домашно насилие
- Насоки/добри практики (2015) - Превенция и борба с домашното насилие и насилието, основано на пола - Ръководство за добри практики в три тома:

Том 1 - „Домашно насилие и насилие, основано на пола и работодателите: учене за действие” - преглед на литературата, от национална и международна гледна точка, за последващите социални, икономически, трудови и бизнес разходи от домашното насилие и насилието, основано на пола. Този преглед на литературата се фокусира и върху най-добрите бизнес практики и законодателство в борбата с този проблем.

Том 2 - „Ръководство за добри практики за превенция и борба срещу домашното насилие, насочено към предприятията“ - въз основа на литература и емпирични данни от том 1, ръководството представя конкретни мерки за действие на компаниите / предприятията.

Том 3 - „Препоръки за предотвратяване и борба с домашното насилие и насилието, основано на пола в предприятията“ - набор от общи препоръки за предприятия и други заинтересовани страни.

Наградата VIDArte има за цел да отличи художествената работа, фокусирана върху темата за домашното насилие - в областта на киното, театъра и литературата. Могат да се състезават португалски продукции или копродукции, които се стремят да представят: насилие, произтичащо от дисбаланс на властта между мъжете и жените, което води до физическо, психологическо и сексуално насилие; насилието като пречка за постигане на равенство, развитие и мир и нарушава правата на човека и основните права/свободи. Цели: 1/ деконструиране на половите стереотипите по признак „пол“, които подкрепят поддържането на асиметрични интимни отношения, основани на динамиката на властта и контрола на един член над другия; 2/ да се представят последиците - лични и социални, до които води домашното насилие; 3/ намаляване на социалната толерантност относно домашното насилие; 4/ насърчаване на култура на ненасилие, основана на принципите на равенство и упражняване на гражданство.

Награда Gualdade é Qualidade (Равенството е качество) Това е престижно отличие със стратегическата цел за борба с дискриминацията и насърчаване на равенството между жените и мъжете на работното място, заетостта и професионалното обучение, както и

счетаването на работата, семейството и личния живот. Наградата е създадена през 2000 г. и признава заслугите на компании и други работодатели (обществени, кооперативни, сдружения и други организации с нестопанска цел), в разработването на примерни политики и добри практики в насърчаването на равенството между мъжете и жените. От 11-то издание на наградите се отличават и добрите бизнес практики в превенцията и борбата с домашното насилие и насилието, основано на пола.

Закрила и подкрепа на жертви на домашно насилие и насилие, основано на пола

Член 15 от Закон № 112/2009 за Статута на жертвата задължава предоставяне на всички жертви на престъпления правото да получават адекватна и навременна информация за наличните помощни услуги и правни мерки на разбираем от тях език, а именно: 1. вида на услугите или организациите, към които могат да поискат подкрепа; 2. вида подкрепа, която могат да получат; 3. къде и как могат да подадат жалба; 4. как и при какви условия може да получат защита и/или 5. правна помощ; 6. какви са изискванията за правото на обезщетение; 7. при какви условия имат право на устен и/или писмен превод; и 8. какви са процедурите за подаване на жалба, ако техните правата не се спазват от компетентните органи, действащи в рамките на наказателното производство.

Транспортна услуга за жертви на домашно насилие и техните деца е на разположение от 1 август 2013 г. Услугата осигурява безопасно и сигурно транспортиране на жертви на домашно насилие и техните деца (както и техните лични вещи) до всякакъв вид помощна служба за домашно насилие като спешно настаняване и убежище. Транспортната услуга е национална (континентална) услуга, активирана чрез система на кол център. Услугата е на разположение всеки ден, 24 часа на ден.

Жените жертви на насилие имат право да получават предварително парични обезщетения от държавата, когато вследствие на престъплението се окажат в положение на сериозни финансови затруднения. Това важи и когато жената е жертва на домашно насилие. Искането за такава подкрепа трябва да бъде изпратено до Комисията за защита на жертвите на престъпления.

Жертвите, които се намират в ситуация на икономическа необходимост, могат да имат достъп до Доход за социална интеграция (RSI). RSI е преходно парично обезщетение и има за цел да предостави на тези жертви ресурси, които допринасят за задоволяването на техните основни нужди и за насърчаването на прогресивно социално, трудово и обществено включване. RSI, предоставяно на жертви на домашно насилие, е предмет на приоритетен анализ от страна на социално-осигурителните служби. Настанените в убежище жени имат достъп (от момента на излизане) до „Фонд за овластяване“. Този фонд е създаден, за да даде възможност на жените да се справят с всички разходи, когато напускат приюти и започнат нова фаза в живота си. Този фонд има широк

обхват, може да се използва за плащане на стоки за първа необходимост (храна, лекарства), уреди, наем, сметки за вода/газ/електроенергия, образование (детска градина не е публична / безплатна услуга), пътувания и книги и училище консумативи. Този фонд се основава на годишни очаквани разходи в размер на 517 000 евро.

Подкрепя за лизинг. Чл. 45 от Закон №. 112/2009, установява, че жертвата на домашно насилие има право на помощ за наемане, за предоставяне на обществени жилища или за специфичен еквивалентен режим, при условията, определени от закона или от протоколи за тази цел. Съответно член 11 от Закон №. 80/2014, от 19 декември 2014 г., препоръчва при разпределянето на жилище при подкрепен лизинг, когато типологията и условията на жилищата, предмет на процедурата го позволяват, агенциите за наемане да определят преференциални критерии, по-специално за семейства с един родител или включващи непълнолетни лица, лица с увреждания или лица на възраст над 65 години или за жертви на домашно насилие. Тази регулация предвижда и специален режим, който определя достъпа до жилищно настаняване по силата на подкрепен лизинг на физически лица и домакинства, които са в спешни и / или временни жилищни нужди, а именно в резултат на природни бедствия и бедствия или други ситуации на уязвимост и спешна социална, физическа или психическа опасност за лицата, включително и тези, свързани с домашното насилие. В допълнение жените, настанени в приюти, имат привилегирован достъп до жилищна борса, с национално покритие, съгласно протокол между CIG и Института по жилищно настаняване и градска рехабилитация (IHURU)¹³⁰.

Съществуват 130 услуги за подкрепа на жертвите към 31.12.2016 г. От тях 103 са услуги, управлявани от НПО. Останалите 27 услуги се управляват от публичната администрация, най-вече от общините. Годишният бюджет за една услуга средно е около 37 000 евро, с изключение на допълнителни бюджети от други източници като: общински бюджети, европейски фондове и донори. Основните услуги са: убежища, центрове за спешно настаняване, центровете за подкрепа на жертвите (от 9 до 18 часа, но в специални случаи могат да бъдат на разположение в удължен график), Национална линия за помощ (24/7).

Разработено е и „Ръководство за минималните стандарти за услугите, включени в Националната мрежа за домашно насилие“, изработено и издадено от CIG, с цел да се определят минималните изисквания за работа на структурите, интегрирани в Националната мрежа за подкрепа на жертвите на домашно насилие.

Португалия разполага с 39 убежища за жени, жертви на домашно насилие и техните деца, като общо има капацитет 669 (включително и двете автономни области)¹³¹. От

¹³⁰ Първи оценителен доклад на GREVIO за Португалия <https://rm.coe.int/grevio-reprt-on-portugal/168091f16f>

¹³¹ Държавен доклад пред GREVIO на Португалия <https://rm.coe.int/portugal-state-report/168074173e>

октомври 2016 г. има и приют за мъже, жертви на домашно насилие (капацитет - 10 места). Убежищата предоставят: временно настанява жени и деца, защитавайки физическата и психологическата им цялост; осигуряват необходимите условия за тяхното образование, здраве и благополучие в спокойна и безопасна среда; насърчаване на придобиването на лични, професионални и социални умения; насърчаване на реорганизацията на живота на жените, насочена към семейната, социалната и професионалната реинтеграция. Предоставените услуги са напълно безплатни. Държавата трябва да насърчава създаването, прилагането, разширяването и поддръжката на приюти и други услуги, които са част от националната мрежа.

В допълнение към тези дългосрочни услуги (законът предвижда настаняване до 6 месеца с възможност за удължаване на престоя с още 6 месеца), има 126 места за спешно настаняване при кризисни ситуации и необходимост от незабавна и краткосрочна сигурност. Тези места позволяват настаняването в убежище да се извършва само когато това е абсолютно необходимо и когато рискът от повторна виктимизация го оправдава. Заетостта на убежище е около 78%, а на местата за спешно настаняване е значително по-ниска.

Следва също да се отбележи, че тази Национална мрежа за подкрепа се финансира изцяло от португалската държава и се управлява от НПО, които сключват споразумения за сътрудничество с държавата. Всички убежища се управляват от неправителствени организации и се основават изцяло от държавата. Активните 39 убежища (38 за жени + 1 за мъже) са управлявани от 36 различни НПО. Годишният бюджет на убежището за мъже е 98 244,84 евро. Всички центрове за спешни настаняване се управлява от НПО и са изцяло финансиран от държавата. Към 2017 г. има 20 такива центъра с общ капацитет 126 свободни работни места, управлявани от 15 различни НПО и годишен бюджет от около 1 284 240 евро за всички тях.

Следва също така да се отбележи, че съгласно Закон Nr. 112/2009, CIG отговаря за осигуряването на технически надзор в специализираните служби за домашно насилие. CIG регламентира организацията, условията за работа и инспекциите на приютите, които са част от обществената мрежа, в подкрепа на жените, жертви на насилие. CIG създава правния режим, приложим за превенция на домашното насилие и за закрила и помощ на жертвите. Следи за съответствие на процедурите с национални, общностни и европейски насоки по темата и артикулация с публичните политики. Той също така следи работата на екипите по отношение на моделите и практиките за намеса, които трябва да следват насоките, издадени от социалните служби, както и обучението, информирането и актуализирането на технико-научните умения на техните човешки ресурси. Неспазването на законово установените стандарти за въвеждането и функционирането на тези услуги компрометира публичното им финансиране и следователно тяхното съществуване.

Цели на услугите за подкрепа на жертвите: 1. Да се осигури подкрепа на жертвите в областта на психо-социалната грижа и правната информация; 2. Да оценява и управлява рисковите и социални нужди на жертвите; 3. Да предоставя информация и обучение по въпросите на домашното насилие и насилието, основано на пола, на стратегически партньори на регионално и местно ниво, по-специално с училища, организации на гражданското общество, местни власти и компании. Като такава, психологическата подкрепа се предоставя от службите за подкрепа на жертвите.

Жертвите на домашно насилие имат приоритет в програмите за професионално обучение или всяка друга активна мярка за заетост. На жертвата се дава също така приоритет в центровете по заетостта и центровете за заетост и професионално обучение на Института по заетост и професионално обучение (провеждани в условия на неприкосновеност на личния живот). Институт по заетост и професионално обучение дава приоритет на жертвите на домашно насилие и насилие, основано на пола, когато се свързват със центрове за работа / центрове за професионално обучение, за да се регистрират, да търсят работа, да участват в професионални курсове, предназначени за насърчаване на тяхната пригодност за заетост или да бъдат включени в Активните политики на пазара на труда.

Член 42 от Закон №. 112/2009 - Прехвърляне по искане на работника - На жертвите на домашно насилие следва да се даде приоритет при достъпа до свободни работни места. Също така, по Кодекса на труда¹³², работникът, който е жертва на домашно насилие, има право, при същите условия, да бъде прехвърлен, временно или постоянно, по негово искане, в друго помещение или клон на дружеството.

Екипи за превенция на насилието при възрастни . Тези екипи са част от Здравен план за действие по отношение на здравето, насилието, основано на пол и жизнения цикъл на Министерството на здравеопазването. Това е интегриран модел на интервенция за междуличностно насилие през целия живот, озаглавен „Здравни действия за равенство между половете, насилието и жизнения цикъл“, координиран от Генерална дирекция „Здравеопазване“. Наред с другите цели, интервенцията има за цел да предотврати междуличностното насилие, по-специално домашното насилие, сексуалното насилие, преследването, насилието при срещи, насилието срещу възрастни хора, косвено насилие, сексуалното осакатяване на жените и трафика на хора. С цел прилагане на интервенцията, в здравните центрове и болниците са сформирани мултидисциплинарни екипи за превенция на насилието, които имат, наред с другото, основните функции:

¹³² Държавен доклад пред GREVIO на Португалия <https://rm.coe.int/portugal-state-report/168074173e>

- Разпространяване на полезна информация за обществеността и повишаване на осведомеността сред професионалистите от различните служби за равенство между жените и мъжете и превенция на насилието през целия жизнен цикъл;
- Разпространяване на правна, регулаторна и техническа информация по темата;
- Увеличаване на обучението и подготовката на специалисти в областта;
- Събиране и организиране на статистически данни за ситуации на насилие, посещавани в здравните услуги;
- Осигуряване на консултантска подкрепа на други здравни специалисти и екипи по отношение на докладването, наблюдението или препращането на случаи на насилие;
- Управление на клинични ситуации в областта на насилието, които могат да бъдат наблюдавани на ниво първична здравна помощ и болници;
- Насърчаване създаването на вътрешноинституционални и междусекторни механизми за сътрудничество в областта на междуличностното насилие;
- Установяване на сътрудничество с други проекти и ресурси на общността;
- Мобилизиране на вътрешни и външни мрежови ресурси;
- Осигуряване на функционална координация с други екипи в тази област

Интересна практика:

Като част от Здравното действие за пола, насилието и жизнения цикъл, Министерство на здравеопазването издава ръководство, наречено „Междоличностно насилие - подход, диагностика и намеса в здравните услуги“. Това е публикация, която има за цел не само да подобри знанията за феномена на междоличностно насилие, в многобройните контексти и форми, които обхваща, но и да обясни принципите на превантивните действия в службите, институционалните устройства и механизмите на действие в отговор на проблема чрез добра практика. Този документ представлява техническа справка за намесата на всички професионалисти и здравни екипи, които в ежедневната си дейност определят контексти и рискови фактори за междоличностно насилие, сигнализират, работят с или препращат случаи, които са открити.

Разследване на насилието, основано на пола и домашното насилие и мерки за защита

Докладването на престъпление е задължително за всички престъпления, за правоприлагащите органи и за държавните служители, дори ако извършителят на престъплението да не е известен. За някои видове престъпления (обществени престъпления) подаването на жалба не е условие за започване на наказателно

разследване. Домашното насилие, например, е обществено престъпление, следователно е достатъчно прокуратурата да узнае за престъплението по какъвто и да е начин, за да бъде образувано наказателно производство. С други думи, делото започва независимо дали жертвата желае да подаде жалба или не, и престъплението може да бъде докладвано от всеки. Ако лицето не желае да разкрие своята самоличност, е възможно да съобщи за престъплението анонимно, въпреки че е за предпочитане лицето да се идентифицира, така че той/тя да може да бъде призован да съдейства в наказателното разследване на по-късен етап. От правоприлагащите органи и от всеки държавен служител се изисква да докладват за всяко престъпление, което им е станало известно в хода на изпълнението на задълженията си или поради задълженията си. Съобщаването на престъпление е задължително и за всеки, който узнае за ситуации, които застрашават живота, физическата или психическата неприкосновеност или свободата на дете или млад човек на възраст под 18 години.

За да се подобри качеството на полицейските действия, са създадени няколко инструмента:

- инструмента за оценка на риска, насочен към свеждане до минимум на възможността жертвата да бъде подложена на по-нататъшно нападение и, в крайна сметка, спасяване на човешки животи, което позволява ситуацията да се следи отблизо и да се наблюдава, като е възможно да се коригират превантивните мерки докато тече разследването.
- Ръководство за полицейска дейност в областта на домашното насилие, което включва в един документ всички технически полицейски процедури, които трябва да бъдат предприети от силите за сигурност в зависимост от тяхното ниво на намеса / функция.
- Полицията е създала специализирани екипи за разследване и подкрепа на конкретни жертви, които са разпределени от всички териториални единици, за отговор на защитата на правата на жертвите. Тези екипи са специално посветени на разследването, те работят в тясна връзка и комуникация с други обществени услуги, като социалните услуги, НПО, винаги с интердисциплинарна перспектива.
- Охранителна полиция се фокусира основно върху обучението като средство за предупреждаване на полицейските служители за този вид насилие.

Охранителна полиция съобщава, че има 15 749 регистрирани случаи на домашно насилие, с 15 753 жертви (13 015 жени и 2 738 мъже) и 15 751 заподозрени (2 355 жени и 13 396 мъже) за 2016 г.

От 1 ноември 2014 г. прокурорът и силите за сигурност, когато получават жалба за домашно насилие, използват нов инструмент за оценка на риска от домашно насилие.

Този инструмент има 20 показателя, съответстващи на мащаба на риска (нисък, среден или висок) и може да предвижда риска от бъдещо насилие, подкрепяйки решенията на правоприлагащите органи. В определени времеви и контекстни условия той позволява да се оцени предсказуемостта на нови епизоди на насилие чрез процеса на оценка на риска, като се предлагат мерки за защита и безопасност на жертвите на насилие. Новият инструмент за оценка на риска има за цел да сведе до минимум възможността за по-нататъшно виктимизиране и, в крайна сметка, да спаси живота, да повиши способността на силите за сигурност да извършват по-внимателен мониторинг и да предоставя информация за разпространението и риска от насилие. През 2016 г. са изготвени 28 213 доклада за оценка на риска по домашното насилие (16 217 на 1-ва линия и 11 996 на 2-рото ниво), изготвени са 28 449 планове за сигурност и са засилени периодични контакти с жертви в 33 433 случая. Охранителна полиция работи за установяване на връзки с институции за подкрепа в 15 435 ситуации.

3.5. Основни изводи и сравнителен анализ между проучените страни и България

Изводите и сравненията обхващат основно прогресът в нормативната уредба, в политиките и тяхната координация, превенцията и интервенциите за подкрепа на жертвите и стопиране на насилието, основано на пола.

3.5.1. Изводи от прегледа на промените във Франция, Испания, Румъния и Португалия преди и след влизането в сила на Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие

Прегледът на изследвания, законодателство и доклади за държавите Франция, Испания, Румъния и Португалия, във връзка с настъпилите промени в следствие на ратифицирането на Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие, очертава следните сходства в действията и промените, въведени от страните:

- След решенията си за присъединяване към Конвенцията и четирите страни започват да променят законодателството си по отношение на изискванията на международният документ. Съществена промяна претърпява наказателното право, където се обособяват като престъпления деяния като преследване, женско генитално осакатяване, насилствен аборт, насилствена стерилизация, принудителен брак и т.н. Наказателното производство също претърпява промени, като в него се включват гаранции за защита на правата на жертвите. Тук следва да се отбележи, че периодът на транспониране на изискванията на Конвенцията в националните законодателства съвпада и с транспонирането на друг правно-обвързващ документ – Директива 29/2012/ЕС. Ето защо промените в наказателния процес на страните се дължат и на двата документа. Като основни процедурни гаранции за правата на жертвите трябва да се отбележат безплатната правна помощ, задължението за информиране на жертвите за

правата им, подаването за сигнал за насилие, основано на пола *ex officio* – от всеки, който стане свидетел, възможността да се продължи производството, дори жертвата да оттегли оплакването, възможността за намаляване на броя на разпитите чрез използване на комуникационни технологии, избягване на контакта между жертва и извършител, възможността за издаване на ограничителна заповед за извършителя, както и проследяване на нейното спазване, вкл. дистанционно.

- Въведен е т.нар. „статут на жертвата“, който гарантира редица права и социална подкрепа.
- Всички страни са създали специални протоколи за оценка на риска от правоприлагащите органи с възможност за промяна на оценката на риска, ако има промяна в обстоятелствата.
- В Испания са създадени специални звена в полицията за борба с насилието, основано на пола и домашното насилие, както и специализирани съдебни състави.
- Франция и Испания са разработили иновативни програми за работа с извършителите на насилие, основано на пола или домашно насилие. Тези програми могат да се налагат и от съда като допълнителна мярка.
- Събирането на данни е предизвикателство пред всички страни. Базите данни на институциите са променени, за да отговорят на промените в законодателството, но все пак има и редица пропуски в данните. В Испания обаче съществува т.нар. макропроучване в областта на насилието, основано на пола и домашното насилие, което се провежда веднъж на 4 години и което може да даде реална представа за настъпващите в обществото промени по тази тема.
- Всички страни отчитат отделяне на бюджет за насилието, основано на пола и домашното насилие, както от държавния бюджет, така и по линия на различни програми. Очаквано, всички страни са критикувани за отделянето на недостатъчно средства.
- По отношение на координацията на политиката за насилието, основано на пола и домашното насилие, всяка страна има определен орган, а в някои страни (Испания) тези задължения са разпределени между 2 институции. Обикновено тази политика надгражда политиката за равенство на половете (Франция, Румъния, Португалия). Всяка страна е приела общ политически документ – стратегия с план или само план за транспониране на Конвенцията, а след нейното ратифициране – за мерки за борба с насилието, основано на пола и домашното насилие.
- Приносът на неправителствените организации и на академичната общност навсякъде е отчетен като задължителен, като португалското координиращо звено (CIG) има специален бюджет за изследвания.

- Интересни практики има по отношение на включването на бизнеса в борбата с насилието, основано на пола и домашното насилие. Например, инструкцията от Министерство на икономиката на Португалия за насърчаване на корпоративната социална отговорност по отношение не само на сексуалния тормоз на работното място, но и признаци за идентифициране на жертви на домашно насилие. В Португалия има специални преференции за назначаване на работа на жертви на насилие или преместване на друго работно място, в Румъния работодателите могат да включат в длъжностната характеристика на служител отговорности по отношение на равенството на пола, а има и специална *професията експерт и технически специалист по равнопоставеност на половете*. Провеждат се и различни конкурси. Във Франция рекламодателите са разработили лист за самооценка, подписан между тях през 2018 г., а следващите действия на групата са по посока на определяне на „15 ангажимента на отговорната комуникация“ и 2018 г. бе посветена на борбата срещу стереотипите в рекламите.
- Всички страни са провели кампании за повишаване на осведомеността по отношение на насилието. Провеждат се и редица таргетирани кампании, насочени към специални групи, например тийнейджъри. Използват се различни информационни канали.
- Всички страни са разработили и разпространили образователни материали за ученици.
- Професионалистите от различни сфери са преминали обучения. Координацията е и на ниво случай, не само на ниво политики.
- В Португалия се забелязва изключителният ангажимент на здравната система чрез наръчника за обучение на здравните специалисти за това явление и за засилване на ефикасността на тяхната намеса „Междудличностно насилие - подход, диагностика и намеса в здравните услуги“ е.
- Закрилата и услугите на жертвите имат особености във всички страни, но всяка държава се стреми да има услуги за подкрепа на жертви, специализирани услуги и услуги от общ характер. Опитите са за пълно териториално покритие.

3.5.2. Изводи за България по отношение на Франция, Испания, Румъния и Португалия

От 2000 г. Министерството на труда и социалната политика (МТСП) организира и координира на национално ниво провеждането на държавната политика на Република България в областта на равнопоставеността на жените и мъжете (ПМС № 155 от 2000 г., обн., ДВ, бр. 65 от 2000 г.), в сътрудничество с множество институции и организации. От 2004 г. е обособено специализирано звено в МТСП. Понастоящем това е отдел „Равни възможности, антидискриминация и социални помощи“

(РВАСП) в дирекция „Политика за хората с увреждания, равни възможности и социални помощи” (ПХУРВСП). Отделът е и Секретариат на Националния съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към Министерския съвет.

Координацията на действията за превенция и защита от домашно насилие се извършва въз основа на Закона за защита от домашното насилие, в който е заложено изискването всяка година до 31 март правителството да приема Национална програма за превенция и защита от домашно насилие. МВР е отговорно за изготвянето на този документ, но няма изискване за отчитане на ефекта на ежегодната програма.

От началото на 2019 г. са видими сериозни промени по отношение на домашното насилие, свързани с криминализирането му. Промените в Наказателния кодекс, обнародвани в Държавен вестник, бр. 16 от 2019 г., с които се криминализира домашното насилие, следенето, насилствен брак и други престъпления в областта на домашното насилие са крачка в тази посока. Ранните бракове съществуват отдавна като престъпление в българския НК, както и сексуалния тормоз на работното място „Който се съвкупя с друго лице, като го принуди към това чрез използване на служебната му или материална зависимост от него, се наказва с лишаване от свобода до три години“ (чл. 153 от НК). От друга страна женското генитално осакатяване не съществува като термин, както и насилствена стерилизация или насилствен аборт. В българския Наказателен кодекс, като средна телесна повреда фигурира текстът за трайно затрудняване „... на функциите на половите органи без причиняване на детеродна неспособност“, а като тежка телесна повреда, ако е причинена детеродна неспособност. В гореспоменатата дефиниция за домашно насилие съществува като конститутивен елемент и системността на извършеното деяние, което не е част от дефинициите на прегледаните четири държави.

- Българският наказателен кодекс не съдържа изрична дефиниция за насилие, основано на пола.
- Децата на жертвите на домашно насилие в четирите разглеждани държави също са в обхвата на мерките за борба с насилието. В България, децата станали свидетели на домашно насилие се считат за жертви на насилие по силата на Закона за защита от домашно насилие. От друга страна, децата, свидетели на домашно насилие не са жертви на насилие по смисъла на Закона за закрила на детето и неговия правилник за прилагане.
- Не е въведен и т. нар. „статут на жертвата“ в нашето законодателство.
- С транспонирането на директива 29/2012/ЕС са изпълнени част от правните гаранции за жертвите на престъпления

- Полагат се усилия за подкрепа на частния сектор и медиите за борба с насилието, основано на пола, вкл. сексуален тормоз на работното място и за борба със стереотипите.
- Съгласно Закона за равнопоставеност на жените и мъжете, приет през 2016 г., се създава Отличителният знак за значими постижения в ефективното изпълнение на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете в Република България.
- Липсва яснота по отношение на т. нар. „услуги за подкрепа на жертвите“. Не е ясно какви са специфичните критерии, на които тези услуги трябва да отговарят.
- Не се вижда ясен ангажимент на здравната система в България, освен чисто медицинската интервенция и издаването на медицински документ за състоянието.
- Националният план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2019-2020 г. предвижда специализация на полицаите за работа със случаи на домашно насилие. Няма обаче специален протокол за оценка на риска в случаи на домашно насилие и насилие, основано на пола. Такъв протокол е предвиден за разработване, но към момента не е приет.
- Съгласно чл. 6, ал. 7 от Закона за защита срещу домашното насилие (ЗЗДН), ежегодно по бюджета на Министерството на правосъдието се определят средства за финансиране на проекти на юридически лица с нестопанска цел, които осъществяват дейности по този закон, за разработване и изпълнение на програми за превенция и защита от домашно насилие.
- Провежданото в момента проучване е първото национално проучване за насилието, основано на пола и домашното насилие, по инициатива на държавата. Освен него има други предишни проучвания, но извършвани от неправителствени организации.

4. Теоретична рамка на изследването

4.1. Основни изследователски въпроси

От теоретична гледна точка, прегледът на нормативната рамка и проучвания по темата „насилие“ в България, както и ситуацията в няколко европейски страни позволява да се очертаят групи изследователски въпроси, които биха позволили да се направи както анализ на ситуацията в страната, така и да се използват критерии и индикатори, позволяващи сравнителен анализ с другите европейски страни. Насилието би могло да се изследва според:

- Доколко и как се идентифицират определени прояви като насилие, основано на пола и домашно насилие?
 - Насилие в семейството: физическо, емоционално, сексуално, икономическо;
 - Насилие на работното място: неравенство, сексуален тормоз;
 - Насилие в определени социални групи: въвличане в проституция, трафик, сексуално робство, ранни бракове и пр.
 - Докъде е границата между дискриминация и насилие, основани на пола?
- Какво е нивото на информираност на обществото и експертите с проблемите на насилието?
 - Насилието по признак „пол“ и домашното насилие осъзнават ли се като сериозни от българските граждани?
 - Какви са източниците на информация, които обществото и експертите ползват, за да се запознаят с проблема?
 - Знаят ли гражданите как да реагират, ако са свидетел на насилие? Имат ли информация към кого да се обърнат в такава ситуация? Какво е нивото на сигнализиране? Какви са причините да не се сигнализира?
 - Каква е информираността и отношението към кампании в медийното и общественото пространство, насочени към проблема с домашното насилие и насилието срещу жени? Защо?
- Използват ли се и как новите технологии за упражняване на домашно насилие и насилие, основано на пола?
- Доколко и как това насилие е санкционирано?
 - Кои прояви на насилие са криминализирани?
 - Има ли мерки, при чието изпълнение следват наказателни санкции и какви?
 - Кои актове на насилие се санкционират само с мерки за ограничаване на действия?
 - Друг вид санкции или липса на санкции: при какви случаи?
 - Ако няма санкции, защо актът на насилие не е санкциониран?
- Какви са механизмите за превенция на домашното насилие и насилието, основано на пола в България? По какъв начин се осъществяват тези механизми?

- Съществуващи мерки за превенция на национално и местно ниво;
 - Органи на координация и начин на осъществяване на взаимодействието;
 - Ангажимент от страна на институциите за повишаване на обществената чувствителност по проблемите на домашното насилие, дискриминацията и насилието, основано на пола;
 - Обучение на професионалисти в системата за подкрепа и превенция, както и при обучителните програми в университетите
- Каква подкрепа се оказва на жертвите на домашното насилие и насилието, основано на пола?
 - за информиране;
 - юридическо консултиране и придружаване;
 - кризисни мерки и услуги;
 - за настаняване и сигурност;
 - за осигуряване на жилище и психо-социална подкрепа за самостоятелен живот;
 - за терапевтична помощ;
 - друго
 - Кой предоставя тези видове подкрепа, доколко устойчиво е предоставянето и гарантиран ли е достъпът на всяка жертва в страната?
 - Какво е географското разпределение на услугите за подкрепа/достъпът до тези услуги?
 - Има ли мерки за промяна за извършителите на актове на насилие, какви са и как се прилагат и какви са последиците за тях?
 - Има ли връзка между участие/неучастие в тези програми и последиците за извършителя?
 - Какви са основните фактори и причини за насилието, основано на пола и домашното насилие?
 - Има ли определени причини и фактори, които да са специфични за единия от двата типа насилие?
 - Какви са възможните мотивации и „драйвъри“ за промяна на причините за възникване и проява на домашно насилие и насилие, основано на пола?

4.2. Основни изследователски хипотези

Екипът на Обединение „Политики срещу насилието“ формулира следните изследователски хипотези, които ще бъдат тествани в хода на проучването сред различните целеви групи:

- Обществеността в България е слабо чувствителна към определени „по-леки форми“ на насилие – емоционално насилие, икономическа принуда, „леки форми“ на сексуален и физически тормоз.
- Новите технологии са среда, която засилва упражняването на домашно насилие и насилие, основано на пола.
- Домашното насилие и насилието, основано на пола, се проявяват във всички социални слоеве. Сред уязвимите социални групи са по-разпространени физическите форми на насилие, докато сред по-образованите социални кръгове преобладава психическото и емоционалното насилие.
- Насилието се определя като сериозен проблем от обществото, но с органичен обхват на разпространение. Затова е и слаба чувствителността към политики и мерки за превенция и подкрепа на жертвите на домашното насилие и насилието срещу жени и информационните кампании.
- Политиките и мерките за борба с този феномен са насочени главно към идентифициране и подкрепа на жертвите. Налице са малко услуги и мерки за превенция на домашното насилие и насилието, основано на пола.
- Българското законодателство в областта на борбата с домашното насилие и насилието, основано на пола се доближава до европейските и глобалните тенденции, но са налице дефекти и структурни проблеми на ниво практическо прилагане на мерките за превенция и подкрепа на жертвите на насилие.
- Като цяло, работодателите нямат изградени политики за гарантиране на равнопоставеност на половете и предотвратяване на дискриминация на полов признак на работното място.

5. Методология на изследването и обем на извадките

5.1. Методологическа рамка на изследването

Методологическата рамка на изследването е базирана на теоретичната рамка, изготвена вследствие на анализираната вторична информация и данни, свързани с насилието, основано на пола и домашното насилие. Събраната информация от кабинетното

проучване включва както стратегически и програмни документи, нормативни актове, така и статистически данни, доклади и изследвания и оценки в областта на превенцията и борбата с насилието.

Чрез методологическата рамка на изследването ще се изгради „матрица“ за събиране на количествена и качествена информация по отношение на всички области (форми) на насилие и ще се отговори на специфичните цели и задачи на настоящата поръчка.

В рамките на методологията на изследването са разработени инструментариуми, чрез които ще бъдат изследвани различните целеви групи, а именно:

- **За пълнолетното население на страната:** инструментариум за представително количествено проучване на цялата територия на България, включващо всички 28 области, като се отчитат регионални и местни специфики на целевите групи;
- **За потребителите на услуги за превенция на насилието, основано на пола и/или подкрепа на жертвите на насилие:** инструментариум за полуструктурирани интервюта чрез метода на индивидуални дълбочинни интервюта с ползватели на подобни услуги и жертви на насилие;
- **За експерти, работещи по случаи на насилие и специалисти на национално, регионално и общинско ниво:** инструментариум за полуструктурирани интервюта чрез интердисциплинарни качествени фокус групи и индивидуални дълбочинни интервюта с различни видове експерти и специалисти, работещи и занимаващи се със случаи на насилие;
- **За работодатели и работодателски организации:** инструментариум за полуструктурирани интервюта с представители на бизнеса и работодателски организации

В инструментариумите са разработени (операционализирани) индикатори, чрез които ще бъдат изследвани (вж. т. Приложения: Анкетни карти):

- социално-икономическата среда и влиянието ѝ върху явлението насилие
- явлението „насилие“ в различни области (напр. насилие, основано на пола; домашно насилие, насилие в семейната среда, на работното място);
- профила на жертвите на насилие;

- обществените нагласи по отношение на различните форми на насилие, вкл. идентифициране на разбирането за насилието, основано на пола и ключови фактори за приемане/отхвърляне на формите на насилие;
- капацитета на професионалистите за работа със случаите на насилие и с капацитета на системите за превенция на насилието и подкрепа на жертвите;
- съществуващите институционални и извън институционални форми на борба с насилието, основано на пола;
- процеса по предоставяне на услуги за превенция на насилието и подкрепа на жертвите

Тъй като темата за насилието е изключително деликатна, за различните целеви групи ще бъде приложен диференциран подход за събирането на информация, който да позволи както **получаването на надеждни и пълноценни данни, така и да осигури комфорт на респондентите да споделят опыта си по темата.** За целта ще бъде използвана комбинация от качествени и количествени методи на изследване, релевантни за целевите групи. Методологията на изследването е разработена в няколко последователни стъпки, които ще бъдат стриктно разпределени във времето, с оглед на кратките срокове на изпълнение на поръчката.

Съгласно заданието на Възложителя, в изследването следва да бъдат обхванати общо 1 500 респондента на възраст над 18 години, като от тях 500 са експерти, работещи в областта на насилието. С оглед на целевите групи и с цел осигуряване на максимална представителност и надеждност на резултатите от проучването, в извадката ще бъдат включени допълнително 100 респондента, като така общият обем достига 1 600 души, които да бъдат разпределени в подизвадки както следва:

- Извадка от **1 000 пълнолетни граждани на страната** – изпълнена чрез приложение на количествена методика: национално-представително проучване чрез структурирани персонални интервюта по домовете на респондентите;
- Извадка от **30 потребители на услуги за превенция на насилието**, основано на пола и/или подкрепа на жертвите на насилие – изпълнена чрез приложение на комбинирана количествена и качествена методика чрез полуструктурирани персонални интервюта в цялата страна, съобразени с регионалните и местни специфики на разпределение на целевата група;
- Извадка от **70 работодатели и представители на работодателски организации** – изпълнена чрез приложение на комбинирана количествена и качествена методика чрез полуструктурирани персонални интервюта в цялата страна,

съобразени с регионалните и местни специфики на разпределение на целевата група;

- Извадка от **500 експерти**, работещи по случаи на насилие и специалисти на национално, регионално и общинско ниво – изпълнена чрез реализация на качествена методика чрез интердисциплинарни фокус-групови дискусии и дълбочинни интервюта с експерти както на национално, така и на регионално ниво, съобразени с регионалните и местни специфики на разпределение на целевата група.

Целева група	Метод на регистрация на информацията	Обем на извадката
Пълнолетно население на страната	Структурирано интервю лице-в-лице по домовете на респондентите	1 000 души
Потребители на услуги за превенция на насилието	Полуструктурирани персонални интервюта	30 души
Работодатели и представители на работодателски организации	Полуструктурирани персонални интервюта	70 души
Експерти, работещи по случаи на насилие	Фокус групи и дълбочинни интервюта	500 души

Така заложените обеми на извадките за различните целеви групи ще гарантират минимум, който да позволява извличането на статистически надеждна информация и формирането на валидни изводи.

Разработване на анкетни карти

Методологията на изработване на инструментариумите е съобразена със спецификите на респондентите и метода, по който ще бъде регистрирана информацията на терен. В съответствие с това, въпросниците за изследванията са три типа:

- Количествени въпросници (анкетни карти) под формата на структурирани интервюта лице-в-лице
- Полуструктурирани въпросници, които съдържат както отворени, така и затворени типове въпроси към респондентите

- Гайдове за фокус групи и дълбочинни интервюта

Разработване на анкетни карти за количественото проучване сред населението на страната

За реализацията на представителното количествено проучване е изготвен количествен инструментариум – стандартизирани въпросници/анкети. Те съдържат тематични блокове въпроси, които са операционализирани на базата на направените хипотези и извършени анализи на вторични данни и други документи в областта на насилието. Като структура, анкетните карти съдържат следните типове въпроси:

- „Затворен тип“ - към всеки въпрос ще бъдат предварително зададени опции за отговор, от които респондентът може да избира най-подходящия за него. С оглед естеството на проучването, анкетата ще съдържа предимно такъв тип въпроси, които, от една страна, дават възможност за по-структуриран анализ впоследствие, а, от друга – спестяват време и усилия за респондентите;
- „Полузатворени въпроси“ – освен предварително зададени опции за отговор, на респондентите се дава възможност да посочи отговор, различен вече структурираните във въпроса. Тези въпроси ще бъдат предвидени в случаи, в които се залага хипотезата, че има вероятност по дадена тема да не са изчерпани всички възможности за отговори и се дава свобода на респондентите да определят своята позиция (ако не съвпада с вече изброените);
- Отворени въпроси – тези въпроси дават изцяло свобода на респондентите да споделят своето мнение/позиция по дадена тема. Анкетаторът записва в свободен текст казаното от респондента, като впоследствие качествена информация се квантифицира, като се обединява в смислови групи и се кодира, за да може да бъде количествено обработена с подходящ софтуер.

Анкетните карти се състоят от две части: една част, която ще се задава от анкетатора на респондента и ще бъде въвеждана от интервюиращия на таблет в специалната лицензирана платформа на Алфа Рисърч за провеждане на онлайн и офлайн интервюта AROS, и една част на хартия, която ще бъде предоставена за самостоятелно попълване от респондента. В тази част се съдържат теми, които са деликатни и биха могли да притеснят респондента да сподели в открит разговор с анкетаторите.

След финалното им одобрение, въпросниците ще бъдат програмирани в специализирания софтуер за онлайн и офлайн проучвания на Алфа Рисърч AROS и ще бъдат тествани предварително от членовете на екипа, преди да бъдат пуснати за провеждане на пилотни интервюта.

Разработване на полуструктурирани въпросници за проучване сред потребители на услуги за превенция на насилието и сред работодатели и работодателски организации

Въпросниците за тези две целеви групи съдържат както количествена част – затворени и полузатворени въпроси, така и по-силно застъпена качествена част, под формата на отворени въпроси, в които респондентите ще бъдат помолени свободно да изразят възгледите/мненията си по дадени теми.

Съдържателно въпросниците също се базират на направените в предварителните проучвания хипотези и изводи.

По отношение потребителите на услуги за превенция на насилието, въпросникът също се състои от две части – такава, която се задава и записва от анкетьора на таблет, и секция на хартия, която се оставя за **самостоятелно попълване от респондента поради съдържанието на деликатни теми, които могат да бъдат притеснителни за споделяне в разговор.**

Въпросниците за работодатели и работодателски организации ще бъдат изцяло програмирани в AROS платформата, като анкетьорите ще записват информацията от провежданите интервюта.

Разработване на сценарии (гайдове) и въпросник за проучване чрез интердисциплинарни фокус групи сред експерти, работещи по случаи на насилие и специалисти на национално, регионално и общинско ниво

За провеждането на полуструктурирани интервюта по метода на интердисциплинарните групови дискусии с експерти е разработен гайд за групова дискусия. Като инструмент за качествено изследване, в него са операционализирани хипотезите и изводите от предварително проведените проучвания, като в блокове от теми са оформени набор от емпирични индикатори с конкретни въпроси в съответствие с поставените изследователски цели на качествено проучване. Продължителността на дискусиите ще бъде съобразена със заложените параметри, а именно приблизително 2 часа за всяка една фокус група.

Към инструментариума е разработен и кратък индивидуален структуриран въпросник, който да събере персонална информация от всеки експерт, участващ в групата, относно опита му на съответната позиция, структурата, в която работи, информация за конкретни случаи, по които е работил.

За целите на индивидуалните дълбочинни интервюта също са разработени гайдове, които ще покриват сходни теми като тези в гайдовете за групови дискусии, но съдържат и специфични части/блокове, които ще бъдат съобразени със сферата, в която работи интервюируваният експерт. По този начин ще се осигури още по-голяма

дълбочина при разбирането на явлението, начините на работа на специалистите в различните сфери и др., които ще послужат за целите на по-пълния анализ и изготвяне на препоръки.

5.2. Методология за формиране на извадките

Определяне на извадката за национално-представително количествено проучване сред пълнолетното население на страната

Извадката за проучването сред пълнолетното население на страната ще бъде структурирана така, че да гарантира представителност за всички 28 области на България. За целта, ще бъде използвана следната методология при формирането ѝ:

- **Модел на извадката:** представителна двустепенна стратифицирана извадка
- **Метод на формиране на извадката:** изготвена на базата на двустепенен стратифициран подбор по два критерия:
 - район за планиране (NUTS II): всички райони на планиране ще бъдат представени в зависимост от броя на населението в тях и според тежестта на проектите по процедурата;
 - тип на населеното място (столица/областен център/малък град/село)
- **Етапи при формиране на извадката:**
 - На първи етап районите за планиране ще бъдат сортирани в низходящ ред в зависимост от броя на населението във всеки от тях.
 - На втори етап към списъка с районите за планиране ще се изготви кумулативна колона с броя на населените места във всеки район. Тази колона ще бъде използвана, за да се дефинира броят на населените места на втората стъпка от съставянето на извадката и респективно – броят на лицата, които ще бъдат анкетирани във всяко населено място (пропорционално на големината на населените места и тежестта на всеки район на планиране в процедурата).
 - Ще бъде определена стъпка на извадката. За определянето ѝ ще бъде приложена следната формула:
 - Стъпка на извадката = Броят на населението в района (N), делено на броя на респондентите в извадката (1000 човека)

- Ще бъде определено случайно стартово число.
- Във всяко гнездо от извадката ще бъдат интервюирани не повече от 10 души с цел да се избегне влиянието на вътрешно гнездовата корелация. Най-големите населени места ще бъдат включени с повече гнезда поради по-големия брой население в тях.
- Точният брой на гнездата и броят на респондентите във всяко населено място ще бъдат определени пропорционално на големината на населените места и тежестта на района за планиране в процедурата.

- **Обем:** 1 000 ефективни (осъществени) интервюта

Статистическа процедура за определяне на обем, доверителен интервал и максимална статистическа грешка

1 000 ефективни интервюта, т.е. без да се броят отказите, незавършените или не изцяло попълнени анкетни карти. Този обем дава възможност за постигане на максимална статистическа грешка от +/- 2.5% при 50 процентни дялове.

- **обем на извадка** $SS = \frac{N \cdot z^2 \cdot p \cdot (1-p)}{(c^2 \cdot (N-1) + z^2 \cdot p \cdot (1-p))}$, където

N = общ брой на целевата група

z = приема стойност 1.96 при 95% доверителен интервал

p = очакван пропорция на попадналите в дадената група (50%) т.е. $p=0.5$

c = доверителния интервал, изразен с десетично число (т.е. $0.03=\pm 3\%$, $0.04=\pm 4\%$, или $0.05=\pm 5\%$)

- **Постигнати параметри, гарантиращи надеждност на извадката:**
 - представителна за всички области на страната
 - максимално стандартно отклонение: +/- 1.96
 - степен на сигурност (гаранционна вероятност): 95%
- **Метод на регистрация на информацията:** структурирано интервю лице-в-лице по домовете на анкетираните лица

Определяне на извадката за проучване сред потребители на услуги за превенция на насилието, основано на пола и/или подкрепа на жертвите на насилие

С оглед на недостатъчната статистическа информация за потребителите на услуги за превенция на насилието, основано на пола и/или подкрепа на жертвите на насилие, подборът на респонденти от тази целева група ще бъде осъществен, като бъде

потърсено съдействието на институции и организации, работещи в областта на превенция на насилието. За достигане до респондентите ще бъде използван богатият практически опит със случаи на насилие на партньорите от НМД и ИСДП в Обединението.

Доколкото от наличните източници (НСИ, данни на МВР, социални служби и др. институции и/или организации) има достъпна информация за концентрацията на потребители на такива услуги, тя ще бъде използвана за формирането на извадка, която да отразява разпределението на целевата група във всички 28 области на страната.

При рекрутиране на респондентите усилията на екипа по проекта ще бъдат насочени към следните потенциални ползватели на услуги за превенция на насилието, основано на пола и домашното насилие:

- Жени, мъже и непълнолетни на територията на страната, жертви на домашно насилие, преминали през социални услуги за подкрепа като КЦ, ЗМБ, СКЦ, ЦОП, ЦСРИ, ЦНСТ и др.. С оглед на практиката – жертвите на насилие, потърсили/получили подкрепа, да са предимно жени, най-вероятно е в изследването да попаднат само жени. Ако бъдат открити случаи на мъже, пострадали от домашно насилие, те също ще бъдат рекрутирани

Обем: 30 ефективни полуструктурирани интервюта

Метод на регистрация: полуструктурирани интервюта лице-в-лице

Определяне на извадката за проучване сред работодатели и представители на работодателски организации

За изготвянето на извадката от работодатели Обединението ще използва наличните бази данни от НСИ, които ще послужат за подбора и разпределението на организациите.

- **Модел на извадката:** изготвена на базата на тристепенен стратифициран модел по следните критерии:
 - район за планиране (NUTS II): всички райони на планиране ще бъдат представени в зависимост от броя на предприятията в тях
 - Големина на организацията/предприятието
 - Икономически сектор, в който оперира предприятието

По-голям брой интервюта с работодатели ще бъдат направени в следните сектори, за които съществува информация от други изследвания и доклади за по-голяма опасност от дискриминация на работното място, основана на пола или случаи на насилие:

- хотелиерство;

- ресторантьорство и развлекателни, нощни заведения;
- транспортни услуги (градски, железопътен, таксиметров и др.)
- развлекателна индустрия
- родилни отделения и болнични заведения, в които престояват болни след оперативно лечение и в зависимост без придружител
- **Обем: 70 ефективни полуструктурирани интервюта**
- **Параметри:**
 - представителна за всички области в страната
 - представителна за фирмите въз основа на критерия „брой заети“
 - Степен на сигурност (гаранционна вероятност) – 95%:
- **Метод на регистрация на информацията: полуструктурирани интервюта лице-в-лице**

Определяне на извадката за проучване сред експерти, работещи по случаи на насилие и специалисти на национално, регионално и общинско ниво

Целевата група на експертите, работещи по случаи на насилие, ще бъде изследвана с два подхода – количествен и качествен, като са взети предвид спецификите на професионалистите, субординацията и др. Целевата група ще бъде изследвана чрез полуструктурирани интервюта, като ще бъде използван комбиниран подход: по метода на фокус групите и метода на индивидуалните дълбочинни интервюта.

От една страна, ще бъдат формирани интердисциплинарни фокус групи, в които ще бъдат събрани специалисти от различни сфери, с цел да споделят общ опит, проблеми и др. по темата за насилието. В рамките на фокус групите ще бъдат осъществени персонални полуструктурирани интервюта, като ще се събере индивидуална информация от всеки експерт за опита му, позицията, случаите, по които работи и др. Така ще се осигури както качествена информация, даваща дълбочина на темата за насилието и осигуряваща различните гледни точки на специалистите, така и количествена информация, която да може да бъде обработена статистически с цел да се установят зависимости, в кои експертни полета какъв опит има и др. В допълнение, ще бъдат проведени и индивидуални дълбочинни интервюта с експерти на национално и местно ниво, които да дадат повече информация за спецификите на работата във всяка експертна област. Подборът на респонденти ще бъде осъществен по начин, който да отразява както структурата и субординацията, така и регионалните и местни специфики на разпределението на експертите в страната.

- **Обем и разпределение на извадката от експерти:** За целта извадката от 500 експерта ще бъде разпределена в 45 групи по 10 респондента, или общо 450 респондента, и 50 индивидуални дълбочинни интервюта с експерти на национално, регионално и общинско равнище. При подбора на участници сред тази целева група Обединението „Политики срещу насилието“ ще се фокусира към следните видове експерти:

Социална закрила и социално включване

- социални работници от отделите „Закрила на детето“ и отдел „ХУСУ“ към ДСП от различни географски региони на страната;
- юристи в РДСП и ДСП от различни географски региони на страната;
- експерти от различни географски региони на страната (социални работници и психолози) към услугите за превенция и подкрепа на жертви на престъпления, основани на пола. Това са експерти и специалисти, работещи по случаи на насилие в ЦОП, ЦСРИ, КЦ, услуга „Спешен прием“, ЗМБ, СКЦ и др. доставчици на социални услуги;
- експерти към специализираните стаи за разпит на уязвими жертви (деца и възрастни), пострадали от домашно насилие и насилие, основано на пола в цялата страна;
- експерти и специалисти към общините, отговарящи за услугите по превенция и подкрепа на пострадали от престъпления, основани на пола в различни географски региони на страната;
- експерти към АСП и др.

Здравеопазване

- съдебните лекари в различни географски региони на страната;
- акушер-гинеколози в болници в различни географски региони на страната (родилно отделение и общ прием за гражданите);
- лекарите в център за спешна медицинска помощ с акцент към травматология в различни географски региони на страната;
- общо практикуващи лекари

Образование

- педагогически съветници и училищни психолози в страната;
- експерти към РУО, отговарящи за политиките за превенция на насилието в училище в страната;

- учители (класни ръководители) в училища в страната

Полиция

- разследващи полицаи в различни географски региони на страната;
- специализирани полицаи към болниците за спешен медицински прием като УМБАЛСМ „Н.И. Пирогов“ и др. в различни географски региони на страната;
- полиция с правомощия да работи по домашно насилие (квартални) в 28 области на страната;
- охранителна полиция и патрули в различни географски региони на страната;
- инспектори „Детска педагогическа стая“ в различни географски региони на страната

Правосъдна система

- съдии, които разглеждат случаи на домашно насилие от РС в различни географски региони на страната;
- съдии към наказателни отделения, които разглеждат дела с престъпления, основани на пола и домашно насилие в различни географски региони на страната;
- прокурори, работещи по престъпления, основани на пола и домашно насилие към РП и ОП в различни географски региони на страната;
- експерти към МП, отговарящи за мерки за подкрепа на жертвите на престъпления основани на пола и за домашното насилие;
- адвокати, работещи по случаи на насилие, основано на пола и домашно насилие към адвокатската колегия в различни географски региони на страната

Гражданско общество

- организации за застъпничество за правата на пострадалите от насилие, основано на пола и домашно насилие;
- организации за обучения и превенция, както и за подкрепа на пострадали от насилие, основано на пола и домашно насилие;
- организации към Националния съвет за подкрепа на жертви на престъпления към МП;
- организации, които участват и изготвят стратегически документи за защита на жертвите на насилие, основано на пола и домашно насилие;

- организации, които провеждат или са провеждали изследвания на феномена насилие през последните 5 години;
- организации, които са реализирали проекти през последните 5 години по програми за превенция и подкрепа на жертви на домашно насилие към Министерство на правосъдието, Норвежката програма, програма „Дафне” на ЕК и др.

В изследването ще се включат и експерти в структурите на национално ниво, отговарящи за превенцията и подкрепата на жертви на насилие, основано на пола, а именно:

- Национална комисия за борба с трафика на хора (НКБТХ);
- Национален съвет за подкрепа на жертвите на престъпления към МП;
- НСЗД към ДАЗД;
- експерти към МВР, дирекция „Национална полиция”, които отговарят за разследването на престъпления, основани на пола;
- експерти от Националната гореща телефонна линия за жертви на насилие;
- друго, ако възникне при необходимост и след като е проведен първоначалният анализ в етап едно от проучването.
- Предложените видове експерти са индикативни, като Възложителят има право да прави предложения за промени съобразно целите на настоящия проект и собствената си експертиза.

За да се осигури национално покритие, както и да бъдат отразени както регионалните, така и общинските специфики по темата на проучването, групите от експерти ще бъдат разпределени както следва:

Представителност на експерти от посочените по-горе области	Брой фокус групи	Брой дълбочинни интервюта	Брой участници в една група	Общо
Експерти на национално ниво (министерства и национални структурни звена)	-	10	-	10
Експерти в регионалните центрове	28	20	10	300

Експерти в по-малки общини в страната	17	20	10	190
ОБЩ БРОЙ УЧАСТНИЦИ ВЪВ ФОКУС ГРУПИ И ИНТЕРВЮТА				500

- **Подбор на респондентите:** с оглед на различните институционални профили и експертиза на специалистите, Обединението получи активното съдействие от страна на Възложителя при рекрутирането им, като към всяка институция от страна на МТСП са изпратени писма за подкрепа. Респондентите ще бъдат достигнати чрез официалните писма до съответните институции с уведомление за провеждането на изследването и молба за съдействие и участие.
- **Метод на регистрация на информацията:** полуструктурирани интервюта чрез групови дискусии и индивидуални дълбочинни интервюта

6. Описание на дейностите, които ще се извършат по изследването

Осъществяването на изследването се състои от следните дейности:

- Обучение на анкетъорите, интервюерите и модераторите за провеждане на отделните проучвания сред целевите групи;
- Работа на терен на изследването, включително изследване на случаи като допълнителна дейност;
- Контрол на анкетъорите, интервюерите и модераторите;
- Въвеждане и проверка на данните;
- Обработване и анализ на данните от изследването сред целевите групи;
- Визуализация на данните от изследването;
- Изготвяне на финален доклад;
- Финализиране на доклада
- Участие в 6 национални кампании и заключителна конференция

Обучение на анкетъорите, интервюерите и модераторите

Обучението на анкетъорите, интервюерите и модераторите за провеждане на отделните проучвания сред целевите групи предшества теренната работа. Това е дейност, която гарантира, че всички анкетъори са наясно с целите и задачите на изследването, както и с тестваните изследователски хипотези. Обученията на анкетъорите са стандартна изследователска практика, независимо от типа на изследването, като по този начин се осигурява получаването на качествени и надеждни резултати.

Всички необходими стъпки и задачи за планирането и провеждането на обучението на анкетъорите, интервюерите и модераторите са описани подробно в точка 7 „Планиране и обучение на анкетъорите“ от настоящия доклад.

Работа на терен на изследването

Работата на терен се състои от следните задачи, които условно могат да бъдат обособени в два етапа: 1/ подготвителна фаза; 2/ теренна работа на проучването сред целевите групи.

В подготвителната фаза по проучването се включват:

- Изготвяне на база данни с контакти на потенциални участници в изследването сред експерти и специалисти по темата за насилието; центрове, предлагащи услуги за превенция на насилието, основано на пола и домашното насилие, работодатели и работодателски организации;

- Рекрутиране на участници за фокус групите и полуструктурираните интервюта с потребители на услуги за превенция на насилието, основано на пола и домашното насилие.

Задачите по осъществяване на теренната работа на проучването сред целевите групи са следните:

- Провеждане на терен на проучването сред пълнолетното население на страната;
- Провеждане на терен на проучването сред работодатели и работодателски организации;
- Провеждане на терен на проучването сред потребителите на услуги за превенция на насилието, основано на пола и/или подкрепа на жертвите на насилие;
- Провеждане на терен на проучването сред експерти, работещи по случаи на насилие и специалисти на национално, регионално и общинско ниво

До по-трудните за достигане целеви групи (експерти и специалисти, работещи по случаи на насилие и потребителите на услуги за превенция на насилието) Обединението ще използва за интервюери и модератори експертите социални дейности и експерт-изследователите. Те притежават голям опит в провеждането на качествени проучвания, както и с достигането до трудни целеви групи като жертви на насилие и експерти, работещи по темата.

Контрол на анкетите, интервюерите и модераторите

По време на терена на проучванията отговорният експерт-изследовател за терена ще осъществява ежедневен контрол на дейността на анкетатори, интервюери и модератори, като **следи за изпълнение на общия брой заложили интервюта, изпълнението на извадката до момента и спомага за разрешаването на казуси, свързани с теренната работа.** Впоследствие след приключване на терена отговорният експерт-изследовател ще осъществи и **втори вид контрол на дейността на анкетаторите, отнасящ се до качеството на тяхната работа.** Целта на този последващ контрол е да **провери съдържателно качеството на направените анкети и полуструктурирани интервюта.**

Ще бъде осъществен контрол на 10% от работата на всеки анкетатор сред всяка от целевите групи от експерт-изследовател съгласно установените практики на Алфа Рисърч за провеждането на терен на изследвания. В случай на установени проблеми в работата на някой анкетатор, той следва да компенсира проблемните анкетни карти, като направи нови, които отговарят на изискванията на качеството на изследването.

Въвеждане и проверка на данните

Данните от проучванията ще бъдат въведени в изготвения модел за събиране, въвеждане и проверка на данните (различни според вида на проучването – според това дали проучването е осъществено чрез количествени или качествени методи за събиране и регистриране на информацията).

Процедурата, която ще бъде следвана, е:

- Данните от проучванията, направени чрез таблет, ще бъдат свалени (екстракнати) от онлайн системата на Участника;
- Информацията, получена от секцията за самостоятелно попълване от респондентите на хартия, ще бъде въведена в статистическия софтуер за обработка на данни SPSS съгласно предварително изготвена матрица за тази цел;
- Отговорите на респондентите от проучванията с качествена методика в изследването (полуструктурирани интервюта чрез метода на индивидуални дълбочинни интервюта и интервюта чрез фокус групи) ще бъдат транскрибирани спрямо модел на въвеждане на качествена информация – според темите на инструментариума и откритите позиции на участниците; за полуструктурираните интервюта затвореният тип въпроси ще бъдат въведени в статистическия софтуер за обработка на данни SPSS съгласно установените изследователски практики за въвеждане на данни от количествени въпроси (проучвания);
- В инструментариума за фокус групите с експерти, работещи по случаи на насилие или в областта на превенцията на насилието освен качествена част ще бъде включена и количествена с профил на експерта: години опит с темата, образование, видове насилие и случаи, с които се занимава;
- Отворените текстови въпроси в количествените проучвания ще бъдат кодирани чрез числени кодове съгласно предварително изготвена кодова рамка;
- Ще бъде осъществен оглед и проверка на въведените данни от количествените проучвания в статистическия софтуер за обработка за технически и логически грешки.

Обработка и анализ на данните от изследването сред целевите групи

След като данните от всички проучвания в проекта бъдат въведени съобразно необходимите кодови рамки, данните ще бъдат обработени статистически или семантично и анализирани за целите на финалния доклад по изследването.

За всички количествени индикатори както от националното представително проучване сред пълнолетното население, така и при затворените въпроси с предварително зададени отговори сред експерти, потребители на услугите за превенция на насилие, основано на пола и домашно насилие и работодатели и работодателски организации ще бъдат направени статистически обработки чрез софтуера SPSS. Ще бъдат използвани различни типове статистически анализи, описани по-долу /Конкретни методи на анализ/.

Методологията за анализ на данните ще следва три основни научни принципа, валидни при анализа на бази данни от различни източници, всеки един от които има допълващо и коригиращо значение по отношение на останалите:

- Анализ по компоненти за всеки един от трите източника, който да предоставя максимално надеждна и ориентирана към целите на дейността информация;
- Взаимна обвързаност на резултатите, получени от прилагането на всеки един от методите и инструментариумите (деск ризърч, количествени проучвания, проучвания чрез качествена методика);
- Взаимно надграждане на резултатите с цел достигането до по-дълбочинна сегментация и анализ на социално-демографския профил на целевите групи (най-вече на жертвите на насилие), анализ на социално-икономическата среда, на капацитета на системите за превенция на насилието и подкрепа на жертвите, на капацитета на професионалистите за работа със случаите на насилие, основано на пола и домашно насилие, анализ на процеса по предоставяне на услуги за превенция на насилието и за подкрепа на жертвите, анализ на обществените нагласи по отношение на различните форми на насилие.

Конкретните методи за анализ, които в логическа последователност и обвързаност ще бъдат приложени за анализ на събраните и обработени данни, са:

- **Методи на демографския анализ** – анализ на данните по социално-демографски групи и „мапинг“ на групите, които имат сходно поведение, социо-културни ценности, възприятия и реакции на проблема „насилие“.
- **Сегментационен анализ на данни** по конкретни индикатори за отделните групи – общо население и жертви на насилие.
- **Определяне съществуването на статистически значими фактори и разлики** – по този начин ще бъде установена взаимовръзката между отделните социално-демографски характеристики, влиянието на значими фактори от социалната среда и сегментационните профили на целевите групи.

- **Проверка на статистически хипотези** - на базата на събраната от кабинетното проучване информация, вторичните данни и на данните от количествените проучвания ще бъдат формулирани изследователски хипотези, които ще бъдат валидирани или опровергнати чрез прилагането на тази процедура. Този метод ще се приложи за тестването на предлаганата сегментационна типология.
- **Типологичен подход** – групиране на възприятия, възгледи и мнения, споделени във фокус групите, въз основа на които се извличат сходни модели и тенденции; изграждане на предварителна типология и категоризация на нейна база на позициите на участниците във фокус групите.
- **Регресионен и корелационен анализи** – ще бъдат приложени за анализ на връзката между количествени резултати и качествени фактори. На тяхна база ще се изготви финалната сегментация на целевите групи.
- **SWOT анализ:** анализ на силните страни, слабите страни, възможностите и заплахите (опасностите) по отношение на борбата с насилието в България. Систематизирането на резултатите чрез методологията на SWOT анализа ще допринесе за по-доброто фокусиране на проблематиката, изготвянето на презентационните материали и ще повиши качеството на цялостното изпълнение на поръчката.

Визуализация на данните от изследването

При изготвяне на финалния доклад с резултатите от изследването сред всички целеви групи данните и резултатите ще бъдат визуализирани. За тази цел ще бъдат използвани възможностите на офис приложения като Excel или Power Point, вкл. и най-новите начини за представяне на данни чрез смарт и инфографики, които представят синтезирано информацията по различни показатели и основните изводи.

Всички количествени резултати и данни от изследването на тема „насилие, основано на пола и домашно насилие“ ще бъдат интегрирани във финалния доклад на Изпълнителя в графичен и/или табличен вид в основната част на доклада, както и като приложения.

Изготвяне на финален доклад

След като данните от проведените кабинетни проучвания и проучванията на терен сред целевите групи бъдат обработени, анализирани и систематизирани екипът на Обединение „Политики срещу насилието“ ще пристъпи към изготвяне на финалния доклад с резултатите от изследването. Той ще интегрира отделните компоненти и тематични области – 1/ анализ на социално-икономическата среда и влиянието ѝ върху насилието, профила на жертвите на насилие по различни ключови социално-демографски характеристики, анализ на капацитета на системите за превенция на

насилието и подкрепа на жертвите, очертаване и оценка на съществуващите институционални и извънинституционални форми на борба с насилието, обществените нагласи към насилието, както и обществените разбирания за насилието, основано на пола и домашното насилие и ключовите фактори за неговото приемане или отхвърляне; 2/ основни изводи и резултати от изследването, както и препоръки; 3/ анализ от кабинетното проучване относно насилието в България и четири европейски държави, ратифицирали Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие в съчетание със „собственото“ изследване по проекта чрез отделни проучвания сред няколко целеви групи.

Изготвеният доклад ще съдържа следните елементи, съобразени с изискванията на Възложителя, спецификите на тематиката и специфичните цели на изследването:

Резюме на доклада с:

- 1/ Анализ на социално-икономическата среда и влиянието ѝ върху насилието;
- 2/ Анализ на профила на жертвите на насилие по пол, възраст, раса, етническа принадлежност, религия, образование, увреждане, семейно положение и вид на населеното място (град/село);
- 3/ Основни резултати и препоръки;

Методологическа част с:

- 4/ Описание на всички дейности, осъществени в изпълнение на изследването;
- 5/ Терминология на изследването;
- 6/ Описание на методологията на изследването;
- 7/ Описание на извадките;
- 8/ Методи на оценка;
- 9/ Описание на целевите групи;
- 10/ Приложения – графики, таблици и др.

Аналитична част, включваща:

- 1/ Анализ на социално-икономическата среда и влиянието ѝ върху явлението насилие;
- 2/ Анализ на профила на жертвите на насилие по пол, възраст, раса, етническа принадлежност, религия, образование, увреждане, семейно положение и вид на населеното място (град/село);
- 3/ Анализ на капацитета на системите за превенция на насилието и подкрепата на жертвите;

- Идентифициране на съществуващите институционални и извън институционални форми на борба с насилието, основано на пола;
- Анализ на капацитета на професионалистите за работа със случаи на насилие, основано на пола и домашно насилие;
- Анализ на процеса по предоставяне на услуги за превенция на насилието и за подкрепа на жертвите;

4/ Анализ на обществените нагласи по отношение на различните форми на насилие:

- Идентифициране на разбирането за насилието, основано на пола;
- Идентифициране на ключови фактори за приемане/ отхвърляне на формите на насилие;

5/ Резултати;

6/ Изводи и заключения;

7/ Препоръки

Финализиране на доклада

След като бъде изготвен Обединение „Политики срещу насилието“ депозира доклада пред отговорните по проекта представители на Възложителя.

Възложителят отправя своите предложения за корекции и промени по доклада, с които Изпълнителят ще се съобрази в рамките на установения по договор срок.

След окончателното приемане на доклада от Възложителя той се счита за финализиран.

7. Планиране и провеждане на обучение на анкетьорите

Преди да пристъпи към провеждане на проучването на терен Обединение „Политики срещу насилието“ планира да проведе обучение на всички анкетьори, интервюери и модератори, които ще участват в проекта.

Поради особеностите на темата „насилие“ обучението ще се води съвместно от експерт изследовател, отговорен за терена на изследването и от един от експертите социални дейности, който ще запознае анкетьорите, интервюерите и модераторите с темата „насилие“ и специфичните цели и задачи на изследването.

Следните задачи са подготвителни преди началото на обученията:

- Подготовка за терен на анкетните карти и гайдове за полуструктурираните индивидуални интервюта и фокус групи – форматиране, отпечатване, програмиране в онлайн системата на Алфа Рисърч;
- Изготвяне на подробни писмени инструкции за анкетьорите, съдържащи информация за изследването, особености на целевите групи и изследователския инструментариум;
- Изготвяне на списък с услуги и организации, вкл. гореща линия, към която могат да се обърнат жертви на насилие в проучването;
- Изготвяне на презентация, отразяваща спецификата на темата „насилие“ с цел запознаване на анкетьорите с темата;
- Логистична организация на обученията: определяне на дата, място и час на обучението, осъществяване на контакт и потвърждение на присъствие от анкетьорите.

Изпълнителят предвижда да проведе **две отделни обучения** за всеки тип проучване сред целевите групи в изследването:

- Обучение на анкетьорите и супервайзърите за провеждането на терен на количествените проучвания /сред пълнолетното население на страната и сред работодатели и работодателски организации/;
- Обучение на интервюерите и модераторите за провеждането на терен на проучванията с качествена методика /фокус групи и дълбочинни интервюта с експерти по темата „насилие“ и полуструктурираните интервюта с жертви на насилие/

Макар че обучението на анкетьорите и модераторите ще се води от експерт изследователят, отворен за теренната работа по проекта, както и от специалист социални дейности, запознат в детайли с тематиката, всички членове на екипа ще присъстват при провеждането на обученията.

Водещите на обучението ще направят и кратка презентация по проекта, спецификите на темата и целевите групи. Те също така ще обсъдят с всички участници в обучението практически инструкции за провеждане на анкетите и интервютата и ще проиграт заедно възможни сценарии и казуси от теренната работа.

Освен детайлните писмени инструкции за провеждане на теренната работа всички анкетъори, интервюери и модератори ще получат и електронен и хартиен вариант на анкетните карти и гайдове, които следва да осъществят на терен.

На обучението ще се направят и примерни „тестови“ интервюта и анкети, за да се проследи доколко анкетъорите са успели да усвоят особеностите на терена, както и да се засече реална продължителност на интервю или анкета на терен. Тези интервюта са тестови и няма да бъдат включвани във финалните бази данни и резултати от проекта.

По отношение на национално представителното проучване сред пълнолетното население на страната по време на обучението ще се дадат практически инструкции как да реагират анкетъорите, когато попаднат на респондент, преживял насилие. За работата на терен ще бъде раздаден и списък с организации и услуги, към които могат да се обърнат жертвите на насилие, в случай че анкетъорите попаднат на такива.

Провеждането на обучението ще се документира с изготвянето на присъствен протокол, на който ще се отбележат и основните заключения и изводи от съвместните обсъждания.

Всички анкетъори, интервюери и модератори ще получат и финалния график на теренната работа /в случая с дълбочинните интервюта и фокус групите с експерти и графикът и индикативният списък с възможните участници по места до този момент/.

Ще бъдат осигурени на всички участници в теренната работа по изследването координатите на лице за контакт /изследователят, отговорен за терена на проекта/, към когото могат да се обръщат при въпроси, трудности и други притеснения относно провеждането на проучванията сред целевите групи на терен.

Подход за минимизиране рисковете за изкривяване на информация, свързана с жертвите на насилие

Интервюерите ще бъдат специално инструктирани относно подхода към потребителите на услуги за превенция от насилие. Тъй като темата е изключително деликатна, **първо ще бъде осъществен контакт през лица/представители на институции и/или услуги, на които потребителите имат доверие.**

Второ, внимателно ще бъде уточнен начинът, по който интервюерите ще „влизат“ в темата за насилието, за да не предизвикват страх или затваряне за разговор сред респондентите.

Трето, на респондентите, както и при националното представително проучване, ще бъде предоставена форма за самостоятелно попълване, в която ще се съдържат теми и въпроси, които са потенциално най-травматични за разговор. След попълване на въпросника респондентите ще имат възможност да го поставят в запечатан плик, за да се гарантира анонимността на отговорите им.

8. Възникнали проблеми и възможни решения за тяхното отстраняване

На базата на дейностите, извършени до този момент от подготовката на проучването, Обединението идентифицира следните проблеми, които могат да предизвикат трудности при осъществяване на изследването на терен, както и възможни решения за тяхното преодоляване.

Идентифицирани проблеми	Възможни решения за отстраняване на проблемите
Трудности при рекрутиране на участници за фокус групи сред експертите на национално, регионално и местно ниво	○ Фокус групите с експерти ще бъдат проведени в населени места, в които организациите от Обединението имат изградена мрежа и партньорства. Същевременно ще се спазват изискванията на Възложителя както по отношение на структурата, субординацията, така и по отношение на регионалните и местните специфики на целевата група. Ще се съблюдава и правилото всяка фокус група да включва експерти от различни сектори, работещи по темата „насилие, основано на пола и/или домашно насилие“ – здравни работници, експерти от социалната сфера, специалисти от съдебната система, полиция, прокуратура и пр. ○ Възложителят е предоставил на Обединението писмо за подкрепа до всички заинтересовани страни. Възложителят също е поискал и е предоставил на Обединението писма за подкрепа от страна на МВР, МЗ, МП, АЗ и АСП, в които са и посочени лица за контакт от съответните институции. Този подход би следвало значително да улесни достъпа и подобри съдействието от страна на експертите от различни институции. ○ Най-трудните за достигане представители на целевата група ще бъдат интервюирани чрез индивидуални дълбочинни интервюта. Този метод на анкетиране ще позволи по-голяма гъвкавост и съобразяване с графика на конкретния експерт. ○ В хода на рекрутиране на експерти ще бъдат определени по-голям брой потенциални участници, с които ще се осъществи първоначален контакт. За всяка фокус група ще бъдат извикани и „резерви“ в случай че някой от участниците не се появи, за да се

	осигури нейното протичане.
Трудности при рекрутиране на респонденти за провеждане на полуструктурирани интервюта с потребители на услуги за превенция на насилие, основано на пола и домашно насилие	- Освен към настоящи ползватели на услугите за превенция на насилие, основано на пола и домашно насилие, екипът на Обединението ще се обърне и към предишни ползватели на подобни услуги в КЦ, ЗМБ, ЦНСТ, ЦСРИ и др. - Поради силно уязвимата позиция на тази целева група за интервюери ще бъдат използвани изключително опитни експерти от Обединението, които работят ежедневно с жертви на насилие. По този начин ще се минимизира рискът от откази за провеждане на интервю.
Опасност от получаване на социално приемливи отговори в проучванията сред целевите групи, както и неразкриване на случаи на преживяно в миналото насилие от страна на респондентите	- Вътрешно валидиране на ключовите индикатори от проучването чрез едновременното включване на няколко въпроса, отнасящи се до един и същи индикатор, както и задаване на отворени и затворени въпроси. - Включване на секция за самопопълване от респондентите /в националното представително количествено проучване сред пълнолетното население и в полуструктурираните интервюта с потребители на услуги за превенция на насилие, основано на пола и домашно насилие/ относно индикаторите за преживяно насилие. Тази част ще бъде попълвана от респондента, като интервюиращият няма да има достъп до регистрираните от анкетираното лице отговори. Попълнената форма за саморегистрация се запечатва от респондента в непрозрачен плик и се предава на анкетъора.
Възможни закъснения при провеждане	Подготовката за началото на терена (свързване с организации партньори на местно

на теренната работа по изследването поради спецификите на темата, обема на необходимите извадки и трудностите при достигане до някои от целевите групи	ниво, изготвяне на писмо за подкрепа от страна на Възложителя, координиране със супервайзърите на теренната работа и определянето на местни екипи за провеждане на анкети) стартира по време на подготовка на изследването. ○ Теренната работа сред всички целеви групи ще се провежда паралелно, за да се гарантира, че в случай на забавяне с осъществяването на терена сред една целева група, екипът на Обединението ще има възможност да обработва и анализира данните от проучванията сред останалите целеви групи.
Трудности при изготвянето на индикатори за обхвата на понятието „насилие, основано на пола и домашно насилие“ поради различните дефиниции и разбирания за насилие в научната литература	○ При изготвянето на инструментариума по темата сред различните целеви групи е използван събраният богат емпиричен материал от проучването на насилието в България и в четири европейски държави, ратифицирали Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие. ○ Същевременно, при формулиране на индикатори и въпроси по темата са използвани и дългогодишната експертиза на социологическа агенция „Алфа Рисърч“ по други сходни проучвания по темата „насилие“, както и опитът на НМД и ИСДП с жертви на насилие и изготвянето на публични политики в областта.

9. План-график за изпълнение на изследването и очаквани резултати

9.1. План – график на дейностите

Описание на дейностите, които ще се извършват		Период на изпълнение на дейностите (календарни месеци)													
		03.2019				04.2019				05.2019				06.2019	Период на публичност
		C1	C2	C3	C4	C5	C6	C7	C8	C9	C10	C11	C12	C1	
	Етап 1: Организация, управление и координация на етапа на подготовка на изследването														
1	Дейност 1: Преглед на информация и данни, свързани с насилието, основано на пола и домашното насилие														
1.1	Преглед на стратегически и програмни документи в България														
1.2	Прегледът на съществуващи статистически данни, доклади от изследвания и оценки на национално равнище														
1.3	Преглед на стратегически документи и програмни документи, съществуващи статистически данни, доклади от изследвания и оценки на европейско равнище.														
2	Дейност 2: Проучване на изследвания в областта на насилието на територията на три европейски страни, ратифицирали Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие														

2.1	Допълнителна дейност: Проучване на изследвания в областта на насилието на територията на една допълнителна европейска страна (Португалия), ратифицирала Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие															
3	Дейност 3: Описание на методологичната рамка за провеждане на изследването															
3.1	Разработване на индикатори															
3.2	Разработване на инструментариум за целите на изследването сред всички целеви групи															
3.3	Съгласуване на изследователския инструментариум за изследването															
4	Дейност 4: Проучване на явлението „насилие“ (домашното насилие, насилието на работното място и др.) в България															
4.1	Вторично изследване (мета деск рисърч) на източниците на информация,															
4.2	Очертаване на разпространението на насилието, основано на пола в обществото															
4.3	Очертаване на най-често срещаните причини за насилието, основано на пола															
5	Дейност 5: Разработване на методологията на изследването															
5.1	План – график на заложените дейности за провеждане на изследването															
5.2	Определяне на извадките															
5.3	Разработване на анкетни карти															
5.4	Създаване на модели за събиране, въвеждане и проверка на данните от изследването															
5.5	Обучение на анкетаторите															
6	Дейност 6: Определяне и обхват на целевите групи на изследването															

6.1	Определяне и обхват на пълнолетното население на страната															
6.2	Определяне и обхват на експертите, работещи по случаи на насилие и специалистите на национално, регионално и общинско ниво															
6.3	Определяне и обхват на потребители на услуги за превенция на насилието основано на пола и/или подкрепа на жертвите на насилие															
6.4	Определяне и обхват на работодатели и работодателски организации															
	Етап 2: Организация, управление и координация на етапа на изготвяне на встъпителен доклад на изследването															
1	Дейност 1: Събиране на получената информация от всички извършени дейности															
2	Дейност 2: Изготвяне и предаване на Встъпителния доклад															
3	Дейност 3: Съгласуване на Встъпителния доклад на Възложителя															
	Етап 3: Организация, управление и координация на етапа на провеждане на изследването															
1	Дейност 1: Обучение на анкетьорите															
2	Дейност 2: Работа на терен															
3	Дейност 3: Контрол на анкетьорите															
4	Дейност 4: Въвеждане и проверка на данните															
5	Дейност 5: Допълнителна дейност: изследване на случаи															
	Етап 4: Организация, управление и координация на етапа на анализ на резултатите и представяне на доклад															
1	Дейност 1: Обработване на данните от изследването сред целевите групи;															
2	Дейност 2: Визуализация на данните от изследването;															
3	Дейност 3: Анализ на данните и изготвяне на финален доклад															
4	Дейност 4: Финализиране на доклада															

5	Дейност 5: Допълнителна дейност: SWOT анализ																
	Етап 5: Организация, управление и координация на етапа на публичност																
1	Дейност 1: Подготовка на шестте национални кампании																Текущо изпълнение след изтичането на тримесечния срок за предаване на финален доклад от проучването; графикът по участие в шестте кампании и провеждане на заключителна конференция ще бъде изграден съобразно предвидения от Възложителя график за осъществяването им
2	Дейност 2: Провеждане на шестте национални кампании																
3	Дейност 3: Подготовка на националната Заключителна конференция																
4	Дейност 4: Провеждане на националната Заключителна конференция																

9.2. Очаквани резултати

Организацията и реализацията на дейностите по проучването, ще доведат до следните резултати:

- **При подготовката на изследването:**
 - Изготвени инструментариуми за различните целеви групи (приложени в настоящия доклад)
 - Проведени обучения на анкетаторите и модераторите/интервюерите
 - Програмирани и отпечатани въпросници за изследването
- **При реализацията на теренната работа:**
 - Събрани количествени и качествени данни от:
 - Национално представително проучване сред пълнолетното население на страната
 - Проучване сред потребители на услуги за превенция на насилие основано на пола и домашно насилие
 - Проучване сред работодатели и работодателски организации
 - Проучване сред експерти, работещи по случаи на насилие и превенция на насилие
 - Въведени и обработени данни от проучванията
 - Визуализирани данните от проучванията за целите на доклада
- **При финализирането на доклада – изготвен цялостен доклад, съдържащ:**
 - Резюме
 - Методологическа част
 - Аналитична част с резултатите от реализираните деск рисърч и теренни проучвания
 - Изготвени изводи, заключения и препоръки
 - Приложения

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Национални нормативни документи:

Закон за борба с трафика на хора

Закон за закрила на детето

Закон за защита от дискриминация

Закон за защита от домашно насилие

Закон за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления

Закон за правната помощ

Закон за равнопоставеност на жените и мъжете

Координационен механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция

Механизъм за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование

Наказателен кодекс

Наказателно-процесуален кодекс

Постановление на Министерски съвет № 108 от 10.05.2014 г., обн., ДВ, бр. 42 от 20.05.2014 г.

Постановление на Министерски съвет № 155 от 2000 г., обн., ДВ, бр. 65 от 2000 г.

Постановление на Министерски съвет № 313 от 17.11.2004 г., обн., ДВ, бр. 104 от 26.11.2004 г.

Правилник за прилагане на Закона за закрила на детето

Национални стратегически и програмни документи:

Национален план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2019-2020

Национална програма за борба с трафика на хора за 2019 г.

Национална стратегия за борба с трафика на хора 2017-2021 г.

Национална стратегия за детето 2008-2018 г.

Националната програма за превенция и защита от домашно насилие – 2019 г.

Националната програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца 2017-2020 г.

Националната стратегия за насърчване на равнопоставеността на жените и мъжете за периода 2016-2020 г.

План за действие за изпълнение на заключителните препоръки към България, отправени от Комитета на ООН за премахване на дискриминацията по отношение на жените (CEDAW), приет от МС през 2013 г. (РМС № 438 от 25.07.2013 г.).

Статистически данни, доклади и проучвания в България:

Алфа Рисърч. Сексуалното насилие над жени в България: Резултати от социологическо проучване. Януари 2011 г.

НАСП – Посланици на добра воля срещу практиките на насилие, основано на честта в България: Национален доклад, 2017 г.

Мониторингов доклад за 2014 г. за Сексуално и основано на пола насилие в контекста на международната закрила в Република България и други.

Национално изследване на домашното насилие и насилието, основано на полов признак (ДННОПП), и изработване на модел за подкрепа на жертвите на насилие (МПЖН), Партньори България, Център за изследване на демокрацията, Академия по права на човека, Норвегия, 2016 г.

Национално представително проучване на нагласите към телесното наказание, Агенция „Ноема“ за Национална мрежа за децата, 2018 г.

Национално проучване: Компаниите срещу насилието, основано на пола.

Сексуално насилие, Проучване на Алфа Рисърч, 2011 г.

Ситуационен анализ на децата и жените в България, УНИЦЕФ, 2017 г.

Статистически данни от Националната горещата телефонна линия за пострадали от насилие на Асоциация „Анимус“, 2017 г.

Статистически данни от Националния статистически институт

Други документи с отношение по темата за България:

Висш съдебен съвет (2016), Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2015 г., достъпни на: <http://www.vss.justice.bg/page/view/1082>.

Висш съдебен съвет (2017), Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2016 г., достъпни на: <http://www.vss.justice.bg/page/view/1082>.

Висш съдебен съвет (2018), Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за I полугодие на 2018 г., достъпни на: <http://www.vss.justice.bg/page/view/1082>.

Висш съдебен съвет (2018), Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2017 г., достъпни на: <http://www.vss.justice.bg/page/view/1082>.

Комисия за защита от дискриминация (2018), Отчетен доклад на КЗД за 2017 г., достъпен на: <http://www.kzd-nondiscrimination.com/layout/images/stories/2015/otchet/%D0%9E%D0%A2%D0%A7%D0%95%D0%A2.2017.pdf>.

Министерство на вътрешните работи (2019), ОДМБП – Кюстендил, отчете резултатите от работата си през изминалата година, достъпен на: <https://bit.ly/2uMuUBQ>.

Министерство на труда и социалната политика (2018), Доклад за равнопоставеността на жените и мъжете в България през 2017 г., достъпен на: https://www.mlsp.government.bg/ckfinder/userfiles/files/politiki/ravni%20vyzmojnosti/normativni%20aktove/bg%20zakonodatelstvo/REPORT_Equality_2017_FINAL.pdf.

Областна администрация – Разград (2017), Годишен отчет за дейността на Областен съвет по превенция на домашното насилие в област Разград за 2016 г., достъпен на: http://www.rz.government.bg/files/info_pages/otchet_OSPDN_2016.docx.

Районен съд – Благоевград (2019), Отчетен доклад за дейността на Районен съд – Благоевград през 2018 г., достъпен на: [http://blagoevgradrc.judiciary-bg.org/courts/rc/blagoevgrad/ws_blagoevgradrs.nsf/2/MTUA-B9UJJ8/\\$File/%D0%9E%D1%82%D1%87%D0%B5%D1%82%D0%B7%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%A0%D0%A1%D0%91%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B5%D0%B2%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%B4%202018%D0%B3..pdf](http://blagoevgradrc.judiciary-bg.org/courts/rc/blagoevgrad/ws_blagoevgradrs.nsf/2/MTUA-B9UJJ8/$File/%D0%9E%D1%82%D1%87%D0%B5%D1%82%D0%B7%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%A0%D0%A1%D0%91%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B5%D0%B2%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%B4%202018%D0%B3..pdf).

Районен съд – Варна (2019), Отчетен доклад за дейността на Районен съд – Варна през 2018 г., достъпен на: http://www.vrc.bg/upload/DOKUMENTI/Godi6ni_dokladi/doklad2018.pdf.

Районен съд – Димитровград (2018), Отчетен доклад за дейността на Районен съд – Димитровград през 2017 г., достъпен на: <http://rs-dimitrovgrad.com/docladi/2017/RS-Dimitrovgrad.xlsx>.

Районен съд – Монтана (2019), Отчетен доклад за дейността на Районен съд – Монтана през 2018 г., достъпен на: http://www.montana-rs.org/mydocs/2019/Doklad-2018/RS_MONTANA_DOKLAD_2018_Print_with_Signs.pdf.

Районен съд – София (2019), Отчетен доклад за дейността на Софийски районен съд през 2018 година, достъпен на: http://srs.justice.bg/srs/uploaded_files1/Godishen_otcheten_doklad-2018.docx.

Нормативни документи на ЕС и на Съвета на Европа:

Директива 2004/113/ЕО относно прилагане на принципа на равното третиране на мъжете и жените по отношение на достъпа до стоки и услуги и предоставянето на стоки и услуги

Директива 2004/81/ЕО за издаване на разрешение за пребиваване на граждани на трети страни, които са жертви на трафик на хора или са били обект на помощ за незаконна имиграция и които сътрудничат с компетентните органи

Директива 2006/54/ЕО за прилагането на принципа на равните възможности и равното третиране на мъжете и жените в областта на заетостта и професиите (преработена)

Директива 2010/41/ЕС за прилагане на принципа на равно третиране на мъжете и жените, които извършват дейности в качеството на самостоятелно заети лица, и за отмяна на Директива 86/613/ЕИО на Съвета

Директива 2011/36/ЕС относно предотвратяването и борбата с трафика на хора и защитата на жертвите от него и за замяна на Рамково решение 2002/629/ПВР на Съвета

Директива 2011/92/ЕС относно борбата със сексуалното насилие и със сексуалната експлоатация на деца, както и с детската порнография и за замяна на Рамково решение 2004/68/ПВР на Съвета

Директива 2011/99/ЕС относно европейската заповед за защита

Директива 2012/29/ЕС за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления и за замяна на Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета

Договор за Европейския съюз

Договор за функционирането на Европейския съюз

Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи

Конвенция на Съвета на Европа за закрила на децата срещу сексуална експлоатация и сексуално насилие (Конвенция от Ланзароте)

Конвенция на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие

Регламент (ЕС) № 606/2013 относно взаимното признаване на мерки за осигуряване на защита по граждански дела

Харта на Европейския съюз за основните права

Стратегически и програмни документи на ЕС:

Европейски пакт за равенство между половете (2011—2020 г.)

Стокхолмска програма — отворена и сигурна Европа в услуга и за защита на гражданите – 2010 – 2014 г.

Стратегически ангажимент за постигане на равенство между половете 2016 – 2019 г.

Харта на жените на ЕС – 2010 г.

Проучвания и доклади по темата на европейско ниво:

Европейски институт за равенство между половете (2016), Анализ на Директивата за правата на жертвите от перспективата на пола.

Агенция на ЕС за основни права (2014), Насилието срещу жените: общоевропейско проучване.

Европейска комисия (2016), Насилие, основано на пола: Доклад от Специален Евробарометър 449.

Европейски институт за равенство между половете (2017), Кибернасилие срещу жени и момичета (КНСЖМ).

Европейски институт за равенство между половете (2014), Оценка на цената на насилието, основано на пола, в ЕС.

Изследвания за Испания

Amnesty international (2015). España Informe al comité de las Naciones Unidas sobre la eliminación de la discriminación contra la mujer. London: Amnesty International Publications. Disponible en:

<https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR4118072015SPANISH.pdf>

C.G.P.J. (2016). Guía práctica de la Ley Orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género (revisada). Madrid: Pardedós. Disponible

en: <http://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Temas/Violencia-domestica-y-de-genero/Actividad-del-Observatorio/Guias-practicas/Guia-practica-de-la-Ley-Organica-1-2004--de-28-de-diciembre--de-Medidas-de-Proteccion-Integral-contr-la-Violencia-de-Genero--2016>

Comité para la Eliminación de la Discriminación contra la Mujer (CEDAW) (2015). Observaciones finales sobre los informes periódicos séptimo y octavo combinados de España. Disponible en: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fESP%2fCO%2f7-8&Lang=en

Fernández-Nieto, J. (2015). Retos y mitos de la LO 1/2004 de Violencia de Género, y reforma del Código Penal: Hacia una política criminal en violencia de género en cumplimiento del principio internacional de „diligencia debida”. Elderecho.com. Disponible en: <https://elderecho.com/retos-y-mitos-de-la-lo-12004-de-violencia-de-genero-y-reforma-del-codigo-penal-hacia-una-politica-criminal-en-violencia-de-genero-en-cumplimiento-del-principio-internacional-de-diligencia>

Lorente, M. (2017). Donde más duele. Diario EL PAÍS, edición en línea del 4 de febrero de 2017. Disponible en: https://elpais.com/elpais/2017/02/04/mujeres/1486201498_722077.html

Lorente, M. (2001). Agresión a la mujer. Realidades y mitos. Mi marido me pega lo normal. Barcelona: Ares y Mares

Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad (2017). Documento refundido de medidas del Pacto de Estado en materia de Violencia de Género. Madrid: Gobierno de España. Disponible en: http://www.violenciagenero.igualdad.mpr.gob.es/pactoEstado/docs/Documento_refundido_P_EVG_.pdf

Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad (2015). Macroencuesta de violencia contra la mujer 2015. Madrid: Gobierno de España. Disponible en: http://www.violenciagenero.igualdad.mpr.gob.es/violenciaEnCifras/estudios/colecciones/pdf/Libro_22_Macroencuesta2015.pdf

Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad (2013). Estrategia Nacional para la Erradicación de la Violencia contra la Mujer 2013-2016. Madrid: Gobierno de España. Disponible en: <http://www.violenciagenero.igualdad.mpr.gob.es/planActuacion/estrategiaNacional/docs/EstrategiaNacionalCastellano.pdf>

Montalbán, I. (2006). Malos tratos, violencia doméstica y violencia de género desde el punto de vista jurídico. Actas II Congreso sobre Violencia Doméstica y de Género: Granada, 23 y 24 de febrero de 2006. ISBN 84-96518-66-3

Plataforma Estambul Sombra España (2018). Informe Sombra al GREVIO 2018. Disponible en: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/spain>

San Segundo, T. (dir) (2016). A vueltas con la violencia. Una aproximación multidisciplinar a la violencia de género. Madrid: Tecnos.

San Segundo, T. (2016). La violencia de género. La asistencia social ante la violencia de género. En T. San Segundo. A vueltas con la violencia. Una aproximación multidisciplinar a la violencia de género. Madrid: Tecnos.

Torres, C. (2016). La violencia de género en la ley integral: consideraciones críticas tras 10 años de vigencia, desde la óptica institucional. En: T. San Segundo. A vueltas con la violencia. Una aproximación multidisciplinar a la violencia de género. Madrid: Tecnos.

Ley Orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género. Boletín Oficial del Estado, 29 de diciembre de 2004, nº 313. Disponible en: <https://www.boe.es/boe/dias/2004/12/29/pdfs/A42166-42197.pdf>

Instrumento de ratificación del Convenio del Consejo de Europa sobre prevención y lucha contra la violencia contra la mujer y la violencia doméstica, hecho en Estambul el 11 de mayo de 2011. Boletín Oficial del Estado, 6 de junio de 2014, nº 137, p. 42946. Disponible en: <http://www.boe.es/boe/dias/2014/06/06/pdfs/BOE-A-2014-5947.pdf>

Ley Orgánica 1/2015, de 30 de marzo, por la que se modifica la Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal. Disponible en: <https://www.boe.es/boe/dias/2015/03/31/pdfs/BOE-A-2015-3439.pdf>

Ley Orgánica 5/2015, de 27 de abril, por la que se modifican la Ley de Enjuiciamiento Criminal y la Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial. Disponible en: <https://www.boe.es/boe/dias/2015/04/28/pdfs/BOE-A-2015-4605.pdf>

Ley Orgánica 7/2015, de 21 de julio, por la que se modifica la Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial. Disponible en: <https://www.boe.es/boe/dias/2015/07/22/pdfs/BOE-A-2015-8167.pdf>

Ley 4/2015, de 27 de abril, del Estatuto de la víctima del delito. Disponible en: <https://www.boe.es/boe/dias/2015/04/28/pdfs/BOE-A-2015-4606.pdf>

Real Decreto-ley 9/2018, de 3 de agosto, de medidas urgentes para el desarrollo del Pacto de Estado contra la violencia de género. Disponible en: <https://www.boe.es/boe/dias/2018/08/04/pdfs/BOE-A-2018-11135.pdf>

Ley Orgánica 5/2018, de 28 de diciembre, de reforma de la Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial, sobre medidas urgentes en aplicación del Pacto de Estado en materia de violencia de género. Disponible en: <https://www.boe.es/boe/dias/2018/12/29/pdfs/BOE-A-2018-17988.pdf>

Държавен доклад пред GREVIO на Испания <https://rm.coe.int/state-report-from-spain/16809313e0>

Доклад в сянка, предоставен на GREVIO за Испания <https://rm.coe.int/spanish-istanbul-shadow-platform/1680931a77>

Документи и източници на информация за Португалия:

Законодателство за Португалия

<https://www.cig.gov.pt/>

<https://www.cig.gov.pt/documentacao-de-referencia/legislacao/>

Наказателния кодекс на Португалия

НПК на Португалия

Закон № 83/2015 за промяна на НК

Закон № 112/2009 относно Статута на жертва на домашно насилие

Закон № 130/2015, който транспонира Директива 2012/29/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2012 година за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления и за замяна на Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета

Доклади и други източници за Португалия

Държавен доклад пред GREVIO на Португалия <https://rm.coe.int/portugal-state-report/168074173e>

Доклади в сянка, предоставен на GREVIO за Португалия - - Contribution by the Association of Women's against Violence (Associação de Mulheres Contra a Violência - AMCV), the Portuguese Platform for Women's Rights (Plataforma Portuguesa para os Direitos das Mulheres - PpDM) and the National branch of the European Women's Lobby Observatory on Violence against Women; Contribution from The Portuguese Association of Women in Legal Careers; Contribution from End FGM and Associacao para o Planeamento da Familia

Първи оценителен доклад на GREVIO за Португалия <https://rm.coe.int/grevio-reprt-on-portugal/168091f16f>

Препоръки към Португалия от Комитета на страните <https://rm.coe.int/ic-cp-inf-2019-3-eng/pdfa/168092019b>

Набор данни от проучването на FRA относно основаното на пола насилие срещу жените, 2012г.

Проучването за 2017 г., проведено от неправителствената организация UMAR

<https://www.cig.gov.pt/documentacao-de-referencia/legislacao/cidadania-e-igualdade-de-genero/>

https://www.cig.gov.pt/wp-content/uploads/2014/06/CIG-VPNI_2014-2017_ENG.pdf

https://www.cig.gov.pt/wp-content/uploads/2018/07/Resol_Cons_-Ministros_61_2018.pdf

<https://eige.europa.eu/gender-based-violence/good-practices/portugal/health-action-gender-violence-and-life-cycle-hagvlc>

Документи и източници на информация за Румъния:

Agentia Nationala Pentru Egalitate de Sanse pentru Femei si Barbati, ANES: www.anes.gov.ro

Politia Română: www.politiaromana.ro

Ministerul Muncii și Justiției Sociale (MMJS): www.mmuncii.gov.ro

Ministerul Public: www.mpublic.ro

Център FILIA: <https://centrulfilia.ro/scrisoare-deschisa/>

Осведомителна агенция Медиафакс – www.mediafax.ro

www.legestart.ro

United Nations Human Rights:

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fROU%2fCO%2f7-8&Lang=en

Мониторингов доклад за стадия на прилагането на Оперативния план за приложение на Националната стратегия за превенция и борба с домашното насилие за периода 2013-2017 г.

Приложно проучване относно въвеждането на заповедта за закрила и на разпоредбите от Наказателния кодекс на Румъния за домашното насилие, извършено в периода 2012-2016г.: <https://violentaimpotrivafemeilor.ro/studiu-exploratoriu-cu-privire-la-implementarea-ordinului-de-protectie-si-a-prevederilor-referitoare-la-violenta-in-familie-din-codul-penal-al-romaniei-in-perioada-2012-2016/>

https://www.avocatnet.ro/articol_47585/De-duminic%C4%83-firmele-cu-mul%C8%9Bi-salaria%C8%9Bi-vor-putea-s%C4%83-angajeze-un-responsabil-cu-egalitatea-de-%C8%99anse.html

Закон № 178/2018 относно изменението и допълнението на Закон № 202/2002 за равнопоставеността на половете и равното третиране на мъжете и жените

European Union Agency for Fundamental Rights. Fundamental Rights Report 2016. <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/fundamental-rights-report-2016>.

Wave Report 2015. On the role of women's support services in Europe. http://fileservers.wave-network.org/researchreports/WAVE_Report_2015.pdf.

www.hotnews.ro

http://www.dreptonline.ro/legislatie/legea_prevenirii_violentei_familie.php

Документи и източници на информация за Франция:

Френско законодателство

<https://www.legifrance.gouv.fr/>

https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexteArticle.do;jsessionid=752F94CD7A7E6EAF96FA4D3145BE4AF8.tplgfr35s_3?idArticle=JORFARTI000022454036&cidTexte=JORFTEXT000022454032&dateTexte=29990101&categorieLien=id - a loi n° 2010-769 du 9 juillet 2010 relative aux violences

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000029330832&categorieLien=id>

Доклади и други източници за Франция

Уебсайт на френското правителство „Спри насилието над жени“ <http://stop-violences-femmes.gouv.fr/>

<http://www.senat.fr/rap/r15-425/r15-4256.html>

Държавен доклад пред GREVIO на Франция <https://rm.coe.int/state-report-france-2018-version-finale/16807b56bd>

Доклади в сянка, предоставен на GREVIO за Франция- Contribution from „COGRADE“ (in French); Contribution from „CLEF - Coordination française pour le Lobby Européen des Femmes“ (in French); Contribution from „Equipop.org“, „Excision parlons-en !“ and „End

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
ПРОЕКТ BG05M9OP001-3.011 „ЗАЕДНО СРЕЩУ НАСИЛИЕТО“

FGM European Network“; Contribution from „LdH - Ligue des droits de l'Homme“ (in French); Contribution from 11 joint NGOs (in French)

ПРИЛОЖЕНИЯ:

ВЪПРОСНИК ПЪЛНОЛЕТНО НАСЕЛЕНИЕ

Здравейте, аз съм представител на социологическа агенция Алфа Рисърч. Обръщаме се към Вас във връзка с проучване, което заедно с още две организации провеждаме по поръчка на Министерство на труда и социалната политика. Темата на проучването е свързана с проблемите на домашното насилие и насилието, основано на пола в България и възможностите за предотвратяване на подобни случаи, както и осигуряване на подкрепа на пострадалите. Бихте ли желали да споделите вашето мнение по темата?

Проучването ще отнеме не повече от 15 минути.

Алфа Рисърч Ви уверява, че този въпросник и неговото използване ще бъдат в съответствие с българското законодателство и Регламента за защита на личните данни. Резултатите ще бъдат използвани само и единствено за целите на проучването, а Вашите отговори ще бъдат разглеждани анонимно.

Предварително Ви благодарим за участието!

PD1. В началото трябва да ви информираме за законовите промени, касаещи защитата на лични данни. За да участвате в проучването, е необходимо да потвърдите съгласието си. Алфа Рисърч има въведена вътрешна система за съхранение и обработване на личните данни, съобразена с изискванията на Общия регламент за защита. Алфа Рисърч събира и обработва личните Ви данни - пол, възраст, образование, доход. След обработка данните се използват само в обобщен вид. По всяко време даденото съгласие може да бъде оттеглено. Вие лично, декларирате ли, че сте съгласен Алфа Рисърч ООД да събира, съхранява и обработва изброените по-горе Ваши лични данни?

1/ Да

2/ Не [ПРЕКРАТИ АНКЕТАТА]

PD2. Декларирайте ли, че сте запознат с:

- **Целта и средствата на обработка на личните ви данни;**
- **Доброволния характер на предоставяне на данните и последиците от отказа за предоставянето им;**
- **Правото на достъп и коригиране на събраните данни**

- 1/ Да
2/ Не [ПРЕКРАТИ АНКЕТАТА]

БЛОК ДЕМОГРАФИЯ I:

RR. Запишете броя на хората, които са отказали да отговорят между предходната попълнена анкета и това интервю (за първото реализирано интервю запишете броят на хората, които са отказали да отговорят от стартирането до първото успешно реализирано интервю, ако няма откази – запишете нула)

.....

Туре. Тип населено място:

- 1/ София – столица
2/ Областен град
3/ Малък град
4/ Село

Sex. Пол:

- 1/ Мъж
2/ Жена

Age. На каква възраст сте?

.....Г.

Family. Какво е Вашето семейно положение?

- 1/ Омъжена/женен
2/ Живея с партньор/ка на семейни начала, но без брак
3/ Разведен/а
4/ Имам партньор/ка, но не живеем заедно
5/ Несемеен
6/ Вдовец/вдовица

Edu. Коя е най-високата образователна степен, която сте завършили?

- 1/ Висше
2/ Полувисше
3/ Средно
4/ Основно и по-ниско

Members1. А някой от членовете на домакинството Ви попада ли в някоя от следните групи:

- 1/ Възрастен човек, който има нужда от постоянни грижи
- 2/ Човек с физически или психически увреждания
- 3/ Деца под 18 години

Members2. Колко души общо живеят във Вашето домакинство:.....

БЛОК РАВНОПОСТАВЕНОСТ МЕЖДУ МЪЖЕТЕ И ЖЕНИТЕ:

В началото бихме искали да поговорим накратко за отношенията между мъжете и жените на работното място.

Q1. Равнопоставени ли са според Вас мъжете и жените в България по отношение на: /Моля, използвайте следната скала: 1 / Да, равнопоставени са; 2/ Не, мъжете имат предимство; 3/ Не, жените имат предимство; 99/ Не знам, не мога да преценя

	1 / Да, равнопоставени са	2/ Не, мъжете имат предимство	3/ Не, жените имат предимство	99/ Не знам, не мога да преценя
1/ Заплащане за една и съща работа	1	2	3	99
2/ Възможности за професионално/ кариерно развитие	1	2	3	99
3/ Наемане на работа	1	2	3	99
4/ Уважително отношение, респект на работното място	1	2	3	99

Q2. Там, където работите, знаете ли за някакви случаи на неравнопоставено отношение между мъжете и жените по отношение на: Възможен е повече от един отговор на всеки ред.

	1 / Да, случвало се е на колеги жени	2/ Да, случвало се е на колеги мъже	3/ Да, случвало ми се е на мен	4/ Не знам за такива случаи	99/ В момента не работя (пенсионер, безработен, учащ и т.н.)
1/ Заплащане за една и съща работа	1	2	3	4	99
2/ Възможности за професионално/кариерно развитие	1	2	3	4	99
3/ Наемане на работа	1	2	3	4	99
4/ Уважително отношение, респект на работното място	1	2	3	4	99

Q3. Как смятате - мъжете или жените по-често стават обект на насилие или тормоз на работното място?

- 1/ Мъжете по-често стават обект на насилие/тормоз на работното място
- 2/ Жените по-често стават обект на насилие/тормоз на работното място
- 3/ И двата пола еднакво често стават обект на насилие/тормоз на работното място
- 99/ Не мога да преценя

БЛОК ОБЩО ЗА НАСИЛИЕТО:

А сега бихме искали да ви зададем няколко въпроса за разпространението на насилието в България.

Q4. В отношенията между хората – както в семейството, така и между близки, приятели, колеги, понякога възникват конфликтни ситуации, случва се да имат различни проблеми помежду си. Вие лично, как бихте определили следните ситуации. За всеки ред моля запишете с: 1/ Случва се, но не представлява голям проблем; 2/ Това е проблем, но той трябва да се реши в семейството/между партньорите; 3/ Това е сериозен проблем, за него човек трябва да подаде сигнал и да се търси обществено решение.

- 1/ Контролиране на общия бюджет от страна на единия партньор
- 2/ Пренебрегване на чувствата, мнението и съображенията на другия
- 3/ Манипулация чрез заплахи и лъжи, включително с използване на дете за „разменна монета“
- 4/ Унижение, нарочно принижаване на другия човек
- 5/ Контролиране на контактите с приятели и роднини, забрана за излизане, виждане с други хора, ограничаване на телефонните разговори
- 6/ Обиждане, псуване, системна и агресивна критика, подигравки
- 7/ Болезнена ревност, системно обвиняване в контакти с други хора от противоположния пол
- 8/ Системни скандали, крещене
- 9/ Отказ на помощ в случай на болест, наранявания или бременност
- 10/ Заплахи с физическа саморазправа, вкл. с оръжие – нож, огнестрелно оръжие и др.
- 11/ Насилствено принуждаване на човек да се съблича
- 12/ Нанасяне на удари по тялото с юмруци, предмети, душене, блъскане, влачене
- 13/ Нежелани сексуални намеци, предложения
- 14/ Нежелано докосване, прегръдки, целувки
- 15/ Насилствен сексуален акт/изнасилване
- 16/ Преследване, следене, заплахи
- 17/ Обидни коментари по отношение на физиката, пола
- 18/ Склоняване към ранен брак (под 16 г.)
- 19/ Склоняване/принуждаване към проституция или сексуална експлоатация

Q5. До каква степен според Вас са приемливи следните ситуации: За всяка ситуация моля, използвайте следната скала: 1/ Ако не е в крайна форма, не е

сериозен проблем; 2/ Не е приемливо, но няма нужда да се реагира; 3/ Неприемливо е, трябва да се реагира

Q5.1. Когато родител се кара на дете в юношеска възраст (момиче или момче):

- 1/ Да му удари шамар
- 2/ Да му вика/крещи
- 3/ Да използва обидни, унижителни думи
- 4/ Да прилага физическо наказание (заклучване, хвърляне на дрехи, и др.)

Q5.2. Между колеги на работа:

- 1/ Мъж да прави нежелани сексуални коментари
- 2/ Жена да прави нежелани сексуални коментари
- 3/ Мъж да прави нежелани сексуални предложения
- 4/ Жена да прави нежелани сексуални предложения
- 5/ Мъж да „опипва“ своя колежка без разрешение
- 6/ Жена да „опипва“ свой колега без разрешение

Q6. Някога опасявали ли сте се, че към Вас може да бъде упражнено насилие на някое от следните места? Възможен е повече от един отговор.

- 1/ На работното ми място
- 2/ Вкъщи
- 3/ В заведение (бар, ресторант и др.)
- 4/ В училище/университет
- 5/ На улицата/в квартала
- 6/ В интернет
- 7/ Другаде (моля, посочете къде):.....
- 99/ Не, никога

Q7. Хората все повече използват интернет и новите технологии, за да общуват помежду си. Понякога обаче интернет и технологиите могат да бъдат използвани и за да навредят на някого.

Q7.1. Във вашия опит, някога случвало ли ви се е да получавате заплахи, неприятни съобщения (обидни, със сексуални намеци) и др. по интернет?

- 1/ Да, случвало ми се е
- 2/ Не, не ми се е случвало
- 88/ Не знам, не си спомням
- 99/ Отказ да отговори /спонтанно, НЕ СЕ ЧЕТЕ/

Q7.2. А случвали ли са се подобни ситуации в интернет с децата ви?

- 1/ Да, случвало се е
2/ Не, не се е случвало
3/ Не знам, не си спомням
4/ Нямам деца
99/ Отказ **/спонтанно, НЕ СЕ ЧЕТЕ/**

Q8. Според Вас, кой е най-застрашен от това да пострада от /ОТГОВОРЕТЕ ЗА ВСЕКИ ОТ ДВАТА ВИДА НАСИЛИЕ САМО С ЕДИН ОТГОВОР/:

	1/ Малко дете на възраст до 12 г. (независимо от пола му)	2/ Дете в юношеска възраст между 12 и 18 г. (независимо от пола му)	3/ Жена	4/ Мъж	5/ Всички еднакво	99/ Не мога да преценя
1/ Домашно насилие	1	2	3	4	5	99
2/ Насилие, свързано с пола на пострадалия	1	2	3	4	5	99

Q8.1. Според Вас какъв тип насилие е най-вероятно да се упражни към деца? Само един отговор на ред.

	1/ Физическо насилие	2/ Психическо , емоционално насилие	3/ Сексуално насилие	4/ Всякакъв тип насилие еднакво	99/ Не мога да преценя
1/ Малки	1	2	3	4	99

деца на възраст до 12 г. (независимо от пола)					
2/ Деца в юношеска възраст между 12 и 18 г. (независимо от пола)	1	2	3	4	99

Q9. Вие лично ставали ли сте свидетели на каквато и да е форма на насилие (независимо дали към дете или възрастен) – физическо, психическо, емоционално, сексуално?

1/ Да

2/ Не

88/ Не знам, не си спомням

99/ Отказ да отговори /**спонтанно, НЕ СЕ ЧЕТЕ**/

Q9.1. Ако да, към кого беше насочено насилието?

1/ Жена

2/ Мъж

3/ Малко дете

4/ Девойка

5/ Младеж

6/ Друг /моля, посочете.../

99/ Не съм ставал/а свидетел на насилие

Q10. Като се замислите за живота си досега, смятате ли, че ви се е случвала ситуация, в която можете да кажете, че към вас е било упражнено насилие? /Възможен е повече от един отговор./

1/ Да, физическо насилие

2/ Да, психическо/емоционално насилие

3/ Да, сексуално насилие

4/ Да, друг вид насилие /Моля, посочете какъв...../

5/ Не, не съм бил потърпевш от никаква форма на насилие

88/ Не знам, не си спомням

99/ Отказ да отговори /**спонтанно, НЕ СЕ ЧЕТЕ**/

Q11. А Попадали ли сте в ситуация, която да ви провокира и в която смятате, че може да сте проявили насилие към друг човек и къде? Възможен е повече от един отговор.

1/ Да, на работното ми място

2/ Да, вкъщи

3/ Да, в заведение (бар, ресторант и др.)

4/ Да, в училище/университет

5/ Да, на улицата/в квартала

6/ Да, в интернет

7/ Да, другаде (моля, посочете къде):.....

8/ Никога не съм упражнявал насилие към друг

88/ Не знам; не си спомням

99/ Отказ да отговори /**спонтанно, НЕ СЕ ЧЕТЕ**/

Q11.1. Ако някога ви се е случвала такава ситуация, към кого беше насочена реакцията Ви?

1/ Жена

2/ Мъж

3/ Малко дете

4/ Девойка

5/ Младеж

6/ Друг /моля, посочете към кого.../

99/ Не ми се е случвала такава ситуация

БЛОК НАСИЛИЕ НАД ДЕЦА:

Сега бихме искали да поговорим повече за отношението към деца.

Q12. Как оценявате сериозността на проблема с насилието над малолетни и непълнолетни - девойки и младежи в България, упражнявано от родители, по-възрастни хора в семейството? Моля, използвайте скала от 1 до 10, където 1 – проблемът не е сериозен, а 10 – проблемът е много сериозен:

Q13. Според Вас, кой носи най-голяма отговорност за справяне с насилието над малолетни и непълнолетни - девойки и младежи? САМО ЕДИН ОТГОВОР

- 1/ Държавата и институциите ѝ
- 2/ Всеки отделен човек/родители
- 3/ Друг (моля, посочете кой):.....
- 99/ Не мога да преценя

Q14. Вие лично чувал/а ли сте за случаи на насилие над малолетни и непълнолетни - девойки и младежи, в семейството сред Ваши познати, близки,съседи?

- 1/ Да, чувал/а съм за подобни случаи, но не съм бил свидетел
- 2/ Бил/а съм свидетел на подобни случаи
- 3/ Не, не съм чувал/а за подобни случаи
- 88/ Не знам; не си спомням
- 99/ Отказ да отговори **/спонтанно, НЕ СЕ ЧЕТЕ/**

БЛОК ДОМАШНО НАСИЛИЕ:

В следващите въпроси бихме искали да разберем Вашето мнение по въпроси, свързани с проблема с домашното насилие в страната.

Q15. Ако трябва да кажете, какво разбирате под „домашно насилие“, как бихте го определили с няколко думи? Свободен въпрос, моля запишете

.....

Q16. Как оценявате сериозността на проблема с домашното насилие в България? Моля, използвайте скала от 1 до 10, където: 1 – проблемът не е сериозен, а 10 – проблемът е много сериозен:

.....

Q17. Според Вас, домашното насилие е по-скоро:

- 1/ Личен/семеен проблем, който трябва да бъде решен в семейството
- 2/ Това е обществен проблем и затова всички граждани и институциите трябва да участват съвместно в решаването му
- 3/ Не знам, не мога да преценя

Q18. Както жени, така и мъже могат да бъдат потърпевши от домашно насилие. Според Вас, доколко е разпространено домашното насилие в България срещу двата пола.

Q18.1 Доколко разпространено смятате, че е домашното насилие срещу жени в България?

- 1/ Много широко разпространено
- 2/ Сравнително широко разпространено
- 3/ Не много разпространено
- 4/ Изобщо не е разпространено
- 99/ Не знам

Q18.2. Доколко разпространено мислите, че е домашното насилие срещу мъже в България?

- 1/ Много широко разпространено
- 2/ Сравнително широко разпространено
- 3/ Не много разпространено
- 4/ Изобщо не е разпространено
- 99/ Не знам

Q19. Вие лично, чували ли сте за мъже или жени сред Вашите познати, близки, съседи, които са пострадали от каквато и да е форма на домашно насилие ?

- 1/ Да, чувал/а съм за подобни случаи
- 2/ Не, не съм чувал/а за подобни случаи
- 88/ Не знам; не си спомням
- 99/ Отказ да отговори /**спонтанно, НЕ СЕ ЧЕТЕ**/

БЛОК НАСИЛИЕ, ОСНОВАНО НА ПОЛА:

Q20. Какво за вас е насилие, свързано с пола на пострадалия? Моля, опишете с няколко думи как Вие си го представяте или с какво го свързвате. Свободен въпрос.

.....

Q21. Как оценявате сериозността на проблема в България с насилието, свързано с пола на пострадалите? Моля, използвайте скала от 1 до 10, където 1 – проблемът не е сериозен, а 10 – проблемът е много сериозен:

.....

Q22. Според Вас, насилието, свързано с пола на пострадалия, е по-скоро:

- 1/ Личен проблем, който трябва да бъде решен в семейството/ между партньори/колеги и др.
- 2/ Това е обществен проблем и затова всички граждани и институциите трябва да участват заедно в решаването му
- 3/ Не знам, не мога да преценя

Q23. Моля, кажете ми в каква степен сте съгласен/на или несъгласен/на със следните твърдения? /1 – Напълно съгласен/на, 2 – Склонен/на съм да се съглася, 3 – Склонен/на съм да не се съглася, 4 – Изобщо не съм съгласен/на, 5 – Не знам; 6 – Отказ да отговори /спонтанно, НЕ СЕ ЧЕТЕ/

- 1/ Има по-голяма вероятност жена да бъде изнасилена от непознат, отколкото от някого, когото познава:.....
- 2/ Жените често си измислят или преувеличават обвинения в малтретиране или изнасилване:.....
- 3/ Насилието срещу жени често е провокирано от пострадалата:.....

БЛОК ИНФОРМИРАНост И ПОЛИТИКИ КЪМ НАСИЛИЕТО

Бихме искали да разберем откъде се информирате по въпросите и политиките за намаляване на домашното насилие и насилието, свързано с пола на жертвата в България.

Q24. Запознавали ли сте се някога с информация за правата на хората за това как да избегнат физическо, психическо или сексуално насилие върху себе си, с формите на насилие, кога и от кого може да се потърси помощ? /Възможен е повече от един отговор/

- 1/ В училище/университета сме имали часове, в които са ни говорили по тези проблеми
- 2/ Запознавал/а съм се в брошури, листовки, други материали
- 3/ Дискутирали сме темата с приятели
- 4/ Гледал/а съм документални и/или игрални филми по тези проблеми
- 5/ Търсил/а съм и съм намирал/а информация в интернет
- 6/ Срещал/а съм подобна информация по телевизията
- 7/ Друго.....

99/ Не, не съм се информирал/а по тези проблеми

Q25. Според Вас, кой носи най-голяма отговорност за справяне с домашното насилие и насилието, свързано с пола на пострадалите? Моля, за всеки вид насилие отбележете основният отговорен /ЗА ВСЕКИ ОТ ДВАТА ВИДА НАСИЛИЕ МОЛЯ ПОСОЧЕТЕ САМО ЕДИН ОТГОВОР/:

	1/ Държавата и институциите	2/ Всеки отделен човек	3/ Друг (моля, отбележете кой)	99/ Не мога да преценя
Отговорен за справяне с домашното насилие	1	2	3.....	99
Отговорен за справяне с насилието, свързано с пола	1	2	3.....	99

Q26. Как оценявате мерките, които българските институции предприемат за подкрепа на пострадалите при домашно насилие и насилие, свързано с пола?

- 1/ Напълно достатъчни са
- 2/ По-скоро са достатъчни
- 3/ По-скоро не са достатъчни
- 4/ Изобщо не са достатъчни
- 99/ Не мога да преценя

Q27. Знаете ли към кого да се обърнете, в случай, че станете свидетел или лично пострадате от насилие?

- 1/ Да, знам
- 2/ Не, не знам

Q28. Към кого бихте се обърнал/а за помощ, ако станете свидетел или вие лично пострадате от насилие? /Възможен е повече от един отговор/

- 1/ Близък човек (роднина, приятел)
- 2/ Полицията
- 3/ Социалните служби
- 4/ Съд
- 5/ Лекар
- 6/ Друга държавна институция /моля посочете коя...../
- 7/ Психолог
- 8/ Неправителствена организация, помагаща на пострадали от насилие
- 9/ Друго, моля посочете към кого:.....
- 88/ Не мога да преценя
- 99/ Не бих се обърнал/а към никого, това е проблем, който сам/а трябва да реша

Q29. Чували ли сте, виждали ли сте/знаете ли за кампании, инициативи и др. срещу насилието и, ако да, от къде? Възможен е повече от един отговор.

- 1/ Телевизия
- 2/ Радио
- 3/ Интернет сайтове
- 4/ Билбордове/плакати
- 5/ Брошури, диплянки
- 6/ Роднини, приятели или познати
- 7/ Неправителствени организации, които се борят с проблемите на насилието в България
- 8/ Друго /моля посочете...../
- 88/ Не си спомням откъде съм научил
- 99/ Не съм виждал подобни кампании или други инициативи

Q30. Някога участвали ли сте в кауза, свързана с подкрепа на пострадалите на насилие в България?

- 1/ Не съм участвал/а
- 2/ Да, веднъж
- 3/ Да, повече от веднъж
- 4/ Не си спомням

БЛОК ДЕМОГРАФИЯ II

Сега няколко социално-демографски въпроса.

Rel. Вашата религия:

- 1/ Християнство
- 2/ Мюсюлманство
- 3/ Юдаизъм
- 4/ Не съм вяващ/атеист
- 5/ Друга

Etnos. Вашата етническа принадлежност:

- 1/ Българска
- 2/ Турска
- 3/ Ромска
- 4/ Друга

Социално положение:

Group. Вие сте:	Partner1. Вашият/Вашата партньор/ка/съпруг/а е:
1/ Учащ	1/ Учащ
2/ Работник, упражняващ ръчен труд	2/ Работник, упражняващ ръчен труд
3/ Служител, не ръчен труд	3/ Служител, не ръчен труд
4/ Интелигенция, свободни професии	4/ Интелигенция, свободни професии
5/ Частен собственик/самонает	5/ Частен собственик/самонает
6/ Земеделски стопанин	6/ Земеделски стопанин
7/ Безработен	7/ Безработен
8/ Пенсионер	8/ Пенсионер
9/ Домакиня/Домакин	9/ Домакиня/Домакин
10/ Друго	10/ Друго
	99/ Нямам партньор

AgePartner. На каква възраст е Вашият/вашата партньор/ка/съпруг/а? /Моля, посочете/

99/ Нямам партньор/ка/съпруг/а

Partner2. Коя е най-високата образователна степен, завършена от партньор(кат)а/съпруга(та) Ви?

- 1/ Висше
- 2/ Полувисше
- 3/ Средно
- 4/ Основно и по-ниско
- 99/ Нямам партньор

FamRel. Как бихте определили отношенията в семейството на Вашите родители?

- 1/ Добри, хармонични, с уважение и взаимопомощ
- 2/ Като цяло добри, но с известни напрежения от време на време, повишаване на тон, обиди
- 3/ Чести скандали, разправии, взаимни обиди

PartnerRel. А във Вашето собствено семейство?

- 99/ Нямам семейство, нито живея с партньор/партньорка
- 1/ Добри, хармонични, с уважение и взаимопомощ
- 2/ Като цяло добри, но с известни напрежения от време на време, повишаване на тон, обиди
- 3/ Чести скандали, разправии, взаимни обиди

Health. Как бихте определили здравното си състояние?

- 1/ Отлично, нямам никакви оплаквания
- 2/ Като добро, имам леки оплаквания, но нищо сериозно
- 3/ Не много добро, имам оплаквания, които създават някои всекидневни неудобства
- 4/ Лошо, имам оплаквания, които сериозно влияят върху всекидневието и плановите ми
- 5/ Не мога да преценя

Conf. Какво бихте казали за себе си. Кое от следните важи в най-голяма степен за вас?

- 1/ Чувствам се уверен/а в себе си, държа живота си като цяло в свои ръце
- 2/ Като цяло съм уверен/а, но понякога се чувствам объркан/а, животът ми се изплъзва от ръцете
- 3/ Не се чувствам уверен/а в себе си, много често не знам как да постъпя в определени ситуации; изпитвам безпокойство и обърканост

Income. Моля, посочете какъв е приблизителният месечен доход, разпределен между всеки член от Вашето домакинство:

- 1/ До 200 лв.
- 2/ 201-300 лв.
- 3/ 301-500 лв.
- 4/ 501-800 лв.
- 5/ 801 – 1000 лв.
- 6/ Над 1000 лв.

Disab. Имате ли увреждане (с решение от ТЕЛК):

- 1/ Не
- 2/ Да

Wealth. Вие лично усещате ли финансови затруднения?

- 1/ Не, всекидневните ми нужди са задоволени и успявам да спестявам
- 2/ По-скоро не, всекидневните ми нужди са задоволени, но трудно/не успявам да спестявам
- 3/ По-скоро да, понякога намирам затруднения в задоволяването на всекидневните си нужди
- 4/ Да, изпитвам постоянни затруднения в задоволяване на всекидневните си нужди

БЛОК ЗА СОБСТВЕНО ПОПЪЛВАНЕ

Въпросите от този блок се попълват самостоятелно от анкетираното лице, без участието на анкетъора. След това попълнената секция се предава от респондента.

S1. Понякога се случва човек да преживее неприятни ситуации в семейството или отношенията с други хора (приятели/познати/колеги). Моля, погледнете тази карта и за всяко отбележете, дали някога ви се е случвало на Вас.

ИНСТРУКЦИЯ ЗА ПОПЪЛВАНЕ: МОЛЯ, ЗАГРАДЕТЕ С КРЪГ ИЛИ ПО ДРУГ НАЧИН ЦИФРАТА В КОЛОНАТА ВДЯСНО СРЕЩУ ОТГОВОРА/ ОТГОВОРИТЕ, КОИТО СМЯТАТЕ, ЧЕ СЕ ОТНАСЯТ ДО ВАС.

S1. СИТУАЦИИ, КОИТО СА ВИ СЕ СЛУЧВАЛИ:			S2. Ако някога от тези ситуации ви се е случвала в <u>последните 12 месеца</u> , кой го направи? (Моля, заградете с кръг или по друг начин всеки отговор, който важи за вашия опит)				
			Партньор/ка/ съпруг/а	Друг член на домакинс твото	Колега	Друг човек, извън посочени те	Не знам, не се сещам
			1	2	3	4	5
1/ Контролиране на общия бюджет от страна на единия			1	2	3	4	5

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА

ПРОЕКТ BG05M9OP001-3.011 „ЗАЕДНО СРЕЩУ НАСИЛИЕТО“

партньор							
2/ Пренебрегване на чувствата, мнението и съображенията на другия	2	2	1	2	3	4	5
3/ Манипулация чрез заплахи и лъжи, включително с използване на дете за „разменна монета“	3	3	1	2	3	4	5
4/ Унижение, нарочно принизяване на другия човек	4	4	1	2	3	4	5
5/ Контролиране на контактите с приятели и роднини, забрана за излизане, виждане с други хора, ограничаване на телефонните разговори	5	5	1	2	3	4	5
6/ Обиждане, псуване, системна и агресивна критика, подигравки	6	6	1	2	3	4	5
7/ Болезнена ревност, системно обвиняване в контакти с други хора от противоположния пол	7	7	1	2	3	4	5

8/ Системни скандали, крещене	8	8	1	2	3	4	5
9/ Отказ на помощ в случай на болест, наранявания или бременност	9	9	1	2	3	4	5
10/ Заплахи с физическа саморазправа, вкл. с оръжие – нож, огнестрелно оръжие и др.	10	10	1	2	3	4	5
11/ Насилствено принуждаване на човек да се съблича	11	11	1	2	3	4	5
12/ Нанасяне на удари по тялото с юмруци, предмети, душене, блъскане, влачене	12	12	1	2	3	4	5
13/ Нежелани сексуални намеци, предложения	13	13	1	2	3	4	5
14/ Нежелано докосване, прегръдки, целувки	14	14	1	2	3	4	5
15/ Насилствен сексуален акт/изнасилване	15	15	1	2	3	4	5
16/ Преследване, следене, заплахи	16	16	1	2	3	4	5
17/ Обидни коментари по	17	17	1	2	3	4	5

отношение на физически вид, пол							
18/ Склоняване към ранен брак (под 16 г.)	18	18	1	2	3	4	5
19/ Склоняване/принуждаване към проституция или сексуална експлоатация	19	19	1	2	3	4	5
99/ Не ми се е случвало нищо от тези ситуации	99	99					

S3. Ако се замислите за най-сериозната от ситуациите по-горе, която Ви се е случвала, къде беше тя? /Възможен е повече от един отговор/

ИНСТРУКЦИЯ ЗА ПОПЪЛВАНЕ: МОЛЯ, ЗАГРАДЕТЕ С КРЪГ ЦИФРАТА В КОЛОНАТА ВДЯСНО ИЛИ МАРКИРАЙТЕ ПО НЯКАКЪВ НАЧИН ЦИФРАТА СРЕЩУ ОТГОВОРА/ ОТГОВОРИТЕ, КОИТО СМЯТАТЕ, ЧЕ СЕ ОТНАСЯТ ДО ВАС.

1/ На работното ми място	1
2/ Вкъщи	2
3/ В заведение (бар, ресторант и др.)	3
4/ В училище/университет	4
5/ На улицата/в квартала	5
6/ В интернет	6
7/ Другаде (моля, посочете къде):.....	7
99/ Не ми се е случвала подобна неприятна ситуация	99

МОЛЯ, ЗАГРАДЕТЕ С КРЪГ ЦИФРАТА В КОЛОНАТА ВДЯСНО ИЛИ МАРКИРАЙТЕ ПО НЯКАКЪВ НАЧИН ЦИФРАТА СРЕЩУ ОТГОВОРА/ ОТГОВОРИТЕ, КОИТО СМЯТАТЕ, ЧЕ СЕ ОТНАСЯТ ДО ВАС.

S4.Ако се замислите за най-сериозната от ситуациите по-горе, които имат отношение към Вас, колко пъти са ви се случвали?

1/ Веднъж	1
2/ 2-5 пъти	2
3/ Повече от 5 пъти	3
4/ Не знам, не си спомням	4
99/ Не ми се е случвала подобна неприятна ситуация	99

S5. А ако се опитате да отделите най-сериозната от ситуациите-по-горе, която Ви се е случила, защо според Вас се стигна до нея? /Възможен е повече от един отговор/

ИНСТРУКЦИЯ ЗА ПОПЪЛВАНЕ: МОЛЯ, ЗАГРАДЕТЕ С КРЪГ ЦИФРАТА В КОЛОНАТА ВДЯСНО ИЛИ МАРКИРАЙТЕ ПО НЯКАКЪВ НАЧИН ЦИФРАТА СРЕЩУ ОТГОВОРА/ ОТГОВОРИТЕ, КОИТО СМЯТАТЕ, ЧЕ СЕ ОТНАСЯТ ДО ВАС.

1/ Прекомерна употреба на алкохол от страна на този, който го извърши	1
---	---

2/ Болезнена ревност	2
3/ Психически проблеми на този, който го извърши	3
4/ Спор/конфликт в отношенията с този, който го извърши	4
5/ Агресия от страна на този, който го извърши	5
6/ Друго /Моля, посочете...../	6
99/ Не ми се е случвала подобна на изброените по-горе ситуация	99

S6. А бихте ли казали как реагирахте в най-сериозната за вас ситуация, която Ви се е случила от списъка по-горе? /Възможен е повече от един отговор/

ИНСТРУКЦИЯ ЗА ПОПЪЛВАНЕ: МОЛЯ, ЗАГРАДЕТЕ С КРЪГ ЦИФРАТА В КОЛОНАТА ВДЯСНО ИЛИ МАРКИРАЙТЕ ПО НЯКАКЪВ НАЧИН ЦИФРАТА СРЕЩУ ОТГОВОРИТЕ, КОИТО СМЯТАТЕ, ЧЕ СЕ ОТНАСЯТ ДО ВАС.

1/ Подадох сигнал към полиция	1
2/ Подадох сигнал към социалните служби	2
3/ Подадох жалба в съда	3
4/ Потърсих лекарска помощ	4
5/ Обърнах се към неправителствена организация	5
6/ Обадох се на горещата телефонна линия за подкрепа на пострадали от насилие	6
7/ Обърнах се към психолог	7
8/ Споделих с близък/роднина/приятел	8
9/ Друго (моля, посочете какво.....)	9
88/ Не предприех никакви действия – ПРЕМИНЕТЕ НА ВЪПРОС S8	88
99/ Неприложимо – не ми се е случвала сериозна ситуация с насилие	99

S7. Ако сте се обърнали към държавна институция, неправителствена организация или горещ телефон, моля, опишете какъв беше резултатът от подаването на сигнала? /СВОБОДЕН ОТГОВОР/

.....

ОТГОВОРЕТЕ НА ТОЗИ ВЪПРОС САМО АКО СТЕ ПОСОЧИЛИ, ЧЕ НЕ СТЕ ПРЕДПРИЕЛИ НИКАКВИ ДЕЙСТВИЯ НА ВЪПРОС S6.

МОЛЯ, ЗАГРАДЕТЕ С КРЪГ ЦИФРАТА В КОЛОНАТА ВДЯСНО ИЛИ
МАРКИРАЙТЕ ПО НЯКАКЪВ НАЧИН ЦИФРАТА СРЕЩУ ОТГОВОРИТЕ, КОИТО
СМЯТАТЕ, ЧЕ СЕ ОТНАСЯТ ДО ВАС.

S8. Ако не сте споделили с никого за случилото се, каква беше причината да не го направите?

1/ Не знаех към кого да се обърна	1
2/ Страхувах се	2
3/ Не исках да се изложам пред някого	3
4/ Не мислех, че някой (включително държавните институции) може да ми помогне	4
5/ / По друга причина (моля, посочете):.....	5
6/ Не мога да преценя	6

Благодарим ви за участието! Отново искаме да ви уверим, че всички ваши отговори в проучването са строго конфиденциални. Данните ще бъдат разглеждани обобщено и никой няма да бъде посочван със своето име.

ВЪПРОСНИК ЗА РАБОТОДАТЕЛИ И РАБОТОДАТЕЛСКИ ОРГАНИЗАЦИИ

ВЪВЕДЕНИЕ

Здравейте, обръщаме се към Вас във връзка с проучване, което провеждаме по поръчка на Министерство на труда и социалната политика. Темата на проучването е свързана с проблемите на различните видове насилие в България и възможностите за превенция и подкрепа. Като част от тези проблеми се определя и дискриминацията на работното място. В тази връзка бихме искали да проведем кратък разговор с Вас като работодател и да споделим Вашето мнение и опит по темата.

Не се притеснявайте да изразите свободно какво мислите. Всичко, което ще споделим днес с нас, е анонимно. Вашите мнения ще бъдат използвани само в обобщен вид, единствено за целите на анализа. Данните Ви ще се обработват съгласно Закона за личните данни и Европейския регламент за защита на личните данни. Декларация GDPR

ПРОФИЛ НА РЕСПОНДЕНТИТЕ

За работодатели:

S1/ Каква е сферата на дейност на вашата фирма? / Моля, посочете...../

S2/ От колко служители се състои Вашата фирма? /Моля, посочете..../

S3/ Колко са наетите мъже и колко – жени?

S3.1. Брой наети мъже.....

S3.2. Брой наети жени.....

За работодателски организации:

S4/ Каква е сферата/сферите на дейност, която/които покрива вашата организация? /

Моля, посочете..../

БЛОК ДИСКРИМИНАЦИЯ НА РАБОТНОТО МЯСТО

Q1. Равнопоставени ли са според Вас мъжете и жените в България по отношение на: /Моля, използвайте следната скала: 1 / Да, равнопоставени са; 2/ Не, мъжете имат предимство; 3/ Не, жените имат предимство; 99/ Не знам, не мога да преценя

	1 / Да, равнопоставени са	2/ Не, мъжете имат предимство	3/ Не, жените имат предимство	99/ Не знам, не мога да преценя
1/ Заплащане за една и съща работа	1	2	3	99
2/ Професионално/ кариерно развитие	1	2	3	99
3/ Наемане на работа	1	2	3	99
4/ Уважително отношение, респект на работното място	1	2	3	99

Q2. В сферата на дейност, в която оперира Вашата фирма, знаете ли за някакви случаи на неравнопоставено отношение между мъжете и жените по отношение на: Възможен е повече от един отговор за всеки ред.

	1 / Да, знам за такива случаи при жени	2/ Да, знам за такива случаи при мъже	3/ Не знам за такива случаи
1/ Заплащане за една и съща работа	1	2	3
2/ Възможности за професионално/ кариерно развитие	1	2	3
3/ Наемане на работа	1	2	3
4/ Уважително отношение, респект на	1	2	3

работното място			
-----------------	--	--	--

Q3. Сега ще ви изброя няколко вида ситуации, които може да се случват в ежедневните отношения между мъжете и жените. По-конкретно, какво бихте казали по отношение на тях като възможност да се проявяват в работна среда? /Моля, посочете с 1- Възможно е да се случват понякога, но са в рамките на нормалното; 2/ Неприемливи са, но трябва да бъдат изяснени между хората, за които това се отнася; 3/ Това е сериозен проблем, на който трябва да се реагира и да се предприемат мерки/

- 1/ Намеци/подхвърляния към колега, свързани с неговия пол
- 2/ Гледане/ втренчване, което може да накара някого да се почувства неудобно
- 3/ Шеги и намеци от сексуално естество
- 4/ Обидни коментари по отношение на физическия/външен вид на колеги
- 5/ Нежелана прегръдка, докосване или целувка
- 6/ Подигравателни/омаловажаващи коментари към колега от различен пол по отношение на професионалните му/й способности

Q4. А има ли според Вас разлика между насилие и дискриминация на работното място?

- 1/ Да, има: Моля, посочете каква.....
- 2/ Не, няма
- 3/ Не знам, не мога да преценя

Q5. Чували ли сте служители във вашия сектор/бранш да изразят оплакване от някои от следните: /Възможно е да посочите повече от един отговор за всеки ред/

	1 / Да, знам за такива случаи при жени	2/ Да, знам за такива случаи при мъже	3/ Не знам за такива случаи
1/ Дискриминация в работата	1	2	3

2/ Сексуален тормоз на работното място	1	2	3
3/ Психическо насилие на работното място	1	2	3
4/ Физическа саморазправа/ насилие на работното място	1	2	3

Q6. А към Вас обръщали ли са се служители за съвет/помощ/жалби за отношение на някое от следните? Възможен е повече от един отговор на всеки ред.

	1 / Да, обръщали са се жени	2/ Да, обръщали са се мъже	3/ Не са се обръщали към мен по такива поводи
1/ Дискриминация в работата	1	2	3
2/ Сексуален тормоз на работното място	1	2	3
3/ Психическо насилие на работното място	1	2	3
4/ Физическа саморазправа/ насилие на работното място	1	2	3

**Q7. Знаете ли за Ваши служители, които са пострадали от домашно насилие?
Възможен е повече от един отговор.**

- 1/ Да, знам за жени
- 2/ Да, знам за мъже
- 3/ Не съм чувал за такива случаи

Q8. Независимо дали имате или не такъв опит, какво бихте направили, ако разберете, че Ваш служител е жертва на домашно насилие?

- 1/ Бих му оказал/а лична подкрепа, внимание
- 2/ Бих го посъветвал/а да се обърне към специализирана помощ (психолог, гореща телефонна линия за пострадали от насилие и др.)
- 3/ Бих сигнализирал/а в полицията
- 4/ Бих сигнализирал/а в социалните служби
- 5/ Друго...../моля, посочете/
- 99/ Не бих се намесвал/а, това са лични проблеми, които хората трябва да решават в семейството

Q9. Доколко сте съгласен/на или не със следните твърдения: /Моля, използвайте следната скала: 1/ Напълно съгласен/а; 2/ По-скоро съгласен/а; 3/ По-скоро несъгласен/а; 4/ Изцяло несъгласен/а.

- 1/ Законодателството в България е достатъчно добре разработено, за да защитава работниците от случаи на дискриминация на работното място
- 2/ Законодателството в България е достатъчно добре разработено, за да защитава работниците от случаи на сексуален тормоз/посегателство на работното място
- 3/ В повечето случаи в България се спазват принципите за недискриминация на работното място

Q10. Вашата фирма/организация (за работодателски организации) има ли конкретна политика за защита от дискриминация и/или сексуален тормоз, или се придържа към разпоредбите на законодателството? /Възможно е да посочите повече от един отговор/

- 1/ Има разработена политика за защита от дискриминация

2/ Има разработена политика за защита от сексуален тормоз

3/ Няма конкретно разработени политики, придържахме се към записаното в законодателството

Q11. И накрая, какви препоръки бихте отправили, какво може да се подобри в грижата и действията на държавата за намаляване на различните форми на насилие – в семейството, обществото, на работното място? /Свободен въпрос, моля, посочете...../

.....

РЪКОВОДСТВО ЗА ФОКУС ГРУПИ С ЕКСПЕРТИ ПО НАСИЛИЕТО, ОСНОВАНО НА ПОЛА И ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ

РЪКОВОДСТВО

Повечето въпроси от ръководството ще се използват също и за провеждането на индивидуални дълбочинни интервюта с експерти (най-вече с експерти на национално ниво – централни структури на АСП, МТСП, НПО сектор и др.).

При въпросите, които се задават само за експерти за индивидуални дълбочинни интервюта, а не във фокус групите, това е изрично посочено.

ПРОФИЛ НА ЦЕЛЕВИТЕ ГРУПИ

Участниците във фокус групите включват експерти на регионално ниво, работещи по темите за домашното насилие и насилието, основано на пола. Участниците във всяка фокус група притежават разнородна експертиза по проблема – експерти от съдебната система, полиция, прокуратура, социални работници, специалисти в образователната система, неправителствения сектор и др.

ВЪВЕДЕНИЕ

Здравейте на всички. Благодарим ви, че се отзовахте на днешната дискусия. Темата на този разговор е домашното насилие и насилието, основано на пола и как е регламентирана в България работата по тези въпроси. Днешната дискусия е част от поредица от подобни разговори със специалисти, работещи по темата в цялата страна по национално проучване за тези видове насилие. Проучването се осъществява съвместно от социологическа агенция „Алфа Ризърч“, Институт по социални дейности и практики и Национална мрежа за децата по проект „Заедно срещу насилието“ на Министерство на труда и социалната политика по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“.

Поканили сме ви като специалисти, които работят ежедневно по случаи на домашно насилие и насилие, основано на пола. Отворени сме да чуем вашите мнения и примери от опита ви по темата.

Аз съм тук в ролята на модератор. Ще задавам въпросите и насочвам дискусията, за да можем да покрием всички теми. Мнението на всеки от вас е важно за нас, като искам да подчертая, че в този разговор няма правилни и грешни отговори. Не се притеснявайте да изразите свободно какво мислите. Ще ви помоля само да не се прекъсвате и да се изслушваме. Всичко, което ще споделите днес с нас, е анонимно. Вашите мнения ще бъдат използвани само в обобщен вид, единствено за целите на анализа.

*Преди да пристъпим към разговора и да дам думата на всеки от вас да се представи, следва да ви прочета декларация за защита на личните данни съгласно новия Европейски регламент за защита на личните данни GDPR. **Текстът на декларацията***

Представяне на всеки от участниците: възраст, завършено образование, настояща позиция, месторабота, от колко години е в настоящата си сфера и от кога работи по проблемите на домашното насилие и насилието, основано на пола.

По време на настоящата дискусия, моля имайте предвид, че през цялото време говорим за домашно насилие и насилие, основано на пола, а не за насилие изобщо.

БЛОК 1: РАЗБИРАНЕ ЗА ДОМАШНО НАСИЛИЕ И НАСИЛИЕТО, ОСНОВАНО НА ПОЛА, РАЗПРОСТРАНЕНИЕ И ВЪЗДЕЙСТВИЕ

Първо, бихме искали да поговорим по-общо за домашното насилие и насилието, основано на пола, както и за вашия професионален опит с подобни случаи.

- Съдейки по Вашата експертиза, в какво най-често се изразява **домашното насилие**? Кой извършва домашно насилие? Към кого е насочено?
- Какво е според вас **насилие, основано на пола**? В какво най-често се изразява? Кой го извършва? Към кого е насочено?
- Можете ли да дадете примери за подобни видове насилие, с които сте се сблъскали в работата си? Кои случаи на насилие са по-често срещани?
- Къде е според вас границата между дискриминация и насилие, основано на пола?
- От вашите впечатления доколко е сериозен проблемът с домашното насилие и насилието, основано на пола в българското общество? А във вашето населено място?
- Според вас има ли групи, сред които домашното насилие е по-разпространено? (*само ако не се сещат - напр. определени етнически общности, т.н.*)
- От вашата практика какви са причините за упражняване на домашно насилие? А насилие, основано на пола?
- Сблъскали ли сте се със случаи на насилие, основано на пола или домашно насилие, при които са използвани новите технологии и интернет? Ако да, какво точно се е случило? Колко разпространени са подобни случаи?
- Какви са най-честите последици от домашното насилие? За жертвата, семейството, обществото? Физически, психологически, социални, друг вид последици?

БЛОК 2: ОЦЕНКА НА СИСТЕМИТЕ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ И НАСИЛИЕТО, ОСНОВАНО НА ПОЛА И ПОДДРЕПА НА ЖЕРТВЕТЕ

А сега бихме искали в качеството ви на специалисти, работещи по темата, да се допитаме до Вашето мнение за механизмите на превенция на домашното насилие и насилието, основано на пола, както и за мерките за подкрепа на жертви на подобен тип насилие.

Идентифициране на съществуващите институционални и извън-институционални форми за борба с насилието

- Каква е Вашата оценка за законодателната и нормативната рамка в България, засягаща домашното насилие и насилието, основано на пола – достатъчна ли е, адекватна ли е, трябва ли да се развие и допълни? Ако да, в каква посока? */да се разгледат поотделно/*
 - Законодателната рамка по отношение на насилие над деца;
 - Законодателната рамка по отношение на насилие над възрастни
- Какви действия се предприемат от институциите за борба с домашното насилие и насилието, основано на пола? *(ако не се срещат: например има ли координационни механизми, наличие на национална гореща линия за жертви на насилие и пр.)*
- За какви други мерки за борба с домашното насилие и насилието, основано на пола знаете, които се случват извън институциите *(ако не се срещат: например специализирана психологическа помощ, емоционална подкрепа в семейството/роднини/приятелския кръг, НПО сектора и пр.)?*
- Кои са отговорните институции, които следва да реагират при случаи на домашно насилие или при насилие, основано на пола?
 - При случаи на насилие, отнасящи се за деца;
 - При случаи на насилие, отнасящи се за възрастни лица
- Каква е процедурата за реакция при подобен случай на насилие? Коя институция трябва да заведе случая? Всички ли важни за случая институции/ лица участват в процеса? Има ли проблеми в този процес? Ако да – какви */напр. законодателни, финансови, времеви пречки и др./*?
- Докладват ли се всички случаи на домашно насилие/ насилие, основано на пола? Ако не – каква част се докладват? От вашите наблюдения по темата какви са причините да не се докладват?
- Знаят ли хората към кого да се обърнат при съмнение или случай на домашно насилие/ насилие, основано на пола?
- Вие лично в качеството Ви на експерти, работещи по темата, имате ли предложения как могат да се подобрят начините за борба с домашното насилие или насилието, основано на пола?

Анализ на капацитета на системите за превенция на насилието и подкрепа на жертвите

- *[Само за националните експерти чрез индивидуални дълбочинни интервюта]* Води ли се статистика за домашното насилие и насилието, основано на пола? Доколко данните за подобни случаи са изчерпателни? Какво може да се направи според Вас, за да се подобрят отчитането на тези данни?
- *[Само за националните експерти чрез индивидуални дълбочинни интервюта]* Институцията, в която работите, има ли база данни за случаи на насилие?

- Ако да – какви данни и индикатори се събират? Споделят ли се тези данни с други институции? С кои? Ако не се споделят наличните данни – защо?
- Ако институцията няма база данни за случаи на насилие – какви са причините да не се събират подобни данни?

*[Въпросите от следващите три точки се задават на всички, като са особено **важни за всички социални работници от дирекциите „Социално подпомагане“ към АСП]***

- Как оценявате подготовеността на експерти като вас, които работят по случаи на домашно насилие? Достатъчно подготвени ли са? Ако не – как това може да се промени? */да се тества, без да се задава - напр. повишаване на капацитета чрез обучения; нормативни промени или такива в структурата на организацията и др./*
- Какво е вашето мнение за натовареността на специалистите по случаи на домашно насилие? */ако не се сецят, се пита: достатъчно ли са на брой експертите, по колко на брой случаи работят и др./*
- Как оценявате времето за реакция на отговорните лица при случаи на домашно насилие */ако не се сецят се пита: напр. има ли проблеми при реакциите на насилие в почивни дни и извън работно време/?*

Анализ на процеса по предоставяне на услуги за превенция на насилието и за подкрепа на жертвите

- Какви са предлаганите **услуги за превенция на насилието и за подкрепа на жертвите на насилие**, основано на пола и домашното насилие?
 - Кой ги предлага?
 - Има ли разлика между услугите за превенция и за подкрепа на жертвите?
 - Как ги оценявате? Какви са предимствата им? А недостатъците?
 - Има ли нужди на пострадалите или нуждаещите се от подкрепа, които нужди не са адресирани?
- По какъв начин се осъществява ползването на **услугите за превенция/ подкрепа на жертви** на насилие, основано на пола или домашно насилие?
 - Кой заявява нуждата от ползване на услугата? В какъв срок?
 - Как се решава кои услуги ще се предложат на конкретното лице?
 - Колко бързо се осигурява достъп до услугите на лицето? А за какъв период от време лицето има право да ги ползва?
- Какви са вашите предложения за подобряване на услугите за превенция или подкрепа на жертви на домашно насилие или насилие, основано на пола? Моля посочете.

БЛОК 3. ИНФОРМАЦИОННИ КАМПАНИИ ПО ПРОБЛЕМА И ОТРАЗЯВАНЕ В МЕДИИТЕ

Последната тема, която бих искал/а да засегнем са информационните кампании по проблема с тези два вида насилие и как то бива отразявано в медиите.

- Медиите и известните личности имат ли влияние върху проблема с домашното насилие и насилието, основано на пола? Тяхното поведение може ли да задълбочи проблема, или да спомогне за решаването му?
- Имали ли сте случаи, в които усилията на вашата институция по теми, свързани с този тип насилие не са били разбрани правилно от медиите и при отразяването на конкретни случаи или позиции се е постигнал обратния ефект. Бихте ли посочили примери?
- Има ли в момента информационни кампании за намаляване на домашното насилие/ насилието, основано на пола? Ако да – какво представляват? Къде сте ги виждали? Кой ги прави? Как ги оценявате – като успешни или не толкова?
- Струва ли си да се направят подобни информационни кампании за намаляване на домашното насилие/ насилието основано на пола? Ако не, защо? Какво трябва да съдържат като информация, за да бъдат ефективни? Към кои групи хора трябва да са насочени?
- Какви други мерки и действия бихте подкрепили, и които според вас ще доведат до предотвратяване и елиминиране на проблема с този вид насилие?

Това бяха темите, които искахме да обсъдим с вас. Благодарим за отделеното време. Ако има нещо, което искате да добавите, имате възможност да го споделите.

И последно, бихме искали да ви помолим и да попълните кратка анкета за вашия професионален опит до този момент, без да записвате имената си на анкетната карта.

Приложение 1

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

ИНФОРМАЦИЯ ЗА УЧАСТНИКА/ ЕКСПЕРТА

Населено място	
Пол на участника	1. Мъж 2. Жена <i>/загражда се вярното/</i>
Възраст на участника	 ГОДИНИ
Завършена степен на образование	1. Висше или полувисше образование 2. Средно образование 3. Основно образование и по-ниско <i>/загражда се вярното/</i>
Област/ сфера на образование	 <i>/моля запишете област/сфера на образование – САМО ЗА ЗАВЪРШИЛИТЕ ВИСШЕ ИЛИ ПОЛУВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ/</i>
Настояща позиция/професия на участника	
Настояща месторабота/ институция	
Професионален опит в настоящата сфера	 ГОДИНИ
Професионален опит с проблемите на домашното насилие и насилието, основано на пола	 ГОДИНИ

ВЪПРОСНИК ЗА ЖЕРТВИ НА НАСИЛИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ

Здравейте, обръщаме се към Вас във връзка с проучване, което провеждаме по поръчка на Министерство на труда и социалната политика. Темата на проучването е свързана с проблемите на различните видове насилие в България и възможностите за превенция и подкрепа. В тази връзка бихме искали да проведем разговор с Вас, като Ви уверим, че това, което ще споделите е важно и може да помогне на други хора.

Данните, които споделите, ще се обработват съгласно Закона за личните данни и Европейския регламент за защита на личните данни. Декларация GDPR

ПРОФИЛ НА РЕСПОНДЕНТИТЕ

- Населено място
- Възраст
- Пол
- Семейно положение
- Брой деца и възраст на всяко дете
- Вид преживяно насилие (физическо, сексуално, психическо, икономическа зависимост)
- Период на насилие
- Актуална ситуация

БЛОК ЗА ЖЕРТВИ НА ДОМАШНО НАСИЛИЕ

Бихте ли разказали какво се случи? Къде се случи? Как бихте определили преживяното? Кой е извършителят? Каква е неговата връзка с вас? От кога се започна, имаше ли промяна във времето? Какви бяха причините? Имаше ли свидетели?

Бихте ли казали с няколко думи, какво означава за Вас насилието и по-точно: (отворен въпрос)

1/ Домашното насилие:.....

2/ Насилието, свързано с пола на пострадалия:.....

Как бихте определили това, което ви се случи, от този списък? Да се отбележи всеки верен отговор от списъка

- 1/ Контролиране на общия бюджет от страна на единия партньор
- 2/ Пренебрегване на чувствата, мнението и съображенията на другия
- 3/ Манипулация чрез заплахи и лъжи, включително с използване на дете за „разменна монета“
- 4/ Унижение, нарочно принижаване на другия човек
- 5/ Контролиране на контактите с приятели и роднини, забрана за излизане, виждане с други хора, ограничаване на телефонните разговори
- 6/ Обиждане, псуване, системна и агресивна критика, подигравки
- 7/ Болезнена ревност, системно обвиняване в контакти с други хора от противоположния пол
- 8/ Системни скандали, крещене
- 9/ Отказ на помощ в случай на болест, наранявания или бременност
- 10/ Заплахи с физическа саморазправа, вкл. с оръжие – нож, огнестрелно оръжие и др.
- 11/ Насилствено принуждаване на човек да се съблича
- 12/ Нанасяне на удари по тялото с юмруци, предмети, душене, блъскане, влачене
- 13/ Нежелани сексуални намеци, предложения
- 14/ Нежелано докосване, прегръдки, целувки
- 15/ Насилствен сексуален акт/изнасилване
- 16/ Преследване, следене, заплахи
- 17/ Обидни коментари по отношение на физиката, пола
- 18/ Склоняване към ранен брак (под 16 г.)
- 19/ Склоняване/принуждаване към проституция или сексуална експлоатация
- 20/ Друго /моля посочете..../
 - **Какво предприехте? Към кого се обърнахте? Потърсихте ли помощ от институции? Кои?** (да посочи по-конкретно: полиция, социални служби/ ОЗД, община, болница, социални услуги като ЦОП, КСУ, КЦ или НПО, работещи с жертви на насилие)
 - **Към кого първо се обърнахте/а за помощ?**
 - 1/ Близък човек (роднина, приятел)
 - 2/ Полицията
 - 3/ Социалните служби
 - 4/ Съд

5/ Лекари

6/ Друга държавна институция /моля посочете коя...../

7/ Психолог

8/ Неправителствена организация, помагача на пострадали от насилие

9/ Друго, моля посочете към кого:.....

- Разкажете как решихте да подадете сигнал? На кого подадохте сигнал? Какво Ви накара да го направите? Какво се случи – информираха ли Ви за правата и възможностите (и тези на детето ви – *ако има деца*)? Кой и кога го направи? За какво Ви информираха?
- Разбрахте ли после какво се случи, след като подадохте сигнала – подаване на жалба, търсене на подслон, закрила, настаняване, с деца или без, как и пр., какво се случи с децата? Разкажете повече. През какви трудности преминахте? Какво ви помогна да преминете през всички трудности?
- Наложих ли се да правите преглед при съдебен лекар? Защо? Ако да, как се случи; кой заплати за него; кой ви придружи; как се отнесоха към Вас?
- Вие заплатихте ли нещо, за да докажете, че сте пострадал/а? Защо и за какво?
- (*Ако има пострадало дете*) Искаха ли съгласието Ви за процедурите, в които детето участваше? Как и кой?
- (*Ако има пострадало дете*) А детето с кого се е срещало? Имаше ли срещи с полицаи, информирали ли са го права и кой – социални служби/ ОЗД, полиция, друг? Как се държаха с него полицаите? Как се държаха с него социалните работници, какво са го питали?
- (*Ако има пострадало дете*) Детето имаше ли разпит при съдия, как се случи разпитът, къде са го разпитали, кой е задавал въпросите?
- Наложих ли се повече от един път да търсите съдействие, от кого, разкажете за това?
- Какво се случи с насилника? - изведен, заповед за забрана на контакт, нищо не се случи и пр. Беше ли насочен към програми за промяна? Смятате, ли че е възможно да му бъде помогнато и агресията от него да спре?
- **Как оценявате мерките, които българските институции предприемат за подкрепа на пострадалите при домашно насилие и насилие, свързано с пола на пострадалия?**

1/ Напълно достатъчни са

2/ По-скоро са достатъчни

3/ По-скоро не са достатъчни

4/ Изобщо не са достатъчни

99/ Не мога да преценя

- След преживяното Вие лично каква подкрепа получихте? Каква подкрепа, Вие смятахте, че трябва да получите? Кое е това, което ви помогна най-много?

- **Според Вас, домашното насилие е по-скоро:**

1/ Личен/семеен проблем, който трябва да бъде решен в семейството

2/ Това е обществен проблем и затова всички граждани и институциите трябва да участват съвместно в решаването му

3/ Не знам, не мога да преценя

- И последно какви предложения имате за да се подобри защитата и подкрепата на жертвите на домашно насилие?

Това бяха темите, които исках да обсъдим. Ако искате да добавите нещо, с удоволствие ще Ви изслушам. Благодаря Ви за участието!